

Connecter Protéger Coopérer Depuis 1893
Connecting Protecting Cooperating Since 1893

**PRAKTILINE KÄSIRAAMAT VANEMA KOHUSTUSTE
KINDLAKSMÄÄRAMISE JA LASTE KAITSE ABINÕUDE
RAKENDAMISE PÄDEVUSE, KOHALDATAVA ÕIGUSE,
ABINÕUDE TUNNUSTAMISE, RAKENDAMISE JA
KOOSTÖÖ 19. OKTOOBRI 1996. AASTA HAAGI
KONVENTSIOONI TOIMIMISE KOHTA**

DS-02-18-940-ET-N

PRAKTILINE KÄSIRAAMAT
VANEMA KOHUSTUSTE KINDLAKSMÄÄRAMISE JA LASTE KAITSE ABINÕUDE
RAKENDAMISE PÄDEVUSE, KOHALDATAVA ÕIGUSE, ABINÕUDE TUNNUSTAMISE,
RAKENDAMISE JA KOOSTÖÖ 19. OKTOOBRI 1996. AASTA HAAGI
KONVENTSIOONI TOIMIMISE KOHTA

Avaldanud

Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents

Alaline büroo

Churchillplein 6b

2517 JW Haag

Madalmaad

Telefon: +31 70 363 3303

Faks: +31 70 360 4867

E-post: secretariat@hcch.net

Veebisait: www.hcch.net

© Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents 2018

Kõik õigused kaitstud. Käesoleva väljaande ühtegi osa ei ole lubatud reprodutseerida, talletada otsingusüsteemis ega edastada mitte ühelgi kujul ega viisil, sealhulgas teha valguskoopiaid ja salvestada ilma autoriõiguse valdaja eelneva kirjaliku loata.

Käsiraamatu „Practical Handbook on the Operation of the 1996 Child Protection Convention” küljendamine, tõlkimine ja levitamine kõikides Euroopa Liidu ametlikes keeltes (välja arvatud inglise, prantsuse ja hispaania keel) sai teoks tänu Euroopa Komisjonile/õigusküsimuste peadirektoraadile.

Väljaande ametlikud versioonid on kättesaadavad Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi veebisaidil (<www.hcch.net>) inglise ja prantsuse keeles. Väljaande tõlkeid muudesse keeltesse (välja arvatud hispaania keel) ei ole Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alaline büroo läbi vaadanud.

ISBN 978-92-79-90808-8

Trükitud Belgias

Sisukord

1.	SISSEJUHATUS	9
2.	1996. AASTA KONVENTSIOONI EESMÄRGID	15
A.	1996. aasta konventsiooni preambul	17
B.	1996. aasta konventsiooni konkreetsed eesmärgid	17
3.	KOHALDAMISALA	19
A.	Millistes riikides ja mis kuupäevast alates 1996. aasta konventsiooni kohaldatakse?	21
B.	Milliste laste suhtes 1996. aasta konventsioon kehtib?	25
C.	Millised küsimused on 1996. aasta konventsiooniga hõlmatud?	26
	a) Vanemliku vastutuse tekkimine, teostamine, äravõtmine või piiramine ning selle delegeerimine	26
	b) Isikuhooldusõigused, sealhulgas lapse hooldamisega seotud õigused, eelkõige õigus määrata kindlaks lapse elukoht, külastus-/suhtlemisõigused, sealhulgas õigus viia laps piiratud ajaks muusse kohta kui tema harilik viibimiskoht	27
	c) Eestkoste, hooldus ja samalaadsed instituudid	28
	d) Sellise isiku või asutuse määramine ja ülesanded, kes vastutab lapse isiku või tema vara eest või esindab või abistab last	28
	e) Lapse paigutamine kasuperekonda või hooldeasutusse või kafalah või muu seda laadi hoolduse korraldamine	28
	f) Riikliku laste hoolekande asutuse järelevalve lapse eest hoolitseva isiku üle	29
	g) Lapse vara haldamine, säilitamine või käsutamine	29
D.	Millised küsimused ei ole 1996. aasta konventsiooniga hõlmatud?	30
	a) Põlvnemise tuvastamine või vaidlustamine	30
	b) Lapsendamisotsused, lapsendamisega seotud ettevalmistavad meetmed või lapsendamise tühistamine või kehtetuks tunnistamine	31
	c) Lapse pere- ja eesnimi	31
	d) Emantsipatsioon	31
	e) Ülalpidamiskohustused	31
	f) Trust või pärimine	31
	g) Sotsiaalkindlustus	32
	h) Üldist laadi meetmed haridus- või tervishoiuküsimustes	32
	i) Laste poolt toime pandud kuritegude tulemusel võetud meetmed	32
	j) Otsused varjupaigaõiguse ja immigratsiooni kohta	33
4.	PÄDEVUS VÕTTA KAITSEMEETMEID	35
A.	Millal on osalisriikide ametiasutustel pädevus võtta kaitsemeetmeid?	37
B.	Üldnorm: lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutused	38
	a) Hariliku viibimiskoha tähendus	38
	b) Mis juhtub, kui lapse harilik viibimiskoht muutub?	38
C.	Üldnormi erandid	39
	a) Lapspagulased või rahvusvaheliselt ümberasustatud lapsed	39
	b) Lapsed, kelle harilikku viibimiskohta ei ole võimalik kindlaks teha	40
	c) Pädevus rahvusvahelise lapseröövi korral	40

	d) Pädevus juhtudel, kui on pooleli lapse vanemate abielu lahutus või lahuselu menetlus.....	45
D.	Mis juhtub, kui kahe või enama osalisriigi ametiasutustel on pädevus?	47
5.	PÄDEVUSE ÜLEMINEK	51
A.	Millal saab kaitsemeetmete võtmise pädevust üle anda?	53
B.	Millised tingimused peavad olema enne pädevuse üleandmist täidetud?	54
C.	Üleandmise kord	56
D.	Üleandmise teatavad praktilised aspektid	58
	a) Kuidas saab ametiasutus, mis soovib kasutada üleandmise sätteid, kindlaks teha, millisele pädevale asutusele teises osalisriigis ta peaks oma taotluse esitama?	59
	b) Kuidas peaksid ametiasutused suhtlema?.....	59
	c) Muud üleandmisega seotud küsimused, mille puhul ametiasutuste vaheline suhtlemine võib kasulikuks osutuda.....	60
6.	KAITSEMEETMED KIIRELOOMULISTEL JUHTUDEL	63
A.	Vajalike kaitsemeetmete võtmine kiireloomulistel juhtudel	65
	a) Millal on juhtum kiireloomuline?.....	65
	b) Millised on vajalikud kaitsemeetmed?	66
	c) Kui kaua artikli 11 alusel võetud kaitsemeetmed kestavad?.....	67
	d) Kui osalisriik on võtnud meetmeid artikli 11 alusel, siis milliseid muid samme peaks ta astuma, et tagada lapse jätkuv kaitse?.....	67
B.	Kas artikli 11 alusel võetud kaitsemeetmeid võib 1996. aasta konventsiooni alusel tunnustada ja rakendada?	69
7.	AJUTISED MEETMED	73
A.	Millal saab ajutisi meetmeid võtta?	75
	a) Millised meetmed on ajutist laadi?.....	76
	b) Kui kaua artikli 12 alusel võetud ajutised meetmed kestavad?.....	77
	c) Kui osalisriik on võtnud ajutisi meetmeid artikli 12 alusel, siis milliseid muid samme võiks ta astuda, et tagada lapse jätkuv kaitse?.....	77
B.	Kas artikli 12 alusel võetud ajutisi meetmeid võib 1996. aasta konventsiooni alusel tunnustada ja rakendada?	78
8.	VÕETUD MEETMETE JÄTKUMINE	79
A.	Kas kaitsemeetmed jäävad jõusse hoolimata asjaolude muutusest, mis kõrvaldab pädevuse aluse?	81
B.	Mida tähendavad artiklis 14 osutatud „muutunud asjaolud“?	81
9.	KAITSEMEETMETE SUHTES KOHALDATAV ÕIGUS	85
	a) Millist õigust kohaldavad lapse isiku või vara kaitseks mõeldud meetmeid võtva osalisriigi ametiasutused?.....	87
	b) Kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriik asendub teise osalisriigiga, siis milline õigus reguleerib kaitsemeetme kohaldamise tingimusi lapse uues harilikus viibimiskohas, kui meede on võetud lapse eelmises harilikus viibimiskohas?	87
B.	Vanemliku vastutuse suhtes kohaldatav õigus, kui kohtu- ega haldusasutus ei ole sekkunud	89
	a) Millist õigust kohaldatakse vanemliku vastutuse tekkimise või lõppemise suhtes, mis toimub kohtu- või haldusasutuse sekkumiseta?	89

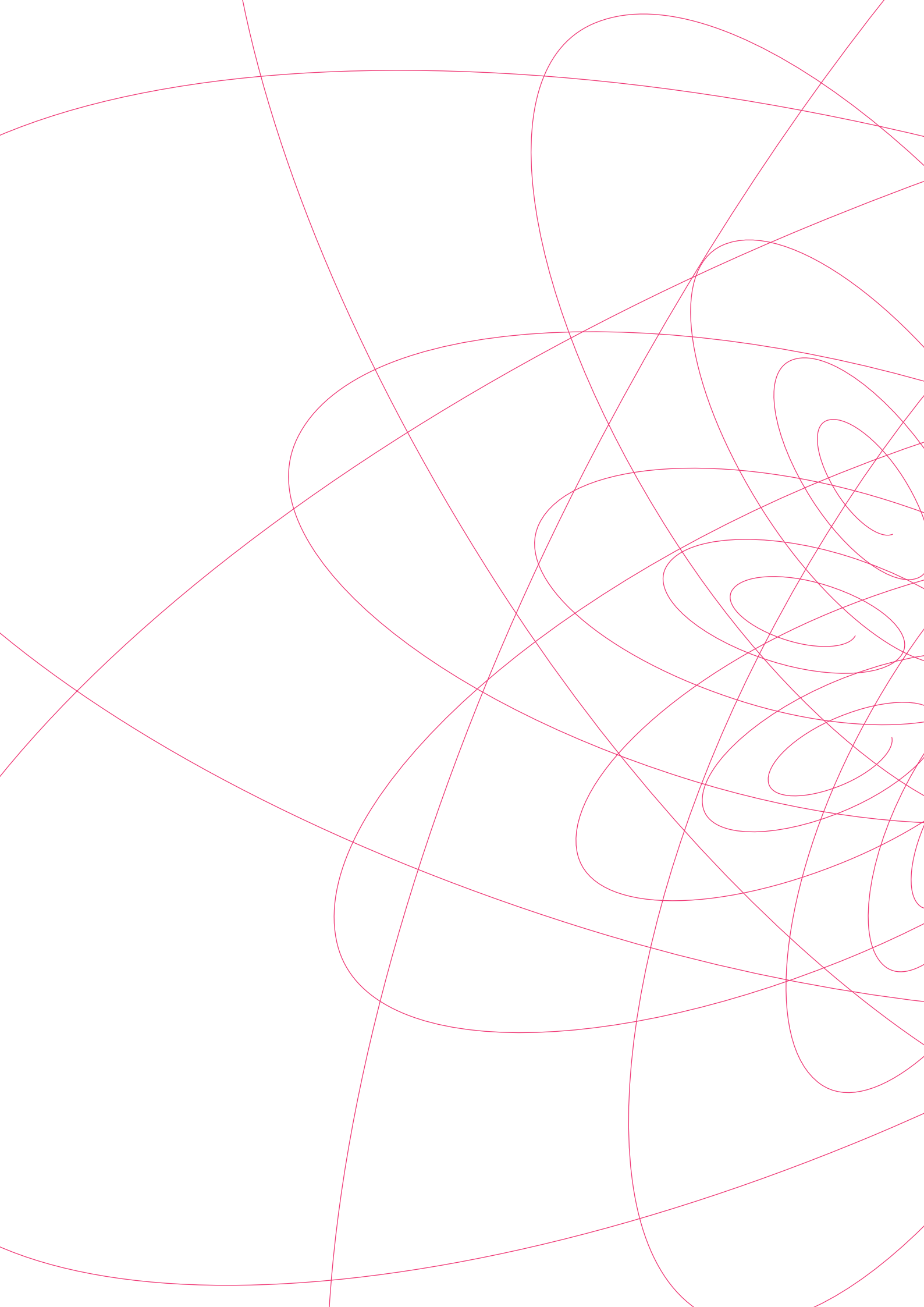
b)	Mis juhtub vanemliku vastutuse tekkimise või lõppemisega, kui lapse harilik viibimiskoht muutub?	91
c)	Millist õigust kohaldatakse vanemliku vastutuse teostamise suhtes?....	92
d)	Vanemliku vastutuse muutmine või äravõtmine kohtu- või haldusasutuste võetud kaitsemeetmetega.....	92
C.	Kolmandate isikute kaitsmine.....	93
D.	Üldsätted kohaldatava õiguse kohta	93
a)	Kas kohaldatavat õigust käsitlevaid õigusnorme kohaldatakse isegi siis, kui nimetatud õigus ei ole osalisriigi õigus?	93
b)	Kas viide teise riigi õigusele hõlmab viidet selle teise riigi rahvusvahelise eraõiguse normidele?	94
c)	Kas esineb asjaolusid, mille puhul 1996. aasta konventsiooni normide alusel määratud õigust ei pea kohaldama?.....	94
10.	KAITSEMEETME TUNNUSTAMINE JA RAKENDAMINE	95
A.	Millal tunnustatakse ühes osalisriigis võetud kaitsemeedet teises osalisriigis?.....	97
B.	Millal võib ühes osalisriigis võetud kaitsemeetme tunnustamisest teises osalisriigis keelduda?	98
a)	Meetme võttis selle osalisriigi ametiasutus, kelle pädevus ei põhinenud ühel 1996. aasta konventsiooni artiklites 5–14 sätestatud alustest.....	98
b)	Meede võeti, välja arvatud kiireloomulise olukorra puhul, kohtu- või haldusmenetluse kontekstis, andmata lapsele võimalust tema ärakuulamiseks, rikkudes selle riigi olulisi põhimõtteid, kus tunnustamist taotletakse	98
c)	Meede võeti, välja arvatud kiireloomulisel juhul, ilma et isikule, kes väidab, et meede rikub tema vanema hooldusõigust, oleks antud võimalust olla ära kuulatud	99
d)	Selline tunnustamine on suurel määral vastuolus selle osalisriigi avaliku korraga, kus taotletakse tunnustamist, võttes arvesse lapse parimaid huve	99
e)	Meede ei sobi kokku lapse harilikuks viibimiskohaks olevas mitteosalisriigis hiljem võetud meetmega, kui hilisem meede vastab selle osalisriigi tunnustamisnõuetele, kus tunnustamist taotletakse.....	99
f)	Ei järgita artiklis 33 sätestatud menetlust	100
C.	Kuidas saab isik olla kindel, et otsust tunnustatakse teises osalisriigis? (Eelnev tunnustamine).....	101
D.	Millal rakendatakse ühes osalisriigis võetud kaitsemeedet teises osalisriigis?.....	103
11.	KESKASUTUSED JA KOOSTÖÖ	105
A.	Keskasutuse roll 1996. aasta konventsiooni alusel	107
B.	Keskasutuse määramine ja asutamine.....	107
C.	Millist abi peab keskasutus osutama?.....	109
D.	Olukorrad, mille puhul on ametiasutuste koostöö / teabevahetus kohustuslik	111
a)	Ametiasutus kavandab lapse paigutamist välisriiki	111
b)	Teabe edastamine, kui laps on tõsisel ohus ja tema elu- või viibimiskoht muutub.....	112

E.	Koostöö konkreetset juhud	115
a)	Teiselt osalisriigilt lapse olukorra kohta aruande esitamise või lapse suhtes kaitsemeetmete võtmise taotlemine.....	115
b)	Lapse kaitse puhul olulise teabe taotlemine kaitsemeetme võtmise kavandamisel	115
c)	Abi taotlemine kaitsemeetmete rakendamiseks välismaal.....	116
d)	Abi taotlemine/osutamine rahvusvahelistes külastus-/suhtlemisõiguse asjades	117
e)	Vanemlikku vastutust omava või lapse kaitse eest vastutava isiku volitusi kajastavate dokumentide esitamine	117
F.	Isikuandmete ja teabe edastamine ametiasutuste poolt.....	120
G.	Keskasutuse / riigiasutuse kulud	120
12.	1996. AASTA KONVENTSIOONI JA TEISTE ÕIGUSAKTIDE VAHELINE SEOS.....	121
A.	Kuidas mõjutab 1996. aasta konventsioon alaealiste eestkostet käsitlevat 12. juuni 1902. aasta Haagi konventsiooni?	123
B.	Kuidas mõjutab 1996. aasta konventsioon alaealiste kaitse suhtes ametiasutuste volitusi ja kohaldatavat seadust käsitleva 5. oktoobri 1961. aasta Haagi konventsiooni toimimist?	123
C.	Kuidas mõjutab 1996. aasta konventsioon rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni?	124
D.	Kuidas mõjutab 1996. aasta konventsioon teiste õigusaktide toimimist?.....	124
13.	ERITEEMAD	125
A.	Rahvusvaheline lapserööv	127
a)	Milline on 1996. aasta konventsiooni roll olukordades, kus lapseröövi suhtes on kohaldatav 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsioon?.....	128
b)	Milline on 1996. aasta konventsiooni roll olukordades, kus 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsioon ei ole lapseröövi suhtes kohaldatav?	131
B.	Külastamine /suhtlemine	132
a)	Mis on suhtlemisõigused?.....	132
b)	Riikidevaheline halduskoostöö rahvusvahelistes külastus-/suhtlemisõiguse asjades	133
c)	Eelnev tunnustamine.....	134
d)	Rahvusvaheline ümberasumine.....	135
e)	Rahvusvaheline külastamine/suhtlemine juhtudel, mil 1980. aasta konventsioon ja 1996. aasta konventsioon on kohaldatavad.....	136
C.	Piiriülene kasuperekonda, kafalah hoole alla või hooldeasutusse paigutamine.....	137
D.	Lapsendamine.....	141
E.	Vahendamine, lepitanine ja samalaadsed rahumeelse vaidluste lahendamise vahendid	143
a)	Kokkulepitud lahenduste hõlbustamine lapse isiku või vara kaitseks olukordades, mille suhtes kohaldatakse 1996. aasta konventsiooni.....	143
b)	Vahendamine rahvusvahelise lapseröövi juhtumite korral.....	144
c)	Laste kaasamine vahendusprotsessi	146

F.	Laste erikategooriad	147
a)	Lapsed, kes on pagulased, rahvusvaheliselt ümberasustatud või hariliku viibimiskohata	147
b)	Põgenenud, hüljatud või inimkaubanduse ohvriks sattunud lapsed	148
c)	Laste kolimine ühest riigist teise, kui kaasatud on riigiasutused	151
G.	Lapse vara	154
H.	Laste esindamine	155
I.	Siduvad tegurid	157
a)	Harilik viibimiskoht	157
b)	Asukoht	159
c)	Kodakondsus	159
d)	Tihe side	159
I LISA	Vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö 19. oktoobri 1996. aasta konventsiooni tekst	161
II LISA	Rakendamise kontrollnimekiri	177

1

SISSEJUHATUS

1.1 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsioonil¹ on eeldused saada laialdaselt ratifitseerituks ja kasutatavaks instrumendiks. Selles käsitletakse väga mitmesuguseid rahvusvahelise lastekaitse probleeme. Seega tagab konventsiooni lai kohaldamisala selle üleilmse olulisuse. Lisaks vastab konventsioon reaalsele ja tõendatud üleilmsele vajadusele piiriülese lastekaitse parema rahvusvahelise raamistiku järele. Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alalise büroo töös tuleb jätkuvalt ette haavatavate lastega seotud olukordi, mida saaks 1996. aasta konventsiooni kohaldamisega leevendada. Peale selle järgib konventsioon 1980. ja 1993. aasta Haagi lastekonventsioonide² uuendusi, ühendades rahvusvahelise õigusraamistiku koostöömehhanismidega. Koostööstruktuuride lisamine konventsiooni on väga oluline konventsiooni eesmärkide saavutamiseks. Sellised struktuurid soodustavad paremat teabevahetust ja vastastikust piiriülest abi ning tagavad, et kõikides eri osalisriikides on paigas mehhanismid, mis võimaldavad õigusnormide täielikku õiguslik mõju praktikas.

1.2 1996. aasta konventsiooni eesmärk on aidata muu hulgas lapsi:

- kelle üle toimub vanemate vahel rahvusvaheline vaidlus lapse isikuhooldusõiguse või külastus-/suhtlemisõiguse üle;
- kes on rahvusvaheliselt röövitud (sh nendes riikides, mis ei saa 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooniga ühineda);
- kes on paigutatud välisriigis asendushooldeasutusse, mida lapsendamise mõiste ei hõlma ja mis on seetõttu väljaspool rahvusvahelise lapsendamise 1993. aasta Haagi konventsiooni kohaldamisala;
- kes on piiriülese inimkaubanduse ja teiste ärakasutamise viiside, sh seksuaalse väärkohtlemise ohvrid³;
- kes on pagulased või saatjata alaealised;
- kes kolivad oma perega teise riiki.

1.3 Maailma eri piirkondades liigub ühest riigist teise väga palju lapsi. See toob kaasa probleeme, mis ulatuvad lastega kaubitsemisest, saatjata laste ärakasutamisest, lapsedagulate armetu olukorra ning mõnel juhul laste reguleerimata paigutamiseni välisriiki. Sellisel laste piiriülesel liikumisel võiks olla abiks üldine koostööraamistik, mis on kehtestatud 1996. aasta konventsiooniga. See puudutab näiteks Lõuna- ja Ida-Aafrika piirkonda,⁴ Balkani riike, mõnesid Ida-Euroopa riike ja Kaukaasiat, Lõuna- ja Kesk-Ameerika piirkondi ning mitmeid Aasia piirkondi.

¹ Vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitlev 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsioon. Edaspidi tähendab „1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsioon“ või „1996. aasta konventsioon“ või „konventsioon“ kõnealust konventsiooni. Konventsiooni tekst on esitatud I lisas.

² Rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsioon (edaspidi „1980. aasta Haagi lapseröövikonventsioon“ või „1980. aasta konventsioon“). Lisateavet 1980. aasta konventsiooni praktilise toimimise kohta vt 1980. aasta konventsiooni kohasest heade tavade juhendist (Guides to Good Practice under the 1980 Convention), kättesaadav Haagi konverentsi veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction Section“ alajaotises „Guides to Good Practice“. Rahvusvahelises lapsendamises laste kaitseks tehtavat koostööd käsitlev 29. mai 1993. aasta Haagi konventsioon, edaspidi „rahvusvahelise lapsendamise 1993. aasta Haagi konventsioon“ või „1993. aasta konventsioon“. Lisateavet selle konventsiooni praktilise toimimise kohta vt 1993. aasta konventsiooni kohasest heade tavade juhendist (Guides to Good Practice under the 1993 Convention), mis on kättesaadav ka aadressil www.hcch.net jaotise „Intercountry Adoption Section“ alajaotises „Guides to Good Practice“.

³ Seoses sellega tuleks märkida, et 1996. aasta konventsiooni sätted täiendavad lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitleva fakultatiivprotokolli sätteid (New York, 25. mai 2000), jõustus 18. jaanuaril 2002 (täistekst kättesaadav aadressil http://treaties.un.org/doc/Treaties/2000/05/20000525%2003-16%20AM/Ch_IV_11_cp.pdf). Vt eelkõige fakultatiivprotokolli artikli 9 lõige 3 ja artikli 10 lõige 2.

⁴ Vt 22.–25. veebruaril 2010 Pretorias toimunud seminari „Cross-Frontier Child Protection in the Southern and Eastern African Region“ (piiriülene lastekaitse Lõuna- ja Ida-Aafrika piirkonnas) järelduste ja soovitude punkt 4.

- 1.4 Maroko ratifitseeris 1996. aasta konventsiooni vara, mis oli oluline märk konventsiooni võimaliku olulisuse kohta riikides, mille õigust mõjutab šariaat või mis põhinevad sellel. 1996. aasta konventsioonis võeti seda olukorda arvesse, mis on selgelt näha artiklis 3 esitatud sõnaselges viites *kafalah* instituudile. Lisaks on Malta protsessis⁵ osalenud riigid kutsunud kõiki riike üles hoolikalt kaaluma 1996. aasta konventsiooni ratifitseerimist või sellega ühinemist.⁶ Euroopas on Euroopa Liit juba kaua tunnustanud konventsiooni kasulikkust oma liikmesriikide jaoks⁷. Euroopa Liidu oma määrus vanemliku vastutuse kohta põhineb suures osas just 1996. aasta konventsioonil.⁸
- 1.5 1996. aasta konventsiooni sobivus üleilmseks kasutamiseks võib tuleneda ka asjaolust, et selles arvestatakse väga mitmesuguseid maailmas olemasolevaid lastekaitse õiguslikke institute ja süsteeme. Konventsiooniga ei üritata luua ühtset rahvusvahelist lastekaitse õigust. Siinkohal võib viidata *ÜRO lapse õiguste konventsioonile* (edaspidi „ÜRO lapse õiguste konventsioon“)⁹. Selle asemel on 1996. aasta konventsiooni ülesanne vältida õigus- ja halduskonflikte ning luua lastekaitse küsimustes alus tõhusale rahvusvahelisele koostööle eri süsteemide vahel. Selles suhtes pakub konventsioon märkimisväärse võimaluse luua sildu eri kultuuri- ja religioossete taustadega õigussüsteemide vahel.
- 1.6 Üleilmne teadlikkus 1996. aasta konventsiooni tugevatest külgedest kasvab¹⁰ ja osalisriikide arv¹¹ jätkuvalt suureneb¹². Seepärast on aeg selle käsiraamatu avaldamiseks sobiv. Käsiraamatu koostamist soovitati alalisele büroole 2006. aastal toimunud erikomisjoni viiendal kohtumisel 1980. ja 1996. aasta

⁵ Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „See all news“ alajaotises „2010“. Nn Malta protsess on dialoogiprotsess 1980. ja 1996. aasta konventsioonide osalisriikide ning nende kolmandate riikide kõrgemate kohtunike ja valitsusametnike vahel, mille õigussüsteem põhineb šariaadil või on sellest mõjutatud. Dialoog hõlmab arutelusid selle kohta, kuidas tagada vanemate ja laste jaoks parem piiriüleste külastus-/suhtlemisõiguste kaitse ning võidelda probleemidega, mis tekivad kõnealuste riikide vahel rahvusvahelise lapseröövi korral. Protsess sai alguse piiriüleste perekonnaõiguse küsimusi käsitleval õiguskonverentsil, mis toimus Maltil St. Juliansis 14.–17. märtsil 2004. aastal. Protsess kestab siiani: vt veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction Section“ alajaotis „Judicial Seminars on the International Protection of Children“.

⁶ Vt Malta kolmanda deklaratsiooni punkt 3; kättesaadav veebisaidilt www.hcch.net (täpsem asukoht allmärkuses 5).

⁷ Vt nt nõukogu 19. detsembri 2002. aasta otsus 2003/93/EÜ, millega volitatakse liikmesriike ühenduse huvides konventsioonile alla kirjutama, ja nõukogu 5. juuni 2008. aasta otsus 2008/431/EÜ, millega volitatakse teatavaid liikmesriike ratifitseerima Euroopa Ühenduse huvides 1996. aasta konventsiooni või sellega ühinema.

⁸ Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrus (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega (edaspidi „Brüsseli IIa määrus“). Selle käsiraamatu avaldamise ajal on konventsiooni ratifitseerinud 26 ELi liikmesriiki ning kaks ülejäänud riiki on võtnud kohustuse ratifitseerida konventsioon lähitulevikus.

⁹ *Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni lapse õiguste konventsioon (20. november 1989)*. Tekst kättesaadav aadressil <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>.

¹⁰ Vt nt perekondade piiriülest ümberasumist käsitleva rahvusvahelise õiguskonverentsi (23.–25. märts 2010) deklaratsioon, mille punktis 7 tunnustatakse perekondade piiriülese ümberasumise kontekstis 1980. ja 1996. aasta konventsioonide raamistikku kui „üleilmse lapse õiguste kaitse süsteemi keskset osa“; Rabatis toimunud laste ja perekondade piiriülest kaitset käsitleva Maroko õigusseminari järeldused (Maroko, 13.–15. detsember 2010); rahvusvahelist lapseröövi käsitleval Haagi rahvusvahelise kohtunike võrgustiku ja keskasutuste üleameerikalisel kohtumisel tehtud järeldused ja soovitusel (México, 23.–25. veebruar 2011); kõik kättesaadavad veebisaidil www.hcch.net (täpsem asukoht allmärkuses 5).

¹¹ Juhul kui ei ole teisiti märgitud, tähendab selles käsiraamatus viide osalisriigile 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni osalisriiki.

¹² Ülejäänud ELi liikmesriigid (Belgia ja Itaalia) ning Argentina, Colombia, Iisrael, Kanada, Lõuna-Aafrika, Norra, Paraguay ja Uus-Meremaa on nähtavasti samuti aktiivselt kaalumas konventsiooni ratifitseerimist või sellega ühinemist. USA allkirjastas 1996. aasta konventsiooni 10. oktoobril 2010.

konventsioonide kohta¹³. Enne erikomisjoni kohtumist saadetud küsimustiku¹⁴ vastustes toetati väga 1996. konventsiooni juhendi väljaandmist. Kohtumisel peetud konsultatsiooni järel tehti järgmised järeldused ja soovitused (punkt 2.2):

„Erikomisjon kutsub alalist bürood üles Haagi konverentsi liikmesriikidega ning 1980. ja 1996. aasta konventsioonide osalisriikidega konsulteerides alustama tööd 1996. aasta konventsiooni praktilise juhendi koostamisel, mis:

- a) sisaldaks nõuandeid tegurite kohta, mida tuleb konventsiooni rakendamisel riigisiseses õiguses arvesse võtta, ja
- b) aitaks selgitada konventsiooni praktilist kohaldamist.“

1.7 Alaline büroo alustas tööd esialgse dokumendi koostamisega, keskendudes praktilistele nõuannetele riikide jaoks, mis kaaluvad konventsiooni rakendamist riigisiseses õiguses (vastavalt punkti 2.2 alapunktile a). Rakendamise kontrollnimetiri valmis 2009. aastal ja on esitatud käesoleva käsiraamatu II lisas. Käsiraamatu esimene versioon edastati riikidele¹⁵ 2009. aastal. Käsiraamatu eesmärk oli riikidele abi pakkuda, isegi selle esialgses versioonis. Riikidel paluti esitada käsiraamatu esialgse versiooni kohta märkuseid, et enne lõplikku avaldamist seda veelgi täiustada ja parendada. Seejärel vaadati käsiraamatu esialgne versioon veelkord läbi ning esitati lõplikuks heakskiitmiseks 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni praktilist toimimist käsitleva erikomisjoni kuuenda kohtumise esimeses osas 1.–10. juunil 2011 (edaspidi „2011. aasta erikomisjon (I osa)“). Vastavalt erikomisjoni järeldustele ja soovitustele paluti alalisel bürool enne lõpliku avaldamise juurde asumist „ekspertidega konsulteerides teha muudatusi praktilise käsiraamatu parandatud versioonis, arvestades erikomisjoni kohtumisel esitatud märkuseid“ (punkt 54).

1.8 Alaline büroo on tänulik koostamise eri etappidel järgmistelt riikidelt ja isikutelt saadud märkuste ja kirjalike tähelepanekute eest: Austraalia, Euroopa Liit, Kanada, Madalmaad (kontaktisikuna tegutsev rahvusvahelise lastekaitse kohtunik), Portugal, Slovakkia, Šveits, USA ja Uus-Meremaa ning eksperdid, sealhulgas Nigel Lowe, Peter McEleavy, apellatsioonikohtunik Mathew Thorpe ning Rahvusvaheline Sotsiaalteenistus¹⁶. Käsiraamatu koostamine ei oleks olnud võimalik ilma alalise büroo ühiste jõupingutusteta, eriti järgmiste isikuteta: endine asepeasekretär William Duncan; vanemõigusametnik Hannah Baker; vanemõigusametnik Kerstin Bartsch; endine vanemõigusametnik Juliane Hirsch; endine õigusametnik Joëlle Küng; endine õigusametnik Eimear Long; endine õigusametnik Nicolas Sauvage.

¹³ Erikomisjoni viies kohtumine rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni toimimise ning vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitleva 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsiooni praktilise rakendamise läbivaatamiseks (30. oktoobrist 9. novembrini 2006).

¹⁴ Küsimustik rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni praktilise toimimise kohta; esialgne dokument nr 1, aprill 2006, 2006. aasta oktoobris/novembris rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise erikomisjonile; kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction“ alajaotises „Questionnaires & Responses“.

¹⁵ Käsiraamatu esialgne versioon edastati Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi liikmesriikide riiklikele ja kontaktasutustele ning 1980. ja 1996. aasta konventsioonide osalisriikide keskasutustele. Esialgse käsiraamatu paberkandjal koopia saadeti ka 1996. ja 1980. aasta konventsioonide nende osalisriikide saadikutele, kes ei olnud konverentsi liikmed.

¹⁶ 2011. aasta erikomisjoni (I osa) järeldused ja soovitused, punktid 54 ja 55; kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction“ alajaotises „Special Commission meetings on the practical operation of the Convention“.

- 1.9 Nagu 2006. aastal selle erikomisjoni viiendal kohtumisel kommenteeriti,¹⁷ on selle käsiraamatu rõhuasetus 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni heade tavade juhendi (*Guides to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention*)¹⁸ omast paratamatult erinev. See käsiraamat ei keskendu samal määral eelnevalt konventsiooni alusel väljakujunenud headele tavadele, et suunata tulevikus konventsiooni rakendamist, sest selle konventsiooni rakendamise kogemusi ei ole veel palju. See-eest püüti käsiraamatust teha lihtsasti kättesaadav ja mõistetav konventsiooni **praktiline juhend**. Loodetakse, et tänu lihtsale keelekasutusele, asjakohastele ja põhjalikele näidisjuhtumitele ning lihtsatele skeemidele edendab käsiraamat selgemat arusaamist sellest, kuidas konventsioon peaks praktikas toimima, tagades seeläbi konventsiooni heade tavade loomise ja edendamise lepinguosaliste riikide poolt kohe algusest peale. Käsiraamat toetub suurel määral 1996. aasta konventsiooni seletuskirjale¹⁹ ning neid peaks koos lugema ja kasutama. Käsiraamat ei asenda ega muuda mitte mingil määral seletuskirja, mis on endiselt 1996. aasta konventsiooni ettevalmistavate dokumentide (*travaux préparatoires*) oluline osa.
- 1.10 Käsiraamat on mõeldud **kõikidele** 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni kasutajatele, sh riikidele, keskasutustele, kohtunikele, õiguspraktikutele ja üldsusele.
- 1.11 Tuleb silmas pidada, et käsiraamatus antavad nõuanded ei ole õiguslikult siduvad ning raamatu sisu ei tohiks pidada 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni osalisriikidele siduvaks.

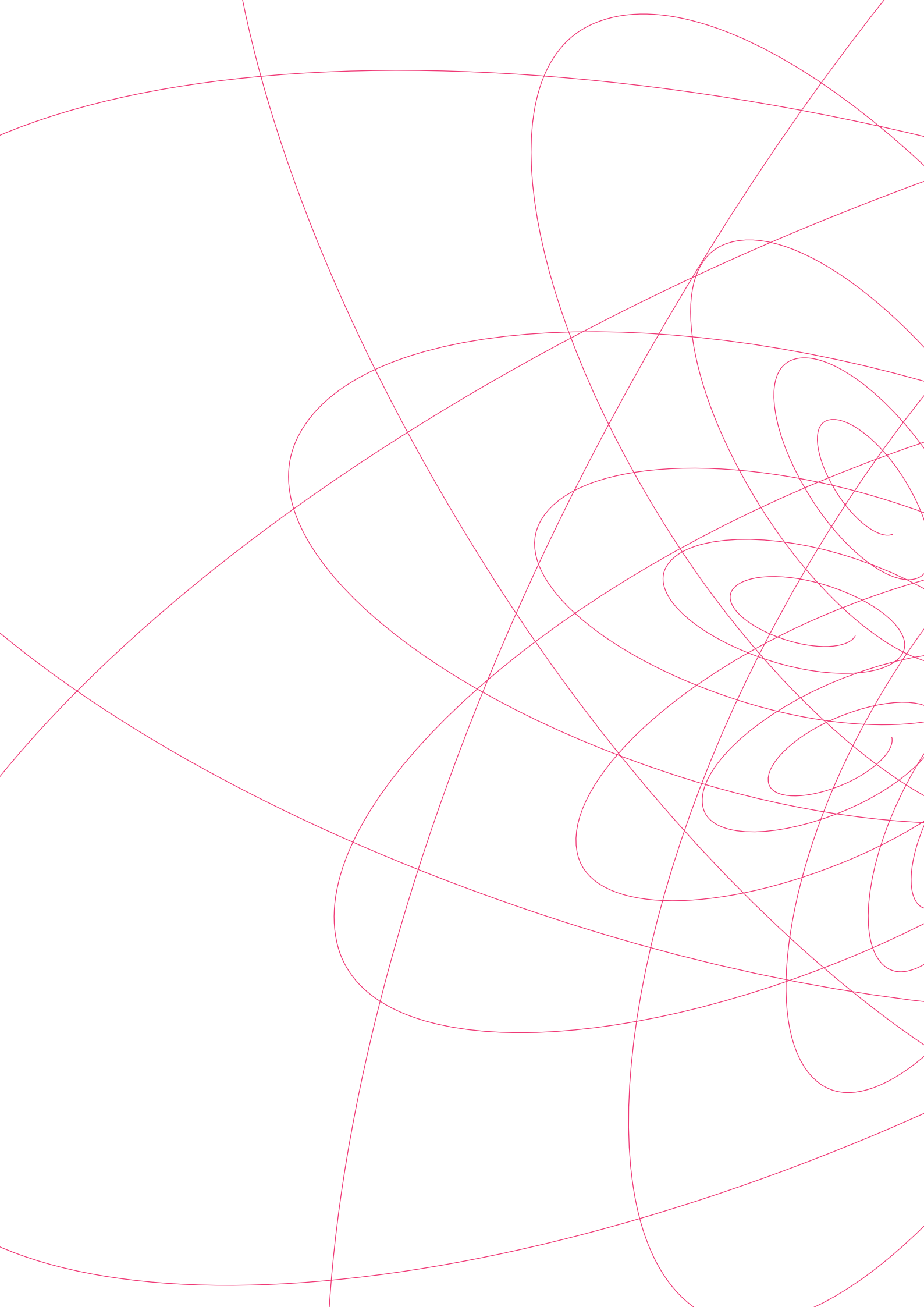
¹⁷ Aruanne erikomisjoni viienda kohtumise (30. oktoobrist 9. novembrini 2006) kohta, mis puudutas rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni toimimise ning vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitleva 1996. aasta 19. oktoobri Haagi konventsiooni praktilise rakendamise läbivaatamist, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction Section“ alajaotises „Special Commission meetings on the practical operation of the Convention“.

¹⁸ Kõik 1980. aasta konventsiooni heade tavade juhendid on kättesaadavad veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction“ alajaotises „Guides to Good Practice“.

¹⁹ Lagarde, P., „Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention“ (1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni seletuskiri), *Proceedings of the Eighteenth Session* (1996), Tome II, Protection of children, Haag, SDU, 1998, lk 535–605. Dokument on kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Publications“ alajaotises „Explanatory Reports“. Edaspidi viidatakse sellele kui seletuskirjale.

2

*1996. AASTA KONVENTSIOONI
EESMÄRGID*

- 2.1 1996. aasta konventsiooni eesmärgid on sätestatud üldiselt preambulis ja üksikasjalikumalt konventsiooni artiklis 1.

A. 1996. aasta konventsiooni preambul

- 2.2 Preambulis on selgelt kirjas, et konventsiooniga püütakse parandada lastekaitset rahvusvahelistes olukordades ning püütakse sel eesmärgil vältida konflikte õigussüsteemide vahel seoses laste kaitseks võetavate meetmetega.
- 2.3 Preambul asetab need eesmärgid ajaloolisesse konteksti, viidates alaealiste kaitset käsitlevale 1961. aasta Haagi konventsioonile²⁰ ja selle läbivaatamise vajadusele²¹ ning käsitledes lastekaitset käsitlevat 1996. aasta Haagi konventsiooni ÜRO lapse õiguste konventsiooni²² kontekstis. Preambul sisaldab ka üldiseid põhimõttelisi seisukohti, mida võetakse konventsiooni sätetes arvesse; nimelt rahvusvahelise koostöö tähtsust lastekaitse valdkonnas ja kinnitust, et lapse parimad huvid on lastekaitsega seotud küsimustes esikohal (lapse parimate huvide põhimõttele viidatakse mitu korda ka muudes konventsiooni teksti osades)²³.

B. 1996. aasta konventsiooni konkreetset eesmärgid

Artikkel 1

- 2.4 Eelnevat arvesse võttes sätestatakse artiklis 1 konventsiooni eesmärgid kindlal kujul. Seletuskirja kohaselt toimib artikkel 1 konventsiooni sisukorrana²⁴ ning artikli 1 punktid a–e kajastavad üldiselt konventsiooni II–V peatüki eesmärgi²⁵.
- 2.5 Konventsiooni artikli 1 punktis a sätestatud konventsiooni esimene eesmärk on määrata kindlaks osalisriigid, mille asutustel on **pädevus** võtta meetmeid laste isiku või vara kaitseks. Tuleks märkida, et konventsioonis määratakse kindlaks ainult asjaomased osalisriigid, mille asutustel on pädevus, ja mitte nende riikide pädevad asutused. Pädevusega seotud õigusnormid on sätestatud konventsiooni II peatükis ning neid käsitletakse lähemalt selle käsiraamatu **4.–7. peatükis**.
- 2.6 Konventsiooni teine ja kolmas eesmärk, mida kirjeldatakse artikli 1 punktides b ja c, on seotud **kohaldatava õiguse** kindlaksmääramisega. Teine eesmärk on kindlaks määrata õigus, mida ametiasutused oma pädevuse teostamisel kohaldavad. Kolmas eesmärk on kindlaks määrata õigus, mida kohaldatakse konkreetset vanemliku vastutuse²⁶ suhtes, mis tekib ilma kohtu- või haldusasutuse sekkumiseta. Neid küsimusi käsitlevad õigusnormid on sätestatud konventsiooni III peatükis ja neid on käsitletud selle käsiraamatu **9. peatükis**.
- 2.7 Neljas eesmärk, mis on sätestatud artikli 1 punktis d, on ette näha selliste kaitsemeetmete **tunnustamine ja rakendamine** kõikides osalisriikides. Nii tunnustamist kui ka täitmist käsitlevad õigusnormid on sätestatud konventsiooni IV peatükis ja neid on käsitletud selle käsiraamatu **10. peatükis**.

²⁰ Alaealiste kaitse suhtes ametiasutuste volitusi ja kohaldatavat seadust käsitlev 5. oktoobri 1961. aasta Haagi konventsioon. Täistekst kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Conventions“ alajaotises „Convention 10“.

²¹ Seletuskiri, punkt 1.

²² *Ibid.*, punkt 8.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*, punkt 9.

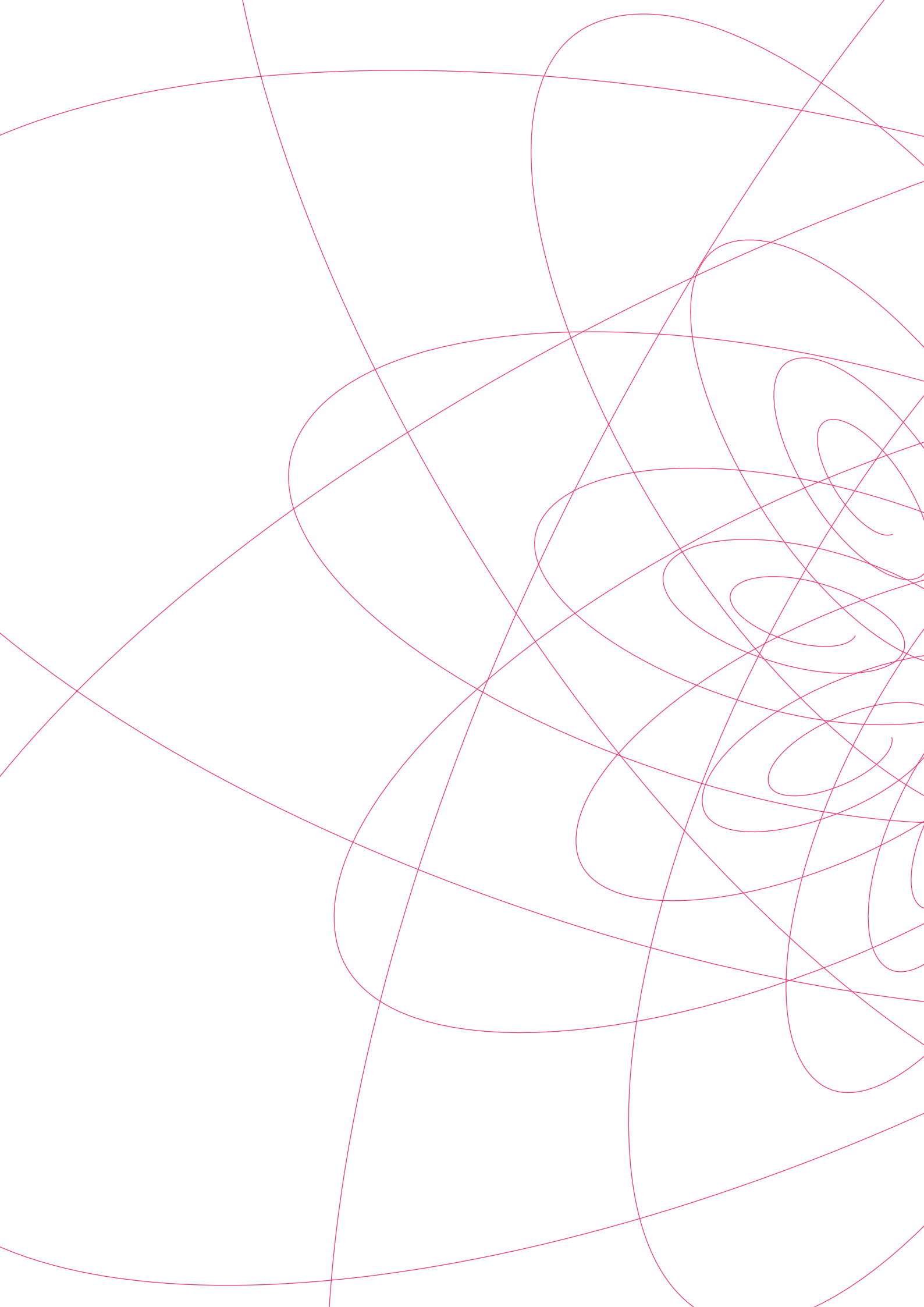
²⁵ Siiski peab märkima, et konventsiooni artikli 1 punkte b ja c käsitletakse konventsiooni III peatükis „Kohaldatav õigus“.

²⁶ Vastavalt konventsiooni artikli 1 lõikes 2 esitatud määratlusele, vt käsiraamatu punktid **3.16** jj.

- 2.8 Viies ja viimane eesmärk, mis on sätestatud artikli 1 punktis e, on seada sisse osalisriikide ametiasutuste vaheline **koostöö**, mis võib olla vajalik konventsiooni eesmärkide saavutamiseks. See koostöö on sätestatud konventsiooni V peatükis ja seda käsitletakse selle käsiraamatu **11. peatükis**.

3

KOHALDAMI SALA

A. Millistes riikides ja mis kuupäevast alates 1996. aasta konventsiooni kohaldatakse?

Artiklid 53, 57, 58, 61

- 3.1 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni kohaldatakse üksnes kaitsemeetmete suhtes,²⁷ mida võetakse osalisriigis **pärast** konventsiooni jõustumist selles riigis²⁸.
- 3.2 Konventsiooni tunnustamise ja rakendamise sätteid (IV peatükk) kohaldatakse üksnes **pärast** konventsiooni jõustumist võetud kaitsemeetmete suhtes selle osalisriigi, kus kaitsemeede võeti, ning selle osalisriigi, kus soovitakse kaitsemeedet tunnustada ja/või rakendada, **vahel**²⁹.
- 3.3 Et määratleda, kas konventsiooni asjaomasel juhul kohaldatakse, on oluline teha kindlaks:
- kas konventsioon on asjaomases riigis jõustunud ja mis kuupäeval see toimus ning
 - kas konventsioon on jõustunud asjaomase osalisriigi ja teise osalisriigi **vahel** ning mis kuupäeval see toimus.
- 3.4 Õigusnormid, mis käsitlevad seda, kas konventsioon on teatavas riigis jõustunud, erinevad olenevalt sellest, kas riik on konventsiooni **ratifitseerinud** või sellega **ühinenud**.
- Konventsiooni saavad **ratifitseerida** üksnes need riigid, mis olid Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi liikmed selle kaheksateistkümnenda istungjärgu ajal, st riigid, mis olid Haagi konverentsi liikmed 19. oktoobril 1996 või enne seda³⁰.
 - Kõik teised riigid võivad konventsiooniga **ühineda**³¹.
- 3.5 Konventsioon jõustub riigis järgmiselt:
- riikide puhul, mis **ratifitseerivad** konventsiooni, jõustub konventsioon selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele ratifitseerimiskirja hoiuleandmisest³²;
 - riikide puhul, mis **ühinevad** konventsiooniga, jõustub konventsioon selle kuu esimesel päeval, mis järgneb üheksa kuu möödumisele ühinemiskirja hoiuleandmisest³³.
- 3.6 Riikide puhul, mis **ühinevad** konventsiooniga, kehtib pikem ooteaeg enne konventsiooni jõustumist, sest esimesed kuus kuud pärast ühinemist on kõikidel osalisriikidel võimalus esitada vastuväiteid nende ühinemisele. Kolm kuud pärast selle kuuekuulise perioodi möödumist (st kokku pärast üheksat kuud) jõustub konventsioon ühinevas riigis. Samas mõjutab ühinemine üksnes ühineva riigi ja nende osalisriikide vahelisi suhteid, kes **ei ole** esitanud vastuväiteid ühinemisele

²⁷ Artiklile 1 vastavaid „abinõusid lapse isiku või tema vara kaitseks“ nimetatakse selles käsiraamatus kaitsemeetmeteks või lihtsalt meetmeteks. Konventsioonis ei ole esitatud nende kaitsemeetmete põhjalikku määratlust, aga vt artiklid 3 ja 4 ning käsiraamatu punktid **3.14–3.52**.

²⁸ Artikli 53 lõige 1.

²⁹ Artikli 53 lõige 2.

³⁰ Artikkel 57.

³¹ Artikkel 58. Riigid saavad konventsiooniga ühineda alles siis, kui konventsioon on ise kooskõlas artikli 61 lõikega 1 jõustunud. Konventsioon jõustus kooskõlas artikli 61 lõikega 1 1. jaanuaril 2002 pärast konventsiooni kolmandat ratifitseerimist (esimesena ratifitseeris konventsiooni Monaco, teisena Tšehhi Vabariik ja kolmandana Slovakkia). Seega on alates 1. jaanuarist 2002 saanud mis tahes riik konventsiooniga ühineda.

³² Artikli 61 lõike 2 punkt a.

³³ Artikli 61 lõike 2 punkt b.

selle kuue kuu jooksul³⁴.

- 3.7 Riik, mis ratifitseerib konventsiooni **pärast** seda, kui teine riik on sellega juba ühinenud, võib esitada vastuväite selle riigi ühinemisele selle ratifitseerimise ajal³⁵. Kui ratifitseeriv riik teatab hoiulevõtjale sellisest vastuväitest, ei mõjuta konventsioon ratifitseeriva riigi ja varem konventsiooniga ühinenud riigi vahelisi suhteid (välja arvatud juhul ja seni, kuni ratifitseeriva riigi vastuväide võetakse tagasi³⁶).
- 3.8 Kui vaadata konventsiooni kohaldamist osalisriikide **vahel**, tähendab see seda, et konventsiooni kohaldatakse osalisriikide vahel, kui: 1) see on jõustunud **mõlemas** osalisriigis ja 2) ühineva riigi korral tingimusel, et kui teisel osalisriigil on võimalus esitada ühinemisele vastuväide, ei ole see osalisriik seda teinud.
- 3.9 Vastuväited ühinemisele peaks jääma erandolukordadeks.

Kuidas leida ajakohast teavet 1996. aasta konventsiooni seisu kohta?

1996. aasta konventsiooni seisu tabel, mille on avaldanud Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alaline büroo, on kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Conventions“ alajaotise „Convention 34“ alajaotises „Status Table“.

Selles tabelis esitatakse ajakohast teavet 1996. aasta konventsiooni seisu kohta, sealhulgas kõikide konventsiooni ratifitseerimiste ja sellega ühinemiste ning ühinemistele esitatud vastuväidete kohta.

³⁴ Artikli 58 lõige 3.

³⁵ Artikli 58 lõige 3.

³⁶ 1996. aasta konventsioon ei sisalda sõnaselget sätet ühinemisele vastuväidete tagasivõtmise kohta. Samas on teiste Haagi konventsioonide puhul aktsepteeritud, et selline tagasivõtmine on võimalik (vt nt apostilli, dokumentide kättetoimetamist, tõendite kogumist ja õigusemõistmisele juurdepääsu käsitlevate Haagi konventsioonide praktilist toimimist käsitleva 2009. aasta erikomisjoni järelduste ja soovitude punkt 67, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Apostille Section“ alajaotises „Special Commissions“).

Näide 3 (A)³⁷

Riik A **ühineb**³⁸ konventsiooniga 18. aprillil 2010. Riik B **ratifitseerib**³⁹ konventsiooni 26. augustil 2010. Ratifitseerimisel ei esita riik B riigi A ühinemisele vastuväiteid⁴⁰.

Konventsioon jõustub riigis A 1. veebruaril 2011⁴¹. Konventsioon jõustub riigis B 1. detsembril 2010⁴². Konventsioon jõustub kahe riigi vahel 1. veebruaril 2011.

Riigis B antakse 14. veebruaril 2011 välja suhtlusõiguse määrus.

Kuna määrus on vastu võetud pärast konventsiooni jõustumist riigi B ja riigi A vahel, kohaldatakse konventsiooni IV peatüki sätteid ning määrust tunnustatakse riigis A seadusest tulenevalt⁴³.

Näide 3 (B)

Riik C **ratifitseerib** konventsiooni 21. märtsil 2009; riik D **ühineb** konventsiooniga 13. aprillil 2009. Riik C ei esita riigi D ühinemisele vastuväiteid.

Konventsioon jõustub riigis C 1. juulil 2009⁴⁴. Konventsioon jõustub riigis D 1. veebruaril 2010⁴⁵. Konventsioon jõustub seega kahe riigi vahel 1. veebruaril 2010.

Riigis C on 5. augustil 2009 välja antud kohtumäärus, mis käsitleb isikuhooldusõigust ja suhtlemiskorda. 2009. aasta septembris taotleb üks pool määruse tunnustamist ja täitmist riigis D.

Kuna isikuhooldusõiguse ja suhtlemise määrus on välja antud riigis C enne konventsiooni jõustumist riigis D (ja seega enne konventsiooni jõustumist kahe riigi vahel), ei kohaldata konventsiooni mehhanisme seoses tunnustamise ja täitmisega⁴⁶.

Samas kui mõlemad riigid on Haagi 1961. aasta alaealiste kaitse konventsiooni osalised, võib kehtida kohustus tunnustada määrust selle konventsiooni alusel.⁴⁷ Kui ei, siis tuleks kontrollida, kas riigi C ja riigi D vahel on piirkondlikke või kahepoolseid kokkuleppeid, mis reguleerivad selliste isikuhooldusõiguse ja suhtlemise määruste tunnustamist ja täitmist. Kui ei ole ka piirkondlikku või kahepoolset kokkulepet, võivad riigis D siiski kehtida siseriikliku õiguse sätted, mis on pooltele abiks.⁴⁸

Näide 3 (C)

Riik E **ratifitseerib** konventsiooni 5. märtsil 2007. Riik F **ühineb** konventsiooniga 20. märtsil 2008. 2008. aasta aprillis teatab riik E hoiulevõtjale oma vastuväitest riigi F ühinemisele⁴⁹.

³⁷ Kui selles praktilises käsiraamatus esitatakse näiteid juhtumite kohta, siis eeldatakse osalisriikidele viitamisel, et konventsioon on nende osalisriikide vahel enne kõnealuseid sündmuseid jõustunud, kui ei ole teisiti märgitud.

³⁸ Artikli 58 lõige 1.

³⁹ Artikli 57 lõige 2.

⁴⁰ Artikli 58 lõige 3.

⁴¹ Artikli 61 lõike 2 punkt b.

⁴² Artikli 61 lõike 2 punkt a.

⁴³ Artikli 23 lõige 1 (välja arvatud juhul, kui kehtestatakse tunnustamisest keeldumise alused, mil tunnustamisest võib keelduda, aga ei **pea** keelduma; vt artikli 23 lõige 2 ja käsiraamatu 10. peatükk).

⁴⁴ Artikli 61 lõike 2 punkt a.

⁴⁵ Artikli 61 lõike 2 punkt b.

⁴⁶ Artikli 53 lõige 2.

⁴⁷ Artikkel 51. Vt eelkõige alaealiste kaitset käsitleva 1961. aasta Haagi konventsiooni artikkel 7. Vt ka käsiraamatu punktid **12.2–12.3**, milles käsitletakse selle konventsiooni ja 1961. aasta Haagi konventsiooni vahelist suhet. Vt ka seletuskirja punkt 169.

⁴⁸ *Ibid.*, punkt 178, milles märgitakse, et „loomulikult võib taotluse saanud riik alati tunnustada varem tehtud otsuseid, aga see toimuks tema riigi õiguse ja mitte konventsiooni alusel“.

⁴⁹ Artikli 58 lõige 3.

Konventsioon jõustub riigis E 1. juulil 2007⁵⁰. Konventsioon jõustub riigis F 1. jaanuaril 2009⁵¹. Samas ei mõjuta riigi F ühinemine riigi F ja riigi E vahelisi suhteid, sest riik E esitas vastuväite riigi F ühinemisele⁵². Konventsioon ei jõustu kahe riigi vahel enne, kui riik E võtab tagasi oma vastuväite riigi F ühinemisele.

2009. aasta juulis läheb vabaabielus paar, kelle harilik viibimiskoht on riigis F, aga kes on riigi E kodanikud, lahku. Neil on kaks last. Tekib vaidlus selle üle, kus ja kellega peaksid lapsed elama. Isa algatab riigis F selles küsimuses menetluse. Kuna konventsioon on riigis F jõustunud, on riigil F pädevus võtta laste suhtes kaitsemeetmeid kooskõlas konventsiooni artikliga 5⁵³.

Ema taotleb samal ajal riigi F ametiasutustelt luba asuda koos lastega elama riiki E. Riigi F ametiasutused annavad emale loa kolimiseks teise riiki ja isale loa lastega suhelda.

Pärast ema ja laste kolimist suhtlemismäärust ei järgita. Isa taotleb suhtlemismääruse tunnustamist ja täitmist riigis E.

Ehkki konventsioon on jõustunud nii riigis E kui ka riigis F, ei ole konventsioon kahe riigi vahel jõustunud, sest riik E esitas riigi F ühinemisele vastuväite. Konventsiooni mehhanismid seoses tunnustamise ja täitmisega seega selle juhtumi puhul ei kehti⁵⁴.

Samas kui mõlemad riigid on Haagi 1961. aasta alaealiste kaitse konventsiooni osalised, võib kehtida kohustus tunnustada määrust selle konventsiooni alusel. Kui ei, siis tuleks kontrollida, kas riigi E ja riigi F vahel on piirkondlikke või kahepoolseid kokkuleppeid, mis reguleerivad selliste isikuhooldusõiguse ja suhtlemise määruste tunnustamist ja täitmist. Kui ei ole ka piirkondlikku või kahepoolset kokkulepet, võivad riigis F siiski kehtida siseriikliku õiguse sätted, mis on pooltele abiks.

Näide 3 (D)

Riik G **ühineb** konventsiooniga 13. augustil 2008. Riik H **ratifitseerib** konventsiooni 30. oktoobril 2009 ja teavitab ratifitseerimisel hoiulevõtjat oma vastuväitest riigi G ühinemisele⁵⁵.

Konventsioon jõustub riigis G 1. juunil 2009⁵⁶. Konventsioon jõustub riigis H 1. veebruaril 2010⁵⁷. Samas ei oma konventsioon mõju riigi G ja riigi H vahelistes suhetes, sealhulgas pärast 1. veebruari 2010, tingituna riigi H vastuväitest riigi G ühinemisele⁵⁸. Konventsioon ei jõustu kahe riigi vahel enne, kui riik H võtab tagasi oma vastuväite riigi G ühinemisele.

⁵⁰ Artikli 61 lõike 2 punkt a.
⁵¹ Artikli 61 lõike 2 punkt b.
⁵² Artikli 58 lõige 3.
⁵³ Vt käsiraamatu **4. peatükk**.
⁵⁴ Artikli 53 lõige 2.
⁵⁵ Artikli 58 lõige 3.
⁵⁶ Artikli 61 lõike 2 punkt b.
⁵⁷ Artikli 61 lõike 2 punkt a.
⁵⁸ Artikli 58 lõige 3.

B. Milliste laste suhtes 1996. aasta konventsioon kehtib?

Artikkel 2

- 3.10 Konventsioon kehtib kõikide laste⁵⁹ suhtes nende sünnihetkest kuni nende 18aastaseks saamiseni⁶⁰.
- 3.11 Erinevalt 1980. ja 1993. aasta Haagi lastekonventsioonidest ei pea lapse harilik viibimiskoht olema **osalisriigis**, et ta kuuluks 1996. aasta konventsiooni kohaldamisalasse. Näiteks võib lapse harilik viibimiskoht olla **mitteosalisriigis**, aga laps kuulub siiski 1996. aasta konventsiooni artikli 6 (lapsagulased, rahvusvaheliselt ümberasustatud lapsed või kindla elukohata lapsed), artikli 11 (kiireloomulistel juhtudel võetavad meetmed) või artikli 12 (ajutised meetmed) kohaldamisalasse⁶¹.
- 3.12 Samas tuleks märkida, et kui lapse harilik viibimiskoht ei ole **osalisriigis**, moodustavad II peatükis esitatud pädevust käsitlevad õigusnormid täieliku ja suletud süsteemi, mida kohaldatakse tervikuna kõikides osalisriikides. Seepärast „ei või osalisriik teostada nende laste suhtes pädevust, kui see pädevus ei ole konventsioonis sätestatud“⁶².
- 3.13 Seevastu juhul, kui lapse harilik viibimiskoht **ei** ole osalisriigis, võivad osalisriigi ametiasutused võimaluse korral teostada pädevust konventsiooni õigusnormide alusel; ent peale selle ei takista miski ametiasutusi teostamast pädevust oma riigi muude õigusnormide kui konventsiooni õigusnormide alusel⁶³. Sel juhul on võimaluse korral konventsiooni õigusnormide alusel pädevuse teostamise ilmne eelis see, et meetet tunnustatakse ja see on täidetav kõikides teistes osalisriikides kooskõlas konventsiooni IV peatüki sätetega⁶⁴. Teisest küljest, kui pädevust teostatakse muul pädevuse alusel kui konventsioonist tulenev alus, ei või kaitsemeetmeid konventsiooni alusel tunnustada ega täita⁶⁵.

Näide 3 (E)

Laps viibib harilikult mitteosalisriigis X. Osalisriigi A ametiasutused teostavad pädevust võtta lapse suhtes kaitsemeede oma muu pädevuse alusel kui konventsioonist tulenevalt, tuginedes sellele, et laps on osalisriigi A kodanik. Osalisriigil A on õigus seda teha, aga kaitsemeedet ei saa tingimata teistes osalisriikides konventsiooni alusel tunnustada⁶⁶.

Näide 3 (F)

Laps viibib harilikult mitteosalisriigis Y. Laps on hiljuti saanud osalisriiki B tingituna mitteosalisriigis Y käivast kodusõjast. Tema külas toimus massimõrv ja ta on jäänud orvuks. Osalisriigi B ametiasutused võtavad seoses lapsega konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel kaitsemeetmeid. Neid

⁵⁹ Tuleks märkida, et konventsioon võib kehtida isegi siis, kui asjaomase lapse harilik viibimiskoht ei ole osalisriigis ning ta ei ole ka osalisriigi kodanik, nt konventsiooni artikli 6 korral, mis tugineb üksnes sellele, et laps viibib osalisriigis. Vt seletuskirja punkt 17 ja käsiraamatu punktid 3.11–3.13.

⁶⁰ 18aastaste ja vanemate isikute puhul, kes oma võimete kahjustumise või puudulikkuse tõttu ei suuda ise oma huve kaitsta, kehtib täiskasvanute rahvusvahelise kaitse 13. jaanuari 2000. aasta Haagi konventsioon (edaspidi „2000. aasta täiskasvanute kaitse Haagi konventsioon“), kui asjaomased riigid on selle konventsiooni osalisriigid. Vt ka seletuskirja punktid 15–16.

⁶¹ Artikli 6 kohta vt käsiraamatu punktid 4.13–4.18 ning 13.58 jj; artiklite 11 ja 12 kohta vt käsiraamatu 6. ja 7. peatükk.

⁶² Seletuskirja punkt 84. Muidugi välja arvatud juhul, kui kehtib artikkel 52, vt käsiraamatu punktid 12.5–12.8.

⁶³ Seletuskirja punktid 39 ja 84.

⁶⁴ Tingimusel, et teised IV peatükis sätestatud kriteeriumid on täidetud, vt käsiraamatu 10. peatükk.

⁶⁵ Artikli 23 lõike 2 punkt a – kui kaitsemeetme võtab ametiasutus, kelle pädevus ei põhine ühel konventsioonis sätestatud alusel, siis on see alus, millele tuginedes võidakse konventsiooni kohaselt tunnustamisest keelduda. Vt seletuskirja punkt 122.

⁶⁶ Artikli 23 lõike 2 punkt a. Vt ka käsiraamatu 13. peatüki punktid 13.58–13.60 laste kohta, kes on pagulased, rahvusvaheliselt ümberasustatud või hariliku viibimiskohata.

kaitsemeetmeid tunnustatakse seadusest tulenevalt kõikides teistes osalisriikides⁶⁷.

C. Millised küsimused on 1996. aasta konventsiooniga hõlmatud?

Artikkel 3

- 3.14** Konventsiooniga sätestatakse õigusnormid seoses „meetmetega, mis on mõeldud lapse isiku või vara kaitseks“⁶⁸. Konventsioonis ei sätestata täpset määratlust, mida need kaitsemeetmed võivad hõlmata. Samas näited küsimuste kohta, mille puhul selliseid kaitsemeetmeid võidakse kasutada, on esitatud artiklis 3. See näidete loetelu ei ole ammendav⁶⁹.
- 3.15** Kaitsemeetmed võivad seega käsitleda eelkõige järgmist.

a) Vanemliku vastutuse tekkimine, teostamine, äravõtmine või piiramine ning selle delegeerimine⁷⁰

- 3.16** Termin „vanemlik vastutus“ on määratletud konventsiooni artikli 1 lõikes 2 ning hõlmab vanema õigusi või muud analoogilist õigussuhet, millega määratakse kindlaks vanemate, eestkostjate või teiste seaduslike esindajate õigused, volitused ja vastutus lapse isiku või vara suhtes⁷¹. Termin kirjeldus konventsioonis on tahtlikult lai⁷². Termin hõlmab samal ajal vastutust seoses lapse isikuga, vastutust seoses tema varaga ning üldiselt lapse õiguslikku esindamist, olenemata sellest, mis nimetus on antud kõnealusele õiguslikule instituudile.
- 3.17** Mis puutub lapse isikusse, siis hõlmavad artikli 1 lõikes 2 osutatud õigused ja kohustused neid õiguseid ja kohustusi, mis kuuluvad vanematele, eestkostjatele või seaduslikele esindajatele seoses lapse kasvatamisega. Nende õiguste ja kohustuste puhul võib olla tegu näiteks isikuhoolduse, hariduse, tervishoiuotsuste, lapse elukoha kindlaksmääramise või lapse isiku järelevalvega ning eelkõige tema suhetega.
- 3.18** Termin „volitused“ artikli 1 lõikes 2 on täpsemalt seotud lapse esindamisega. Sellisteks esindajateks on tavaliselt vanemad, aga esindada võivad täielikult või osaliselt ka kolmandad isikud, näiteks vanemate surma, teovõimetuse, sobimatusse või toimetulematuse korral või kui vanemad on lapse hüljanud või laps on paigutatud muul põhjusel kolmanda isiku hoole alla. Selliseid „volitusi“ võidakse kasutada seoses lapse isiku või varaga.

⁶⁷ Artikli 23 lõige 1. Sellega on tegu juhul, kui artikli 23 lõike 2 alusel ei ole leitud tunnustamisest keeldumise alust, vt lisaks käsiraamatu **10. peatükk**.

⁶⁸ Artikkel 1.

⁶⁹ Mitmeid artiklis 3 sätestatud meetmeid on lisaks vaadeldud **13. peatükis**, mis käsitleb eriteemasid. Tuleks märkida, et artiklis 3 esitatud näited ei ole jäigad kategooriad: kaitsemeetmed võivad vabalt hõlmata ka üht või mitut esitatud näidet, nt mõne osalisriigi riigisiseste õigusaktide kohaselt võib lapse paigutamine kasuperekonda (artikli 3 punkt e) hõlmata ka vanemliku vastutuse piiramist (artikli 3 punkt a). Selline kaitsemeede kuulub selgelt konventsiooni kohaldamisalasse. Olenevalt osalisriigi riigisisese õiguse alusel kättesaadavatest meetmetest ei pruugi kaitsemeetmed tuleneda üksnes ametlikult kohtult või halduskohtult: nt riigiasutuse ametnik, nagu politseiametnik või sotsiaaltöötaja, võib olla riigisisese õiguse alusel volitatud võtma lapse suhtes kaitsemeetmeid, tavaliselt kiireloomulises olukorras. Kui meetme eesmärk on last kaitsta, välja arvatud juhul, kui see kuulub artiklis 4 sätestatud kategooriasse, kuulub see konventsiooni materiaalsesse kohaldamisalasse.

⁷⁰ Artikli 3 punkt a.

⁷¹ Artikli 1 lõige 2.

⁷² Vt seletuskirja punkt 14. Selle väljendi puhul on lähtutud ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklist 18. Samas ei olnud see vanemliku vastutuse mõiste teatavate delegatsioonide jaoks piisavalt täpne; seega on seda 1996. aasta konventsiooni artikli 1 lõikes 2 täpsustatud.

- 3.19 Nende mõistete puhul kasutatavad terminid on riigiti erinevad; mõni näide: eestkoste, vanema hooldusõigus, *patria potestas* ja ka vanemlik vastutus. Isegi kui termin „vanemlik vastutus“ on iseenesest riigisisises õiguses olemas, ei tähenda see tingimata seda, et termini tõlgendus riigisisises õiguses on konventsiooni tõlgendusega samaväärne. Konventsiooni terminile tuleks anda autonoomne konventsioonipõhine tähendus.
- 3.20 Võib olla mitu eri viisi, kuidas isikud saavad omandada vanema kohustused riigisisese õiguse alusel. Sageli tuvastatakse vanemlikku vastutust kandvad isikud seadusest tulenevalt: näiteks mitmes riigis antakse vanemlik vastutus seadusest tulenevalt abielus vanematele nende lapse sünni korral ning mõnes riigis laiendatakse seda näiteks abielus mitteolevatele elukaaslastest vanematele. Mõnes riigis võidakse vanemlikku vastutust kandvad isikud tuvastada teatava toimingu tegemise kaudu, näiteks kui abielus mitteolev isa võtab lapse omaks või lapse vanemate järgneva abiellumise korral või vanematevahelise lepingu korral. Vanemlik vastutus võidakse määrata ka kohtu- või haldusasutuse otsusega. Termin, millega tähistatakse vanemliku vastutuse „tekkimist“ artikli 3 punktis a, on mõeldud sellisena, et see hõlmaks kõiki neid vanemliku vastutuse omandamise viise.
- 3.21 Samuti võib olla palju eri viise, kuidas riikide riigisisises õiguses sätestatakse vanemliku vastutuse teostamine, äravõtmine, piiramine ning delegeerimine. Artikli 3 lai kohaldamisala tagab, et kõik need viisid on selle sättega hõlmatud ja seega kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse.

Näide 3 (G)

Osalisriigi A õiguses on sätestatud, et kui vanem osutab testamendi korralduses sellele, keda ta soovib oma surma korral oma lapse isiku ja/või vara hooldajaks, siis annab see sellele isikule vanemliku vastutuse korralduse täitmisel. Selline vanemliku vastutuse tekkimine kuulub konventsiooni kohaldamisalasse⁷³.

Näide 3 (H)

Lapse raske hooletusse jätmise ja väärkohtlemise korral võtavad osalisriigi B ametiasutused meetmeid lapse vanemate juurest eemaldamiseks ja nende vanemliku vastutuse äravõtmiseks. Selline vanemliku vastutuse äravõtmine kuulub konventsiooni kohaldamisalasse⁷⁴.

b) Isikuhooldusõigused, sealhulgas lapse hooldamisega seotud õigused, eelkõige õigus määrata kindlaks lapse elukoht, külastus-/suhtlemisõigused, sealhulgas õigus viia laps piiratud ajaks muusse kohta kui tema harilik viibimiskoht⁷⁵

- 3.22 See osa hõlmab kõiki meetmeid, mis on seotud lapse hooldamise ja kasvatamisega ning lapse külastamise või temaga suhtlemisega. Nende meetmetega võidakse määrata kindlaks, millise vanemaga või muu isikuga peaks laps koos elama ning kuidas korraldatakse selle vanema külastamine, kellega laps ei ela koos, või muu isiku külastamine. Sellised meetmed kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse, olenemata neile riigisisises õiguses antud nimetustest.⁷⁶ Kuivõrd

⁷³ Artikli 3 punkt a.

⁷⁴ *Id.* Samuti on võimalik, et teatavates osalisriikides võidakse lapse väärkohtlemise / hooletusse jätmise korral laps vanema(te)lt või eestkostja(te)lt ära võtta, aga vanema(te) või eestkostja(te) kohustused jäävad teatavate piirangutega alles. Selline vanemliku vastutuse piiramine kuulub samuti konventsiooni kohaldamisalasse (artikli 3 punkt a).

⁷⁵ Artikli 3 punkt b.

⁷⁶ Vt seletuskirja punkt 20, milles märgitakse: „Konventsiooniga ei saa nõuda, et kasutataks väljendeid, mis sobivad kõikide esindatud riikide keeleliste eripäradega.“

„külastamisõigus“ ja „isikuhooldusõigus“ on artikli 3 punktis *b* määratletud, kordab sõnastus 1980. aasta konventsiooni artikli 5 punkti *b* sõnastust. See on tahtlik ning termineid „isikuhooldusõigus“ ja „külastamisõigus“ tuleks tõlgendada järjepidevalt, et tagada kahe konventsiooni vastastikune täiendavus⁷⁷.

c) Eestkoste, hooldus ja samalaadsed instituudid⁷⁸

- 3.23 Need instituudid on kaitse, esindamise või abistamise süsteemid, mis luuakse lapse kasuks, kui tema vanemad surevad või neil ei ole enam lubatud teda esindada⁷⁹.

d) Sellise isiku või asutuse määramine ja ülesanded, kes vastutab lapse isiku või tema vara eest või esindab või abistab last⁸⁰

- 3.24 Lisaks vanemale või eestkostjale võib siin osutatud isik või asutus olla ka *ad litem* eestkostja või lapse advokaat või isik, kellel on volitused lapse eest teatavatel asjaoludel (nt „kool või kuurordi pidaja, kes peab tegema [lapse suhtes] meditsiinilisi otsuseid seadusliku esindaja puudumisel“⁸¹).

e) Lapse paigutamine kasuperekonda või hooldeasutusse või kafalah või muu seda laadi hoolduse korraldamine⁸²

- 3.25 Selles punktis viidatakse asendushoolduse vormidele, mida võidakse lastele pakkuda.⁸³ Neid kasutatakse tavaliselt siis, kui laps on jäänud orvuks või vanemad ei suuda lapse eest hoolt kanda⁸⁴.

⁷⁷ Vt külastamise/suhtlemise kohta lisaks käsiraamatu **13. peatüki** punktid **13.15–13.30**. Vt ka rahvusvaheline lapseröövi andmebaas (INCADAT, International Child Abduction Database) veebisaidil www.incadat.com, kus on esitatud oluline riigisisene kohtupraktika nende terminite tähenduse kohta 1980. aasta konventsiooni alusel. Nendel terminitel on autonoomsed tähendused ning neid tuleks tõlgendada sõltumatult mis tahes riigisisestest õiguslikest piirangutest.

⁷⁸ Artikli 3 punkt *c*.

⁷⁹ Vt seletuskirja punkt 21.

⁸⁰ Artikli 3 punkt *d*.

⁸¹ Seletuskirja punkt 22.

⁸² Artikli 3 punkt *e*. Vt ka käsiraamatu **11. peatüki** punktid **11.13–11.17** ning **13. peatüki** punktid **13.31–13.42** seoses konventsiooni artikliga 33, mida kohaldatakse juhul, „kui artiklite 5–10 alusel pädev asutus kavandab lapse paigutamist kasuperekonda või hooldeasutusse või lapse hooldamist *kafalah* või samalaadse hoolduse korraldamist ja kui see paigutamine või hooldamine toimub teises osalisriigis [...]“.

⁸³ Seoses kaitsemeetmete võtmisega, mis käsitlevad laste asendushooldust, vt laste asendushooldust käsitlevad suunised „Guidelines for the Alternative Care of Children“, mida tunnustati ametlikult Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peaassamblee 24. veebruari 2010. aasta resolutsiooniga A/RES/64/142 (kättesaadav aadressil http://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf). Suunistes „sätestatakse poliitika ja praktika soovitatavad juhtnöörid“ seoses laste asendushooldusega „kavatsusega parandada lapse õiguste konventsiooni rakendamist ning muude vanemlikust hooldusest ilma jäänud või sellest ohustatud laste kaitset ja heaolu käsitlevate rahvusvaheliste dokumentide asjakohaseid sätteid [...]“ (vt peaassamblee resolutsiooni preambul). Suunised hõlmavad eraldi punkti, mis käsitleb väljaspool harilikku viibimiskoha riiki viibivate laste hooldamise sätteid („Care provision for children outside their country of habitual residence“) (VIII peatükk). Selles peatükis soovitatakse, et riigid ratifitseeriks 1996. aasta konventsiooni, et „tagada asjakohane rahvusvaheline koostöö ja lapse kaitse sellistes olukordades“ (punkt 138).

⁸⁴ Brüsseli IIa määruse sarnaseid sätteid tõlgendades leidis Euroopa Liidu Kohus, et nii otsus lapsed oma algselt perekonnalt ära võtta kui ka otsus paigutada nad kasuperekonda kuuluvad määruse kohaldamisalasse (vt 27. novembri 2007. aasta otsus kohtuasjas C-435/06 (EKL 2007, lk I-10141) ning lisaks 2. aprilli 2009. aasta otsus kohtuasjas C-523/07 (EKL 2009, lk I-0000)).

- 3.26 Tuleks märkida, et selles punktis ei viidata lapsendamisele ega lapsendamise ettevalmistavatele meetmetele, sealhulgas lapse lapsendamiseks määramisele⁸⁵. Need meetmed on konventsiooni kohaldamisalast artikliga 4 selgelt välja jäetud⁸⁶.
- 3.27 *Kafalah* instituuti kasutatakse laialdaselt mõnes riigis kui laste hoolduse vormi, kui nende vanemad ei saa nende eest hoolt kanda. *Kafalah* alusel kannavad laste eest hoolt uued perekonnad või sugulased, aga õiguslikku seost nende sünnivanematega see üldiselt ei mõjuta⁸⁷. *Kafalah* võib toimuda piiriüleselt, aga kuna see on korraldus, mis ei tähenda lapsendamist, ei kuulu see 1993. aasta Haagi rahvusvahelise lapsendamise konventsiooni kohaldamisalasse. Samas on selle kasutamise korral *kafalah* instituut selgelt lapse suhtes kaitsemeede ning kuulub seega sõnaselgelt 1996. aasta konventsiooni kohaldamisalasse⁸⁸.
- 3.28 Kui artiklite 5–10 alusel pädev asutus kavandab kaitsemeetme võtmist artikli 3 punkti e alusel (st meetme, mis käsitleb lapse paigutamist kasuperekonda või hooldeasutusse või *kafalah* või muu seda laadi hoolduse korraldamist) ja kui see paigutamine või hooldamine toimub teises osalisriigis, tekivad 1996. aasta konventsiooni artikli 33 alusel teatavad kohustused. Seda küsimust koos kaitsemeetmete täpse kohaldamisala küsimusega, mis toovad kaasa artikli 33 kohustused, käsitletakse käsiraamatu **11. ja 13. peatükis**⁸⁹.

f) Riikliku laste hoolekande asutuse järelevalve lapse eest hoolitseva isiku üle⁹⁰

- 3.29 Selle kategooria puhul tunnistatakse, et riigiasutuse kaasamine lapse puhul ei piirdu alati lapse paigutamisega asendushoolduskeskkonda. Riigiasutusel võib olla ka roll lapse hoolduse üle järelevalvel tema enda peres või teises keskkonnas. Sellised meetmed kuuluvad otse konventsiooni kohaldamisalasse, sest nende selge eesmärk on kaitsta lapse isikut.

g) Lapse vara haldamine, säilitamine või käsutamine⁹¹

- 3.30 See kategooria hõlmab kõiki meetmeid, mis on suunatud lapse vara kaitseks⁹². See võib hõlmata näiteks *ad litem* eestkostja määramist, et kaitsta lapse huve seoses teatava varaga teatava käimasoleva kohtumenetluse kontekstis.
- 3.31 Samas tuleks märkida, et konventsioon ei puutu asjaõiguse süsteemidesse. Konventsioon ei hõlma seega materiaalõigust seoses vara suhtes kehtivate õigustega, näiteks vara kuuluvuse/omandiõigusega seotud vaidlusi.

⁸⁵ Vt käsiraamatu punkt **3.38** seoses sõna „paigutamine“ tähendusega selles kontekstis.

⁸⁶ Vt käsiraamatu punktid **3.32** jj seoses konventsiooni artikliga 4 ja punktid **3.38–3.39** seoses lapsendamise. Vt ka käsiraamatu eraldi punkt lapsendamise kohta **13. peatüki** punktides **13.43–13.45**. Lisaks vt seletuskirja punkt 28.

⁸⁷ Samas erinevad *kafalah* instituuti käsitlevad õigusnormid riigiti, kus seda kasutatakse.

⁸⁸ Vt seletuskirja punkt 23.

⁸⁹ Vt käsiraamatu punktid **11.13–11.17** ja **13.31–13.42**.

⁹⁰ Artikli 3 punkt f.

⁹¹ Artikli 3 punkt g.

⁹² Konventsiooni kohaldamist meetmete suhtes, mille eesmärk on kaitsta lapse vara, on täpsemalt käsitletud käsiraamatu punktides **13.70–13.74**.

D. Millised küsimused ei ole 1996. aasta konventsiooniga hõlmatud?

Artikkel 4

- 3.32 Teatavad meetmed on konventsiooni kohaldamisalast eraldi välja jäetud. See loetelu on ammendav ning mis tahes meetmed, mis on suunatud lapse isiku või vara kaitsele ega ole selle loeteluga hõlmatud, võivad kuuluda konventsiooni kohaldamisalasse.

a) Põlvnemise tuvastamine või vaidlustamine⁹³

- 3.33 Selle sättega jäetakse konventsiooni kohaldamisalast välja meetmed, mis puudutavad asjaomase lapse või asjaomaste laste põlvnemise tuvastamist või vaidlustamist. Seega, kui osalisriigi ametiasutustele esitatakse teatava lapse põlvnemise tuvastamise või vaidlustamise taotlus, peavad need ametiasutused tuginema oma konventsioonivälistele pädevust käsitlevatele õigusnormidele, et hinnata, kas neil on pädevus. Samamoodi reguleerivad selles küsimuses kohaldatavat õigust ja välisriigi otsuste tunnustamist puudutavaid küsimusi konventsioonivälised õigusnormid.

- 3.34 See väljajätmine laieneb küsimusele, kas põlvnemise osapooled, st laps ja vanem(ad), kui tegu on alaealis(t)ega, vajavad seadusliku esindaja luba oma põlvnemise tunnustamiseks. Riigi konventsiooniväliste õigusnormide alusel leitakse vastused näiteks järgmistele küsimustele:

- kas laps, kelle põlvnemist tunnustatakse, peab olema nõus sellise tunnustamisega ning kas tal peab sel eesmärgil olema teatava vanuseni esindaja;
- kas tuleb määrata *ad litem* eestkostja, et esindada või abistada last kohtuasjas, mis käsitleb põlvnemist; või
- kas lapse alaealist ema ennast tuleb esindada seoses mis tahes põlvnemise kinnitustega või nõusolekuga või mis tahes menetlustega, mis puudutavad lapse staatust⁹⁴.

Samas küsimus seoses asjaomase lapse seadusliku esindaja **identiteediga** ning näiteks sellega, kas selle isiku nimetamine toob seadusest tulenevalt kaasa ametiasutuse sekkumise või nõuab seda, kuulub konventsiooni kohaldamisalasse⁹⁵.

- 3.35 Konventsiooni artikli 4 punktis a esitatud piirang laieneb ka rahvusvahelise surrogaatemaduse lepingu tulemusel sündinud lapse staatusele.

- 3.36 Põlvnemise tuvastamist või vaidlustamist ei käsitleta ka teistes Haagi konventsioonides (välja arvatud lisapunktina laste elatise 2007. aasta Haagi konventsioonis,⁹⁶ kus hooldusmenetluste kontekstis on käsitletud tekkivat põlvnemise küsimust).

⁹³ Artikli 4 punkt a.

⁹⁴ Vt seletuskirja punkt 27.

⁹⁵ Vt käsiraamatu punkt 3.24, mis käsitleb artikli 3 punkti d.

⁹⁶ 23. novembri 2007. aasta Haagi konventsioon, mis käsitleb laste ja teiste pereliikmete elatise rahvusvahelist sissenõudmist, vt artikli 6 lõike 2 punkt h ja artikli 10 lõike 1 punkt c. Vt ka ülalpidamiskohustuste suhtes kohaldatavat õigust käsitleva 23. novembri 2007. aasta protokoll artikkel 1, samuti ülalpidamiskohustuste suhtes kohaldatavat õigust käsitleva 2. oktoobri 1973. aasta Haagi konventsiooni artikkel 2 ja ülalpidamiskohustustega seotud otsuste tunnustamist ja jõustamist käsitleva 2. oktoobri 1973. aasta Haagi konventsiooni artikkel 3.

- 3.37 Selle sättega on välja jäetud ka küsimus, kas lapse seaduslikustamine, st järgnev abiolu või vabatahtlik tunnustamine, mõjutab lapse staatust.

b) Lapsendamisotsused, lapsendamisega seotud ettevalmistavad meetmed või lapsendamise tühistamine või kehtetuks tunnistamine⁹⁷

- 3.38 See piirang on väga laiaulatuslik ja seda kohaldatakse kõikide lapsendamisprotsessi tahkude suhtes, sealhulgas laste lapsendamiseks määramise suhtes⁹⁸. Tuleks märkida, et sõna „määramine“ selles kontekstis tähendab riigiasutuse sekkumist ega viita vähem formaalsele korrale seoses lapse hooldusega.

- 3.39 Samas pärast lapsendamise toimumist ei tehta lapsendatud lastel ja teistel lastel selle konventsiooni kohaldamisel vahet. Konventsiooni õigusnormid kehtivad seega lapsendatud laste isiku ja vara kõikide kaitsemeetmete suhtes samal viisil, nagu need kehtivad teiste laste suhtes.

c) Lapse pere- ja eesnimi⁹⁹

- 3.40 Lapse nimede ja eesnimedega seotud meetmed ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse, sest neid ei käsitleta küsimustena, mis on seotud lapse kaitsega¹⁰⁰.

d) Emantsipatsioon¹⁰¹

- 3.41 Emantsipatsioon tähendab alaealise vabastamist tema vanemate või eestkostjate kontrolli alt. Emantsipatsioon võib toimuda seadusest tulenevalt, näiteks abiellumise korral, või pädeva asutuse otsuse alusel. Emantsipatsiooni eesmärk on vabastada laps vanemate isikuhooldusõiguse alt, mis muudab selle kaitsemeetmele vastupidiseks. See selgitab selle väljajätmist konventsiooni kohaldamisalast.

e) Ülalpidamiskohustused¹⁰²

- 3.42 Ülalpidamiskohustuste suhtes kehtib mitu eri rahvusvahelist konventsiooni, millest kõige hiljutisem on laste toetamise 2007. aasta Haagi konventsioon ja selle protokoll, mis käsitleb ülalpidamiskohustuste suhtes kohaldatavat õigust.

f) Trust või pärimine¹⁰³

- 3.43 Rahvusvahelise eraõiguse küsimusi, mis käsitlevad *trust*'i, on juba käsitletud varahaldusühingute suhtes kohaldatavat õigust ja nende tunnustamist käsitleva 1. juuli 1985. aasta Haagi konventsioonis.

⁹⁷ Artikli 4 punkt *b*.

⁹⁸ Vt käsiraamatu punktid **13.43–13.45**, mis käsitlevad lapsendamist.

⁹⁹ Artikli 4 punkt *c*.

¹⁰⁰ Vt seletuskirja punkt 29.

¹⁰¹ Artikli 4 punkt *d*.

¹⁰² Artikli 4 punkt *e*.

¹⁰³ Artikli 4 punkt *f*.

- 3.44 Pärimist käsitletakse surma korral kohaldatavat pärimisõigust käsitlevas 1. augusti 1989. aasta Haagi konventsioonis.

g) Sotsiaalkindlustus¹⁰⁴

- 3.45 Sotsiaalkindlustusmakseid tasuvad asutused, kelle määramine sõltub siduvatest teguritest, näiteks sotsiaalkindlustust omava(te) isiku(te) töökoht või harilik viibimiskoht. Need siduvad tegurid ei pea tingimata vastama lapse harilikule viibimiskohale. Seepärast leiti, et konventsiooni õigusnormid oleksid nende meetmete suhtes „sobimatud“¹⁰⁵.

h) Üldist laadi meetmed haridus- või tervishoiuküsimustes¹⁰⁶

- 3.46 Mitte kõik tervishoiu või haridusega seotud küsimused ei ole konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud. Välja on jäetud üksnes **üldist laadi riiklikud** meetmed, näiteks meetmed, millega kehtestatakse koolikohustus või mis seisnevad vaktsineerimisprogrammides¹⁰⁷.
- 3.47 Seevastu „teatava lapse mõnda kooli paigutamine või otsus teha talle kirurgiline operatsioon on konventsiooni kohaldamisalasse kuuluv otsus“¹⁰⁸.

i) Laste poolt toime pandud kuritegude tulemusel võetud meetmed¹⁰⁹

- 3.48 Seletuskirjas märgitakse, et see väljajätmine võimaldab osalisriikidel võtta asjakohaseid karistuslikke või hariduslikke meetmeid, kui lapsed on toime pannud väär- või kuriteo, ilma vajaduseta tagada, et neil on konventsiooni alusel pädevus¹¹⁰. Edasi märgitakse, et selle väljajätmise kohaldamiseks ei ole vaja, et lapsele oleks tegelikult esitatud kriminaalsüüdistus (sest sageli ei saa alla teatava vanuse lapsi riigi kriminaalmenetluse alusel süüdistada). Selle asemel nõutakse selle väljajätmisega, et lapse tegu oleks riigi karistusõiguse alusel kuritegu, kui selle on toime pannud isik, kes on vanem kui kriminaalvastutusele võtmise vanus. Pädevus võtta meetmeid, millega reageeritakse nendele tegudele, ei kuulu selle konventsiooni kohaldamisalasse ning seda küsimust reguleerib iga riigi sisene õigus.
- 3.49 Samas tuleks märkida, et see artikli 4 punkti *i* tõlgendus on vaidlustatud. Teine tõlgendus on see, et artikli 4 punkt *i* peaks hõlmama üksnes selliseid meetmeid, mis on tegelikult võetud lapse vastu algatatud karistusmenetluste alusel **või kooskõlas riigi õigusnormidega, mis käsitlevad väär- või kuritegusid**. Selle seisukoha järgi, kui laps paneb toime teo, mis on riigisisese õiguse alusel kuritegu, aga millele riik reageerib kas ainult või lisaks karistusmeetmetele kui lastekaitse probleemile (nt kui nooruk, kes on kaasatud prostitutsiooni / ahvatlemisse seksuaalsuhte eesmärgil, siis kohaldatakse tema suhtes pigem lastekaitset kui kriminaalsüüdistust), kuulub mis tahes kaitsemeede, mida võetakse lastekaitse õigusnormide alusel, konventsiooni kohaldamisalasse.

¹⁰⁴ Artikli 4 punkt *g*.
¹⁰⁵ Seletuskirja punkt 33.
¹⁰⁶ Artikli 4 punkt *h*.
¹⁰⁷ Seletuskiri, punkt 34.
¹⁰⁸ *Ibid*.
¹⁰⁹ Artikli 4 punkt *i*.
¹¹⁰ Seletuskiri, punkt 35.

3.50 Kindlat tava selles küsimuses veel ei ole¹¹¹.

3.51 Meetmed, millega reageeritakse korrarikkumisele, mis ei ole kuritegelik, näiteks kodust ärajooksmine või koolis käimast keeldumine, kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse¹¹².

j) Otsused varjupaigaõiguse ja immigratsiooni kohta¹¹³

3.52 Otsused varjupaigaõiguse ja immigratsiooni kohta on konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud, sest „need on otsused, mis tulenevad riikide suveräänsest võimust“¹¹⁴. Samas on välja jäetud üksnes sisulised otsused neis küsimustes. Teisisõnu otsus, kas varjupaik või elamisluba antakse või mitte, ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse. Seejuures varjupaika või elamisluba taotleva lapse kaitsmise ja/või esindamisega seotud meetmed kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse¹¹⁵.

¹¹¹ Seoses Brüsseli IIa määruse artikli 1 lõike 3 punktiga g, millega jäetakse määruse kohaldamisalast välja „laste poolt toime pandud kriminaalkuritegude tulemusel võetud meetmed“, vt Health Service Executive vs. S.C., A.C. (26. aprilli 2012. aasta otsus kohtuasjas C-92/12), milles Euroopa Liidu Kohus leidis, et „[lapse] hooldeasutusse paigutamine koos vabadust piiravate meetmetega kuulub määruse kohaldamisalasse, kui see on määratud lapse kaitsmiseks ja mitte tema karistamiseks“ (punkt 65; vt ka punkt 66).

¹¹² Vt seletuskirja punkt 35.

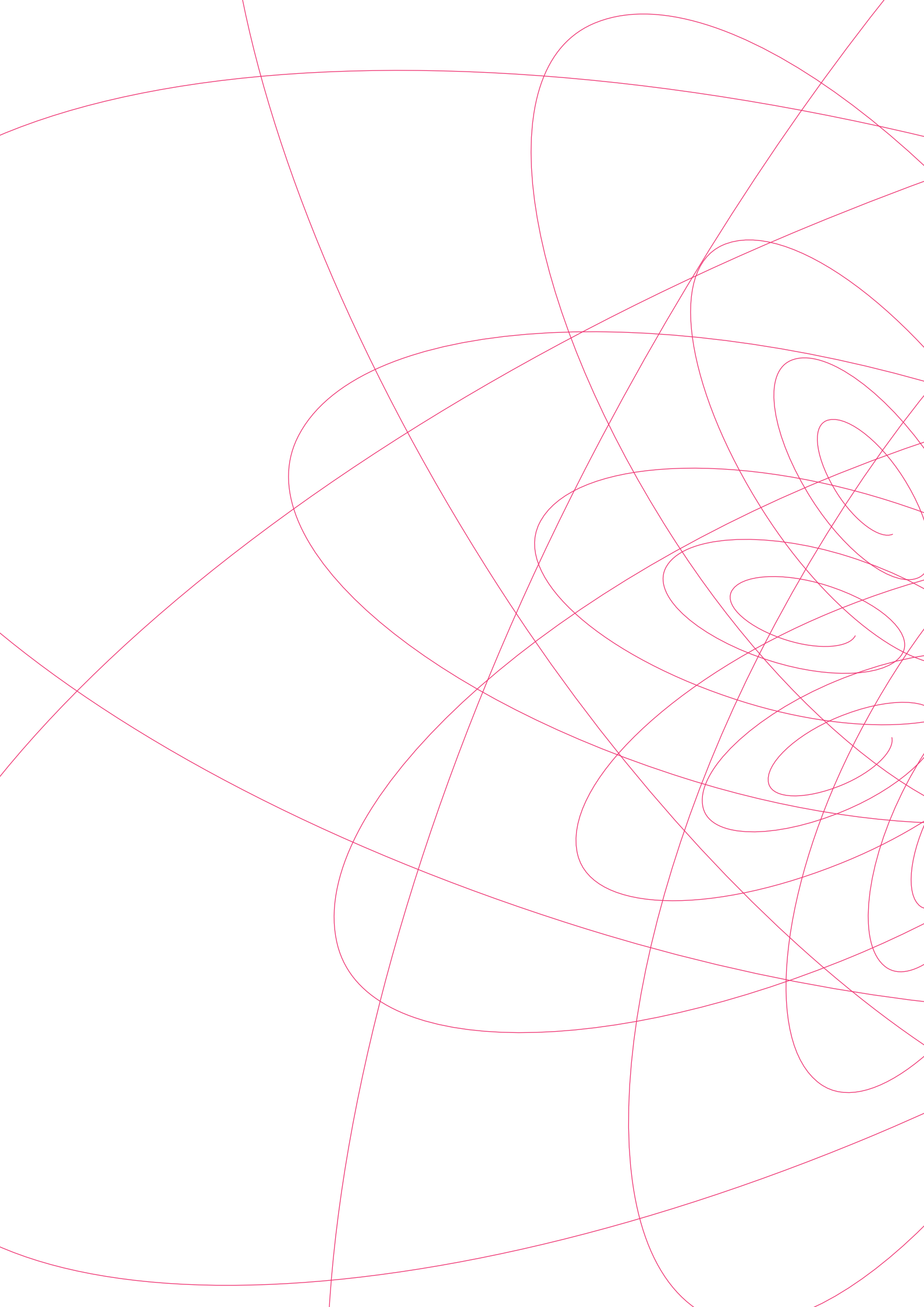
¹¹³ Artikli 4 punkt j.

¹¹⁴ Seletuskirja punkt 36.

¹¹⁵ *Ibid.*

4

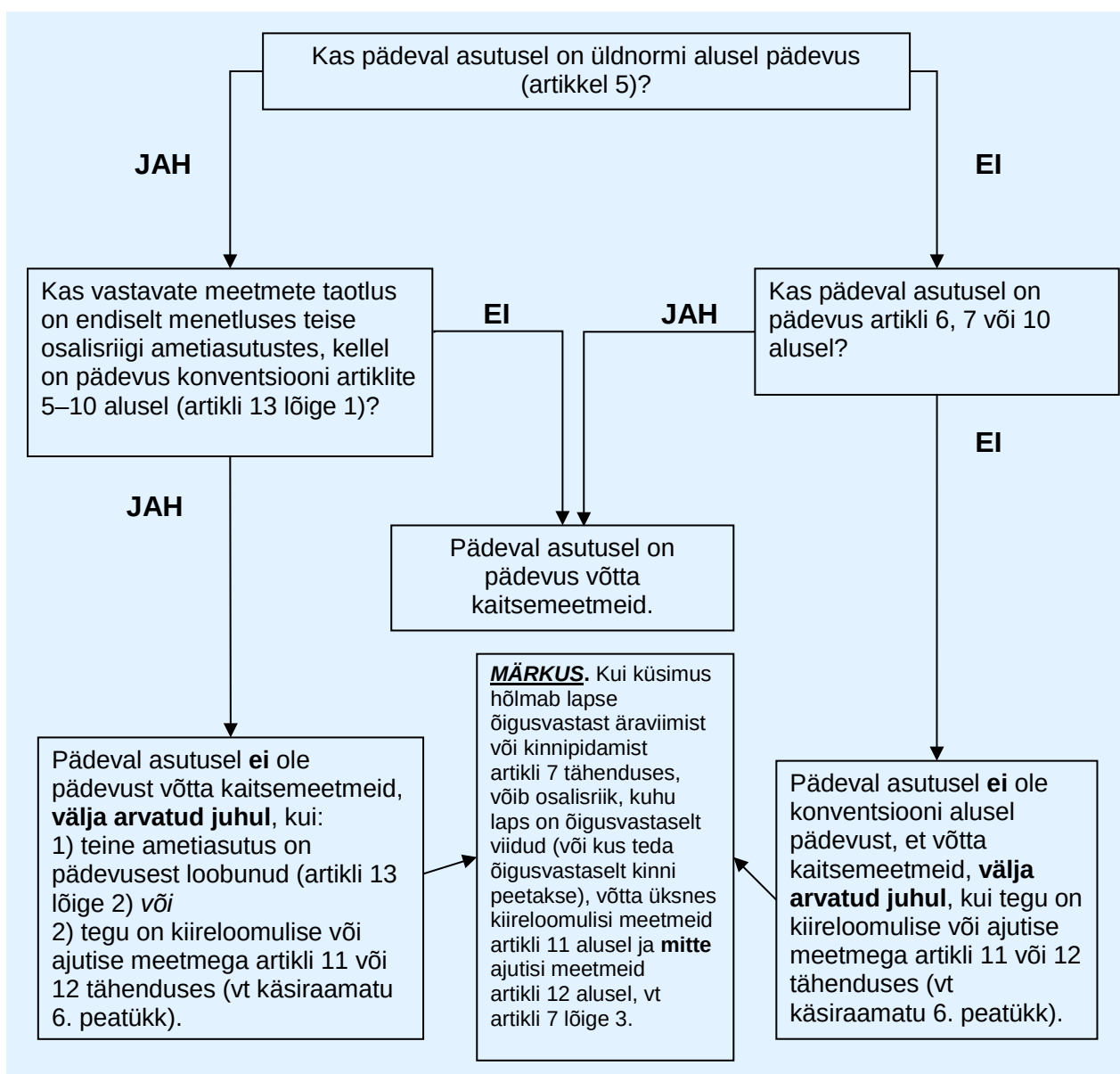
PÄDEVUS VÕTTA KAITSEMEETMEID

A. Millal on osalisriikide ametiasutustel pädevus võtta kaitsemeetmeid?

Artiklid 5–14

- 4.1 Pädevust käsitlevad õigusnormid on sätestatud konventsiooni artiklites 5–14. Konventsiooniga määratakse kindlaks osalisriik, kelle ametiasutustel on pädevus, aga mitte ametiasutus, kes on selles osalisriigis pädev. See küsimus otsustatakse riigisisese menetlusõiguse alusel.
- 4.2 Kui osalisriigi pädevale asutusele esitatakse lapse isiku või vara kaitseks suunatud meetmeid käsitlev taotlus, siis tuleks läbi viia järgmine analüüs, et teha kindlaks, kas sellel pädeval asutusel on pädevus kaitsemeetmeid võtta¹¹⁶.

¹¹⁶

See joonis kehtib üksnes selliste osalisriikide suhtes, kes ei ole kohustatud täitma konventsiooni artikli 52 lõike 2 alusel alternatiivseid õigusnorme, mis on ülimuslikud (vt käsiraamatu 12. peatükk). Näiteks ELi liikmesriigid (välja arvatud Taani) peavad arvesse võtma Brüsseli IIa määruse sätteid. Sellel joonisel ei käsitleta ka olukorda, kus lapse harilik viibimiskoht muutub sel ajal, kui lapse algse hariliku viibimiskoha riigi pädevatele asutustele on esitatud taotlus kaitsemeetme võtmiseks (vt artikli 5 lõige 2 ja käsiraamatu punktid 4.10–4.11).

- 4.3 Tuleks märkida, et eespool esitatud skeem ei käsitle pädevuse ülemineku sätteid (konventsiooni artiklid 8 ja 9) ning need võivad näha osalisriigi jaoks ette ka pädevuse omandamise meetodi seoses taotlusega, mis käsitleb meetmeid, mis on suunatud lapse isiku või vara kaitsele (vt käsiraamatu **5. peatükk**).

B. Üldnorm: lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutused

Artikkel 5

- 4.4 Peamine pädevust käsitlev õigusnorm konventsioonis on see, et lapsega seotud kaitsemeetmeid peaksid võtma lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi kohtu-/haldusasutused.

a) Hariliku viibimiskoha tähendus

- 4.5 Hariliku viibimiskoha mõiste, mis on ühine esmane siduv tegur kõikides tänapäevastes Haagi lastekonventsioonides, ei ole konventsioonis määratletud, vaid selle peavad iga juhtumi puhul kindlaks määrama asjaomased ametiasutused faktiliste asjaolude alusel. See on autonoomne mõiste ja seda tuleks tõlgendada pigem konventsiooni eesmärgi kui riigisisese õiguse kohaseid piiranguid arvestades.
- 4.6 1980. aasta Haagi lapseröövi konventsiooni osalisriikides on suur arv kohtuasju, mis käsitlevad laste hariliku viibimiskoha kindlaksmääramist¹¹⁷. Samas tuleks meeles pidada, et kuna harilik viibimiskoht on faktiline mõiste, võib konventsiooni eesmärgil lapse hariliku viibimiskoha kindlaksmääramisel esineda vajadus eri kaalutlusi arvesse võtta.
- 4.7 Hariliku viibimiskoha mõistet käsitletakse üksikasjalikult selle käsiraamatu **13. peatükis**¹¹⁸.

b) Mis juhtub, kui lapse harilik viibimiskoht muutub?

- 4.8 Pädevus tuleneb lapse harilikust viibimiskohast, seega kui lapse harilik viibimiskoht muutub ja selleks saab teine osalisriik, siis on pädevus uue hariliku viibimiskoha riigi ametiasutustel¹¹⁹.
- 4.9 Ehkki konventsioonis ei sätestata jätkuva pädevuse mõistet, tuleks meeles pidada, et lapse hariliku viibimiskoha muutus ei lõpeta ühtegi juba võetud meetet¹²⁰. Need meetmed jäävad jõusse seni, lapse uue hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutused võtavad vajaduse korral muid asjakohaseid meetmeid.
- 4.10 Kui lapse harilik viibimiskoht muutub ühest osalisriigist teiseks ajal, mil esimese osalisriigi ametiasutustele on esitatud kaitsemeetme taotlus (näiteks käimasoleva menetluse ajal), antakse seletuskirjas soovitus, et *perpetuatio fori* põhimõtet ei kohaldata ning pädevus läheb seega üle lapse uue hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutustele¹²¹. Sellisel juhul võidakse kaaluda pädevuse ülemineku sätete

¹¹⁷ Mõned neist otsustest on leitavad INCADATI andmebaasist (www.incadat.com).

¹¹⁸ Käsiraamatu punktid **13.83–13.87**.

¹¹⁹ Artikli 5 lõige 2.

¹²⁰ Artikkel 14. Meetmete jätkuvust on lisaks käsitletud käsiraamatu **8. peatükis**.

¹²¹ Seletuskiri, punkt 42. Juhime tähelepanu, et Brüsseli IIa määruse alusel jõuti teistsuguse lahenduseni, vt artikkel 8: „**Liikmesriigi kohtutel on vanemliku vastutuse asjus pädevus lapse suhtes, kelle**

kasutamist (vt käsiraamatu **5. peatükk**).

- 4.11 Kui lapse harilikuks viibimiskohaks saab osalisriigi asemel **mitteosalisriik** kaitsemeetme menetluse ajal, ei kohaldata ka *perpetuatio fori* põhimõtet¹²². Samas lõppeb konventsiooni artikli 5 kohaldatavus alates lapse hariliku viibimiskoha muutmise ajast. Seega ei takista miski osalisriigi ametiasutuste pädevuse peatamist nende konventsiooniväliste õigusnormide alusel (st väljaspool konventsiooni kohaldamisala)¹²³. Samas on oluline meeles pidada, et selle stsenaariumi puhul ei pea teised osalisriigid konventsiooni täitma, et tunnustada meetmeid, mida see ametiasutus võib olla võtnud.¹²⁴

C. Üldnormi erandid

- 4.12 Artiklites 6, 7 ja 10 sätestatakse üldnormi erandid, näiteks juhtumid, mil pädevus võib olla selle osalisriigi ametiasutustel, kus laps harilikult ei viibi.

a) *Lapspagulased või rahvusvaheliselt ümberasustatud lapsed* **Artikkel 6**

- 4.13 Lapse riigis toimuvate rahutuste tõttu pagulaseks olevate laste või rahvusvaheliselt ümberasustatud laste puhul põhineb pädevus lapse viibimisel osalisriigis. Väljendi „rahvusvaheliselt ümberasustatud lapsed“ eesmärk on olla piisavalt lai, et ületada piirangud, mille eri riigid võivad pagulase mõistele seada¹²⁵.
- 4.14 Selle nimetuse alla kuuluvad lapsed on lapsed, kes on lahkunud oma riigist seal tekkinud tingimuste tõttu ning kes võivad olla saatjaga või ilma ning ajutiselt või alaliselt perekonnast eraldatud või mitte.
- 4.15 See erand ei ole mõeldud kohaldamiseks laste suhtes, kes on rahvusvaheliselt ümberasustatud, näiteks kodust põgenenud või hüljatud lapsed. Nende lastega seotud juhtudel tuleks kohaldada muid konventsiooni kohaseid lahendusi¹²⁶.

Näide 4 (A)

Kaks last (6 ja 8aastane) lahkuvad osalisriigist A, kus toimub kodusõda, koos oma 18aastase emapoolse tädiga. Nende ema tapeti vägivalla käigus ja isa on poliitvang. Nad saabuavad osalisriiki B ja taotleavad seal varjupaika. Konventsiooni artikli 6 kohaselt on osalisriigil B pädevus võtta laste kaitseks meetmeid, näiteks paigutada nad riiklikku hooldeasutusse või anda nende tädile vanemlik vastutus. See ei mõjuta osalisriigis B toimuvat menetlust nende varjupaigataotluse hindamiseks.¹²⁷ Samas kohaldatakse konventsiooni laste esindamise korraldamise küsimuses mis tahes varjupaigataotluse puhul¹²⁸.

harilik viibimiskoht on hagi esitamise ajal selles liikmesriigis“ (esiletõst lisatud).

¹²² Vt seletuskirja punkt 42.

¹²³ *Ibid.* Ent tuleks märkida, et sellisel juhul võib lapse varasema hariliku viibimiskoha osalisriigil olla endiselt võimalus võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid **konventsiooni alusel**, kui kohaldub näiteks konventsiooni artikkel 11 või 12 (vt käsiraamatu **6. ja 7. peatükk**). Vt ka käsiraamatu punkt **3.13**.

¹²⁴ Seletuskiri, punkt 42. Vt ka käsiraamatu punktides **3.11–3.13**.

¹²⁵ Seda on täpsemalt käsitletud käsiraamatu **13. peatüki** punktides **13.58–13.60**.

¹²⁶ Seda on täpsemalt käsitletud käsiraamatu **13. peatüki** punktides **13.61–13.64**. Vt ka seletuskirja punkt 44.

¹²⁷ Artikli 4 punkt j, mida on käsitletud käsiraamatu punktis **3.52**.

¹²⁸ *Id.*

b) Lapsed, kelle harilikku viibimiskohta ei ole võimalik kindlaks teha

Artikkel 6

- 4.16 Kui lapse harilikku viibimiskohta ei ole võimalik kindlaks teha, siis põhineb pädevus sellel, et laps viibib osalisriigi territooriumil. See on vajadusest lähtuv pädevus. Ei tohiks teha kergekäeliselt järeldust, et lapse harilikku viibimiskohta ei ole võimalik kindlaks teha¹²⁹.
- 4.17 Samas esineb asjaolusid, mille puhul ei pruugi olla võimalik lapse harilikku viibimiskohta kindlaks teha. Sellised asjaolud võivad hõlmata näiteks olukordi, kus: 1) laps liigub sageli kahe või enama riigi vahel, 2) laps on saatjata või hüljatud ning on raske leida tõendeid tema hariliku viibimiskoha kindlakstegemiseks või 3) lapse varasem harilik viibimiskoht on kaotatud ning puuduvad piisavad tõendid, mille alusel saaks teha kindlaks tema uue hariliku viibimiskoha¹³⁰.
- 4.18 See pädevus peatub, kui tehakse kindlaks, et lapsel on kusagil harilik viibimiskoht.
- 4.19 Hariliku viibimiskoha mõistet käsitletakse üksikasjalikult selle käsiraamatu **13. peatükis**¹³¹.

c) Pädevus rahvusvahelise lapseröövi korral

Artikkel 7

- 4.20 Rahvusvahelise lapseröövi korral säilitavad selle osalisriigi ametiasutused, kus laps harilikult viibis vahetult enne õigusvastast äraviimist või kinnipidamist, pädevuse meetmete puhul, mille eesmärk on lapse isiku ja vara kaitse kuni mitme tingimuse täitmiseni. Selle eesmärk on takistada rahvusvahelist lapseröövi, jättes rööviva poole ilma igasugusest pädevusega seotud eelisest.
- 4.21 Konventsioonis kasutatud õigusvastase äraviimise või kinnipidamise määratlus on sama, mis 1980. aasta Haagi lapseröövi konventsioonis, mis viitab kahe konventsiooni vastastikusele täiendavusele selles küsimuses. See tähendab, et 1980. aasta konventsiooni sätete tõlgendamine ja kohaldamine seoses õigusvastase äraviimise või kinnipidamisega võib olla abiks nende mõistete tõlgendamisel selle konventsiooni alusel¹³².
- 4.22 Olemas on kaks olukorda, kus pädevus võib üle minna ja kuuluda selle riigi ametiasutustele, kuhu laps õigusvastaselt viidi või kus last õigusvastaselt kinni peeti.

Olukord A

- Lapse harilikuks viibimiskohaks on saanud teine riik **ning**
 - hooldusõigusega isik, institutsioon või muu organ on nõustunud äraviimise või kinnihoidmisega,
- Selles olukorras tingib nõusoleku andmine koos asjaoluga, et lapsel on uus harilik viibimiskoht, pädevuse ülemineku 1996. aasta konventsiooni artikli 7 alusel.

¹²⁹ Vt lisaks käsiraamatu **13. peatüki** punktid **13.83–13.87**.

¹³⁰ *Id.*

¹³¹ Käsiraamatu punktid **13.83–13.87**.

¹³² Kohtupraktikat ja märkuseid vt INCADATi andmebaasist (www.incadat.com).

Kui kahe asjaomase riigi vahel on jõus ka 1980. aasta konventsioon, võib olukord A ilmneda juhul, kui:

- 1980. aasta konventsiooni alusel ei ole esitatud taotlust lapse tagastamiseks
või
- 1980. aasta konventsiooni alusel on esitatud taotlus, mille suhtes on saavutatud kompromiss, st pooled on jõudnud kokkuleppele, et last ei tagastata (vt käsiraamatu punktid **13.46–13.52**),
või
- 1980. aasta konventsiooni alusel on taotlus esitatud, aga taotluse saanud riigi ametiasutused on keeldunud last tagastamast kooskõlas 1980. aasta konventsiooni artikliga 13, tuginedes sellele, et taotleja on nõustunud õigusvastase äraviimise või kinnipidamisega.

Seega tuleks märkida, et 1996. aasta konventsiooni artikliga 7 ei **nõuta**, et otsus keelduda lapse tagastamisest oleks tehtud 1980. aasta konventsiooni alusel enne seda, kui pädevus läheb üle riigile, mis on lapse uus harilik viibimiskoht. valitsusasutused, kohtud, haldusasutused/-kohtud, lastehooldeasutused, tervishoiutöötajad, sotsiaaltöötajad, nõustajad, kohtutalitused, politseiamet, lepitajad.

Artiklis 7 osutatud „isikuhooldusõigus“ on õigus, mis on antud selle riigi õiguse alusel, kus laps viibis harilikult vahetult enne õigusvastast äraviimist või kinnipidamist (artikli 7 lõige 2).

Olukord B

- Lapse harilikuks viibimiskohaks on saanud teine riik
ning
- laps on elanud selles teises riigis vähemalt ühe aasta pärast seda, kui isik, institutsioon või muu organ, kellel on isikuhooldusõigus, sai teada või pidi teada saada lapse asukoha
ning
- ükski sel ajavahemikul esitatud tagastamise taotluse menetlus ei ole pooleli
ning
- laps on uues keskkonnas kohanenud.

Need tingimused kajastavad osaliselt 1980. aasta konventsiooni artiklit 12, mis lubab taotluse saanud riigil mitte otsustada last tagastada, kui tagastamise menetlust on alustatud pärast ühe aasta möödumist lapse õigusvastase äraviimise/kinnipidamise kuupäevast ning on tõendatud, et laps on uues keskkonnas kohanenud. (1980. aasta konventsiooni artikli 12 lõikes 2 esineva termini „kohanenud“ tõlgendamist käsitlevat kohtupraktikat ja kommentaare vt rahvusvahelise lapseröövi andmebaasist INCADAT: < www.incadat.com >.)

Samas tuleneb selles küsimuses oluline erinevus kahe konventsiooni sätete vahel asjaolust, et 1980. aasta konventsioonis algab üheaastane periood lapse õigusvastasest äraviimisest või kinnipidamisest. Seevastu, nagu eespool märgitud, algab 1996. aasta konventsioonis üheaastane periood kuupäevast, mil hooldusõigust omav isik, institutsioon või organ sai teada või pidi teada saada lapse asukohast. (Vt lisaks seletuskiri, *op. cit.* Allmärkus 21, punkt 49.)

Tuleks märkida, et kolmanda tingimusega ei nõuta sõnaselgelt, et asjaomase riigi ametiasutuses peaks tagastamise taotluse menetlus olema pooleli. Samas on seda sätet erinevalt tõlgendatud. Selle käsiraamatu esialgse versiooni kohta esitatud märkuses on väljendatud seisukohta, et

selles riigis, kuhu laps on õigusvastaselt viidud või kus last on õigusvastaselt kinni peetud, peaks tagastamise taotluse menetlus olema pooleli. Ehkki see võib olla kõige tavapärasem olukord, kus asjaomasel juhul kohaldatakse 1980. aasta konventsiooni **ja** 1996. aasta konventsiooni, on see väidetavasti põhjendamatu artikli 7 toimimise piirang ning eelkõige kohatu olukorras, kus 1980. aasta konventsiooni asjaomasel juhul *ei* kohaldata (vt **näide 4 (B)**).

- 4.23 Samal ajal kui pädevus jääb selle osalisriigi ametiasutustele, kust laps õigusvastaselt ära viidi või kus ta asus enne õigusvastast kinnipidamist, saavad selle osalisriigi ametiasutused, kuhu laps on viidud või kus teda kinni peetakse, võtta meetmeid üksnes artikli 11¹³³ alusel (vajalikud kaitsemeetmed, kui juhtum on kiireloomuline) ega saa võtta ajutisi meetmeid artikli 12¹³⁴ alusel.
- 4.24 Kokkuvõttes võib öelda, et selleks et hinnata, millistel ametiasutustel on pädevus juhul, kui laps on õigusvastaselt ära viidud või teda on õigusvastaselt kinni peetud, tuleb esitada järgmised küsimused.

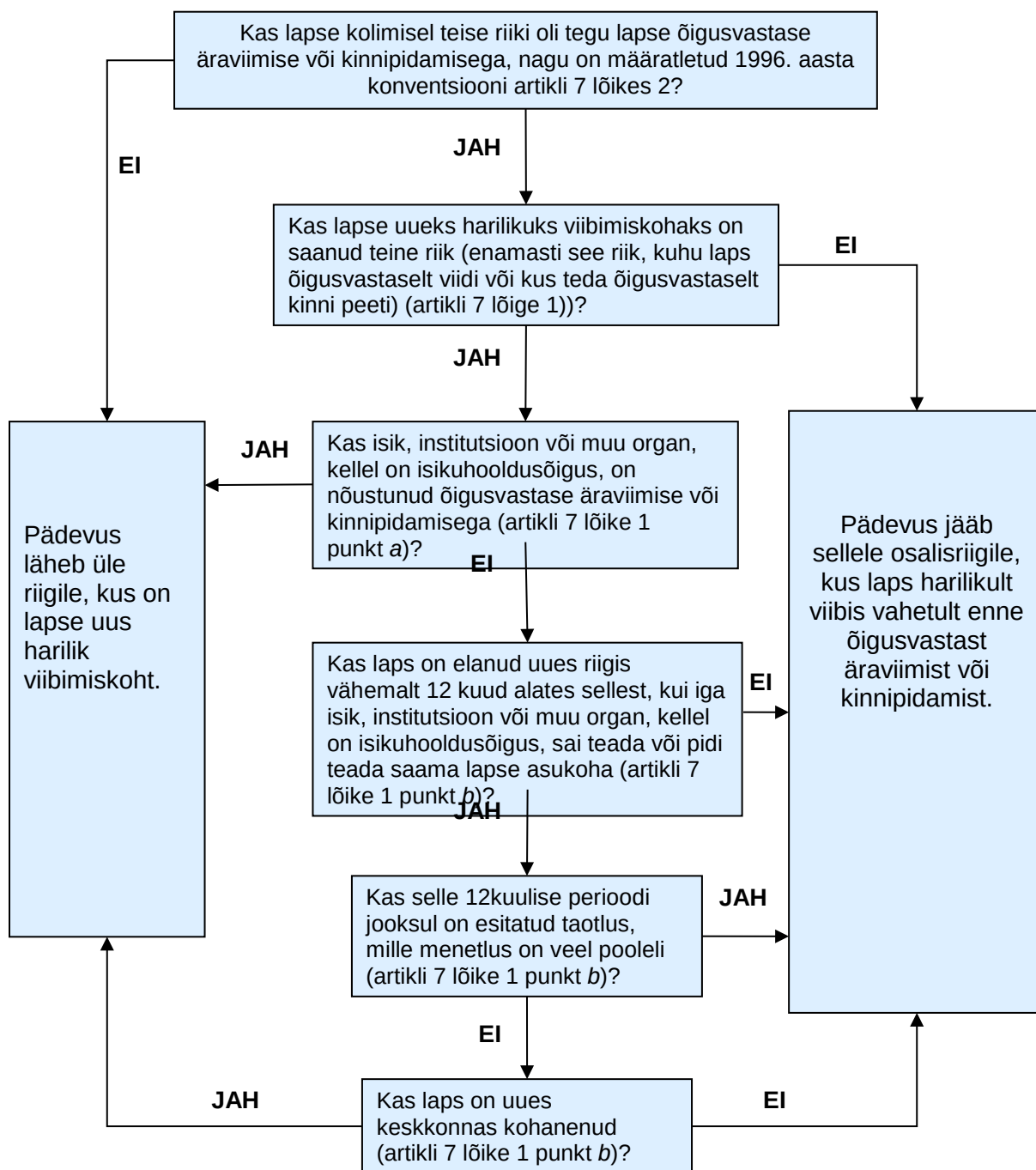
¹³³

Põhjalikum käsitus on esitatud käsiraamatu **6. peatükis**.

¹³⁴

Artikli 7 lõige 3.

Lapseröövi juhtumid: artikli 7 toimimine

4.25 Rahvusvahelise lapseröövi küsimust käsitletakse lisaks käsiraamatu punktides 13.1–13.14.

Näide 4 (B)

Järgmistes näidetes on nii riik X kui ka riik Y 1996. aasta konventsiooni osalisriigid. Samas ei ole riik X 1980. aasta konventsiooni osalisriik.

Abielupaar, kellest ema on riigi X kodanik ja isa riigi Y kodanik, elab koos abielu ajal sündinud lapsega riigis Y. 2008. aasta augustis abielu puruneb ja paar lahutab. Riigis Y toimuvast lahutusmenetlusest antakse mõlemale vanemale lapse isikuhooldusõigus. Samas teatab ema 2009. aasta augustis,

et ta soovib naasta oma kodumaale riiki X. Isa lükkab tema ümberasumistaotluse tagasi. Kartes, et kohus ei luba isa tahte vastaselt ümber asuda, kolib ema 2009. aasta septembris ühepoolse otsuse alusel ja isa isikuhooldusõigust rikkudes lapsega tagasi riiki X.

Isa püüab esimese kuue kuu jooksul pärast lapse äraviimist ema ja lapse asukohta kindlaks teha (ta ei konsulteerinud juristiga ega ole teadlik 1996. aasta konventsioonist ning toest, mis võib olla selles suhtes kättesaadav¹³⁵). Lõpuks teeb ta ema ja lapse asukoha kindlaks. Seejärel püüab ta järgmise viie kuu jooksul pidada emaga läbirääkimisi isikuhoolduskorra üle.

Isa leiab lõpuks, et kokkuleppele ei ole võimalik jõuda, ja konsulteerib juristiga. Tal soovitatakse pöörduda riigi Y kohtusse, et taotleks lapse viivitamatut tagastamist ja ainuhooldusõigust, ning ta teeb seda 2010. aasta augustis. Emale toimetatakse kätte selle menetluse teade. 2010. aasta septembris algatab ema riigis X menetluse lapse ainuhooldusõiguse saamiseks, mööndes, et ta viis lapse õigusvastaselt ära, ent väites, et nüüd on seoses isikuhooldusõiguse ja suhtlemise küsimustega pädevus riigi X kohtul, sest:

- lapse harilik viibimiskoht on nüüd riigis X;
- laps on elanud riigis X ühe aasta alates kuupäevast, mil isa pidi teada saada lapse asukoha;
- laps on riigis X kohanenud ning
- **riigis X** ei ole pooleli tagastamise taotluse menetlust.

Isa astus menetlusse riigis X pädevuse vaidlustamise eesmärgil. Ta väidab, et kõikidest muudest küsimustest hoolimata on **riigis Y** endiselt pooleli tagastamise taotluse menetlus ning seega ei saa 1996. aasta konventsiooni artikli 7 alusel isikuhooldusõiguse ja lapsega suhtlemise küsimustega seotud pädevus riigile X üle minna.

Kohtute otsese suhtlemise käigus teeb riigi X kohus riigi Y kohtuga suheldes kindlaks, et riigis Y on endiselt pooleli tagastamise taotluse menetlus. Pärast selle kindlakstegemist lükkab riik X ema taotluse tagasi, tuginedes sellele, et pädevus kuulub riigile Y. Ema esitab uue taotluse riigis Y lapse alaliseks ümberasumiseks riiki X ning pakub isale suhtlemiskorra kokkulepet.

Riigis Y lükatakse edasi (peatatakse) lapse tagastamise taotluse menetlus, tuginedes asjaolule, et selles etapis ei oleks lapse parimates huvides anda välja määrus lapse tagasipöördumiseks enne ema ümberasumistaotluse tulemust, mida saab ja tuleks kohtu hinnangul menetleda kiiresti. Isa isikuhooldusõiguse taotlus ja ema ümberasumistaotlus liidetakse ning neid menetletakse ühe kuu pärast riigi Y kohtus. Riigi Y kohus annab emale loa koos lapsega ümber asuda ning isa jaoks kehtestatakse suhtlemiskord (mida tunnustatakse riigis X seadusest tulenevalt 1996. aasta konventsiooni artikli 23 alusel).

Mõlemas järgmises näites on riigid A ja B 1980. aasta konventsiooni ja 1996. aasta konventsiooni osalisriigid.

Näide 4 (C)

Abikaasad elavad koos oma kahe lapsega riigis A. 2008. aasta märtsis viib naine lapsed õigusvastaselt riiki B. 1980. aasta konventsiooni alusel taotleb mees laste tagastamist riiki A. Samas keelduvad riigi B ametiasutused lapsi tagastamast põhjendusel, et lapsed on selle vastu ning on jõudnud vanusesse ja küpsusesse, kus on õige nende arvamusega arvestada (1980. aasta konventsiooni artikli 13 teine lõik). 2009. aasta mais on suhtlemis- ja isikuhooldusõiguse kord ikka veel otsustamata.

*Ehkki mees ei ole äraviimisega nõustunud, sest lapsed on olnud riigis B rohkem kui aasta alates kuupäevast, mil mees sai teada nende asukoha, kuulub pädevus riigi B ametiasutustele, **juhu**l kui nüüd on mõlema lapse harilik viibimiskoht selles riigis ja nad on selles riigis ka kohanenud¹³⁶.*

Näide 4 (D)

Isa viib 2008. aasta jaanuaris oma lapse õigusvastaselt riigist A riiki B. Ema algatab riigis B 1980. aasta konventsiooni alusel menetluse lapse tagastamiseks riiki A. Riigi B ametiasutused lükkavad 2008. aasta märtsis tagastamise taotluse tagasi, tuginedes sellele, et see tooks kaasa suure ohu tekitada lapsele kannatusi (1980. aasta konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkt b). Vahetult pärast seda soovib ema algatada riigis A isikuhooldusõiguse menetluse, et taotleda endale lapse ainuhooldusõigust.

Kuna veel ei ole möödunud aastat kuupäevast, mil ema sai teada lapse asukoha, ning ema ei ole nõusolekut andnud, jääb pädevus riigi A ametiasutustele. See on nii olenemata asjaolust, millist riiki parajasti käsitletakse lapse hariliku viibimiskohana.

Kui aga riigi A ametiasutused leiavad, et riigi B ametiasutused sobiksid paremini lapse parimaid huve hindama ning et riik A on riik, mis kuulub asjaomasel juhul 1996. aasta konventsiooni artikli 8 lõike 2 kohaldamisalasse, võivad nad (otse või riigi A keskasutuse kaudu) taotleda, et riigi B ametiasutused võtavad endale pädevuse, või nad võivad juhtumi käsitlemise peatada ja lasta isal (või emal) esitada see taotlus riigi B ametiasutustele. Riigi B ametiasutused võtavad pädevuse juhul, kui nad leiavad, et see on lapse parimates huvides¹³⁷.

d) Pädevus juhtudel, kui on pooleli lapse vanemate abielu lahutus või lahuselu menetlus

Artikkel 10

4.26 Kui lapse harilik viibimiskoht on teises osalisriigis, võivad lapse vanemate abielu lahutuse, lahuselu või abielu kehtetuks tunnistamise taotluse puhul pädevust omava osalisriigi ametiasutused võtta meetmeid, mis on suunatud selle lapse isiku ja vara kaitseks, kui on täidetud teatavad tingimused¹³⁸. Need tingimused on järgmised.

- Lapse harilik viibimiskoht on teises osalisriigis
ning
- seda pädevust teostavate ametiasutuste osalisriigi õigus lubab neil võtta antud asjaoludel selliseid meetmeid
ning
- menetluse alguse ajal on vähemalt ühe vanema harilik viibimiskoht selles osalisriigis
ning
- menetluse alguse ajal on vähemalt ühel vanemal lapse suhtes vanemlik vastutus
ning

¹³⁶ Artikli 7 lõike 1 punkt b.

¹³⁷ Vt pädevuse ülemineku kohta lisaks käsiraamatu **5. peatükk**.

¹³⁸ Selline olukord võib ilmneda näiteks siis, kui vanem kolib pärast abielu purunemist õiguspäraselt koos lapsega ühest osalisriigist teise ning teine vanem jääb esimesse osalisriiki ja algatab selles riigis lahutusmenetluse. Mõistagi otsustatakse selle riigi õiguse alusel, kus menetlus algatatakse, kas sellel riigil on lahutusmenetluse läbiviimisel pädevus ja kas selle riigi õigus lubab võtta antud asjaoludel selliseid meetmeid lapse isiku ja/või vara kaitseks.

- vanemad ja mis tahes muud isikud, kellel on lapse suhtes vanemlik vastutus, on nõustunud nende ametiasutuste pädevusega, et võtta selliseid meetmeid,
- **ning**
- selle alusel pädevuse teostamine on lapse parimates huvides.

4.27 See pädevus peatub, kui lahutusmenetlus lõppeb. Menetlus saab lõppeda juhul, kui see on kaasa toonud otsuse, mis on muutunud lõplikuks otsuseks ja millega on lahutuse avaldus rahuldatud või rahuldumata jäetud, või muul põhjusel, näiteks kui taotlus on aegunud või isik on surnud.

4.28 Lahutusmenetluse lõpu kuupäev määratakse kindlaks selle osalisriigi õiguse alusel, kus menetlus toimub.

Näide 4 (E)

Abikaasad elavad oma kolme lapsega osalisriigis A. Nad lahutavad ning mees kolib koos lastega osalisriiki B. Veidi hiljem algatab naine osalisriigis A, mis on tema harilik viibimiskoht, lahutusmenetluse, ning mõlemad pooled taotlevad selles menetluses ametiasutustelt määrust isikuhooldus- ja suhtlemisõiguse kohta.

Osalisriigi A õiguse alusel võivad sealsed ametiasutused võtta vanematevahelise lahutusmenetluse ajal laste kaitseks meetmeid. Ametiasutused leiavad, et laste parimates huvides on võtta laste kaitseks meetmeid. Osalisriigi A ametiasutustel on seega pädevus, et võtta vastu määrus isikuhooldus- ja suhtlemisõiguse kohta, mis kuulub osalisriigis B ja kõikides teistes osalisriikides tunnustamisele ja täitmisele.

Sellega ei oleks tegu juhul, kui mees keelduks aktsepteerimast osalisriigi A ametiasutuste pädevust selliste meetmete võtmiseks või kui need ametiasutused ei leiaks, et selliste meetmete võtmine on laste parimates huvides¹³⁹.

Tegurid, mida osalisriigi A ametiasutused võiksid arvesse võtta, tehes järelduse, et laste parimates huvides on see, et need asutused teostaksid pädevust, võivad hõlmata järgmist: osalisriik A on laste varasem harilik viibimiskoht, nad viibivad seal endiselt koos oma emaga ning isikuhooldusõiguse ja suhtlemiskorra korraldamine lahutusmenetluses on lihtsam ja kiirem kui harilikuks viibimiskohaks olevas osalisriigis B teise menetluse tulemuste ootamine.

Kui lahutusmenetlus on osalisriigis A lõpule viidud, siis on osalisriigil B kui laste hariliku viibimiskoha riigil artikli 5 kohaselt pädevus võtta laste suhtes kaitsemeetmeid (artikli 10 lõige 2).

Näide 4 (F)

Abikaasad elavad koos oma kahe lapsega osalisriigis C. Suhe puruneb ja paar asub eraldi elama. Naine algatab osalisriigis C lahutus- ning isikuhooldus-/suhtlusõiguse menetluse. Osalisriigi C menetlusnormide kohaselt teeb sama kohus otsuse nii lahutusmenetluses kui ka lapsi puudutavates isikuhooldus-/suhtlusõiguse küsimustes.

Pärast menetluse algust saab naine uue töökoha osalisriigis D ning soovib koos lastega kohe sinna kolida, et alustada tööd uuel töökohal. Abikaasad lepivad kokku, et naine ja lapsed võivad kohe osalisriiki D kolida tingimusel, et osalisriigi C kohus teeb otsuse laste ja nende isa suhtlemisega seotud küsimustes.

Laste ümberasumise kokkulepe tehakse ajutise kohtumäärusena (kuni isikuhooldus-/suhtlemisõiguse küsimuste lõpliku otsustamiseni) ning kohus tuvastab ametlikult ema nõusoleku osalisriigi C jätkuva pädevusega seoses isikuhooldus-/suhtlemisõiguse küsimustega kuni lahutusmenetluse lõpuleviimiseni.

Kuna lahutusmenetlus on osalisriigis C alles käimas, siis olenemata sellest, kas kokkulepe ümberasumise kohta toob kaasa lapse hariliku viibimiskoha muutumise või mitte (st kas osalisriik C nii-öelda kaotab oma pädevuse seoses isikuhooldus-/suhtlemisõiguse küsimustega või mitte, tuginedes artiklile 5, artikli 5 lõike 2 alusel), võib osalisriik C säilitada lõpuks oma pädevuse, et teha otsus isikuhooldus-/suhtlemisõiguse küsimustes 1996. aasta konventsiooni artikli 10 alusel.

Samas tuleks märkida, et kui naine ei oleks olnud nõus osalisriigi C jätkuva pädevusega seoses isikuhooldus-/suhtlemisõiguse küsimustega, siis 1996. aasta konventsiooni artiklit 10 ei kohaldataks. Sellises olukorras, kui laste harilikuks viibimiskohaks on saanud osalisriik D, ei ole osalisriigil C enam pädevust, et selliseid küsimusi otsustada (kooskõlas artikli 5 lõikega 2, välja arvatud juhul, kui osalisriik C on taotlenud pädevuse üleminekut artikli 9 alusel ning on selle saanud).

D. Mis juhtub, kui kahe või enama osalisriigi ametiasutustel on pädevus?

Artikkel 13

- 4.29 Kuna võib esineda juhtumeid, kus rohkem kui ühe osalisriigi ametiasutustel on pädevus võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid, sätestatakse artikliga 13 võimalike pädevuskonfliktide lahendamine.
- 4.30 Artiklis 13 on sätestatud, et selle osalisriigi ametiasutused, kellel on artiklite 5–10 alusel pädevus võtta meetmeid lapse isiku või vara kaitseks, peavad hoiduma selle pädevuse teostamisest, kui menetluse alustamise ajal on taotletud „vastavaid meetmeid“ teise osalisriigi ametiasutustelt, kellel on taotlemise hetkel pädevus artiklite 5–10 alusel, ja need meetmed on endiselt otsustamisel.
- 4.31 Terminit „vastavad meetmed“ ei ole konventsioonis määratletud, aga ilmneb, et artikli 13 kohaldamiseks peavad mõlema osalisriigi taotlused olema sisult samad või sarnased.¹⁴⁰ Näiteks kui ühele osalisriigile on esitatud lapse suhtes isikuhooldusõiguse menetluse taotlus ja teisel osalisriigil palutakse võtta kaitsemeetmeid seoses lapse teatava varaga, võib see osalisriik otsustada, et vastavaid meetmeid ei ole teiselt osalisriigilt taotletud, ning ta võib seega lapse varaga seotud taotluse menetlemist jätkata¹⁴¹.
- 4.32 Artiklit 13 kohaldatakse seni, kuni „vastavate meetmete“ menetlus teises osalisriigis on endiselt arutusel.
- 4.33 Samas tuleks märkida, et artikli 13 lõiget 1 ei kohaldata, kui osalisriigi ametiasutused, kelle poole esialgu pöörduti, on pädevusest loobunud¹⁴². Seletuskirjas on märgitud, et selle osalisriigi ametiasutuste, kelle poole pöörduti esimesena, võimalus oma pädevusest loobuda või keelduda, võimaldab sellel osalisriigil anda eesõigus sellele osalisriigile, kelle poole pöörduti teisena, hoolimata artikli 13 lõikest 1, kui leitakse, et see on asjakohasem vaidluste

¹⁴⁰ Vt seletuskirja punkt 79.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Artikli 13 lõike 2.

lahendamise koht¹⁴³. Sel viisil tuleb see pädevusest loobumine meelde pädevuse üleminekut käsitlevaid sätteid (artiklid 8 ja 9, vt käsiraamatu **5. peatükk**). Samas seisnevad olulised erinevused artikli 13 lõike 2 ja üleminekut käsitlevate sätete vahel selles, et selle stsenaariumi puhul 1) omab osalisriik, kelle poole pöörduti **teisena**, juba pädevust konventsiooni artiklite 5–10 alusel¹⁴⁴; ning 2) pädevusest loobumine selle osalisriigi poolt, kelle poole pöörduti esimesena artikli 13 lõike 2 alusel, võib tuleneda ühepoolsest otsusest¹⁴⁵. Samas selleks, et tagada lapse kaitse, on juhul, kui osalisriik kaalub pädevusest loobumist artikli 13 lõike 2 alusel, tavaliselt hea tava, et kaks asjaomast osalisriiki suhtlevad (kas keskasutuste kaudu¹⁴⁶ või suhtlevad kohtud omavahel otse¹⁴⁷), välistamaks ühegi lünga esinemine lapse kaitsel (nt osalisriik, kelle poole pöörduti **teisena**, keeldub teostamast pädevust artikli 13 lõike 1 alusel, samal ajal kui osalisriik, kelle poole pöörduti **esimesena**, loobub pädevusest artikli 13 lõike 2 alusel).

4.34 Nagu selgub artikli 13 lõike 1 tekstist endast,¹⁴⁸ ei kehti see artikli 11 alusel (kiireloomulised juhtumid) ja artikli 12 (ajutised meetmed) võetud meetmete suhtes¹⁴⁹.

4.35 Ametiasutuse puhul, kelle poole pöörduti väidetavasti teisena, võib tekkida küsimus, kuidas määrata kindlaks, kas vastavaid meetmeid on taotletud teise osalisriigi ametiasutustelt (kellel on taotluse esitamise ajal pädevus artiklite 5–10 alusel) ning kas need meetmed on veel kaalumisel, nii et kohaldatakse artikli 13 lõiget 1. Mõnel juhul võivad sellel ametiasutusel, kelle poole pöörduti väidetavasti teisena, olla selged tõendid menetlusosalistelt, nii et ta saab teha kooskõlas artikli 13 lõikega 1 otsuse „pädevuse teostamisest hoidumise“ kohta. Kui aga pooltelt saadud tõendid ei anna selget vastust *lis pendens*’i (sama kohtuasja samaaegne menetlemine teises kohtus) olemasolu kohta (näiteks seepärast, et teises osalisriigis toimuva menetluse olemasolu või laad ja ulatus ei ole selged), võib see ametiasutus, kelle poole pöörduti teisena, pidada asjakohaseks esitada teises osalisriigis asjaomastele ametiasutustele nendes küsimustes päringuid. Selliseid päringuid võib teha kohtutevahelise otsese suhtlemise või keskasutuse

¹⁴³ Vt seletuskirja punkt 80.

¹⁴⁴ Ibid. Seevastu, kui pädevus üle läheb, siis on selle osalisriigi puhul, kellele pädevus üle antakse, pädevuse aluseks üksnes üleminek, vt käsiraamatu **5. peatükk**.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Vt käsiraamatu **11. peatükk**.

¹⁴⁷ Kohtute vahel otse suhtlemise kohta vt 2011. aasta erikomisjoni (I osa) järelduste ja soovitude punktid 64–72 (kättesaadav aadressil www.hcch.net (täpsem asukoht allmärkuses 16)) ning eelkõige punkt 68, milles erikomisjon andis pärast seda, kui alaline büroo oli dokumendi erikomisjonis toimunud arutelu arvesse võttes läbi vaadanud, oma „üldise kinnituse“ kohtutevahelise suhtluse uusi suuniseid ja üldpõhimõtteid sisaldavale dokumendile (Emerging Guidance and General Principles for Judicial Communications), mis olid esitatud 2011. aasta märtsi esialgses dokumendis nr 3A (uued eeskirjad seoses Haagi rahvusvahelise kohtunike võrgustiku ning kohtutevahelise suhtluse esialgsete üldpõhimõtete väljatöötamisega, sealhulgas üldtunnustatud kaitseabinõud kohtutevaheliseks otseseks suhtlemiseks teatavatel juhtudel Haagi rahvusvahelise kohtunike võrgustiku raames (Emerging rules regarding the development of the International Hague Network of Judges and Draft General Principles for Judicial Communications, including commonly accepted safeguards for direct judicial communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges)). Vt ka erikomisjoni kuuenda kohtumise II osa (mis käsitles 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni ja 1996. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooni ning mis peeti 25.–31. jaanuaril 2012) järelduste ja soovitude punktid 78 ja 79, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net (täpsem asukoht allmärkuses 16).

¹⁴⁸ Artikli 13 lõige 1: „Osalisriigi ametiasutused, kellel on **artiklite 5–10 alusel pädevus** võtta meetmeid lapse isiku või vara kaitseks, peavad hoiduma selle pädevuse teostamisest, kui menetluse alustamise ajal on vastavaid meetmeid taotletud teise osalisriigi asutustelt, kellel on taotlemise hetkel **pädevus artiklite 5–10 alusel**, ja need on endiselt otsustamisel.“ (Esiletõst lisatud.)

¹⁴⁹ Käsitletud põhjalikumalt käsiraamatu **6. ja 7. peatükis**.

kaudu¹⁵⁰ mõlemas osalisriigis¹⁵¹.

Näide 4 (G)

Kahe lapse harilik viibimiskoht on koos emaga osalisriigis A. Osalisriigis B on käimas lahutuse ja isikuhooldusõiguse menetlus. Isa harilik viibimiskoht on osalisriigis B ja ema on aktsepteerinud selle osalisriigi ametiasutuste pädevust seoses nende küsimustega ning need ametiasutused leiavad, et lapse parimates huvides on see, et nemad menetlevad seda asja¹⁵². Osalisriigis B toimunud menetlus tundub lõppevat ema jaoks ebasoodsalt. Seega algatab ema menetluse osalisriigis A, taotlede määrust, mis annaks laste isikuhooldusõiguse talle.

Kooskõlas artikliga 13 peavad osalisriigi A ametiasutused hoiduma juhtumi menetlemisest, sest laste isikuhooldusõigusega seotud menetlus on pooleli osalisriigis B.

Samas kui osalisriigi B ametiasutused oleks loobunud pädevusest näiteks seetõttu, et nad leidsid, et see ei ole lapse parimates huvides, et nemad asja menetlevad, võiks osalisriigi A ametiasutused teostada pädevust selles küsimuses. Sellistel asjaoludel võivad osalisriigi B ametiasutused anda teada oma otsusest loobuda pädevusest osalisriigi A pädevate asutuste kasuks¹⁵³.

Näide 4 (H)

Laste harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Nende suhtes kohaldatakse kaitsemeetmeid osalisriigis B, kus konventsiooni artikli 10 nõuded on täidetud. Selle menetluse toimumise ajal esitatakse taotlus osalisriigis A¹⁵⁴ seoses selle vara haldamisega, mille lapsed on oma vanavanematelt pärinud. Osalisriigi A ametiasutustel on pädevus teha selles küsimuses otsus, kui nad teevad kindlaks, et sarnast taotlust ei esitata osalisriigi B ametiasutustele.

¹⁵⁰ Et see konventsiooni tahk toimiks edukalt, peavad osalisriigid tagama, et alalist bürood hoitakse kursis asjaomaste ametiasutuste ajakohaste kontaktandmetega. Kui esineb kartus, et menetlus võib olla käimas rohkem kui ühes osalisriigis, aitab see pooltel teha kiiresti kindlaks, kas see on nii ning kas

¹⁵¹ Brüsseli IIa määruse artikli 19 lõike 2 raames on Euroopa Liidu Kohus soovitanud sellist lähenemisviisi. Kohtuasjas Purucker vs. Pérez (9. novembri 2010. aasta otsus kohtuasjas C-296/10) märkis Euroopa Liidu Kohus (punkt 81), et poolelioleva kohtuasja võimalust käsitlevat teavet võib pooltelt küsida, aga lisaks „võttes arvesse asjaolu, et määrus nr 2201/2003 põhineb kohtute koostööl ja vastastikusel usaldusel, võib see kohus [kuhu pöörduti teisenä] teatada talle esitatud nõudest kohtule, kuhu pöörduti esimesena, ning juhtida viimase tähelepanu poolelioleva kohtuasja olukorra esinemise võimalusele, paluda tal edastada teavet tema menetluses oleva nõude kohta ning võtta seisukoht oma pädevuse suhtes määruse nr 2201/2003 mõttes või edastada talle kõik otsused, mis selles asjas on juba tehtud. Kohus, kuhu pöörduti hiljem, võib pöörduda ka oma liikmesriigi keskasutuse poole.“. Selles asjas leidis Euroopa Liidu Kohus ka seda, et kui sellised päringud ei too selgust seoses menetlusega kohtus, kuhu pöörduti esimesena, ning juhul kui eriliste asjaolude tõttu nõuavad lapse huvid otsuse tegemist, mida võidakse tunnustada muudes liikmesriikides kui hiljem pöördutud kohtu liikmesriik, „siis tuleb viimati nimetatud kohtul pärast seda, kui ta on mõistliku aja oodanud vastust esitatud küsimustele, jätkata talle esitatud nõude menetlemist. Mõistliku aja kestus peab lähtuma lapse huvidest, arvestades kohtuasja konkreetseid asjaolusid.“.

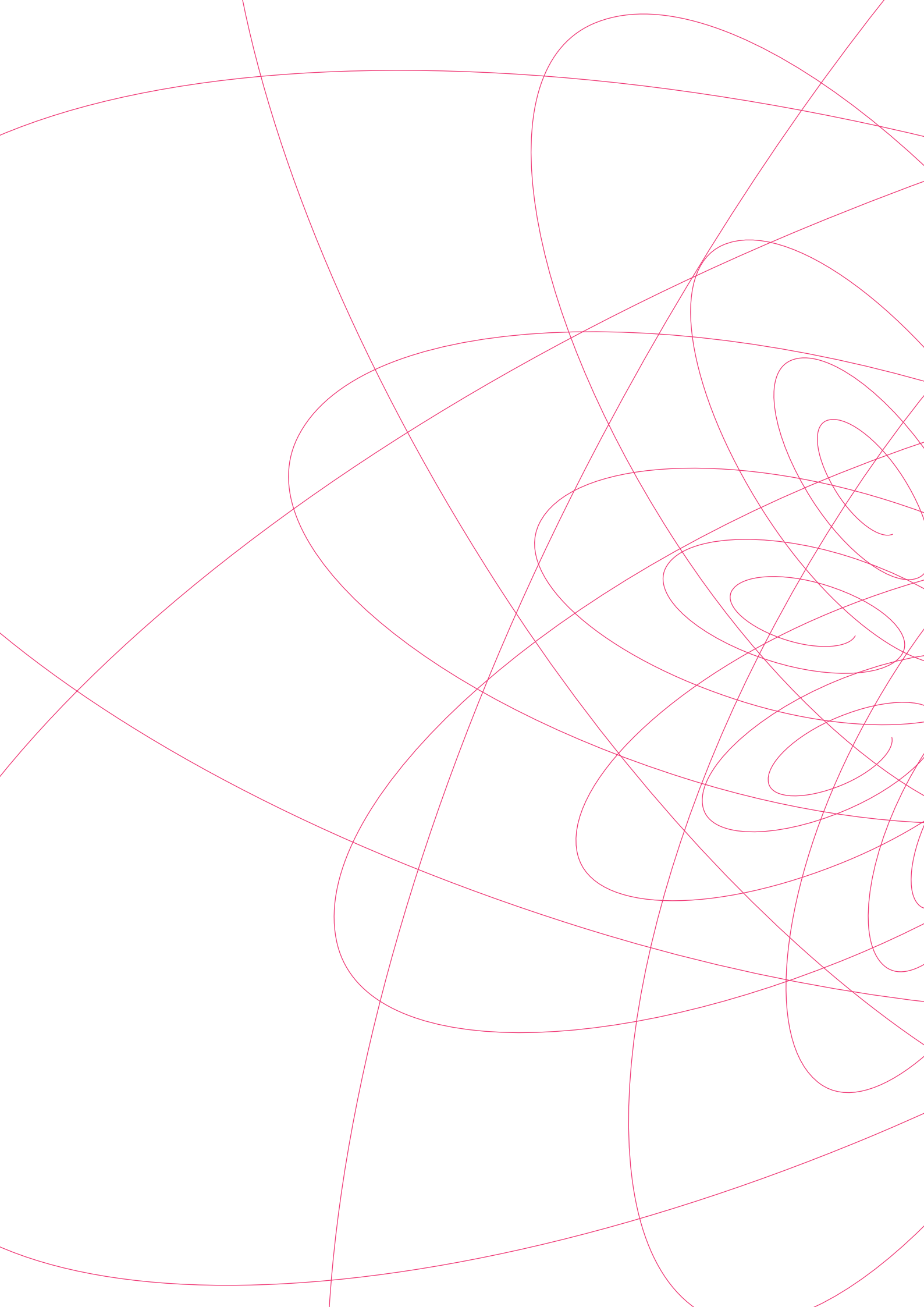
¹⁵² Andes osalisriigi B ametiasutustele pädevuse (kooskõlas 1996. aasta konventsiooni artikliga 10, vt käsiraamatu punktid **4.26–4.28**) võtta meetmeid, mis on suunatud lapse kaitseks, näiteks teha otsus isikuhooldusõiguse ja suhtlemisõiguse kohta.

¹⁵³ Vt käsiraamatu punkt **4.33**.

¹⁵⁴ Konventsiooni artikli 5 alusel.

5

PÄDEVUSE ÜLEMINEK

A. Millal saab kaitsemeetmete võtmise pädevust üle anda?

Artiklid 8 ja 9

- 5.1 Erandina pädevuse üldnormidest¹⁵⁵ sätestatakse artiklitega 8 ja 9 mehhanismid, millega saab lapse isiku ja vara kaitseks mõeldud meetmete võtmise pädevuse anda nende osalisriikide ametiasutustelt, kellel on konventsiooni alusel üldine pädevus,¹⁵⁶ üle nende osalisriikide ametiasutustele, kellel ei ole pädevust. Pädevus antakse üle üksnes juhul, kui teatavad tingimused on täidetud,¹⁵⁷ ning üksnes selle teise osalisriigi ametiasutustele, millega lapsel on tihedad sidemed¹⁵⁸.
- 5.2 Tuleks märkida, et konventsiooni kohaselt võib pädevust üle anda üksnes **osalisriikide** ametiasutuste vahel ning seda ei või üle anda **mitteosalisriikide** ametiasutustele.
- 5.3 Pädevuse üleandmise taotlus võib tulla kõne alla kahel juhul:
- kui konventsiooni alusel üldist pädevust omav ametiasutus¹⁵⁹ leiab, et teine pädevuseta ametiasutus sobiks asjaomasel juhul paremini hindama lapse parimaid huve, võib ta taotleda pädevuse üleandmist sellele ametiasutusele (artikkel 8);
 - kui ametiasutus, millel ei ole pädevust, leiab, et ta sobiks asjaomasel juhul paremini hindama lapse parimaid huve, võib ta taotleda, et tal lubatakse kasutada pädevust (artikkel 9).
- 5.4 Need artiklid lubavad pädevuse üle anda, kui pädevust omav ametiasutus ei sobi kõige paremini lapse parimaid huve hindama. Lapse parimaid huve tuleks hinnata „asjaomasel juhul“, st „hetkel, kui tuntakse vajadust kaitse järele, ning selleks, et [see] vajadus rahuldada“¹⁶⁰.
- 5.5 Pädevuse võib üle anda kogu juhtumi puhul või juhtumi teatava osa puhul. Ehkki konventsioonis ei märgita sõnaselgelt, et pädevuse võib üle anda juhtumi teatava osa puhul, märgitakse artiklites 8 ja 9, et osalisriigilt võidakse taotleda (artikkel 8) või ta võib taotleda (artikkel 9) kaitsemeetmete võtmist, kui ta peab seda vajalikuks: see võib, aga ei pruugi hõlmata kogu juhtumi puhul pädevuse üleandmist. Konventsiooni sellise tõlgenduse alusel viiakse konventsioon kooskõlla teiste instrumentidega, näiteks 2000. aasta Haagi lastekaitsekonventsiooniga või Brüsseli IIa määruse artikliga 15, milles mõlemas sätestatakse sõnaselgelt juhtumi teatava osa puhul pädevuse üleandmise võimalus.
- 5.6 Kui üleandmine on mõlema ametiasutuse poolt kokku lepitud, ei saa ametiasutused, millelt pädevus on ära võetud, kasutada pädevust asjaomase juhtumi puhul, mis oli üleandmise eesmärgiks. Nad peavad ootama, kuni teiste

¹⁵⁵

¹⁵⁶

Vt käsiraamatu 4. peatükk.

Tuleks märkida, et samal ajal kui artiklis 8 viidatakse sõnaselgelt sellele, et osalisriik, millel on pädevus konventsiooni artikli 5 **või** 6 alusel, saab esitada teisele osalisriigile taotluse pädevuse üleandmiseks, märgitakse artiklis 9, et teine osalisriik võib taotleda pädevuse üleandmist üksnes lapse hariliku viibimiskoha osalisriigilt (st üksnes sellelt osalisriigilt, millel on pädevus artikli 5 alusel, ning mitte sellelt osalisriigilt, millel on pädevus artikli 6 alusel). Seletuskirja punktis 58 märgitakse, et ta käsitleb seda **järelevalvena** (esiletõst lisatud) ning artiklit 9 tuleks artikliga 8 ühtlustada. Seletuskirjas on märgitud: „Kui lapse kodakondsusriigi ametiasutustel on õigus lasta hariliku viibimiskoha riigi ametiasutustel volitada end kaitse eesmärgil pädevust kasutama, siis peaksid nad veelgi kindlamatel põhjustel saama taotleda sama selle riigi ametiasutustelt, kuhu laps on ajutiselt viidud tema hariliku viibimiskoha riigis toimunud rahutuste tõttu.“ Samas on konventsiooni praegune sõnastus selge ning tundub, et artikli 9 kohase taotluse võib teha üksnes lapse hariliku viibimiskoha osalisriigile.

¹⁵⁷

¹⁵⁸

¹⁵⁹

¹⁶⁰

Vt käsiraamatu punkt 5.9.

Artikli 8 lõige 2.

St konventsiooni artikli 5 või 6 alusel.

Seletuskirja punkt 56.

ametiasutuste otsus muutub lõplikuks ja täidetavaks.

5.7 Üleandmine ei tähenda samas pädevuse alalist üleandmist. „Ükski säte ei [...] luba otsustada¹⁶¹ eelnevalt, et tulevaste asjaolude korral ei pruugi ametiasutus, millel on pädevus artikli 5 või 6 alusel, sobida paremini tegema otsust lapse parimates huvides.“¹⁶²

5.8 Kui on tehtud otsus, et taotlust saab ja see tuleks esitada, on konventsioonis sätestatud taotluse esitamiseks kaks võimalust:

- ametiasutused ise esitavad taotluse teise osalisriigi pädevatele asutustele (seda saab teha otse või keskasutuste abil)¹⁶³
või
- menetlusosalistel võidakse paluda esitada taotlus teise osalisriigi pädevatele asutustele¹⁶⁴.

Need kaks võimalust on võrdsed ning valiku nende vahel võib teha ametiasutus, kes esitab asjaomases asjas taotluse.

B. Millised tingimused peavad olema enne pädevuse üleandmist täidetud?

5.9 Nii artiklite 8 kui ka 9 alusel võib pädevuse üle anda üksnes siis, kui teatavad tingimused on täidetud.

- **Seos lapse ja selle osalisriigi vahel, mille ametiasutustele on lubatud pädevus üle anda**
Osalisriikidel, mille ametiasutustele võib pädevuse üle anda või mis võivad taotleda pädevuse endale üleandmist, peab olema lapsega side. Osalisriik peab olema üks järgmistest¹⁶⁵:
 - riik, mille kodanik laps on;
 - riik, kus asub lapse vara;
 - riik, mille asutustele on esitatud abielulahutuse, lapse vanemate lahuselu või abielu kehtetuks tunnistamise taotlus;
 - riik, millega lapsel on tihedad sidemed.
- **Lapse parimad huvid**
Ametiasutus, mis esitab taotluse pädevuse üleandmiseks, peab arvesse võtma seda, et see võimaldab paremini hinnata lapse parimaid huve¹⁶⁶. Ametiasutus, millel palutakse võtta pädevus või sellest loobuda, võib seda teha üksnes juhul, kui ta leiab, et see on lapse parimates huvides¹⁶⁷.
- **Mõlema osalisriigi ametiasutuste kokkulepe**
Mõlemad ametiasutused peavad olema üleandmisega nõus.

¹⁶¹ Seoses artikliga 9 vt käsiraamatu allmärkus 156.

¹⁶² Seletuskirja punkt 56.

¹⁶³ Artikli 8 lõike 1 esimene taane ja artikli 9 lõike 1 esimene taane.

¹⁶⁴ Artikli 8 lõike 1 teine taane ja artikli 9 lõike 1 teine taane.

¹⁶⁵ Artikli 8 lõige 2 ja artikli 9 lõige 1.

¹⁶⁶ Artikli 8 lõige 1 ja artikli 9 lõige 1.

¹⁶⁷ See on sätestatud sõnaselgelt seoses pädevuse võtmisega, vt artikli 8 lõige 4. Seda ei ole sätestatud sõnaselgelt seoses pädevusest loobumisega (vt artikli 9 lõige 3, mis viitab üksnes taotluse rahuldamisele). Samas on keeruline ette kujutada, et osalisriik rahuldaks taotluse anda pädevus üle teisele osalisriigile, kui ta ei pea sellist teguviisi lapse parimates huvides olevaks.

- Juhul, kui pädevuse üleandmise otsuse teevad selle osalisriigi ametiasutused, millel on pädevus, võib teiste ametiasutuste nõusolekut näidata pädevuse vastuvõtmisega¹⁶⁸.
- Kui aga pädevuse üleandmise algatavad selle osalisriigi ametiasutused, millel ei ole pädevust, esitades taotluse või kutsudes osapooli üles esitama taotlus, tuleb saada pädevust omava osalisriigi ametiasutuste sõnaselge nõusolek. Vastamata jätmist ei või käsitleda üleminekuga nõustumisena¹⁶⁹.

5.10 1996. aasta konventsioonis puudub nõue, et menetlusosalised aktsepteeriksid pädevuse üleandmist või nõustuksid sellega¹⁷⁰. Seda, kas ja kuidas osalised seoses pädevuse üleandmise küsimusega ära kuulatakse, otsustatakse iga osalisriigi riigisisese menetlusõiguse alusel. Osapooled võidakse selles küsimuses ära kuulata, eelkõige kuna nad võivad esitada asjaomased väited selle kohta, kas selline üleandmine võimaldaks lapse parimaid huve paremini hinnata. Osapooli tuleks selliste küsimustega vähemalt kursis hoida.

5.11 1996. aasta konventsioonis ei ole sätestatud ka tähtajalisi nõudeid, kui: 1) osapooled esitavad pädevuse üleandmise taotluse asjaomasele ametiasutusele¹⁷¹ (kui seda võimalust kasutab taotleb ametiasutus artikli 8 lõike 1 või artikli 9 lõike 1 alusel) või 2) taotluse saanud ametiasutus rahuldab pädevuse üleandmise taotluse või lükkab selle tagasi¹⁷². Pidades aga silmas, et aeg on kõikides lastega seotud menetlustes oluline, peaks taotluse saanud ametiasutus (artikli 8 alusel kohus, millel ei ole konventsiooni alusel pädevust, ning artikli 9 alusel kohus, millel on konventsiooni alusel pädevus) tegema otsuse pädevuse üleandmise kohta piisavalt kiiresti¹⁷³. See hoiab ära ka paralleelseid menetlusi, mis tulenevad pädevuse üleandmise taotlusest: näiteks kui artikli 8 alusel on esitatud taotlus, aga pädev asutus teostab jätkuvalt pädevust ja menetleb juhtumit, sest taotluse saanud ametiasutuselt ei ole saadud vastust aja jooksul, mida ta peab mõistlikuks, ning seejärel aktsepteerib ja teostab pädevust taotluse saanud ametiasutus.

Näide 5 (A)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Tema mõlemad vanemad surevad, kui ta on 10aastane, ning osalisriigis A toimub menetlus seoses tema isikuhooldusega ja talle tema vanemate jäetud vara haldusega. See vara hõlmab ka osalisriigis B asuvat vara. Tekib küsimus seoses selle vara võõrandamisega ning osalisriigi B ametiasutused esitavad osalisriigi A ametiasutustele taotluse, et neil lubataks võtta pädevus selles eriküsimuses¹⁷⁴. Osalisriigi A ametiasutused võivad rahuldada pädevuse

¹⁶⁸ Artikli 8 lõige 4.

¹⁶⁹ Artikli 9 lõige 3.

¹⁷⁰ Vt Brüsseli IIa määruse artikli 15 lõige 2, millega nõutakse, et vähemalt üks osapooltest nõustuks üleandmisega.

¹⁷¹ Vrd Brüsseli IIa määruse artikli 15 lõikega 4.

¹⁷² Vrd Brüsseli IIa määruse artikli 15 lõikega 5, millega nõutakse, et taotluse saanud ametiasutus otsustaks kuue kuu jooksul alates taotluse saamisest, kas ta on nõus pädevuse üleandmisega.

¹⁷³ 2011. aasta erikomisjonis (I osa) toimunud arutelude käigus pakuti, et võib olla hea tava, kui ametiasutused lepivad kokku tähtaja üleandmise küsimuses otsuse tegemiseks. Kui seda tähtaega ei täideta, siis konventsiooni alusel pädev asutus säilitab pädevuse ja peaks jätkama selle teostamist. See lähenemisviis oleks kooskõlas Brüsseli IIa määruses kasutatud lähenemisega, vt praktiline juhend uue Brüsseli II määruse kohaldamiseks (Practice Guide for the application of the new Brussels II Regulation), http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/parental_resp_ec_vdm_en.pdf (viimati kontrollitud 2013. aasta augustis), lk 19.

¹⁷⁴ Artikli 9 lõige 1; kui riik, kus asub lapse vara (artikli 8 lõike 2 punkt b). Olenevalt juhtumi asjaoludest võib lisaks või selle asemel olla asjakohane, et osalisriigi B ametiasutused võtavad ajutisi meetmeid seoses varaga, tuginedes artiklile 12, või kui tegu on kiireloomulise juhtumiga, siis vajalikke kaitsemeetmeid seoses varaga, tuginedes artiklile 11. Sellised meetmed aeguvad samas kohe, kui osalisriigi A ametiasutused on võtnud meetmeid, mida olukord nõuab (vt käsiraamatu **6. ja 7. peatükk**). Kui osalisriik B soovib võtta üldist pädevust seoses varaga, võib pädevuse üleandmine olla seega asjakohasem (ning sellele tuleb kasuks selge koostööl põhinev abi, mis on sätestatud

osalise üleandmise taotluse üksnes seoses lapse vara kaitsega, mis asub osalisriigis B¹⁷⁵. Kui osalisriikide vahel lepitakse kokku pädevuse osaline üleandmine,¹⁷⁶ võivad osalisriigi A ametiasutused võtta jätkuvalt meetmeid seoses lapse hooldusega ning lapse varaga, välja arvatud lapse osalisriigis B asuva varaga. Osalisriigi B ametiasutused võivad võtta meetmeid seoses lapse varaga, mis asub osalisriigis B.

C. Üleandmise kord

- 5.12 Pädevuse üleandmiseks on kaks võimalust. Kui osalisriigi A ametiasutus (riik A) kaalub osalisriigile B (riik B) üleandmise küsimust, tuleb teha järgmine analüüs.

¹⁷⁵

artikli 31 punktis a, vt käsiraamatu **10. peatükk**).

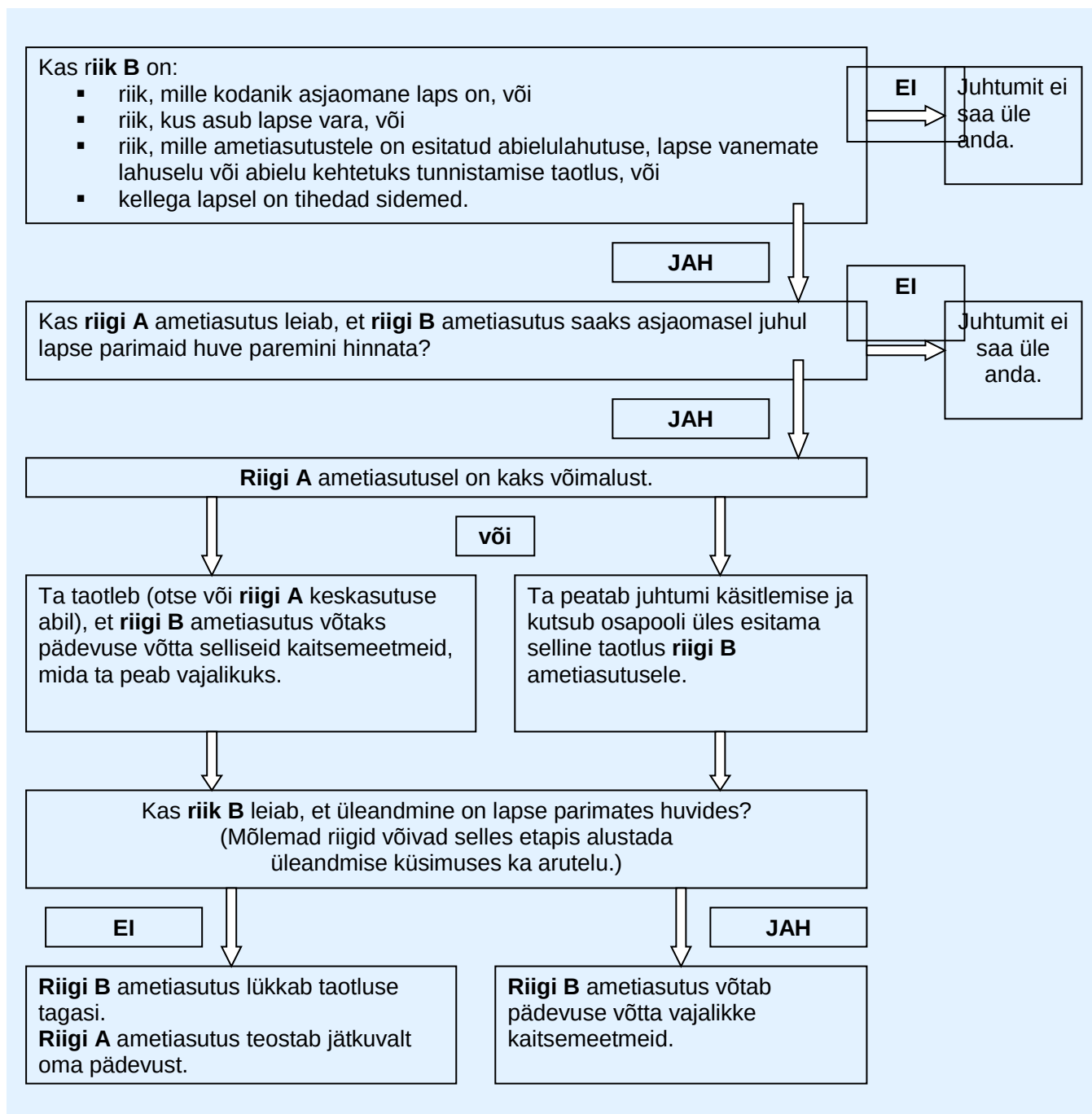
¹⁷⁶

Vt käsiraamatu punkt **5.5** seoses juhtumi osalise üleandmise võimalusega.

Vt käsiraamatu punktid **5.19–5.22** seoses sõnaselge teavitamisega, mis peaks ametiasutuste vahel selles asjas toimuma.

1. võimalus

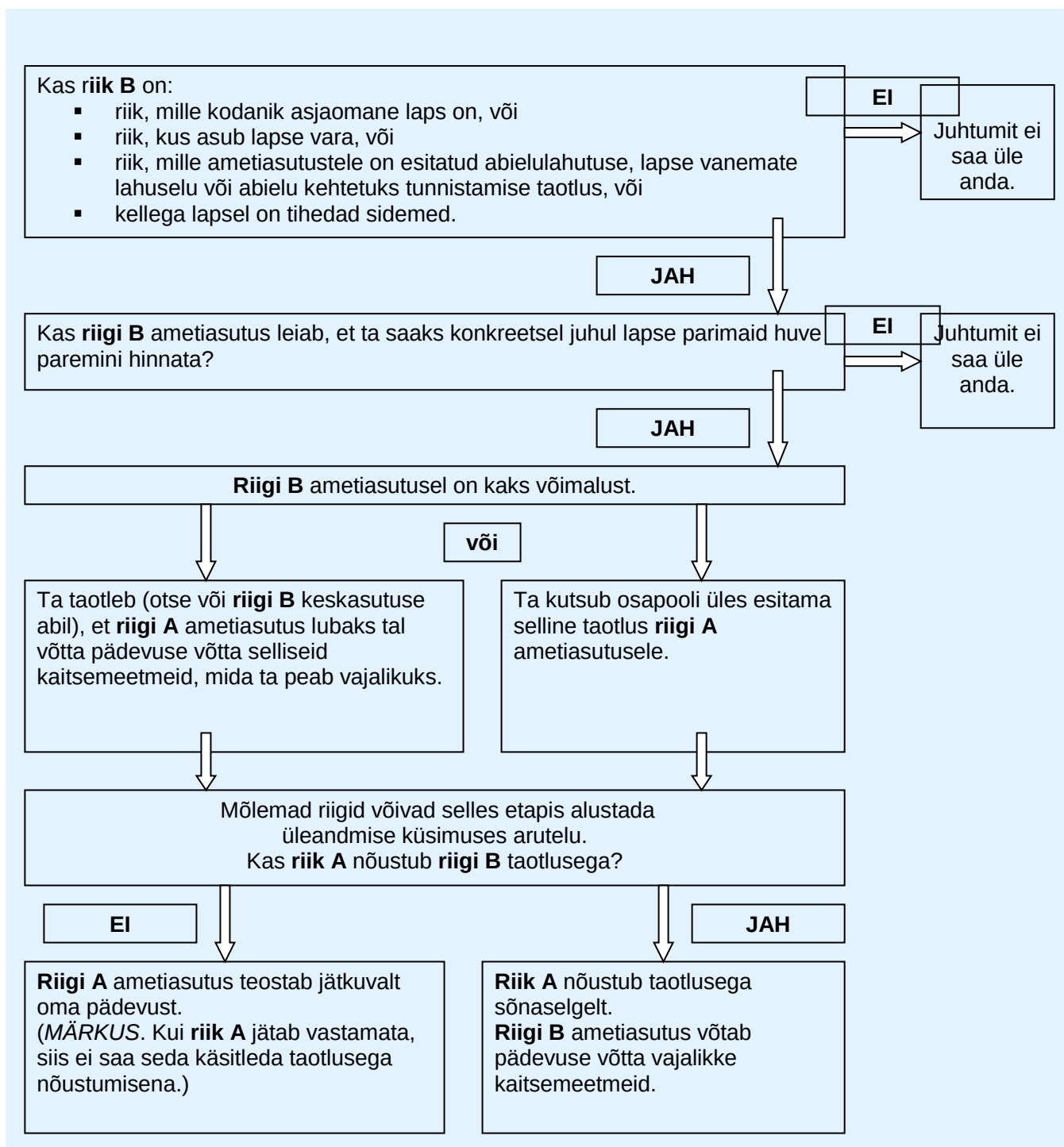
Taotlus, mille on esitanud või algatanud osalisriigi A ametiasutus, millel on pädevus konventsiooni artikli 5 või 6 alusel, osalisriigi B ametiasutusele (artikkel 8)

Kui osalisriigi B ametiasutus soovib pädevuse osalisriigi A ametiasutusele üle võtta, siis tuleks teha järgmine analüüs.

2. võimalus

Taotlus, mille on esitanud või algatanud osalisriigi B ametiasutus osalisriigi A ametiasutusele, mis on lapse harilik viibimiskoht (artikkel 9)

D. Üleandmise teatavad praktilised aspektid

a) *Kuidas saab ametiasutus, mis soovib kasutada üleandmise sätteid, kindlaks teha, millisele pädevale asutusele teises osalisriigis ta peaks oma taotluse esitama?*

- 5.13 Oluline praktiline küsimus ametiasutuste jaoks, kes soovivad kõnealuseid üleandmise sätteid kasutada, on see, kuidas teha kindlaks pädev asutus teises osalisriigis. See on eriti keeruline küsimus juhul, kui osapooled ise ei ole esitanud taotlust ühelegi ametiasutusele teises osalisriigis.
- 5.14 Osalisriigid võivad otsustada määrata kindlad ametiasutused, kellele tuleb artiklite 8 ja 9 alusel taotlused adresseerida¹⁷⁷. Kui asjaomane riik on need ametiasutused kindlaks määranud, tuleks kõik pädevuse üleandmist käsitlevad taotlused saata nimetatud ametiasutustele. Need kindlaksmääramised tuleb teha teatavaks Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi alalisele büroole¹⁷⁸. Need avaldatakse Haagi konverentsi veebisaidil (www.hcch.net, jaotise „Convention 34“ alajaotis „Authorities“).
- 5.15 Samas kui sellist kindlaksmääramist ei ole toimunud, on veel kaks viisi, kuidas ametiasutused võivad abi saada. Esimene on teise osalisriigi keskasutus, millega ametiasutused võivad võtta ühendust otse või oma keskasutuse kaudu. Keskasutuste võimalik roll seoses sellega on täpsemalt sätestatud konventsiooni artiklites 8 ja 9 ning artikli 31 punktis a¹⁷⁹. Teine on Haagi rahvusvaheline kohtunike võrgustik, kui mõlemad riigid on sinna oma liikmed määranud. Selle võrgustiku liikmed on oma jurisdiktsioonis kontaktisikud ning saavad anda teavet oma jurisdiktsiooni õiguse ja menetluse eri aspektide kohta, sealhulgas abistada pädeva asutuse kindlakstegemisel¹⁸⁰. Haagi rahvusvahelise kohtunike võrgustiku liikmete loetelu on kättesaadav Haagi konverentsi veebisaidil (www.hcch.net, jaotise „Child Abduction Section“ alajaotises „International Hague Network of Judges“).
- 5.16 Keskasutused võivad samuti olla kasulikud, aidates edastada dokumente ametiasutuste vahel, ning mõned keskasutused võivad soovi korral abistada suulise või kirjaliku tõlkega või selliste teenuste leidmisega oma riigis. Haagi rahvusvahelise kohtunike võrgustiku liikmetest võib olla kasu, kui on vaja saada teavet selle kohta, kuidas oleks kõige parem toimida, näiteks seoses teabe või dokumentidega, mida pädev asutus võib enne üleandmise arutamist nõuda.

b) *Kuidas peaksid ametiasutused suhtlema?*

- 5.17 Nii artiklis 8 kui ka 9 on sätestatud lisaks see, et ametiasutused võivad alustada üleandmise küsimuses arutelu. See arutelu on sageli vajalik selleks, et taotluse saanud ametiasutus saaks hinnata, kas taotlusega tuleks nõustuda. Taas võivad nii keskasutused kui ka Haagi rahvusvaheline kohtunike võrgustik selles küsimuses abistada¹⁸¹.

¹⁷⁷ Artikkel 44.

¹⁷⁸ Artikkel 45.

¹⁷⁹ Vt käsiraamatu punkt **11.11**.

¹⁸⁰ Vt käsiraamatu allmärkus 147.

¹⁸¹ Artikli 31 punktiga a nõutakse, et osalisriigi keskasutus võtaks kas otse või riigiasutuste või teiste organite kaudu kõik asjakohased meetmed, et hõlbustada suhtlemist ja abi pakkumist, mis on sätestatud artiklites 8 ja 9. Vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

- 5.18 Kaks asjaomast ametiasutust (sageli kaks kohut) võivad kasutada aruteluks mitmesuguseid vahendeid. Nad võivad suhelda e-posti või telefoni teel. Kui nad peavad kaasama tõlke või paluma osapooltel või nende esindajatel kohal viibida, siis võidakse kasutada konverentsi- või videokõne võimalusi.

c) Muud üleandmisega seotud küsimused, mille puhul ametiasutuste vaheline suhtlemine võib kasulikuks osutuda

- 5.19 Tingituna asjaolust, et pädevuse üleandmine ei tähenda pädevuse alalist üleandmist (vt käsiraamatu punkt 5.7) ning et pädevuse üleandmine võib olla seotud üksnes juhtumi kindla osaga (vt käsiraamatu punkt 5.5), on oluline, et mõlemad kaasatud pädevad asutused väljendaksid oma suhtluses võimalikult selgelt pädevuse üleandmise kavandatavat ulatust.
- 5.20 See tähendab, et **taotluse esitanud** pädev asutus (kes taotleb kas pädevuse võtmist või üleandmist) peaks tagama, et tema taotlus on sõnaselge seoses:
- kavandatava üleandmise ulatusega (st seoses sellega, millistes küsimustes kavatakse pädevus üle anda ning millistel asjaoludel kavatakse pädevuse saav pädev asutus jätkata pädevuse teostamist seoses selliste asjadega tulevikus) ning
 - miks peetakse sellist pädevuse üleminekut lapse parimates huvides olevaks.
- 5.21 Mõnel juhul võib olla kasulik pidada aru ülemineku kavandatava ulatuse kohta. Kui see on võimalik ja vajaduse korral tuginedes poolte väidetele, tuleks üritada need küsimused pädevate asutuste vahel kokku leppida ning iga pädev asutus peaks dokumenteerima selle kokkuleppe oma jurisdiktsioonis asjakohasel viisil.
- 5.22 Eespool esitatud tingimuste sõnaselge kokkuleppimine ja/või dokumenteerimine võib edaspidi ära hoida segaduse seoses sellega, millisel ametiasutusel on pädevus ja milliste küsimustega see on seotud.

Näide 5 (B)¹⁸²

Abielus mitteolev paar ja nende lapsed elavad osalisriigis A ning on selle riigi kodanikud. Paari suhe puruneb ja ema algatab osalisriigis A menetluse, taotledes luba kolida koos lastega osalisriiki B. Taotlus rahuldatakse ja ema asub koos lastega elama osalisriiki B. Osalisriigi A kohus annab välja ka määruse selle kohta, et lapsed peaksid veetma oma suvevaheaja koos isaga osalisriigis A, tingimusel et lapsi ei viida nende isapoolsete vanavanemate juurde (kes on ema väitel lapsi füüsiliselt väärkasutanud).

Pärast laste naasmist esimeselt suvevaheajalt kinnitavad lapsed emale, et isa viis nad ka isapoolsete vanavanemate juurde. Ema taotleb osalisriigilt B edasise suhtlemise peatamist. Isa taotleb osalisriigilt A varasema suhtlemismääruse muutmist ja tingimuse tühistamist.

Osalisriik A taotleb pädevuse üleandmist (artikkel 9) osalisriigilt B, kus on praegu laste harilik viibimiskoht. Kummaski osalisriigis juhtumit menetlenud ametiasutused asuvad kahe keskasutuse abil üleandmise küsimuses arutelu pidama. Nad lepivad kokku, et osapooled esitavad selles küsimuses neile mõlemale kirjalikud väited ning konverentsikõne teel toimub arutelu, kus osalevad kõik osapooled. Pärast seda arutelu teeb osalisriik B kindlaks, et üleandmise tingimused on täidetud ning laste

¹⁸²

Pädevuse üleandmise sätete võimalikku kasutamist rahvusvahelise lapseröövi olukorras, kui pooled on pärast rahumeelset vaidluste lahendamise protsessi sõlminud kokkuleppe, on käsitletud käsiraamatu punktides 13.51–13.57 ja eelkõige punktis 13.55.

parimates huvides on käsitleda suhtlemise küsimust osalisriigis A¹⁸³. Nii osalisriigi A kui ka B ametiasutused märgivad, et pädevuse üleandmine piirdub laste isaga ja isapoolsete vanavanematega suhtlemise küsimusega, ning nad leiavad, et lapse parimates huvides on see, kui selles küsimuses teevad otsuse osalisriigi A ametiasutused, sest:

- *isa on jätkuvalt osalisriigi A elanik;*
- *suhtlemine toimub seal;*
- *esineb probleem seoses selle kohtu määruse rikkumisega ning*
- *esineb probleem seoses vanavanematega suhtlemisega ja vanavanemad elavad selles riigis.*

Osalisriik A lahendab lõpuks juhtumi ja otsustab, et lapsed võivad jätkuvalt suhelda oma isa ja isapoolsete vanavanematega.

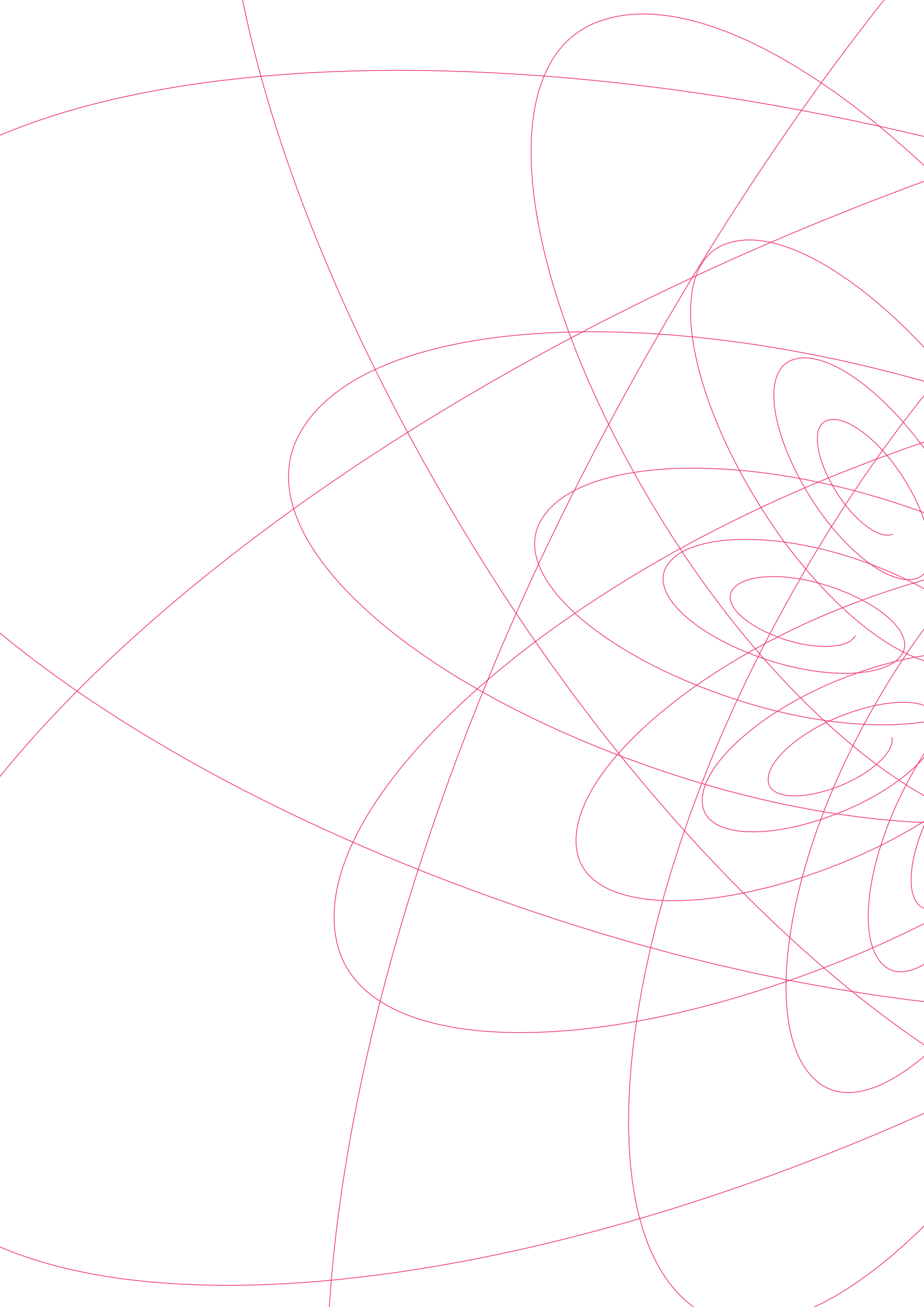
Aasta hiljem peatab ema ühepoolset suhtlemise, väites, et isa väärkohtleb lapsi suhtlemise ajal. Isa algatab osalisriigis A isikuhooldusõiguse menetluse, väites, et ema võõrutab lapsi temast. Osalisriik A loobub pädevusest, tuginedes sellele, et pädevuse varasem üleandmine osalisriigilt B piirdus üksnes suhtlemise küsimusega. Isa palub seepärast osalisriigil A taotleda pädevuse üleandmist isikuhooldusõiguse küsimuses. Osalisriik A keeldub, tuginedes sellele, et ta ei pea ennast sobivamaks laste parimate huvide hindamiseks isikuhooldusõiguse küsimuses. Ta otsustab, et isikuhooldusõiguse küsimusega tuleks tegeleda kooskõlas üldiste pädevusnormidega (st laste hariliku viibimiskoha riigis kooskõlas artikliga 5 – see tähendab osalisriigis B).

¹⁸³

Teine lähenemisviis oleks see, et osalisriigi B ametiasutused säilitavad pädevuse ning lasevad selle asemel isal taotleda osalisriigi A ametiasutustelt kooskõlas konventsiooni artikli 35 lõikega 2, et need esitaksid aruande tema (ning ilmselt ka isapoolsete vanavanemate) olukorra kohta ning teeksid järeldused tema (või nende) sobivuse kohta lapsi külastada või lastega suhelda ning tingimuste kohta, mille alusel suhtlemine peaks toimuma, et kasutada seda osalisriigis B toimuvast menetlusest. Kooskõlas artikli 35 lõikega 3 võib osalisriik B menetluse kuni isa taotluse tulemusteni peatada. Lisateave artikli 35 kohta on esitatud käsiraamatu **11.** ja **13. peatükis**.

6

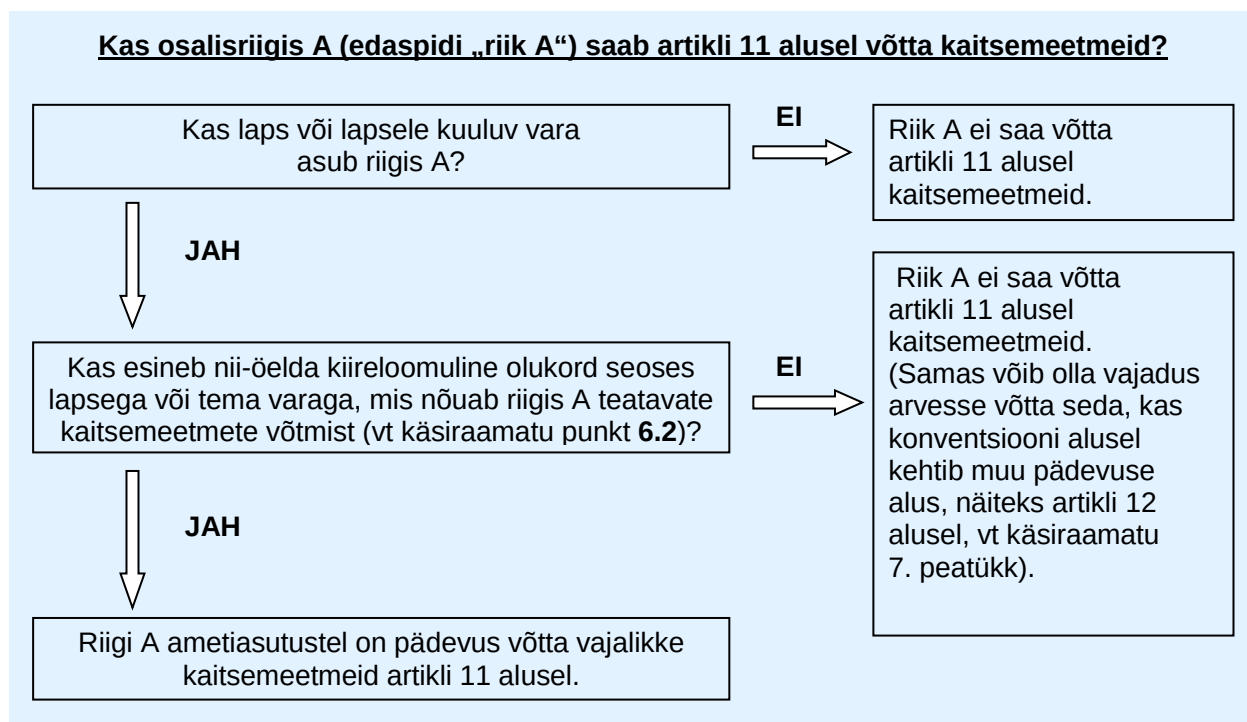
*KAITSEMEETMED
KIIRELOOMULISTEL JUHTUDEL*

A. Vajalike kaitsemeetmete võtmine kiireloomulistel juhtudel

Artikkel 11

- 6.1 Kiireloomulistel juhtudel on selle osalisriigi ametiasutustel, kelle territooriumil laps või lapsele kuuluv vara **asub**, pädevus võtta mis tahes vajalikke kaitsemeetmeid¹⁸⁴.

a) Millal on juhtum kiireloomuline?

- 6.2 Konventsioonis ei sätestata kiireloomuliste juhtude määratlust¹⁸⁵. Seepärast peavad kõnealuse osalisriigi kohtu- või haldusasutused otsustama, kas asjaomane olukord on kiireloomuline. Seletuskirjas märgitakse, et kiireloomuline olukord võib olla näiteks see, et kui kaitsemeetmeid taotletak üksnes tavapäraste kanalite kaudu artiklite 5–10 alusel (pädevuse üldised alused), võib see põhjustada lapsele parandamatut kahju või kahjustada lapse või lapse huvide kaitset¹⁸⁶. Ametiasutustel võib seega olla kasulik analüüsida, kas laps võib kannatada parandamatut kahju või kas tema kaitset või huve võidakse kahjustada, kui ei võeta meedet lapse kaitsmiseks aja jooksul, mis tõenäoliselt möödub enne, kui üldist pädevust omavad ametiasutused artiklite 5–10 alusel saavad võtta vajalikke kaitsemeetmeid.
- 6.3 Tuleks märkida, et kiireloomuline olukord õigustab kõrvalekaldumist üldistest pädevuse normidest konventsiooni alusel (artiklid 5–10). Seda arvestades on märgitud, et kiireloomulisuse mõistet tuleks tõlgendada nii-öelda üsna kitsalt¹⁸⁷.
- 6.4 Juhtumid, mil esineb selline kiireloomuline olukord, võivad hõlmata järgmist: 1) laps ei asu oma hariliku viibimiskoha riigis ja lapse elu päästmiseks (või selleks, et ära hoida parandamatut kahju lapsele või tema huvide kahjustumist) on vaja

¹⁸⁴ Artiklis 11 on peaaegu täpselt taasesitatud alaealiste kaitset käsitleva 1961. aasta Haagi konventsiooni artikli 9 lõige 1.

¹⁸⁵ Samuti ei ole kiireloomulisuse mõistet määratletud Haagi 1961. aasta alaealiste kaitse konventsioonis. Seletuskiri, punkt 68.

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷

arstiabi ning vanemate nõusolekut raviks ei õnnestu saada; 2) laps suhtleb väljaspool oma hariliku viibimiskoha riiki mitteresidendist vanemaga ning esitab vanema vastu füüsilise/seksuaalse väärkohtlemise süüdistusi, nii et suhtlemine tuleb viivitamata peatada ja/või lapsele tuleb leida ajutine asendushooldus; 3) lapsele kuuluvaid riknevaid kaupu on vaja kiiresti müüa või 4) laps on õigusvastaselt ära viidud või teda on kinni peetud¹⁸⁸ ning 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni alusel algatatud menetluse raames tuleb kiiresti võtta meetmeid, et tagada lapse ohutu tagasipöördumine¹⁸⁹ tema hariliku viibimiskoha osalisriiki¹⁹⁰.

- 6.5 Samal ajal kui puudub kindel praktika seoses sellega, mida tähendab „kiireloomuline juhtum“, on selles olukorras selgelt tagasipöördumistaotlust menetleva pädeva asutuse ülesanne otsustada, kas tema menetluses oleva asjaomase juhtumi asjaolude järgi on juhtum kiireloomuline, nii et selle puhul saaks tugineda artiklile 11, võtmaks kaitsemeetmeid lapse ohutu tagasipöördumise tagamiseks. Seda küsimust käsitletakse ka käsiraamatu **13. peatüki** punktides **13.5–13.12**.

b) Millised on vajalikud kaitsemeetmed?

- 6.6 Kaitsemeetmed, mida võib konventsiooni artikli 11 alusel võtta, on sama materiaalse kohaldamisalaga nagu meetmed, mida võib võtta konventsiooni artiklite 5–10 alusel, st need on meetmed, mis on suunatud lapse isiku või vara kaitseks ja mille mitteammendav loetelu on sätestatud artiklis 3, ning väljajäetud küsimuste ammendav loetelu on sätestatud artiklis 4¹⁹¹.
- 6.7 Samas hoidusid konventsiooni koostajad tahtlikult sätestamast, millist asjaomast vajalikkust kaitsemeetmet võiks võtta kiireloomulisel juhul artikli 11 alusel. Otsustati, et kiireloomulisus peaks olema määrav igas olukorras vajalike meetmete puhul¹⁹². Seepärast peavad iga osalisriigi kohtu- või haldusasutused otsustama, tuginedes iga asjaomase juhtumi asjaoludele, milliseid meetmeid (konventsiooni kohaldamisalas) on vaja asjaomase kiireloomulise juhtumiga tegelemiseks.

¹⁸⁸ Vt artikli 7 lõige 2.

¹⁸⁹ Seoses näitega (4) tehti 2011. aasta erikomisjonis (I osa) ettepanek, et ehkki meetmed, mis võimaldavad lapse ohutut tagasipöördumist 1980. aasta konventsiooni alusel tagasipöördumise taotluse kontekstis, on äärmiselt väärtuslikud, ei pruugi need alati viidata „kiireloomulisele juhtumile“ (nii et nende meetmete võtmise pädevuse puhul saaks tugineda artiklile 11). Sellega oleks tegu eelkõige seletuskirjas nõutud kiireloomulisuse range tõlgenduse puhul. Seevastu märgiti, et artikli 11 kasutamine sellistel asjaoludel oli oluline täiendus nii-öelda töövahenditele, mida ametiasutused saavad kasutada, et tagada lapse ohutu tagasitoomine pärast õigusvastast äraviimist või kinnipidamist. Lisaks arvati, et juhtum, mille puhul esineb vajadus võtta meetmeid, et tagada lapse ohutu tagasipöördumine tema hariliku viibimiskoha riiki, oleks tavaliselt nii-öelda kiireloomuline juhtum, mille puhul saaks tugineda artiklile 11.

2011. aasta erikomisjoni (I osa) järeldustes ja soovitustes (kättesaadavad veebisaidil www.hcch.net (täpsem asukoht allmärkuses 16)) märgiti järgmist (punkt 41): „1996. aasta konventsiooniga nähakse ette pädevuse alus kiireloomulistel juhtudel, et võtta kaitsemeetmeid lapse suhtes, samuti 1980. aasta konventsiooni alusel seoses tagasipöördumise menetlusega. Neid meetmeid tunnustatakse ja need võidakse kuulutada rakendatavaks või rakendamise eesmärgil registreerida riigis, kuhu laps tagasi pöördub, tingimusel, et mõlemad asjaomased riigid on 1996. aasta konventsiooni osalised.“

¹⁹⁰ Vt lisaks käsiraamatu selle peatüki lõpus olevad **näited**. Seoses punktiga 4 vaata ka käsiraamatu punktid **13.5–13.12**.

¹⁹¹ Konventsiooni kohaldamisala kohta vt käsiraamatu **3. peatükk**.

¹⁹² Vt seletuskirja punkt 70.

c) Kui kaua artikli 11 alusel võetud kaitsemeetmed kestavad?

- 6.8 Osalisriigi pädevus, mis põhineb kiireloomulisusel, on kattuv pädevus,¹⁹³ st see kattub riigiga, millel on **üldine** pädevus artiklite 5–10 alusel, aga see allub rangelt selle riigi jurisdiktsioonile. Artikli 11 lõigetega 2 ja 3 tagatakse see, sätestades, et artikli 11 alusel võetavad vajalikud kaitsemeetmed on ajaliselt piiratud¹⁹⁴. Kui lapse harilik viibimiskoht on **osalisriigis**, siis aeguvad artikli 11 alusel võetud vajalikud meetmed kohe, kui üldist pädevust omava osalisriigi ametiasutused (tavaliselt lapse hariliku viibimiskoha riigi ametiasutused) on võtnud meetmeid, mida olukord nõuab¹⁹⁵. Kui lapse harilik viibimiskoht on **mitteosalisriigis**, siis aeguvad artikli 11 alusel võetud vajalikud meetmed kohe, kui kõnealune osalisriik tunnustab olukorrale vastavaid ja teise riigi asutuste poolt võetud meetmeid¹⁹⁶.
- 6.9 Tuleks märkida, et kui kiireloomulisel juhul on kaitsemeetmete võtmiseks alanud menetlus ühes osalisriigis (artikli 11 alusel), siis **ei** pea need pädevad asutused, kelle poole pöörduti teises osalisriigis artiklite 5–10 alusel, jätkama menetlust kuni meetme võtmiseni¹⁹⁷. Peale selle, kuna mis tahes meetmed, mida võib võtta esimene osalisriik artikli 11 alusel, aeguvad kohe, kui artiklite 5–10 alusel pädevust omavad ametiasutused on teinud otsuse (artikli 11 lõige 2), peaks osalisriigid selles olukorras arutama (kas keskasutuste kaudu või kohtutevahelise otsese suhtlemise teel) kõige tõhusamat viisi, kuidas last kõige paremini kaitsta¹⁹⁸.

d) Kui osalisriik on võtnud meetmeid artikli 11 alusel, siis milliseid muid samme peaks ta astuma, et tagada lapse jätkuv kaitse?

- 6.10 Juhtudel, mil on võetud vajalikke kaitsemeetmeid kooskõlas artikliga 11, võib see kohtu- või haldusasutus, mis on neid meetmeid võtnud, soovida suhelda ja teha koostööd mis tahes muu riigiga, mida ta peab vajalikuks, et tagada lapse jätkuv kaitse¹⁹⁹. Selline suhtlus ja koostöö võib toimuda otse pädevate asutuste vahel²⁰⁰ või vajaduse korral asjaomaste keskasutuste abil²⁰¹. Näiteks võivad pädevad asutused osalisriigis, kus meetmeid on võetud artikli 11 alusel, teavitada lapse hariliku viibimiskoha riigi pädevaid asutusi (või vajaduse korral selle riigi keskasutust) lapse olukorrast ja meetmetest, mida on võetud²⁰². See võimaldaks lapse hariliku viibimiskoha riigil tagada, et vajaduse korral uuritakse täielikult lapse olukorda ning võetakse mis tahes kaitsemeetmeid, mida on vaja lapse pikaajaliseks kaitseks.

¹⁹³ Artiklit 13 (*lis pendens*) ei kohaldata, kui vajalikke kaitsemeetmeid võetakse artikli 11 alusel (vt artikli 13 enda tekst, kus viidatakse osalisriikidele, millel on pädevus artiklite 5–10 alusel), vt käsiraamatu punkt **4.34**. Artikli 13 toimimise kohta vt lisaks käsiraamatu punktid **4.29–4.35**.

¹⁹⁴ Meetmete jätkuvust on üldiselt käsitletud käsiraamatu **8. peatükis**.

¹⁹⁵ Artikli 11 lõige 2.

¹⁹⁶ Artikli 11 lõige 3.

¹⁹⁷ See tuleneb asjaolust, et konventsiooni artiklis 13 sätestatud *lis pendens*'i norme ei kohaldata artikli 11 kohaste menetluste suhtes. Vt käsiraamatu allmärkus 193.

¹⁹⁸ Vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

¹⁹⁹ See lause ei piirdu **osalisriikide** vahelise suhtlemise ja koostööga 1996. aasta konventsioonis, mis on kooskõlas konventsiooni sätete aluseks oleva mõtteviisiga. Vt käsiraamatu punktid **11.18** jj.

²⁰⁰ Kohtute puhul võib see hõlmata otsest kohtutevahelist suhtlemist, vt käsiraamatu allmärkus 147.

²⁰¹ Vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

²⁰² Seletuskirja punktis 72 sätestatakse, et „[konventsiooni tekstiga] ei soovitud kehtestada ametiasutusele, mille pädevus põhineb kiireloomulisusel, kohustust teavitada lapse hariliku viibimiskoha riigi ametiasutusi võetud meetmest, kartes konventsiooni toimimise ülekoormamist ning andes ettekäände selle meetme tunnustamisest keeldumiseks teistes osalisriikides, juhul kui seda teavet ei oleks esitatud“. Samas, hoolimata selle kohta sõnaselge kohustuse puudumisest konventsiooni tekstis, leitakse siiski, et tavapäraselt on hea tava, et osalisriigid teevad koostööd ja suhtlevad sel viisil, et tagada lapse jätkuv kaitse, kui selliseid meetmeid on võetud.

- 6.11 Konventsiooni asjaomased koostöösätted võivad samuti olla nendel juhtudel asjakohased (nt artikkel 36) ning neid tuleks alati hoolikalt kaaluda.

B. Kas artikli 11 alusel võetud kaitsemeetmeid võib 1996. aasta konventsiooni alusel tunnustada ja rakendada?

- 6.12 Jah, kiireloomulistel juhtudel võetud kaitsemeetmeid võib tunnustada ja rakendada kooskõlas konventsiooni IV peatükiga²⁰³. Tuleks märkida, et artikli 23 lõikega 2 piiratakse eraldi mittetunnustamise aluseid kiireloomulistel juhtudel (vt artikli 23 lõike 2 punktid b ja c)²⁰⁴.

Näide 6 (A)

Laps, kelle harilik viibimiskoht on mitteosalisriigis A, läheb kooliekskursiooniga ilma vanemateta osalisriiki B. Ta jääb haigeks ja vajab kiiret meditsiinilist sekkumist, mis tavaliselt nõuaks vanemate nõusolekut. Samas ei saada tema vanematega ühendust. Osalisriigi B ametiasutustel on pädevus võtta vajalikke meetmeid, mis on lubatud nende enda õiguse alusel, et tagada ravi ilma vanemate nõusolekuta.

Näide 6 (B)

Kolme lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A, kus nad elavad koos oma emaga ja suhtlevad regulaarselt oma isaga. Suvevaheajal külastavad ema ja lapsed emapoolseid vanavanemaid osalisriigis B. Osalisriigis B viibides juhtub nende autoga liiklusõnnetus ning ema satub koomasse ja intensiivravile. Riigi B ametiasutustel on pädevus võtta kiireloomulisi meetmeid, millega sätestatakse, et lapsed tuleks ajutiselt anda emapoolsete vanavanemate hoole alla²⁰⁵. Nädal hiljem ema sureb. Seejärel annab osalisriigi A kohus välja määruse, milles sätestatakse, et lapsed peavad elama koos oma isaga²⁰⁶. Osalisriigis B välja antud määrus seega aegub (ei ole enam jõus), sest olukorrast tingitud meetmeid on võtnud nüüd osalisriigi A ametiasutused²⁰⁷.

Näide 6 (C)

Kaks last, kelle harilik viibimiskoht on osalisriigis A, reisivad vaheajal õiguspäraselt koos oma isaga osalisriiki B. Osalisriigis B viibides peetakse isa kinni narkokaubanduse kahtlusega. Talle esitatakse seejärel süüdistus kriminaalkuriteos ja ta jäetakse kuni kohtuistungini vahi alla. Osalisriigi B ametiasutustel on pädevus võtta kiireloomulisi meetmeid, et tagada laste hooldus²⁰⁸.

Näide 6 (D)

Lapse harilik viibimiskoht on mitteosalisriigis A ja lapsele kuulub vara osalisriigis B. See vara on lagunemas ning mitme tõsise konstruktsioonilise probleemi tõttu kukub tõenäoliselt kokku, kui ei võeta meetmeid selle remontimiseks. Osalisriigi B ametiasutused võtavad kiireloomulisi meetmeid, et võimaldada äriühingul teha vajalik remont (mis võtab hinnangute järgi 5–6 kuud). Üks kuu pärast nende meetmete võtmist

²⁰³ Artiklid 23 jj.

²⁰⁴ Vt lisaks käsiraamatu **10. peatükk**.

²⁰⁵ Artikkel 11.

²⁰⁶ Kui osalisriik, kus on laste harilik viibimiskoht, kooskõlas artikliga 5. Tuleks märkida, et seda laadi juhtumi puhul võivad mitmed konventsiooni koostöösätted (nt artiklid 32 ja 34) samuti asjakohased olla; vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

²⁰⁷ Artikli 11 lõige 2, kui osalisriik A on see osalisriik, millel on üldine pädevus laste suhtes kooskõlas artikliga 5.

²⁰⁸ Artikkel 11. Selles olukorras võidakse kasutada ka konventsiooni koostöösätteid, et teavitada kiiresti osalisriigi A ametiasutusi laste olukorrast ja anda neile kogu vajalik teave. Osalisriigi A ametiasutused (laste harilikuks viibimiskohaks olev osalisriik) oleks seejärel valmis võtma laste kaitseks meetmeid (mis juhul, kui lastel on ema, kellel on isikuhooldusõigus osalisriigis A, võivad hõlmata nende repatrieerimist osalisriiki A nende ema hoole alla).

osalisriigi B ametiasutuste poolt annavad mitteosalisriigi A ametiasutused lapse vanematele loa müüa vara selle hetkeseisukorras ostjale, kelle nad on juba leidnud. Vanemad taotlevad mitteosalisriigi A otsuse tunnustamist osalisriigis B. Meedet tunnustatakse osalisriigis B (selle riigi konventsiooniväliste normide alusel²⁰⁹). Osalisriigi B võetud kiireloomuline meede seega aegub ja vara võib müüa²¹⁰.

Näide 6 (E)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A, kus ta elab koos oma vanematega. Tema vanematele kuulub vara osalisriigis B, mille ta pärib nende surma korral. Pere läheb osalisriiki C puhkusele. Osalisriigis C puhkusele olles juhtub perekonnaga raske paadiõnnetus. Mõlemad vanemad hukkuvad ja laps saab raskelt vigastada. Laps vajab kiiret ja kallist ravi ning ainus vahendite allikas sellise ravi rahastamiseks on osalisriigis B asuv vara. Osalisriigi C ametiasutused võtavad ühendust osalisriikide A ja B ametiasutustega, et teavitada neid lapse olukorrast²¹¹. Osalisriigi B ametiasutused, käsitledes juhtumit kiireloomulisena, võtavad artikli 11 alusel kaitsemeetmeid: 1) et määrata lapsele seaduslik esindaja, kes tegeleks varaga osalisriigis B; ja 2) võimaldada hankida vara arvelt (hüpoteegiga uuesti koormamise teel) kiiresti vahendeid erieesmärgiga rahastada lapse ravi. Neid meetmeid tunnustatakse seadusest tulenevalt osalisriigis C²¹². Osalisriik C käsitleb juhtumit kiireloomulisena ja võtab vajalikke kaitsemeetmeid artikli 11 alusel, et võimaldada alustada lapse ravi. Osalisriigid B ja C teavitavad teineteist, samuti osalisriiki A lapse suhtes võetud meetmetest.

Osalisriik A võib tegutseda, et võtta pikaajalisi kaitsemeetmeid, mida olukord nõuab, ning sel hetkel aeguvad osalisriikides B ja C artikli 11 alusel võetud meetmed²¹³.

Näide 6 (F)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A, kus ta elab koos oma ema ja isaga. Vanemate suhe puruneb ja ema viib lapse õigusvastaselt²¹⁴ osalisriigist A osalisriiki B. Isa esitab kohe avalduse lapse tagasipöördumiseks 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni (mille osalised mõlemad riigid on) alusel. Ema ei luba lapsel isaga suhelda ning ilmneb, et osalisriigis B kulub tagasipöördumismenetlusele paar kuud. Osalisriigi A ametiasutused ei saa võtta meetmeid seoses isa ajutise suhtlemisega selle aja jooksul.

Olenevalt juhtumi asjaomastest faktidest, võivad osalisriigi B ametiasutused leida, et isa ja lapse vahelise suhtlemise puudumine tekitab lapsele parandamatut kahju või kahjustab muul viisil lapse kaitset või huve²¹⁵. Ametiasutused võivad seega otsustada, et tegu on kiireloomulise olukorraga, mis nõuab meetmete võtmist, et tagada teatav ajutine suhtlus isa ja lapse vahel kuni tagasipöördumismenetluse lõpuni.²¹⁶

²⁰⁹ Kuna see on **mitteosalisriigi** otsus.

²¹⁰ Artikli 11 lõige 3.

²¹¹ Artikli 30 lõige 1. Vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

²¹² Vt käsiraamatu punkt **6.12**.

²¹³ Vt samas seletuskirja punkt 72, mis käsitleb asjaolu, et mis tahes toiming, mis on **ellu viidud** kooskõlas artikli 11 alusel võetud kaitsemeetmega, omab mõistagi jätkuvat mõju. Nagu punktis 72 märgitakse, „on ilmselge, et [...] isik ei saa tagasi pöörata kirurgilist operatsiooni või varamüüki, mis on juba toimunud“.

²¹⁴ Kooskõlas „õigusvastase äraviimise“ tähendusega, mis on sätestatud 1996. aasta konventsiooni artikli 7 lõikes 2.

²¹⁵ Vt käsiraamatu punkt **6.2**.

²¹⁶ Vt ka „General Principles and Guide to Good Practice – Transfrontier Contact Concerning Children“ (üldpõhimõtted ja heade tavade juhend – piiriülene suhtlus seoses lastega) (Jordan Publishing, 2008) (edaspidi „piiriülese suhtlemise heade tavade juhend“), eelkõige punkt 5.1, mis käsitleb mahajäänud vanemaga suhtlemist ebaseadusliku äraviimise/kinnipidamise korral. See väljaanne on kättesaadav ka Haagi konverentsi veebisaidil aadressil www.hcch.net jaotise „Child Abduction Section“ alajaotises „Guides to Good Practice“.

Näide 6 (G)²¹⁷

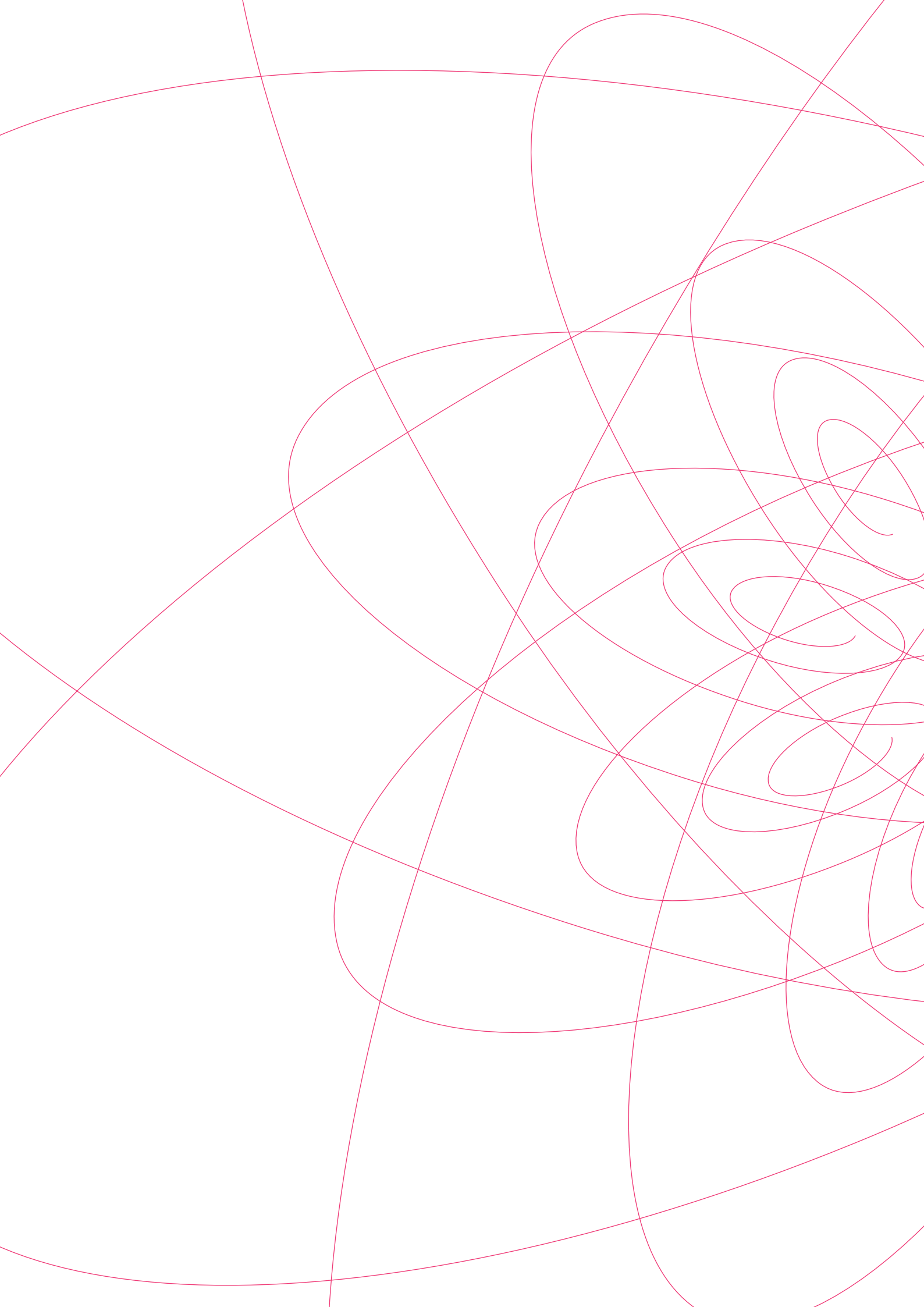
Kolme lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A, kus nad elavad koos oma ema ja isaga. Suhe puruneb ja ema viib lapse õigusvastaselt²¹⁸ osalisriiki B. Isa esitab avalduse lapse tagasisaatmiseks Haagi 1980. aasta lapseröövi konventsiooni (mille osalised mõlemad riigid on) alusel. Isa vastu esitatakse tagasipöördumismenetluses osalisriigis B seksuaalse väärkohtlemise süüdistus ning ema tugineb tagasipöördumise kaitsel 1980. aasta konventsiooni artikli 13 lõike 1 punktile b.

*Osalisriigis B asuv kohtunik, kes tegeleb tagastamise taotlusega, leiab selle juhtumi asjaoludele tuginedes, et ei esine tõsist ohtu lastele, kui nad pöörduvad tagasi osalisriiki A, **tingimusel et** lapsi ei jäeta üksinda isa hoolde kuni seksuaalse väärkohtlemise süüdistuse uurimise lõpuni. Kohtunik peab vajalikuks seda, et igasugune suhtlemine laste ja nende isa vahel toimuks järelevalve all kuni sisulise otsuseni isikuhooldusõiguse küsimuste, sealhulgas suhtlemise kohta, mille saab teha osalisriigis A²¹⁹. Seepärast otsustab kohtunik, et lapsed peavad tagasi pöörduma, aga võtab ka kiireloomulisi meetmeid, et kaitsta lapsi, sätestades, et isa suhtlemine lastega peab toimuma järelevalve all seni, kuni selles küsimuses saab teha otsuse osalisriigis A.²²⁰ Seda kiireloomulist meedet tunnustatakse seadusest tulenevalt osalisriigis A ning see on täidetav konventsiooni IV peatüki alusel²²¹. Meede aegub kohe, kui osalisriik A võtab vajalikke kaitsemeetmeid, mida olukord nõuab²²².*

-
- Selle, kas suhtlemise puudumine isa ja lapse vahel võib tekitada lapsele parandamatut kahju või kahjustada lapse huve, ning see, kas olukord on seepärast kiireloomuline, määrab pädev asutus kindlaks faktiliste asjaolude alusel, tuginedes tema menetletavale asjaomasele juhtumile. Küsimust arutati 2011. aasta erikomisjonis (I osa), kus eksperdid ei olnud ühel nõul selles suhtes, kas ajutise suhtlemise puudumine on kiireloomuline juhtum. Mõned eksperdid väljendasid seisukohta, et ehkki sellistel asjaoludel on lapse ajutine suhtlemine mahajäänud vanemaga oluline ning seda tuleks võimaluse korral hõlbustada, on ajutise suhtlemise puudumise korral harva tegu kiireloomulise juhtumiga, mille puhul saaks tugineda artiklile 11, et tagada pädevus võtta selliseid meetmeid, eelkõige pidades silmas ranget tõlgendust, mida artikliga 11 nõutakse (vt käsiraamatu punkt **6.4**). Samas on teised eksperdid kindlalt eriarvamusel, väites, et see, kas ajutine suhtlemine tekitab kiireloomulise juhtumi, sõltub täielikult asjaomase juhtumi asjaoludest: nt kui tagasipöördumismenetlus mingil põhjusel viibib, võib juhtuda, et suhtlemise puudumine mahajäänud vanemaga võib lapsele parandamatut kahju tekitada. Sellises olukorras on seega tegu kiireloomulise juhtumiga ning artikli 11 alusel saaks ja tuleks võtta meetmeid.
- Tuleks märkida, et mis tahes otsus, mille teeb selles osalisriigis asuv ametiasutus, kus on pooleli tagasipöördumismenetlus, ei piira ühtegi otsust, mille võib teha lapse hariliku viibimiskoha osalisriik, juhul kui ja siis, kui ta saab seda teha. Osalisriigi B otsus seoses isaga suhtlemisega aegub kohe, kui osalisriik A teeb selles küsimuses otsuse (artikli 11 lõige 2).
- ²¹⁷ Vt käsiraamatu punkt **6.4**, milles tuletatakse meelde 2011. aasta erikomisjonis (I osa) peetud arutelu, mis käsitles seda, millistel asjaoludel võib 1996. aasta konventsiooni artikli 11 alusel võtta meetmeid, mis hõlbustavad ohutut tagasipöördumist tagasipöördumismenetluse raames, mis on algatatud 1980. aasta konventsiooni alusel.
- ²¹⁸ Kooskõlas „õigusvastase äraviimise“ tähendusega, mis on sätestatud 1996. aasta konventsiooni artikli 7 lõikes 2.
- ²¹⁹ Osalisriik A kui osalisriik, kus on laste harilik viibimiskoht vahetult enne laste õigusvastast äraviimist/kinnipidamist, säilitab pädevuse võtta laste suhtes kaitsemeetmeid kuni artiklis 7 sätestatud tingimuste täitmiseni (vt seoses konventsiooni artikliga 7 käsiraamatu **4. peatüki** punktid **4.20–4.25** ning rahvusvahelise lapseröövi kohta **13. peatüki** punktid **13.1–13.14**). See tähendab, et osalisriik A peab tegema sisulise otsuse laste hooldusõiguse küsimuses. Selle stsenaariumi puhul teeks osalisriik B ajutise otsuse kiireloomulises olukorras seni, kuni osalisriik A on valmis tegema otsuse selles küsimuses.
- ²²⁰ Konventsioonis ette nähtud koostöömehhanismid oleksid samuti seda laadi juhul väga olulised (vt käsiraamatu **11. peatükk**). Näiteks kui osalisriigi A ametiasutused soovivad teha otsuse seoses isa ajutise suhtlemisega, võivad nad artikli 34 alusel taotleda, et osalisriigi B pädevad asutused esitaksid neile kõik andmed seoses seksuaalse väärkohtlemise süüdistustega ning muu teabe, mis on suhtlemise küsimuse puhul asjakohane.
- ²²¹ Vt käsiraamatu **10. peatükk**.
- ²²² Artikli 11 lõige 2.

7

AJUTISED MEETMED

A. Millal saab ajutisi meetmeid võtta?

Artikkel 12

7.1 Kiireloomulistest juhtudest sõltumatult on artiklis 12 ette nähtud pädevuse erialus, mis lubab selle osalisriigi ametiasutusel, kelle territooriumil laps või talle kuuluv vara **asub**, võtta lapse isiku või vara kaitseks ajutist laadi kaitsemeetmeid. Nende nii-öelda ajutiste meetmete puhul tuleks kohe alguses pöörata tähelepanu kolmele punktile:

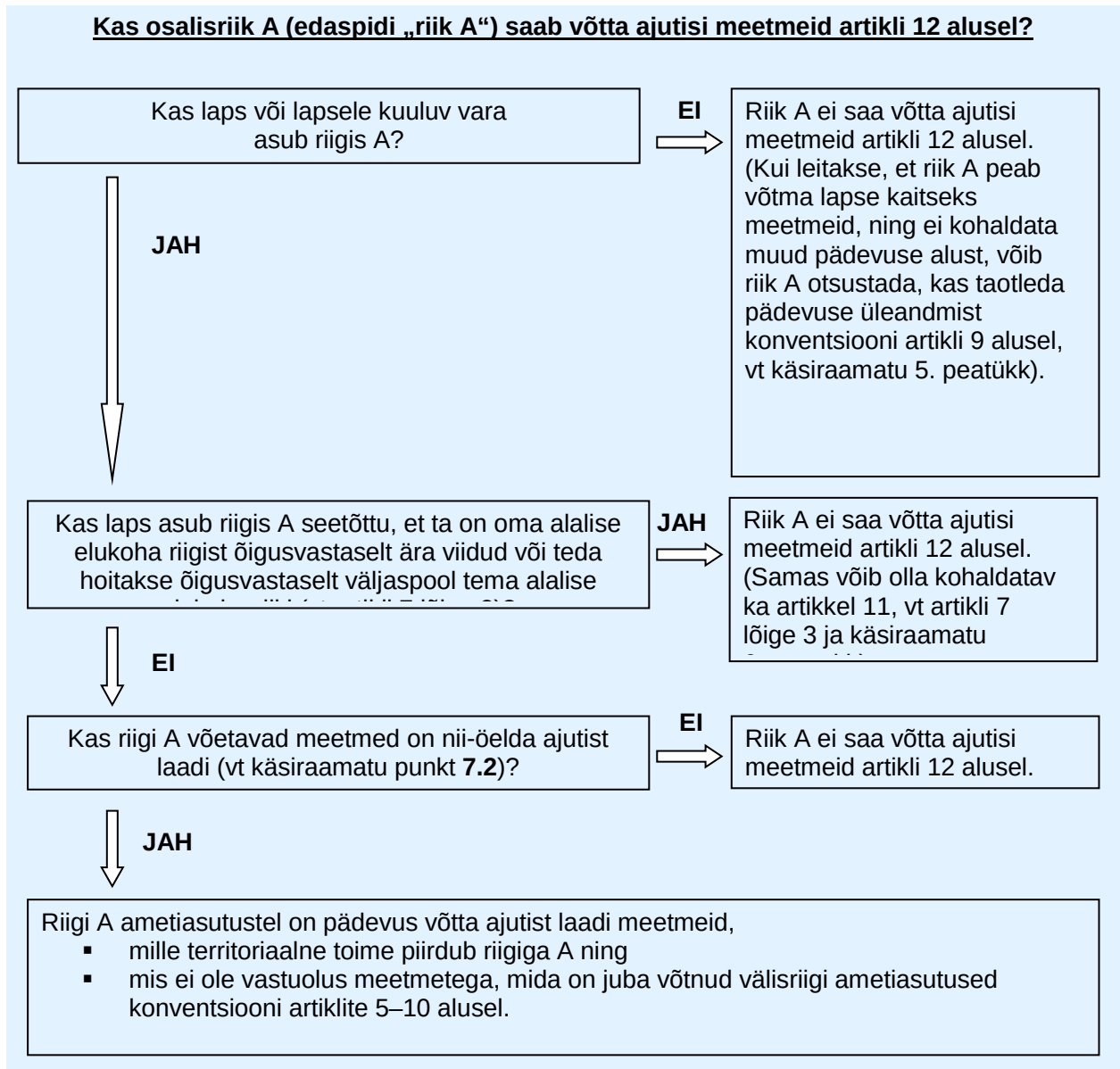
- artikli 12 alusel võetud ajutiste meetmete mõju on piiratud selle osalisriigi territooriumil, mille ametiasutused neid meetmeid võtavad²²³;
- osalisriigi ametiasutused võivad võtta artikli 12 alusel üksnes meetmeid, mis ei ole vastuolus meetmetega, mida on juba võtnud need ametiasutused, millel on pädevus artiklite 5–10 alusel²²⁴;
- juhul, kui laps on õigusvastaselt ära viidud või teda on õigusvastaselt kinni peetud,²²⁵ ei saa võtta ajutisi meetmeid osalisriik, kuhu laps on õigusvastaselt viidud või kus last on õigusvastaselt kinni peetud, kui pädevus kuulub endiselt osalisriigile, kust laps õigusvastaselt ära viidi või millest väljaspool teda õigusvastaselt kinni peeti²²⁶; see on artikli 7 lõike 3 tingimuste alusel sõnaselgelt välja jäetud.

²²³ Artikli 12 lõige 1.

²²⁴ Artikli 12 lõige 1. Seevastu artikli 11 alusel võib osalisriik kasutada kiireloomulises olukorras vajaduse korral pädevust, et jätta kõrvale meetmed, mida on varem võtnud ametiasutused, kellel on tavapäraselt pädevus.

²²⁵ Kooskõlas konventsiooni artikli 7 lõikega 2.

²²⁶ Selle kohta, kas selle osalisriigi ametiasutus, kust laps õigusvastaselt ära viidi (või millest väljaspool last õigusvastaselt kinni peeti), on endiselt pädev, vt artikli 7 lõige 1 ja käsiraamatu punktid **4.20–4.25**.

a) Millised meetmed on ajutist laadi?

7.2 Konventsioonis ei määratleta seda, millised võivad olla ajutist laadi meetmed. Seletuskirjas on märgitud, et artikli 12 puhul lähtuti vajadusest tagada välisriigis piiratud aja jooksul (nt puhkus, lühiajaline koolitus, saagikoristus jne) viibivate laste kaitse²²⁷. Selles märgitakse, et mõned riigid tundsid muret, et kui rangelt öeldes kiireloomulisus puudub (nii et kohalduks artikkel 11), võidakse soovida, et osalisriik, kus laps viibib, saaks võtta kaitsemeetmeid, kui näiteks perekond, kelle juures laps viibib, muutub ülekoormatuks, ning laps tuleb paigutada asendushooldeasutusse riigi kohalike ametiasutuste järelevalve all²²⁸.

²²⁷

Seletuskiri, punkt 74.

²²⁸

Ibid.

b) Kui kaua artikli 12 alusel võetud ajutised meetmed kestavad?

7.3 Nii nagu artikkel 11, on ka artikkel 12 kattuv pädevuse alus, ent konventsiooni artiklites 5–10 sätestatud üldised pädevuse alused on selle suhtes ülimuslikud. Seega sisaldab artikkel 12 samalaadseid sätteid seoses osalisriigi võetud ajutiste meetmete kehtetuks muutumisega. Kui asjaomase lapse harilik viibimiskoht on **osalisriigis**, siis aeguvad ajutised meetmed, kui selle osalisriigi ametiasutused, millel on pädevus artiklite 5–10 alusel, võtavad selliseid meetmeid, nagu olukord nõuab²²⁹. Kui lapse harilik viibimiskoht on **mitteosalisriigis**, siis aeguvad ajutised meetmed üksnes juhul, kui olukorra tõttu nõutavaid meetmeid võtavad selle riigi ametiasutused, millel on pädevus, ning neid meetmeid tunnustatakse osalisriigis, kus on võetud ajutisi meetmeid²³⁰.

7.4 Tuleks märkida, et kui ühes osalisriigis on alanud menetlus ajutiste meetmete kohta, siis **ei** pea need pädevad asutused, kelle poole pöörduti teises osalisriigis artiklite 5–10 alusel, jätkama menetlust kuni ajutise meetme võtmiseni²³¹. Samas, kuna mis tahes ajutised meetmed, mida esimene osalisriik võib olla võtnud, aeguvad kohe, kui artiklite 5–10 alusel pädevust omavad ametiasutused on teinud otsuse (artikli 12 lõige 2), võivad mõlema osalisriigi pädevad asutused, kui see on asjakohane, soovida selles olukorras keskasutuste abil omavahel suhelda ja teha koostööd eesmärgiga hoida ära dubleerimist ning teha kindlaks parim viis tagada edaspidi lapse kaitse²³².

c) Kui osalisriik on võtnud ajutisi meetmeid artikli 12 alusel, siis milliseid muid samme võiks ta astuda, et tagada lapse jätkuv kaitse?

7.5 Kui osalisriigis on artikli 12 alusel võetud ajutisi meetmeid, võib see kohtu- või haldusasutus, mis on neid meetmeid võtnud, soovida suhelda ja teha koostööd mis tahes muu riigi pädevate asutustega, mida ta peab vajalikuks, et tagada lapse jätkuv kaitse²³³. Ametiasutus võib suhelda näiteks lapse ja/või lapsele kuuluva vara olukorra ning võetud ajutiste meetmete teemal. Selline suhtlus ja koostöö võivad toimuda otse pädevate asutuste vahel²³⁴ või vajaduse korral keskasutuste abil²³⁵. Suhtlemine võib hõlmata näiteks pädevaid asutusi osalisriigis, kus meetmeid on võetud artikli 12 alusel, teavitades lapse hariliku viibimiskoha riigi pädevaid asutusi (või selle riigi keskasutust) lapse olukorrast ja meetmetest, mida on võetud. See võimaldaks lapse hariliku viibimiskoha riigil tagada, et vajaduse korral uuritakse täielikult lapse olukorda ning võetakse mis tahes vajalikke kaitsemeetmeid lapse pikaajaliseks kaitseks.

7.6 Konventsiooni asjaomased koostöösätted võivad samuti olla nendel juhtudel asjakohased ning neid tuleks alati hoolikalt kaaluda²³⁶.

²²⁹ Artikli 12 lõige 2.

²³⁰ Artikli 12 lõige 3.

²³¹ See tuleneb asjaolust, et konventsiooni artiklis 13 sätestatud *lis pendens*’i norme ei kohaldata ajutiste meetmete suhtes. Vt lisaks käsiraamatu 4. peatüki punktid 4.29–4.35.

²³² Vt lisaks käsiraamatu 11. peatükk.

²³³ See lause ei piirdu **osalisriikide** vahelise suhtlemise ja koostööga 1996. aasta konventsioonis, mis on kooskõlas konventsiooni sätete aluseks oleva mõtteviisiga. Vt käsiraamatu punktid 11.18 jj.

²³⁴ Kohtute puhul võib see hõlmata otsest kohtutevahelist suhtlemist, vt käsiraamatu allmärkus 147.

²³⁵ Vt lisaks käsiraamatu 11. peatükk.

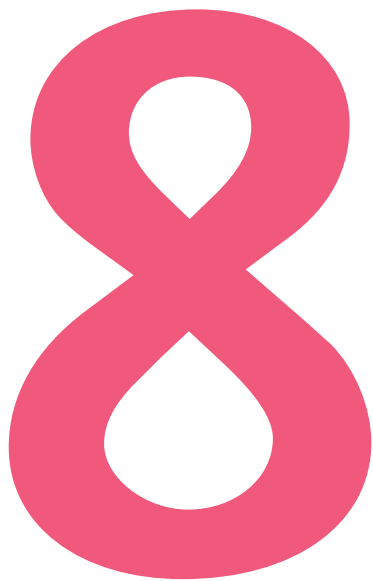
²³⁶ *Id.*

B. Kas artikli 12 alusel võetud ajutisi meetmeid võib 1996. aasta konventsiooni alusel tunnustada ja rakendada?

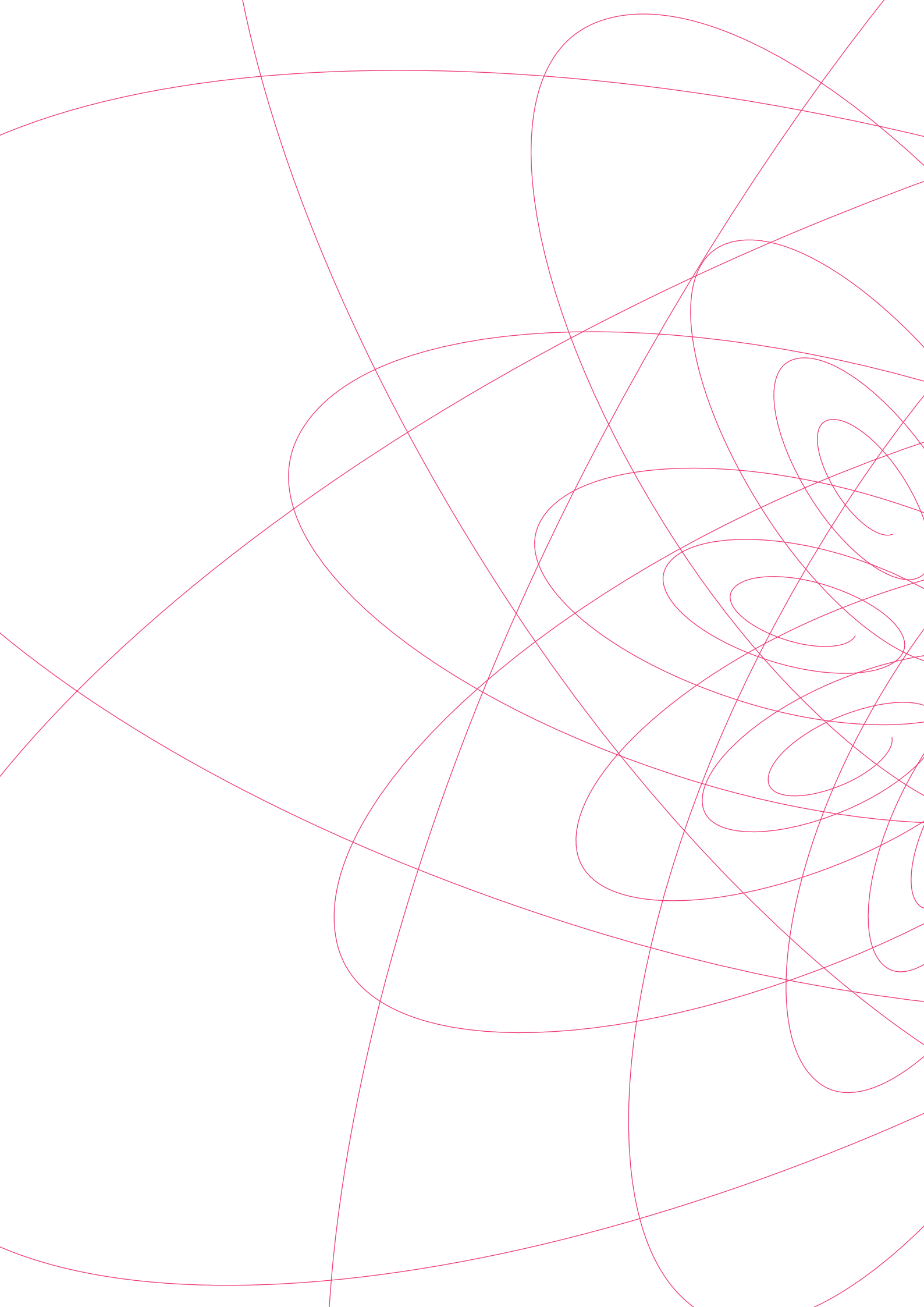
7.7 Jah, ajutisi kaitsemeetmeid võib tunnustada ja rakendada kooskõlas konventsiooni IV peatükiga²³⁷.

Näide 7 (A)

Laps, kes elab koos vanematega osalisriigis A, saadetakse kaheks kuuks suusalaagrisse osalisriigis B. Selgub väga kiiresti, et laps ei soovi laagris üheski tegevuses osaleda. Laps keeldub täielikult suusatamast ning laagris ei ole piisavalt töötajaid, et keegi jääks lapsega kogu päevaks suusamajja. Kahjuks on lapse vanemad ise puhkusel ega saa tulla kohale, et laps ära viia. Neil puuduvad ka teised pereliikmed, kelle juures laps saaks olla, ning nad soovivad, et laps jääks laagrisse. Suusalaagri eest vastutav organisatsioon palub osalisriigi B ametiasutustel korraldada lapse jaoks asendushooldus. Kooskõlas artikliga 12 võivad osalisriigi B ametiasutused võtta ajutisi meetmeid, et paigutada laps kasuperekonda või asendushooldeasutusse seni, kuni vanemad saavad tulla osalisriiki B lapsele järele.

VÕETUD MEETMETE JÄTKUMINE

A. Kas kaitsemeetmed jäävad jõusse hoolimata asjaolude muutusest, mis kõrvaldab pädevuse aluse?

Artikkel 14

- 8.1 Konventsiooni artikliga 14 tagatakse konventsiooni artiklite 5–10 alusel pädevust omava ametiasutuste võetud meetmete jätkuv kehtivus, isegi kui pädevuse alus, millele tuginedes meetmeid võeti, on asjaolude muutumise tulemusena seejärel kadunud. Ametiasutuse poolt artiklite 5–10 alusel võetud meetmed jäävad jõusse seni, kuni neid ei ole muudetud, asendatud või lõpetatud meetmetega, mida on võtnud mis tahes ametiasutus, millel on konventsiooni alusel pädevus tulenevalt uutest asjaoludest.
- 8.2 Artikli 14 eesmärk on tagada teatav turvalisus ja järjepidevus laste ja nende perekondade jaoks. Perekonnad ei pea kartma, et teise jurisdiktsiooni üleviimine muudaks iseenesest korraldusi, mida on seoses lapse hooldamisega tehtud.²³⁸ Artikliga 14 kaitstakse ka lastekaitse lünkade eest, mis tulenevad nende asjaolude faktilistest muutustest.

B. Mida tähendavad artiklis 14 osutatud „muutunud asjaolud“?

- 8.3 Artiklis 14 osutatud väljend „muutunud asjaolud“ sõltub konventsiooni artiklist, millel pädevus kaitsemeetmete võtmise ajal põhines. Seega
- kui asjaomase meetme võtmise pädevus põhines artiklil 5, siis tähendavad „muutunud asjaolud“ lapse hariliku viibimiskoha riigi muutumist;
 - kui asjaomase meetme võtmise pädevus põhines artiklil 6, siis tähendab see lapse viibimiskoha riigi muutust;
 - artikli 10 alusel võib muudatus tähendada lahutusmenetluse lõppemist;
 - artiklite 8 ja 9 alusel on muudatus mis tahes seos lapsega, millele see osalisriik, millele pädevus üle anti, selle üleandmise puhul või üleantud menetluse lõpetamise puhul tugines²³⁹;
 - Lisaks on artikli 7 tingimustes sätestatud, millised muutused peavad toimuma enne, kui pädevus saab üle minna selle osalisriigi ametiasutustelt, kust laps on õigusvastaselt ära viidud või väljaspool mida on last õigusvastaselt kinni peetud.

Kõikidel juhtudel jäävad varem võetud kaitsemeetmed jõusse, hoolimata kõnealusest asjaolude muutusest.

- 8.4 Varasemate kaitsemeetmete kehtima jäämine tagatakse üksnes „vastavalt neis sätestatud tingimustele“ (artikkel 14). Sel puhul võetakse arvesse asjaolu, et mõnel juhul võidakse kaitsemeetmete kestust piirata meetmete endi tingimustega. Näiteks ennetav meede, mille eesmärk on tagada, et laps viiakse pärast teatavat välisreisi koos ühe vanemaga tagasi, võib nõuda, et meetme kehtivus peatub, kui laps on tagasi toodud; samamoodi võidakse meetmetes, mille eesmärk on ette näha lapse hooldamine, kui vanem on haige või haiglas, sätestada, et need kaotavad kehtivuse, kui vanem on terveks saanud. Need

²³⁸ Rahvusvahelise ümberasumise juhtudel ei peaks osalisriik, kuhu isik on ümber asunud, lubama läbi vaadata ega muuta suhtlemismäärust, välja arvatud juhul, kui ta lubab antud asjaoludel riigisisest suhtlemismääruse läbi vaadata või seda muuta. Rahvusvahelist ümberasumist ja konventsiooni alusel suhtlemist on täpsemalt käsitletud käsiraamatu punktides **13.23–13.27**. Vt lisaks piiriülese suhtlemise heade tavade juhendit (*op. cit.* allmärkus 216), eelkõige selle 8. peatükki.

²³⁹ Olenevalt üleandmise tingimustest, vt käsiraamatu **5. peatükk** seoses selles küsimuses osalisriikide vahel toimuva tiheda koostöö ja selge suhtlemise vajadusega.

meetmed seega aeguvad vastavalt nende enda tingimustele²⁴⁰.

- 8.5 Seoses artiklitega 11 ja 12, mis käsitlevad kiireloomulisi juhtumeid ning ajutisi meetmeid, nagu on kirjeldatud käsiraamatu **6. ja 7. peatükis**, viitavad nende artiklite tingimused ise meetmete ajutisele laadile,²⁴¹ ning artiklit 14 ei kohaldata meetmete suhtes, mida on võetud nende pädevuse aluste alusel²⁴².

Näide 8 (A)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Osalisriigi A ametiasutused otsustavad, et laps peaks korrapäraselt suhtlema oma emapoolsete vanavanematega, kes samuti seal elavad²⁴³. Laps ja vanemad kolivad osalisriiki B ning sellest riigist saab lapse harilik viibimiskoht. Hoolimata asjaolust, et lapse harilik viibimiskoht ei ole enam osalisriigis A ning puuduvad muud alused, millele osalisriigi A ametiasutused oleksid saanud oma pädevuse puhul tugineda, jäävad osalisriigi A ametiasutuste võetud meetmed jõusse kuni sellise ajani, mil konventsiooni alusel pädevust omavad ametiasutused (nt osalisriigi B ametiasutused) muudavad neid määruseid või asendavad või lõpetavad need.²⁴⁴ Seega, kõnealusel juhul, kui pärast lapse kolimist osalisriiki B ei ole osalisriigi A määrust järgitud, võivad emapoolsed vanavanemad taotleda suhtlemismääruse jõustamist osalisriigis B²⁴⁵.

Näide 8 (B)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A, aga tema vanemate lahutusmenetlus toimub osalisriigi B ametiasutustes. Artikli 10 nõuded on täidetud²⁴⁶ ning osalisriigi B ametiasutused annavad välja isikuhooldusõiguse määruse. Pärast lahutusmenetluse lõpetamist ei ole osalisriigi B ametiasutustel enam pädevust võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid. Samas, isikuhooldusõiguse määrus, mille nad on juba vastu võtnud, jääb jõusse ja seda tunnustatakse õigusest tulenevalt ning see jõustatakse teistes osalisriikides kooskõlas konventsiooni IV peatükiga²⁴⁷. Määrus jääb jõusse kuni selle ajani, mil konventsiooni alusel pädevust omavad ametiasutused (nt osalisriigi A kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutused) muudavad määrust või asendavad või lõpetavad selle.

²⁴⁰ Vt ka seletuskirja punkt 83.

²⁴¹ Artikli 11 lõiked 2 ja 3 ning artikli 12 lõiked 2 ja 3. Kiireloomulistel juhtudel vajalike meetmete võtmist on käsitletud käsiraamatu **6. peatükis** ning ajutisi meetmeid käsiraamatu **7. peatükis**.

²⁴² Nagu on selgelt näha artikli 14 enda sõnastusest, mis viitab konventsiooni artikleid **5–10 kohaldades** (esiletõst lisatud) võetud meetmetele.

²⁴³ Kuna lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A, põhineb kaitsemeetmete võtmise pädevus konventsiooni artiklil 5.

²⁴⁴ Artikkel 14. Samas reguleerib lapse uue hariliku viibimiskoha osalisriigi (kõnealusel juhul osalisriik B) õigus alates hariliku viibimiskoha muutumisest osalisriigis A võetud meetmete kohaldamise tingimusi (artikli 15 lõige 3, vt lisaks **9. peatüki** punktid **9.3–9.8**).

²⁴⁵ Määrust tunnustatakse osalisriigi B õigusest tulenevalt (artikkel 23, tingimusel et mittetunnustamise aluseid ei ole kindlaks tehtud). Kui määrust ei järgita, võivad emapoolsed vanavanemad taotleda määruse jõustamist kooskõlas artiklitega 26 jj. Vt lisaks käsiraamatu **10. peatükk**.

²⁴⁶ Nende nõuete kohta vt käsiraamatu punktid **4.26–4.28**.

²⁴⁷ Artikkel 14 ja konventsiooni IV peatükk (käsitletud käsiraamatu **10. peatükis**).

Näide 8 (C)

Ema soovib koos lastega asuda osalisriigist A ümber osalisriiki B. Isa on sellele vastu, aga ema saab osalisriigi A ametiasutuselt loa asuda ümber. Ümberasumise tingimusena annab osalisriigi A pädev asutus²⁴⁸ välja määruse, milles sätestatakse isa ja laste vahelise suhtlemise kord. Seda määrust tunnustatakse seadusest tulenevalt osalisriigis B²⁴⁹ ning see suhtlemise kord jääb kehtima pärast kolimist osalisriiki B ning pärast seda, kui sellest on saanud laste harilik viibimiskoht, kuni selle ajani, mil osalisriigi B pädev asutus seda korda muudab²⁵⁰.

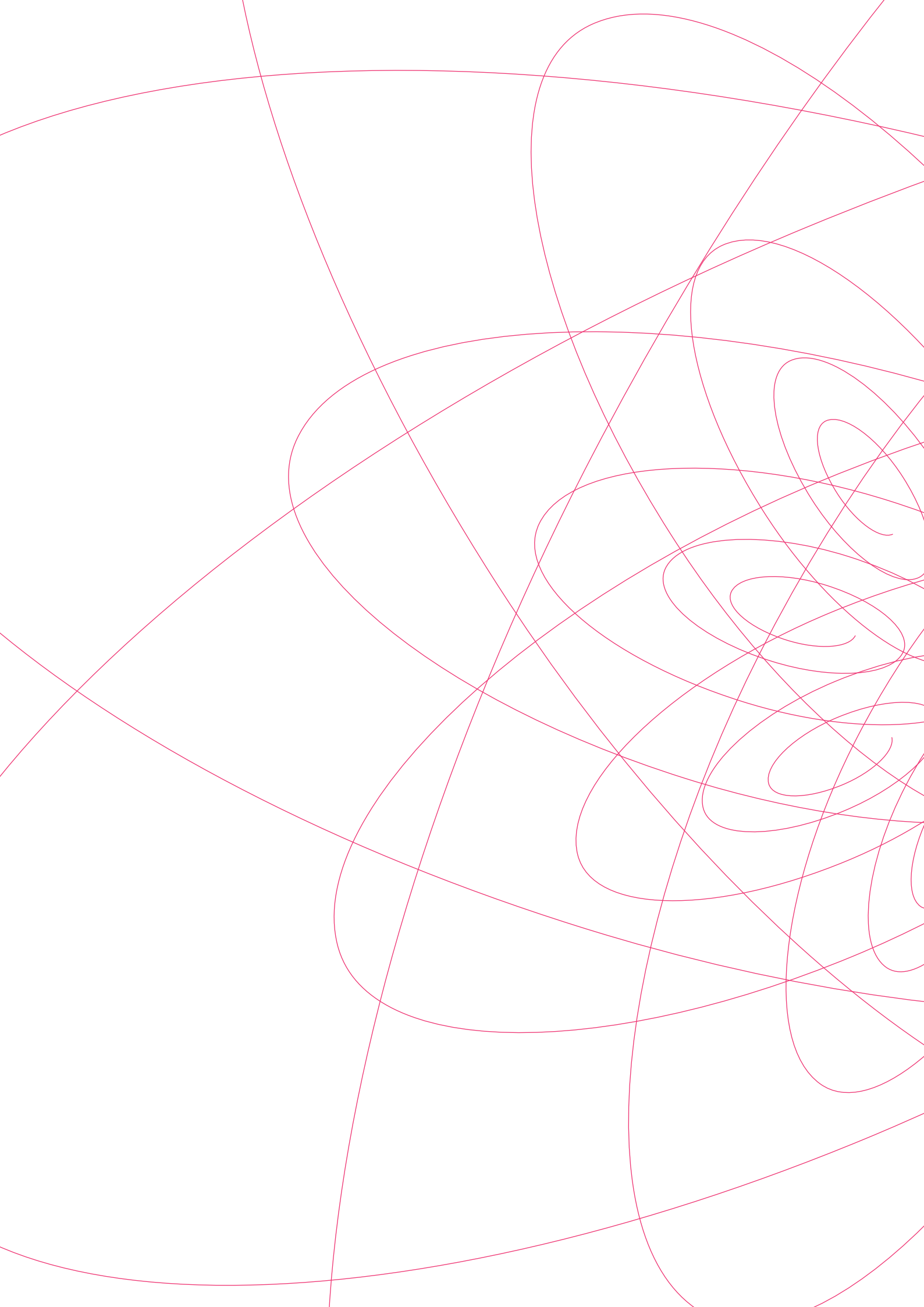
²⁴⁸ Pädevus põhineb artiklil 5.

²⁴⁹ Artikkel 23.

²⁵⁰ Rahvusvahelise ümberasumise kohta vt käsiraamatu allmärkus 238. Vt ka käsiraamatu allmärkus 244 seoses artikli 15 lõikega 3 ning **9. peatüki** punktid **9.3–9.8**.

9

*KAITSEMEETMETE SUHTES
KOHALDATAV ÕIGUS*

a) Millist õigust kohaldavad lapse isiku või vara kaitseks mõeldud meetmeid võtva osalisriigi ametiasutused?
Artikli 15 lõiked 1 ja 2.

- 9.1 Kasutades oma pädevust²⁵¹ võtta meetmeid, mis on suunatud lapse isiku või vara kaitseks, kohaldavad osalisriigi ametiasutused nii-öelda enda õigust (artikli 15 lõige 1, st oma riigisisest õigust)²⁵². See norm kehtib olenemata sellest, millisel konventsioonis esitatud alusel pädevus põhineb. Selle normi eelis on see, et osalisriikide ametiasutused kohaldavad seda õigust, mida nad kõige paremini tunnevad²⁵³.
- 9.2 Samas nähakse artikli 15 lõikega 2 ette selle üldnormi erand. Artikli 15 lõikes 2 on sätestatud, et kuivõrd lapse isiku või vara kaitse seda nõuab, võivad ametiasutused erandkorras 1) kohaldada või 2) võtta arvesse sellise teise riigi õigust, kes on antud olukorraga tihedalt seotud. Erandina üldnormist „ei tohiks seda sätet kasutada liiga kergekäeliselt“²⁵⁴. Ametiasutused peaksid tagama, et välisriigi õiguse kohaldamine või arvesse võtmine on lapse parimates huvides²⁵⁵.

Näide 9 (A)

Laps elab koos oma emaga osalisriigis A ja suhtleb regulaarselt oma isaga. Ema soovib koos lapsega osalisriiki B ümber asuda ja isa on sellele vastu. Ema taotleb luba ümberasumiseks. Ametiasutus, mis teeb selles asjas otsuse, annab loa ümberasumiseks ning soovib välja anda määruse, mis reguleerib isikuhooldusõigust ning külastamist/suhtlemist pärast ümberasumist. Ehkki selle juhtumi puhul kohaldatakse osalisriigi A õigust,²⁵⁶ märgib ametiasutus, et osalisriigis B isikuhooldusõiguse ja külastamise/suhtlemise puhul kasutatud terminid erinevad osalisriigis A kasutatavatest terminitest. Artikli 15 lõike 2 kohaselt on osalisriigi A ametiasutusel õigus võtta arvesse osalisriigi B õigust ning ta võib kaaluda määruse koostamist osalisriigi B termineid kasutades²⁵⁷.

b) Kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriik asendub teise osalisriigiga, siis milline õigus reguleerib kaitsemeetme kohaldamise tingimusi lapse uues harilikus viibimiskohas, kui meede on võetud lapse eelmises harilikus viibimiskohas²⁵⁸?
Artikli 15 lõige 3

- 9.3 Nagu selles käsiraamatus juba eespool kirjeldatud, toob lapse hariliku viibimiskoha muutumine kaasa selle ametiasutuse muutumise, kellel on pädevus võtta lapse

²⁵¹ Tuleks märkida, et artikli 15 lõige 1 viitab ametiasutustele, mis kasutavad oma pädevust konventsiooni II peatüki sätete alusel. Samas ei tohiks artiklit 15 tõlgendada piiravalt. Kui kohaldatakse näiteks artikli 52 lõiget 2 ja osalisriigid on sõlminud kokkuleppe, mis sisaldab norme, mis käsitlevad pädevust seoses lastega, kelle harilik viibimiskoht on nende osalisriikides (nt ELi liikmesriikide, v.a Taani puhul Brüsseli IIa määrus), kui pädevust kasutatakse kokkuleppe alusel, aga pädevuse alus, millele on tuginetud, on esitatud konventsiooni II peatükis, tuleks kohaldada konventsiooni artiklit 15. Konventsiooni sõnasõnalisest ja liiga kitsast tõlgendusest hoidumine selles küsimuses edendab konventsiooni üht põhieesmärkidest, mida on kajastatud preambuli kolmandas lõigus, s.o.: „soovides vältida õigussüsteemidevahelisi vastuolusid [...] kohaldatava õiguse kindlaksmääramisel [...]“.

²⁵² Artiklis 21 sätestatakse selgelt, et see sisene õigus on riigis kehtiv õigus, v.a rahvusvahelise eraõiguse normid (st tagasisaadet ei kohaldata). Vt lisaks käsiraamatu punktid **9.23–9.24**.

²⁵³ Vt seletuskirja punkt 86.

²⁵⁴ *Ibid.*, punkt 89.

²⁵⁵ *Ibid.*: „selle punktiga nähakse ette erand, mis ei põhine läheduse (lähima seose) põhimõttel, vaid lapse parimatel huvidel“.

²⁵⁶ Artikli 15 lõige 1.

²⁵⁷ Rahvusvahelist ümberasumist on lisaks käsitletud käsiraamatu punktides **13.23–13.27**.

²⁵⁸ Kuna kaitsemeede jääb (kooskõlas artikliga 14) lapse **uue** hariliku viibimiskoha osalisriigis jõusse, vt käsiraamatu **8. peatükk**.

suhtes kaitsemeetmeid,²⁵⁹ aga hariliku viibimiskoha muutumise korral jäävad lapse suhtes juba võetud kaitsemeetmed kehtima²⁶⁰. Samas jääb eelmiste sätete puhul vastuseta küsimus, milline õigus reguleerib kehtima jääva kaitsemeetme kohaldamise tingimusi lapse uue hariliku viibimiskoha osalisriigis.

- 9.4 Artikli 15 lõikes 3 vastatakse sellele küsimusele, sätestades, et sellistel asjaoludel määratakse kaitsemeetme kohaldamise tingimused kindlaks lapse **uue** hariliku viibimiskoha osalisriigi õiguse alusel.
- 9.5 Konventsioonis ei määratleta kaitsemeetmete kohaldamise tingimusi. Samas selgitatakse seletuskirjas,²⁶¹ et kohaldamise tingimused viitavad sellele, kuidas kaitsemeetmet tuleb **kasutada** osalisriigis, kuhu laps on viidud.
- 9.6 Seletuskirjas viidatakse sellele, et on keeruline tõmmata joont kaitsemeetme (mis jääb kehtima; artikkel 14) olemasolu ja meetme kohaldamise tingimuste (mida reguleerib uue hariliku viibimiskoha osalisriik ja mis võib seega muutuda; artikli 15 lõige 3)²⁶² vahel. Näiteks kui kaitsemeetme seisneb lapsele eestkostja määramises, aga eestkostjal on kohustus taotleda kohtult luba seoses teatavate toimingutega esialgse kaitsemeetme alusel, siis kas tegutsemise loa nõue on meetme enda osa või meetme kohaldamise tingimus, mis võib muutuda, kui laps kolib? Peale selle, kui kaitsemeetme eksisteerib väidetavasti seni, kuni laps saab 18aastaseks, aga uues harilikus viibimiskohas lõppeks meetme kehtivus lapse 16aastaseks saamisel, siis kas meetme kestus on osa meetme olemusest või meetme kohaldamise tingimus²⁶³?
- 9.7 Seletuskirjas märgitakse, et sellistele küsimustele saab vastata üksnes igal üksikjuhul eraldi²⁶⁴. Kui lõppkokkuvõttes selgub, et meetmet ei saa lapse **uue** hariliku viibimiskoha osalisriigis kohaldada või seda nõrgestavad seal kehtivad kohaldamise tingimused, võivad osalisriigi ametiasutused kaaluda meetme kohandamist või uue meetme võtmist (ning neil on pädevus teha seda nii nagu lapse hariliku viibimiskoha osalisriigil – artikkel 5). Sellistel asjaoludel võivad osutada vajalikuks konventsiooni koostöösätteid, et tagada lapse sellise kaitse kehtima jäämine, mida taotleti esialgse kaitsemeetmega.²⁶⁵
- 9.8 Tuleks märkida, et artikli 15 lõiget 3 ei kohaldata, kui lapse uueks harilikuks viibimiskohaks saab **mitteosalisriik**. Selles olukorras kohaldataks mitteosalisriigi siseseid rahvusvahelise eraõiguse norme, et teha kindlaks, kas kaitsemeetmet tuleks selles riigis tunnustada, ning tingimusi, mille alusel neid võiks kohaldada.²⁶⁶

Näide 9 (B)

Kaks last paigutatakse osalisriigis A riiklikku hooldeasutusse tingituna nende isa vangistusest ja ema narkootikumide kuritarvitamisest. Mõlemad vanemad suhtlevad jätkuvalt tihedalt lastega ning ema osaleb edukalt

²⁵⁹ Artikli 5 lõige 2, vt käsiraamatu **4. peatüki** punktid **4.8–4.11**.

²⁶⁰ Artikkel 14, vt käsiraamatu **8. peatükk**.

²⁶¹ *Op. cit.* allmärkus 19, punkt 90, võrreldes artikli 15 lõiget 3 artikliga 17 seoses vanemliku vastutusega (vt käsiraamatu punkt **9.16**) ning märkides, et „enne muudatust võetud meede jääb pärast muudatust kehtima nii, et selle kasutamist reguleerib alates ajast, millal muudatus ilmneb, uue hariliku viibimiskoha riigi õigus“.

²⁶² Seletuskiri, punkt 91.

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ Näiteks kui lapse uue hariliku viibimiskoha osalisriigile esitatakse varem võetud kaitsemeetme kohandamise taotlus, võib ta lapse varasema hariliku viibimiskoha osalisriigilt küsida teavet seoses lapse olukorraga, mis tõi kaasa meetme võtmise, ning erieesmärgi, mida meetmega sooviti saavutada (nt kasutades artiklit 34; konventsiooni koostöösätteid on üksikasjalikult käsitletud käsiraamatu **10. peatükis**). See võib aidata osalisriigil, kelle poole pöörduti, saavutada tulemus, mis jääb kooskõlla esialgse kaitsemeetme eesmärgiga.

²⁶⁶ Vt seletuskirja punkt 92.

narkosõltuvusest võõrutamise programmis. Riigiasutus teeb emaga koostööd, et anda lapsed tagasi tema hoole alla. Pärast isa vabakslaskmist soovib perekond kolida osalisriiki B, et alustada uut elu. Osalisriigi A ametiasutused soovivad lubada ümberasumist, aga üksnes juhul, kui lapsed jäävad pärast välismaale kolimist riigiasutuse järelevalve alla. Osalisriigi A pädevad asutused suhtlevad seega osalisriigi A keskasutuse kaudu osalisriigi B pädevate asutustega (artikkel 30). Nad teevad kindlaks, et on võimalik tagada laste järelevalve osalisriigi B riigiasutuste poolt. Osalisriik A annab seepärast välja määruse, et lapsed võivad jääda oma vanemate hoole alla, tingimusel et riigiasutus teeb selle üle järelevalvet. Järelevalvemäärus, mis on vastu võetud osalisriigi A õiguse alusel, jääb jõusse pärast pere ümberasumist²⁶⁷. Samas reguleerib meetme kohaldamise tingimusi osalisriigi B siseriiklik õigus²⁶⁸.

Näide kohaldamise tingimuste võimalike erinevuste kohta kahes riigis võib olla see, et osalisriigis A asuval riigiasutusel on volitused siseneda igal ajal ja ette teatamata perekonna koju, samal ajal kui osalisriigis B võib riigiasutus taotleda üksnes seda, et vanemad nõustuvad korrapäraselt kohtuma tema ametiisikutega²⁶⁹. Kui osalisriigi A ametiasutuste võetud meede osutub kohaldamatuks või nõrgemaks selle kohaldamisel osalisriigis B, võivad osalisriigi B ametiasutused võtta uue meetme²⁷⁰.

B. Vanemliku vastutuse suhtes kohaldatav õigus, kui kohtu- ega haldusasutus ei ole sekkunud

a) Millist õigust kohaldatakse vanemliku vastutuse tekkimise või lõppemise suhtes, mis toimub kohtu- või haldusasutuse sekkumiseta?

Artikli 16 lõiked 1 ja 2

9.9 Vanemliku vastutuse tekkimist või lõppemist seadusest tulenevalt, ilma kohtu- või haldusasutuse sekkumiseta, reguleeritakse lapse hariliku viibimiskoha riigi õigusega²⁷¹.

9.10 Mõnel juhul võib vanemliku vastutuse tekkimine või lõppemine toimuda lepingu või ühepoolse tehingu alusel, mis taas ei nõua kohtu- ega haldusasutuste sekkumist. Vanemliku vastutuse tekkimise või lõppemise suhtes kohaldatav õigus on lapse hariliku viibimiskoha riigi õigus **sel ajal, kui leping või ühepoolne tehing jõustub**²⁷³. Näide ühepoolse tehingu kohta, mille alusel tekib vanemlik vastutus, võib olla testament või viimase tahte avaldus lapse viimasena elus oleva vanema poolt, kes määrab lapsele eestkostja²⁷⁴.

²⁶⁷ Artikkel 14, vt käsiraamatu 8. peatükk. Siiski tuleks märkida, et seletuskirja punktis 83 ei ole arvesse võetud, et seda laadi meede jääks artikli 14 alusel kehtima. Selle põhjuseks on asjaolu, et riigi kaitseasutus saaks kasutada oma volitusi selle riigi territooriumil, kuhu ta kuulub, ning artiklis 14 on eraldi märgitud, et meetmed jäävad jõusse kooskõlas nende tingimustega. See tundub väga piirav artikli 14 tõlgendus ning väljendit „kooskõlas selle tingimustega“ võiks tõlgendada selles kontekstis eesmärgistatult nii, et selle all mõeldaks meedet, mis jääb kehtima kooskõlas selle tingimustega, kui perekonna/lapse järelevalve avaliku (riigi) ametiasutuse poolt saaks jätkuda osalisriigis, kuhu koliti.

²⁶⁸ Artikli 15 lõige 3, vt käsiraamatu punktid 9.3–9.8.

²⁶⁹ Selles olukorras peaks toimuma tihe koostöö ja suhtlus mõlema osalisriigi ametiasutuste vahel enne, kui osalisriik A lubab ümberasumist, et tagada kogu vajaliku teabe edastamine perekonna kohta ning perekonna piisava järelevalve jätkumine osalisriigis B.

²⁷⁰ Lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutused, artikkel 5. Selles olukorras lubatud konventsiooni koostöömehhanismide kasutamise kohta vt käsiraamatu allmärkus 265.

²⁷¹ See ei pea olema 1996. aasta konventsiooni osalisriik, sest artiklis 20 on märgitud, et III peatüki sätteid, mis käsitlevad kohaldatavat õigust, kehtivad isegi siis, kui nendega määratud õigus on mitteosalisriigi õigus (st need on universaalsed). Vt käsiraamatu, punkt 9.22.

²⁷² Artikli 16 lõige 1.

²⁷³ Artikli 16 lõige 2.

²⁷⁴ Vt seletuskirja punkt 103.

- 9.11 Tuleks märkida, et kui vanemliku vastutuse tekkimine või lõppemine lepingu või ühepoolse tehingu alusel tuleb kohtu- või haldusasutuse poolt läbi vaadata või heaks kiita, siis iseloomustatakse seda läbivaatamist või heakskiitmist nii-öelda kaitsemeetmena, mille peavad võtma ametiasutused, kellel on pädevus konventsiooni II peatüki alusel, kohaldades konventsiooni artikliga 15 määratud õigust²⁷⁵. Samas kui kohtu- või haldusasutuse sekkumine on üksnes passiivne, nt piirdub deklaratsiooni registreerimisega, lepingu või ühepoolse tehinguga, teostamata asja üle sisulist kontrolli, ei tohiks seda käsitleda sekkumisena, mis seisneb kaitsemeetmes, ning vanemliku vastutuse tekkimine, mis kuulub endiselt artikli 16 alla kui vastutus, mis tekib kohtu või haldusasutuse sekkumiseta.²⁷⁶

Näide 9 (C)

Osalisriigis A elav vabaabielus paar läheb enne lapse sündi lahku. Isa kolib töö tõttu osalisriiki B. Osalisriigi B õiguse alusel ei omanda abielus mitteolev isa lapse sünni korral automaatselt lapse suhtes vanemlikku vastutust. Seevastu osalisriigi A õiguse alusel omandab abielus mitteolev isa lapse sünni korral automaatselt lapse suhtes vanemliku vastutuse.

Kui laps sünnib, siis küsimust, kas isal on lapse suhtes vanemlik vastutus, reguleerib lapse hariliku viibimiskoha riigi õigus,²⁷⁷ antud juhul osalisriigi A õigus. Isa omandab seega automaatselt vanemliku vastutuse lapse suhtes kooskõlas selle õigusega²⁷⁸.

Näide 9 (D)

Teismeline laps elab mitteosalisriigis A koos isa ja kasuemaga. Selle mitteosalisriigi õigus omistab vanemliku vastutuse seadusest tulenevalt isale, ent mitte kasuemale. Samas lubab mitteosalisriigi A õigus vanemlikku vastutust omavatel vanematel sõlmida ametlik leping, et jagada vanemlikku vastutust teatavate teiste isikutega riigi ametiasutustelt heakskiitu taotlemata. Isa ja kasuema sõlmivad sellise ametliku lepingu kooskõlas mitteosalisriigi A õigusega.

Reisides välismaale suvelaagrisse osalisriiki B, peab politsei teismelise graffiti tegemise ja rongile kahju tekitamise eest kinni. Tema vanematel palutakse ilmuda selle riigi noorsookohtusse. Osalisriigi B õiguses on sätestatud, et laste eest vanemlikku vastutust omavad isikud loetakse mis tahes kahju eest rahaliselt vastutavaks.

Kooskõlas artikliga 16 kohaldab osalisriik B mitteosalisriigi A (teismelise hariliku viibimiskoha riik) õigust selle küsimuse suhtes, kellele kuulub teismelisega seotud vanemlik vastutus (seaduse kohaselt, tulenevalt lepingust).

Kuna nii isal kui ka kasuemal on mitteosalisriigi A õiguse alusel teismelise suhtes vanemlik vastutus, vastutavad nad mõlemad rahaliselt teismelise tegevuse eest osalisriigis B.

²⁷⁵ *Ibid.*

²⁷⁶ *Ibid.*, punkt 98.

²⁷⁷ Artikli 16 lõige 1. See on nii ka juhul, kui lapse harilik viibimiskoht oli **mitteosalisriigis A**: vt artikkel 20 ja käsiraamatu punkt **9.22**.

²⁷⁸ Sel juhul reguleerib isa poolt tema vanemliku vastutuse **teostamist** samuti osalisriigi A õigus: Artikkel 17. Vt lisaks käsiraamatu punkt **9.16**.

b) Mis juhtub vanemliku vastutuse tekkimise või lõppemisega, kui lapse harilik viibimiskoht muutub?

Artikli 16 lõige 3, artikli 16 lõige 4

- 9.12 Vanemlik vastutus, mis eksisteerib lapse hariliku viibimiskoha riigi õiguse alusel, säilib ka pärast seda, kui harilikuks viibimiskohaks saab teine riik²⁷⁹. Sellega on tegu isegi juhul, kui lapse uue hariliku viibimiskoha riik ei näe ette vanemlikku vastutust samadel asjaoludel²⁸⁰.
- 9.13 Vanemliku vastutuse tekkimist seadusest tulenevalt isikul, kellel juba ei ole sellist vastutust, reguleeritakse lapse uue hariliku viibimiskoha riigi õigusega²⁸¹.
- 9.14 Nende õigusnormide eesmärk on tagada vanema ja lapse suhete jätkuvus²⁸². Õigusnormide tulemus on see, et lapse hariliku viibimiskoha muutumine iseenesest ei saa kaasa tuua seda, et vanem **kaotab** vanemliku vastutuse lapse eest, aga võib kaasa tuua selle, et teine isik **omandab** vanemliku vastutuse lapse eest.
- 9.15 Olukord, kus vanemlik vastutus kuulub samal ajal mitmele isikule, mis võib tuleneda nende sätete kohaldamisest, saab toimida üksnes siis, kui vanemliku vastutuse kandjad on asjas üldiselt kokku leppinud²⁸³. Kui nende vahel esineb eriarvamus, siis võib selle lahendada meetmega, mida taotleavad neist üks või mitu isikut pädevust omavalt pädevalt asutuselt (vt käsiraamatu **4. peatükk**)²⁸⁴.

Näide 9 (E)

Laps sünnib osalisriigis A, kus mõlemal abielus mitteoleval vanemal on seadusest tulenevalt lapse suhtes vanemlik vastutus. Ema kolib lapsega osalisriiki B, kus seadus sätestab, et abielus mitteolev isa saab omandada vanemliku vastutuse üksnes kohtumäärusega. Osalisriigis A seadusest tulenevalt isal tekkinud vanemlik vastutus jääb pärast kolimist kehtima²⁸⁵.

Näide 9 (F)

Laps sünnib osalisriigis A. Lapse vanemad lahutavad peagi pärast lapse sündi. Osalisriigi A õiguse alusel säilitavad mõlemad vanemad pärast lahutust lapse suhtes vanemliku vastutuse. Kaks aastat hiljem abiellub ema uuesti ning uus paar ja laps kolivad osalisriiki B. Osalisriigis B kehtib õigusnorm, mille kohaselt on kasuvanemal oma kasulaste eest seaduse kohaselt vanemlik vastutus. Sellisel juhul, pärast seda, kui lapse harilikuks viibimiskohaks saab osalisriik B, on kolm isikut, kellel on tema suhtes vanemlik vastutus: tema ema, isa ja kasuisa²⁸⁶.

Näide 9 (G)

Laps elab osalisriigis A koos oma isa ja tema teise abikaasaga, kes on lapse kasuema. Lapse ema ja isa lepivad kokku, et kasuema on lapse suhtes vanemlik vastutus. Osalisriigi A õiguse alusel on võimalik, et vanemad annavad vanemliku vastutuse kirjalikult üle kasuvanemale. Kokkulepe ei vaja ühegi riigi ametiasutuse heakskiitu, aga tuleb registreerida asjaomases ministeeriumis. Ema, isa ja kasuema registreerivad vastavalt oma kokkuleppe.

²⁷⁹

Artikli 16 lõige 3.

²⁸⁰

Sellega on tegu ka siis, kui laps kolib **mitteosalisriigist** osalisriiki: vt artikkel 20 ja käsiraamatu punkt **9.22**.

²⁸¹

Artikli 16 lõige 4.

²⁸²

Vt seletuskirja punktid 105–107.

²⁸³

Ibid., punkt 108.

²⁸⁴

Ibid.

²⁸⁵

Artikli 16 lõige 3.

²⁸⁶

Artikli 16 lõige 4.

Aasta hiljem kolivad isa, kasuema ja laps osalisriigist A osalisriiki B. Osalisriigi B õiguse alusel ei saa kasuvanem omandada lapse suhtes vanemlikku vastutust ilma kohtumääruseta.

Kuna pooltevaheline kokkulepe, mis sõlmiti osalisriigis A, ei nõudnud kohtu-ega haldusasutuse sekkumist (vt käsiraamatu punkt 9.11), kohaldatakse artikli 16 lõiget 2 selliselt, et vanemliku vastutuse omistamist kasuemale reguleerib lapse selle aja hariliku viibimiskoha riigi õigus, kui kokkuleppe jõustus (st kokkuleppe registreerimise ajal). Kokkuleppe registreerimise ajal oli lapse harilik viibimiskoht osalisriigis A ning seega kohaldatakse selle küsimuse suhtes osalisriigi A õigust.

Artikli 16 lõige 3 tagab, et kasuema vanemlik vastutus jääb osalisriigis B kehtima.

c) Millist õigust kohaldatakse vanemliku vastutuse teostamise suhtes?
Artikkel 17

- 9.16 Eeltoodud õigusnormid viitavad vanemliku vastutuse **tekkimisele** või **lõppemisele**. Vanemliku vastutuse **teostamist** reguleeritakse samas alati lapse **kehtiva** hariliku viibimiskoha õigusega.

Näide 9 (H)

Osalisriigis A vanemlikku vastutust omav isik vajab kõikide teiste vanemlikku vastutust omavate isikute nõusolekut enne, kui ta saab organiseerida lapse mittekiireloomulise kirurgilise protseduuri. Kui lapse harilik viibimiskoht on nüüd osalisriigis A, siis on selline nõusolek vajalik isegi siis, kui lapse varasem harilik viibimiskoht oli osalisriigis B, kus vanemlik vastutus lapse suhtes kõigepealt tekkis ning kus ei olnud sellist nõuet.

d) Vanemliku vastutuse muutmise või äravõtmise kohtu- või haldusasutuste võetud kaitsemeetmetega
Artikkel 18

- 9.17 Eespool esitatud lõikudes on kirjeldatud kohaldatavaid õigusnorme, võttes arvesse vanemlikku vastutust, mis tekib või lõpetatakse ilma kohtu- või haldusasutuse sekkumiseta. Samas ei hoia need õigusnormid ära kaitsemeetmete võtmist asjaomase kohtu- või haldusasutuse poolt, millega muudetakse vanemlikku vastutust või võetakse see ära.
- 9.18 Osalisriigi kohtu- või haldusasutuse võetud meede, millega nähakse ette vanemliku vastutuse äravõtmine või muutmise, on meede, mis on suunatud lapse isiku kaitseks ning mis kuulub konventsiooni materiaalsesse kohaldamisalasse ning mis tuleks seega võtta, tuginedes konventsiooni jurisdiktsiooni ja kohaldatava õiguse normidele.

Näide 9 (I)

Abielus mitteoleva paari ja nende lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Osalisriigi A õiguse alusel on seadusest tulenevalt üksnes emal lapse eest vanemlik vastutus. Perekonnd kolib osalisriiki B ja sellest riigist saab perekonna harilik viibimiskoht. Osalisriigi B õiguse alusel omandab ka abielus mitteolev isa oma lapse eest seadusest tulenevalt vanemliku vastutuse. Artikli 16 lõike 4 kohaldamine tagab seega, et osalisriigi B (lapse uus harilik viibimiskoht) õigust kohaldatakse vanemliku vastutuse tekkimise suhtes seadusest tulenevalt abielus mitteoleval isal (kellel ei olnud varem vanemlikku vastutust).

Suhe puruneb ning vanemad ei suuda kokku leppida üheski otsuses seoses lapsega. Pidev vaidlemine ja pinge põhjustavad lapse muutumise murelikuks ning ebakindlaks. Laps on hiljuti saadetud psühhiaatri konsultatsioonile akuutse stressiga.

*Ema pöördub osalisriigis B kohtusse, taotledes isa vanemliku vastutuse äravõtmist. Osalisriigil B kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriigil on pädevus lahendada see taotlus²⁸⁷. Riik kohaldab tavaliselt vaidluse suhtes *lex fori*²⁸⁸. Peale selle saab artikli 18 alusel osalisriik B isa vanemliku vastutuse ära võtta, isegi juhul, kui vanemlik vastutus on antud seadusest tulenevalt konventsiooni artikli 16 kohaselt²⁸⁹.*

C. Kolmandate isikute kaitsmine

Artikkel 19

- 9.19 Kui kolmas isik sõlmib tehingu isikuga, kellel oleks õigus tegutseda lapse seadusliku esindajana tehingu sõlmimiskoha riigi õiguse alusel, ei saa kolmas isik kanda vastutust üksnes seetõttu, et teisel isikul ei olnud konventsiooni normides määratud õiguse alusel õigust tegutseda lapse seadusliku esindajana²⁹⁰.
- 9.20 Seda kaitset ei kohaldata samas juhul, kui kolmas isik teadis või oleks pidanud teadma, et vanemlikku vastutust reguleeris nimetatud õigus. Kaitset kohaldatakse ainult juhul, kui tehingu sõlminud isikud asuvad sama riigi territooriumil.
- 9.21 See õigusnorm lisati konventsiooni, sest „alates hetkest, kui konventsioonis eelistati lapse hariliku viibimiskoha muutumise korral sellise vanemliku vastutuse jätkuvuse põhimõtet, mis oli tekkinud seadusest tulenevalt eelmise hariliku viibimiskoha riigi õiguse alusel, põhjustas see kolmandatele isikutele, kes tegutsesid uue hariliku viibimiskoha riigis, ohu, et nad eksivad lapse seadusliku esindaja isiku või volituste suhtes“²⁹¹.

D. Üldsätted kohaldatava õiguse kohta

- a) **Kas kohaldatavat õigust käsitlevaid õigusnorme kohaldatakse isegi siis, kui nimetatud õigus ei ole osalisriigi õigus?**

Artikkel 20

- 9.22 Jah, konventsioonis sätestatud kohaldatavat õigust käsitlevad õigusnormid on üldkohaldatavad, mis tähendab seda, et neid kohaldatakse kõikidel juhtudel, sealhulgas juhtudel, mil nimetatud õigus on selle riigi õigus, mis ei ole konventsiooni osalisriik.

Näide 9 (J)

Laps elab koos isa ja kasuemaga mitteosalisriigis A. Mitteosalisriigi A õiguse alusel tõi isa ja kasuema abielu kaasa selle, et kasuema omandas automaatselt lapse suhtes vanemliku vastutuse.

²⁸⁷

Artikkel 5.

²⁸⁸

Artikli 15 lõige 1 (välja arvatud juhul, kui ta otsustab, et lapse kaitse nõuab erandina seda, et tuleb kohaldada või võtta arvesse teise riigi õigust, kes on antud olukorraga märkimisväärselt seotud: artikli 15 lõige 2, vt lisaks käsiraamatu punkt 9.2).

²⁸⁹

Samas, lõppkokkuvõttes see, kas ta võib seda teha ja millistel asjaoludel ta seda **teeb**, on *lex fori* teema (artikli 15 lõige 1; või erandina muu kohaldatav õigus artikli 15 lõike 2 alusel).

²⁹⁰

Seda sätet on lisaks käsitletud käsiraamatu punktis 13.80.

²⁹¹

Seletuskirja punkt 111.

Isale pakutakse uut tööd osalisriigis B ja perekond kolib elama sellesse osalisriiki. Osalisriigi B õiguse alusel ei oleks kasuema automaatselt omandanud vanemlikku vastutust tulenevalt tema abielust lapse isaga.

Samas, kohaldades konventsiooni artikli 16 lõiget 3 ja artiklit 20, jääb kasuema vanemlik vastutus, mis anti osalisriigi A õiguse alusel, kehtima pärast lapse hariliku viibimiskoha üleviimist osalisriiki B.

b) Kas viide teise riigi õigusele hõlmab viidet selle teise riigi rahvusvahelise eraõiguse normidele?

Artikkel 21

9.23 Ei, tagasisaade ja edasiviide on artikliga 21 sõnaselgelt välistatud. See tähendab, et kui viidatakse teise riigi õigusele, siis viidatakse üksnes selle riigi sisestele seadustele ning mitte selle riigi rahvusvahelise eraõiguse normidele.

9.24 Sellel reeglil on üks erand ja see kehtib juhul, kui artikli 16 kohaselt kohaldatav õigus on mitteosalisriigi õigus. Sellisel juhul, kui selle riigi rahvusvahelise eraõiguse normides määratakse muu sellise kolmanda riigi õigus, kes kohaldaks oma õigust, kohaldatakse viimati nimetatud riigi õigust. Samas, kui teine mitteosalisriik **ei** kohaldaks oma õigust, siis kohaldataks artiklis 16 märgitud õigust. See on kavandatud nii, et mitte sekkuda rahvusvahelise eraõiguse normidesse, mida kohaldatakse mitteosalisriikide vahel.

c) Kas esineb asjaolusid, mille puhul 1996. aasta konventsiooni normide alusel määratud õigust ei pea kohaldama?

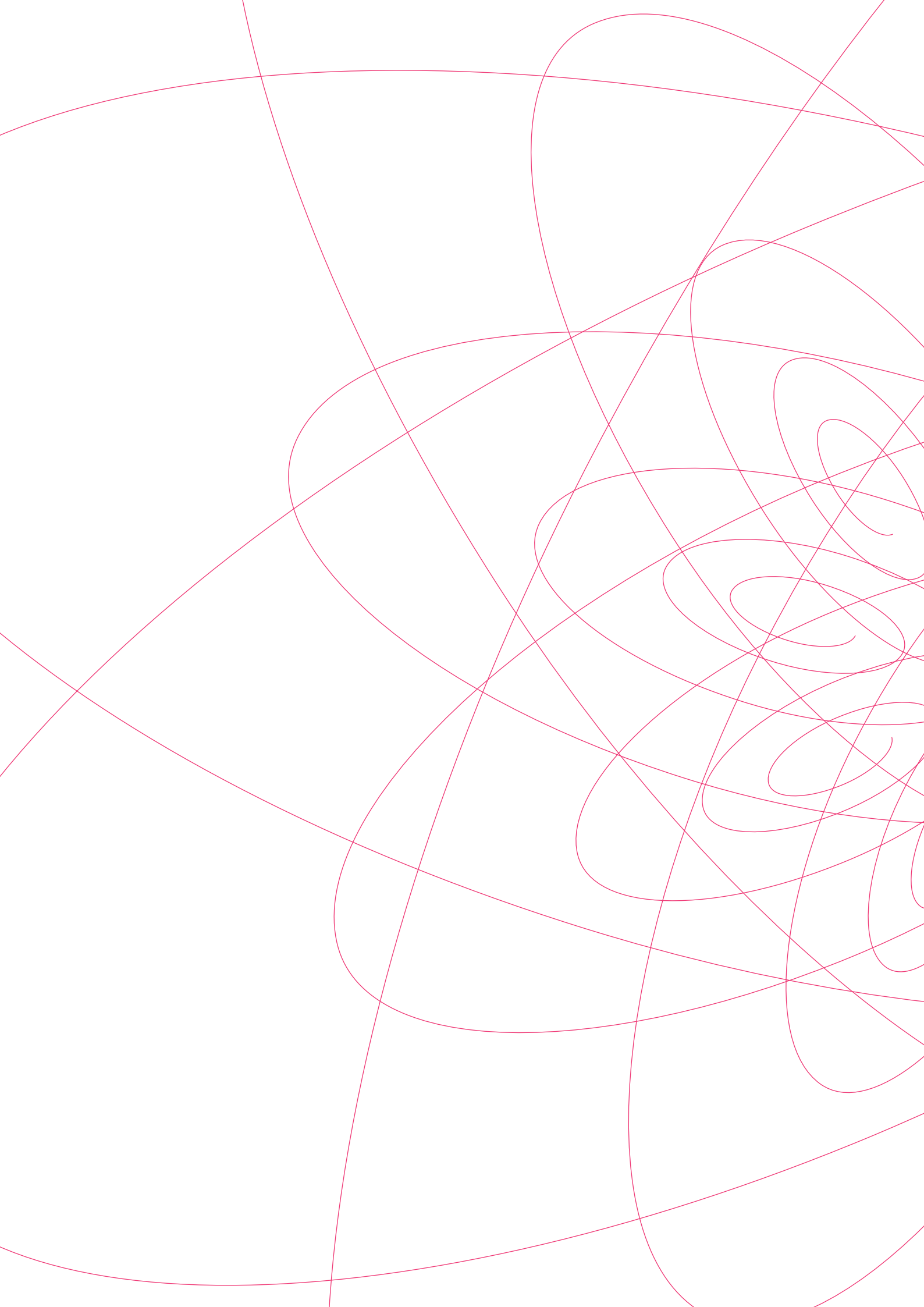
Artikkel 22

9.25 Artiklis 22 on sätestatud avaliku korra erand. See tähendab, et kui eespool kirjeldatud normide alusel määratud õiguse kohaldamine on suurel määral vastuolus osalisriigi avaliku korraga, siis võttes arvesse lapse parimaid huve, võivad selle riigi ametiasutused keelduda seda kohaldamast.

9.26 Tuleks märkida, et avaliku korra erandi kasutamine, et keelduda määratud õiguse kohaldamisest, võib toimuda juhul, kui võetakse arvesse lapse parimaid huve.

10

*KAITSEMEETME TUNNUSTAMINE JA
RAKENDAMINE*

A. Millal tunnustatakse ühes osalisriigis võetud kaitsemeedet teises osalisriigis?

Artikkel 23

- 10.1 Ühes osalisriigis võetud kaitsemeetmeid tunnustatakse seadusest tulenevalt kõikides teistes osalisriikides²⁹². Tunnustamine seadusest tulenevalt tähendab seda, et ei pea alustama menetlust meetme tunnustamiseks taotluse saanud osalisriigis²⁹³ ning see riik ei pea selle mõjusid oma riigis tagama.
- 10.2 Samas võib meetme tunnustamiseks olla vajalik tõendada selle olemasolu taotluse saanud osalisriigis. Selleks et hoiduda bürokraatlike tõkete seadmist laste kaitsele, ei sisalda konventsioon selles küsimuses ühtegi formaalset nõuet. Tavaliselt piisab meedet sisaldava kirjaliku dokumendi esitamisest²⁹⁴. Samas, teatavatel asjaoludel ja eelkõige kiireloomulistel juhtudel võivad selle osalisriigi ametiasutused, mis on võtnud meetme, teavitada taotluse saanud osalisriiki meetmest telefoni teel²⁹⁵. Sellistel asjaoludel võib olla kasulik koostada esimesel võimalusel ka kirjalik dokument, mis tõendab meedet²⁹⁶.
- 10.3 Kaitsemeetme tunnustamine seadusest tulenevalt on piisav, et meede saaks avaldada mõju olukorras, kus meedet vabatahtlikult järgitakse või sellele ei ole esitatud vastuväiteid²⁹⁷.

Näide 10 (A)

Perekonna harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Pärast vanemate lahkuminekut määrab osalisriigi A kohus isaga kokkuleppel emale lapse ainuhooldusõiguse. Aasta hiljem kolib ema õiguspäraselt koos lapsega osalisriiki B. Tema ainuhooldusõigust lapse suhtes tunnustatakse seadusest tulenevalt osalisriigis B, ilma et ta peaks lisameetmeid võtma. Ta ei pea pöörduma kohtu- ega haldusasutuste poole osalisriigis B, et tunnustada hooldusõiguse määrust.

Näide 10 (B)

Osalisriigi A, st riigi, kus laps harilikult viibib, ametiasutused määravad lapse vara hooldamiseks seadusliku esindaja. See hõlmab osalisriigis B asuvat vara. Sellise seadusest tulenevalt tehtud määramise tunnustamine võimaldab seaduslikul esindajal sõlmida tehinguid lapse nimel osalisriigis B, ilma et ta peaks astuma muid samme enda määramise tunnustamiseks osalisriigis B²⁹⁸.

Näide 10 (C)

Teismeline leitakse magamas osalisriigi A linna tänavatel. Osalisriigi A kohus annab välja määruse, et teismeline paigutatakse ajutiselt selle riigi hooldeasutusse ajal, kui tehakse päringuid seoses tema olukorraga²⁹⁹. Samas õnnestub teismelisel oma ajutisest hooldeasutusest ära põgeneda ning ta läheb teadaolevalt osalisriiki B. Osalisriigi A ametiasutused võtavad telefoni teel ühendust osalisriigi B ametiasutustega, et teavitada neid teismelise kiireloomulisest ja ohtlikust olukorrast ning nende võetud

²⁹² Samas võib tunnustamisest keelduda rangel ja piiratud alusel, mida on kirjeldatud käsiraamatu **B jaos**.
²⁹³ Mõistet „taotluse saanud osalisriik“ kasutatakse selles peatükis selle osalisriigi tähistamiseks, kellelt taotletakse teises osalisriigis võetud kaitsemeetme tunnustamist ja/või rakendamist.

²⁹⁴ Väljaandja on otsuse teinud osalisriigi ametiasutus.

²⁹⁵ Vt seletuskirja punkt 120.

²⁹⁶ *Ibid.*

²⁹⁷ Kui meedet vabatahtlikult ei järgita või meetmele on esitatud vastuväiteid, vt rakendamise kohta käsiraamatu **D jagu**.

²⁹⁸ Sellisel juhul, kui osalisriik A annab välja tõendid kooskõlas konventsiooni artikliga 40, võib olla kasulik, et seaduslik esindaja saab sellised tõendid – vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

²⁹⁹ Määrus põhineb konventsiooni artiklil 11.

meetmest³⁰⁰. Osalisriigi A ametiasutused kinnitavad, et nad saadavad esimesel võimalusel kohtumääruse. Seejärel kinnitavad nad määruse faksi teel.

Meedet tunnustatakse osalisriigis B seadusest tulenevalt ilma täiendavate meetmete võtmise nõudeta. Tulenevalt osalisriikide vahelisest tihedast koostööst ootavad osalisriigi B ametiasutused teismelise saabumist ning saavad ta viivitamata paigutada ajutiselt riigi hooldeasutusse kooskõlas osalisriigi A kaitsemeetmega³⁰¹.

B. Millal võib ühes osalisriigis võetud kaitsemeetme tunnustamisest teises osalisriigis keelduda?

10.4 Artikli 23 lõikes 2 on sätestatud ammendav loetelu alustest, millele tuginedes võib tunnustamisest keelduda. Tuleks märkida, et artikli 23 lõikega 2 lubatakse nendel alustel tunnustamisest keelduda, aga ei muudeta seda kohustuslikuks³⁰². Tunnustamisest **võib** seega keelduda järgmistel asjaoludel.

a) Meetme võttis selle osalisriigi ametiasutus, kelle pädevus ei põhinenud ühel 1996. aasta konventsiooni artiklites 5–14 sätestatud alustest³⁰³

10.5 See tähendab, et taotluse saanud osalisriigi ametiasutused ei ole kohustatud tunnustama meetmeid, mis põhinevad selle osalisriigi konventsioonivälistel pädevuse normidel, mis võttis meetmed, **kui** need normid ei ole kooskõlas konventsiooni II peatükis esitatud pädevuse normidega.

b) Meede võeti, välja arvatud kiireloomulise olukorra puhul, kohtu- või haldusmenetluse kontekstis, andmata lapsele võimalust tema ärakuulamiseks, rikkudes selle riigi olulisi põhimõtteid, kus tunnustamist taotletakse³⁰⁴

10.6 Konventsiooniga ei soovita muuta riigi menetluseeskirju seoses laste ärakuulamisega ning selle sätte toime on selline, et taotluse saanud osalisriik saaks tagada, et teise osalisriigi otsust tunnustades ei kahjustata sellega seoses tema aluspõhimõtteid. Sätet mõjutab ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikkel 12, milles sätestatakse lapse õigus olla ära kuulatud menetluses, mis teda puudutab. Samas on oluline rõhutada, et üksnes siis, kui lapse ära kuulamata jätmine on vastuolus taotluse saanud osalisriigi **aluspõhimõtetega**, võib see põhjendada

³⁰⁰ Tuleks märkida, et konventsiooni artikli 36 alusel, kui osalisriik A leiab, et last „ähvardab tõsine oht“, on osalisriigi A pädevad asutused, kuna neid on sel juhul teavitatud, et lapse elukoht on muutunud (või on muutumas) ja/või laps on saabumas osalisriiki B, **kohustatud** teavitama ametiasutusi osalisriigis B lapse suhtes esinevast ohust ja nende võetud meetmetest. Vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

³⁰¹ Osalisriik B saab seejärel, kui see on vajalik ja kui ta peab juhtumit kiireloomuliseks, võtta teismelise suhtes konventsiooni artikli 11 alusel edasisi / muid vajalikke kaitsemeetmeid. Võib olla soovitatav jätkata tihedat koostööd osalisriigi B, osalisriigi A ja lapse hariliku viibimiskoha riigi (kui seda on võimalik kindlaks teha) vahel, nii et saab kindlaks teha, millisel riigil on teismelise puhul üldine pädevus võtta tema suhtes pikaajalisi kaitsemeetmeid. Vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

³⁰² Vt seletuskirja punkt 121. See tähendab, et isegi kui tehakse kindlaks mittetunnustamise alus artikli 23 lõike 2 alusel, võib osalisriik siiski otsustada kaitsemeetmeid tunnustada.

³⁰³ Artikli 23 lõike 2 punkt a: see punkt tähendab, et taotluse saanud ametiasutus võib tunnustamise eesmärgil kontrollida meetme võtnud ametiasutuse pädevust. Sellel kontrollimisel peab ta samas lähtuma asjaoludest, mille alusel ametiasutus võttis meetme, tuginedes oma pädevusele (vt artikkel 25 ja käsiraamatu punkt **10.14**).

³⁰⁴ Artikli 23 lõike 2 punkt b.

tunnustamisest keeldumist.

- 10.7 Seda keeldumise põhjust ei kohaldata kiireloomulistel juhtudel, sest aktsepteeritakse, et „nõuetekohase õigusprotsessi nõudeid tuleks tõlgendada paindlikumalt“ sellistes olukordades³⁰⁵.

c) Meede võeti, välja arvatud kiireloomulisel juhul, ilma et isikule, kes väidab, et meede rikub tema vanema hooldusõigust, oleks antud võimalust olla ära kuulatud³⁰⁶

- 10.8 See keeldumise alus kajastab seda, kas järgitakse mis tahes sellise isiku õigust nõuetekohasele kohtupidamisele ja õiglasele menetlusele, kelle vanemlikku vastutust meetmega rikutakse.

d) Selline tunnustamine on suurel määral vastuolus selle osalisriigi avaliku korraga, kus taotletakse tunnustamist, võttes arvesse lapse parimaid huve³⁰⁷

- 10.9 Tunnustamisest keeldumine avaliku korra alusel on standardsäte rahvusvahelises eraõiguses. Samas esineb avaliku korra erandi kasutamine rahvusvahelises eraõiguses üldiselt ja Haagi rahvusvahelise perekonnaõiguse konventsioonides harva.

- 10.10 Käesoleva konventsiooni, samuti teiste Haagi rahvusvahelise perekonnaõiguse konventsioonide alusel võib seda tunnustamise erandit kasutada üksnes siis, kui tunnustamine oleks avaliku korraga **olulisel määral vastuolus**. Peale selle tuleb arvesse võtta lapse parimaid huve, kui kaalutakse, kas tugineda sellele alusele³⁰⁸.

e) Meede ei sobi kokku lapse harilikuks viibimiskohaks olevas mitteosalisriigis hiljem võetud meetmega, kui hilisem meede vastab selle osalisriigi tunnustamisnõuetele, kus tunnustamist taotletakse³⁰⁹

- 10.11 Selle keeldumise aluse puhul eelistatakse hilisemat meedet, mille on võtnud **mitteosalisriigi** ametiasutused, kus see meede on võetud kooskõlas konventsioonikohase esmase pädevuse põhimõttega (st see on lapse **harilikuks viibimiskohaks** olev mitteosalisriik).

- 10.12 Lapse harilikuks viibimiskohaks oleva mitteosalisriigi võetud meede võib olla võetud hiljem, kui on tehtud osalisriigi otsus, mille puhul tunnustamisest keeldutakse. Samuti peab seda saama tunnustada taotluse saanud osalisriigis.

³⁰⁵ Seletuskiri, punkt 123. Vt ka 2011. aasta erikomisjoni (I osa) järelduste ja soovitude (kättesaadavad veebisaidil www.hcch.net (täpsem asukoht allmärkuses 16)) punkt 50.

³⁰⁶ Artikli 23 lõike 2 punkt c: nt kui konventsiooni artikli 18 alusel võttis pädev asutus isiku vanemliku vastutuse ära ilma teda ära kuulamata, võib see isik tugineda sellele tema vanemliku vastutuse rikkumisele, et esitada vastuväide meetme tunnustamisele teises osalisriigis.

³⁰⁷ Artikli 23 lõike 2 punkt d.

³⁰⁸ Näiteks rahvusvahelise lapsendamise 1993. aasta Haagi konventsioon.

³⁰⁹ Artikli 23 lõike 2 punkt e.

f) Ei järgita artiklis 33 sätestatud menetlust³¹⁰

- 10.13** Artiklis 33 sätestatud menetlus viitab laste piiriülese ümberpaigutamise korrale. See menetlus nõuab kõikide asjaomaste osalisriikide ametiasutuste vahelist koostööd ning seda käsitletakse lähemalt käsiraamatu punktides **11.13–11.17**³¹¹.
- 10.14** Tuleks märkida, et otsustades seda, kas tunnustamisest keeldumise alus on kindlaks tehtud, on taotluse saanud osalisriigi ametiasutused kohustatud lähtuma faktilistest asjaoludest, millele selle riigi ametiasutus, mis võttis meetme, oma pädevuse puhul tugines³¹². Näiteks kui pädevus põhines harilikul viibimiskohal, ei saa taotluse saanud osalisriik läbi vaadata faktilisi asjaolusid, millele ametiasutus, mis võttis kaitsemeetme, oma hariliku viibimiskoha hinnangus tugines. Samamoodi, kui pädevus põhineb esialgsel hinnangul lapse parimate huvide kohta,³¹³ on see hinnang taotluse saanud osalisriigi ametiasutusele siduv. Seepärast võivad konventsiooni alusel kaitsemeetmeid võtvad kohtu- või haldusasutused soovida selgelt sätestada, kui see on võimalik, faktilised asjaolud, millel nende pädevus põhineb.
- 10.15** Samuti ei pea tegema otsuse sisulist kontrolli rohkem, kui on vajalik, et teha kindlaks, kas tunnustamisest keeldumise alus on olemas³¹⁴.

Näide 10 (D)

Osalisriigi A konventsioonivälised pädevusnormid sätestavad, et kui lapse harilik viibimiskoht ei ole osalisriigis, vaid ta on osalisriigi A kodanik, on osalisriigi A ametiasutustel pädevus võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid³¹⁵. Osalisriigi A ametiasutused võtavad seepärast lapse suhtes, kes on osalisriigi A kodanik, aga kelle harilik viibimiskoht on osalisriigis B, vastu määruse. Samal ajal kui osalisriigil A on õigus seda kaitsemeedet võtta,³¹⁶ võivad osalisriigi C (või mis tahes muu osalisriigi) ametiasutused keelduda seda tunnustamast, sest see tugines pädevuse alusele, mis ei sisaldu konventsioonis³¹⁷.

Näide 10 (E)

11-aastase lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Osalisriigi A ametiasutused võtavad vastu määruse, et piirata lapse ja tema osalisriigis B elava isa vahelist suhtlemist. Osalisriigi A ametiasutused ei küsitle seda kaitsemeedet võttes last otse; selle asemel kõneleb sotsiaaltöötaja üksnes vanematega ega ole last jälginud ega temaga kõnelenud. Osalisriigi B põhiseaduses on säte, mis käsitleb laste õiguseid ning milles sätestatakse, et lastega tuleb konsulteerida ja nad ära kuulata seoses otsustega, mis neid puudutavad, tingimusel et nad on piisavas vanuses ja piisavalt küpsed. Osalisriigi B ametiasutused otsustavad, et laps on piisavas vanuses ja piisavalt küps ning kooskõlas riigi põhiseaduslike normidega oleks ta tulnud seoses otsusega ära kuulata. Seepärast võivad nad keelduda tunnustamast meedet osalisriigis A, tuginedes sellele, et lapsele ei antud võimalust tema ärakuulamiseks, rikkudes osalisriigi B olulisi protsessiõiguspõhimõtteid³¹⁸.

³¹⁰ Artikli 23 lõike 2 punkt f.

³¹¹ Vt käsiraamatu punktid **11.1** ja **13.31–13.42**.

³¹² Artikkel 25.

³¹³ Vt näiteks artikli 8 lõige 4, artikli 9 lõige 1 ja artikli 10 lõike 1 punkt b. Vt ka seletuskirja punkt 131.

³¹⁴ Artikkel 27.

³¹⁵ Ilmselt ei oleks osalisriigi A ametiasutused valmis kasutama sellel alusel pädevust lapse suhtes, kelle harilik viibimiskoht on teises **osalisriigis**, vt käsiraamatu punktid **3.11–3.13**.

³¹⁶ Vt käsiraamatu punktid **3.11–3.13**.

³¹⁷ Artikli 23 lõike 2 punkt a.

³¹⁸ Artikli 23 lõike 2 punkt b (ning juhtum ei olnud kiireloomuline).

Näide 10 (F)

Osalisriigi A ametiasutused võtavad vastu määruse, millega võetakse ära ema vanemlik vastutus tema kahe lapse suhtes. Ema viibis otsuse tegemise ajal osalisriigis B ning talle ei antud võimalust olla enne otsuse tegemist ära kuulatud. Selle otsuse tunnustamisest võidakse kõikides teistes osalisriikides keelduda³¹⁹.

Näide 10 (G)

Lapse ja tema ema harilik viibimiskoht on osalisriigis B. Isa harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Vanemad otsustavad osalisriigis A lahutada ning nõustuvad sellega, et osalisriigi A kohus käsitleb kõiki küsimusi seoses lapse isikuhooldusõigusega³²⁰. Lahutusmenetluse käigus otsustab osalisriigi A kohus isa vanemliku vastutuse ära võtta ning peatada kogu suhtluse isa ja lapse vahel, tuginedes üksnes sellele, et isa vastutab abielu purunemise eest. Meedet ei pruugita tunnustada osalisriigis B selle alusel, et võttes arvesse lapse parimaid huve, oleks sellise meetme tunnustamine, mis ei põhine lapse huvide hinnangul, olulisel määral vastuolus osalisriigi B avaliku korraga³²¹.

Näide 10 (H)

Perekonna harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Pärast abielu purunemist naasevad ema ja laps isa nõusolekul oma kodakondsuse riiki, mis on mitteosalisriik B. Vanemad lepivad kokku, et osalisriigi A ametiasutused, kes menetlevad nende lahutusasja, peaksid määrama kindlaks ka lapsega seotud isikuhooldusõiguse küsimused³²². Osalisriigi A kohus annab välja määruse, et vanematel on lapse suhtes ühine isikuhooldusõigus ning laps jagab oma aega enam-vähem võrdselt mõlema vanema vahel.

Kaks aastat hiljem, pärast selle korralduse lõppemist, annavad mitteosalisriigi B ametiasutused välja määruse, mis annab emale ainuhooldusõiguse ning isale üksnes piiratud suhtlusõigused.

Ema ja laps kolivad seejärel osalisriiki C. Isa taotleb (konventsiooni artikli 24 alusel³²³) osalisriigi A määruse tunnustamist osalisriigis C. Osalisriigi C õiguses sätestatakse, et ta tunnustab mitteosalisriikide otsuseid juhul, kui teatavad kriteeriumid on täidetud. Mitteosalisriigi B otsus vastab nendele kriteeriumidele. Seepärast võib osalisriik C keelduda tunnustamast osalisriigi A ametiasutuste otsust, tuginedes sellele, et see ei ole kooskõlas hilisema mitteosalisriigis B tehtud otsusega³²⁴.

C. Kuidas saab isik olla kindel, et otsust tunnustatakse teises osalisriigis? (Eelnev tunnustamine³²⁵)

Artikkel 24

- 10.16** Kui esineb mis tahes kahtlusi selle kohta, kas ühes osalisriigis võetud kaitsemeetet tunnustatakse seadusest tulenevalt teises osalisriigis, võib olla vajalik see küsimus lahendada konventsiooni artiklis 24 sätestatud mehhanismi abil.

³¹⁹ Artikli 23 lõike 2 punkt c (tingimusel, et meetet ei võetud kiireloomulisel juhul).

³²⁰ Artikkel 10, vt lisaks käsiraamatu **4. peatükk**.

³²¹ Artikli 23 lõike 2 punkt d: sellistel asjaoludel, kui osalisriigi B ametiasutused keeldusid tunnustamast, oleks isa võinud taotleda osalisriigis B lapse suhtes kaitsemeetmeid (sealhulgas isikuhooldusõigust ja külastamist/suhtlemist), sest osalisriik B on lapse hariliku viibimiskoha osalisriik (artikkel 5).

³²² Artikkel 10, vt lisaks käsiraamatu **4. peatükk**.

³²³ Vt käsiraamatu punktid **10.16–10.21**.

³²⁴ Artikli 23 lõike 2 punkt e.

³²⁵ Eelneva tunnustamise kasutamise kohta rahvusvahelistes asjades / suhtlemisasjades vt käsiraamatu punktid **13.19–13.22**.

- 10.17 Kuna teise osalisriigi meetmeid tunnustatakse seadusest tulenevalt, võidakse alles siis, kui meedet hakatakse riigis rakendada, teha otsus võimaliku vaidluse kohta tunnustamata jätmise aluse olemasolu üle. Võib olla ebamugav või raske oodata kuni selle hetkeni otsust, kas määrust võib tunnustada või mitte, ning eri inimestel võib olla õigustatud huvi väljendada mis tahes kahtluseid, mis võivad tunnustamise suhtes esineda. Seepärast võib huvitatud isik taotleda osalisriigi pädevalt asutuselt otsust seoses teises osalisriigis võetud meetmete tunnustamisega.
- 10.18 Artiklit 24 võib kasutada näiteks vanem, kelle laps asub ümber teise osalisriiki, või vanem, kelle laps reisib lühiajaliselt teise osalisriiki koos teise vanemaga³²⁶.
- 10.19 See menetlus võimaldab vastu võtta otsuse **kaitsemeetmete** tunnustamise või mittetunnustamise kohta. See tähendab, et deklaratsiooni, mis käsitleb vanemliku vastutuse tekkimist või lõppemist, mis on toimunud ilma kohtu- või haldusasutuse sekkumiseta (näiteks kooskõlas artikli 16 lõikega 3 või 4 pärast lapse hariliku viibimiskoha muutumist) ei ole võimalik saada³²⁷.
- 10.20 Taotluse saanud osalisriigi õiguses peab olema sätestatud menetlus, mida saab selle otsuse taotlemiseks kasutada.³²⁸
- 10.21 Konventsiooni artikli 24 tõhus rakendamine nõuab tavaliselt seda, et osalisriik määraks ja teeks selgelt kindlaks pädeva(d) asutuse(d), mis menetlevad kaitsemeetmete eelneva tunnustamise taotluseid³²⁹.

Näide 10 (I)

Kolme lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Nende ema soovib koos nendega ümber asuda osalisriiki B. Isal ei ole vastuväiteid kolimisele, tingimusel et tema suhtlemine lastega jätkub. Ta saavutab kohtumääruse vastuvõtmise osalisriigis A, milles sätestatakse, et lapsed veedavad märkimisväärse osa oma vaheaegadest temaga. Isa on mures, et ema ei järgi seda määrust pärast kolimist, ning soovib tagada, et osalisriigi B ametiasutused tunnustaksid kohtumäärust. Artikli 24 alusel võib isa esitada osalisriigile B taotluse, et teha kindlaks, kas määrust tunnustatakse, enne, kui ema kolib koos lastega osalisriiki B. Kui otsus on selline, et määrust ei tunnustata, teavad kõik asjaomased isikud, et tunnustatud otsuse saab kuulutada rakendatavaks või registreerida rakendatavana³³⁰ ning rakendada kooskõlas osalisriigi B õigusega, kui ema ei järgi seda vabatahtlikult³³¹. Kui otsus on selline, et määrust ei tunnustata,³³² on isa sellest enne kolimist teadlik ning saab astuda samme, et parandada võimalikud vead esialgses määrukses, mille on teinud osalisriigi A kohus, nii et seda tunnustataks osalisriigis B³³³.

³²⁶ Vt *ibid.*

³²⁷ Vt lisaks käsiraamatu **9. peatüki B jagu** ja seletuskirja punkt 129, milles märgitakse, et artikli 24 puhul eeldatakse otsuse olemasolu, et see saaks toimida.

³²⁸ *Ibid.*, punkt 130.

³²⁹ 2011. aasta erikomisjonis (I osa) arutati sel eesmärgil rakendusõigusaktidesse erinormi lisamist. Vt selle kohta käsiraamatu IV peatüki alusel lisatud rakendamise kontrollnimekiri.

³³⁰ Artikkel 26.

³³¹ Artikkel 28, vt ka käsiraamatu **D jagu**.

³³² Artikli 23 lõige 2.

³³³ Selles küsimuses võib osutada kasulikuks asjaomaste osalisriikide keskasutuste või seotud otsustusorganite koostöö (nt otsene kohtutevaheline suhtlemine), et tõhusalt parandada kõik vead määrukses, et tagada tunnustamine taotluse saanud osalisriigis, vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

D. Millal rakendatakse ühes osalisriigis võetud kaitsemeedet teises osalisriigis?

Artiklid 26 ja 28

- 10.22 Kui ühe osalisriigi võetud kaitsemeedet ei järgita teises osalisriigis, võib olla vajalik alustada täitemenetlust asjaomases teises osalisriigis³³⁴.
- 10.23 Konventsiooniga sätestatud menetlus on see, et huvitatud isik peab sellises olukorras taotlema, et kaitsemeede kuulutatakse taotluse saanud osalisriigis rakendatavaks või registreeritakse rakendamise eesmärgil kooskõlas selle riigi õiguses sätestatud menetlusega³³⁵.
- 10.24 Rakendatavuse või registreerimise deklaratsiooni suhtes tuleb kohaldada lihtsat ja kiiret menetlust³³⁶. Oluline on see, et deklareerimisest või registreerimisest saab keelduda üksnes taotluse saanud osalisriik eespool esitatud põhjustel seoses meetme mittetunnustamisega³³⁷.
- 10.25 Kui deklareerimine või registreerimine on toimunud, tuleb meetmed jõustada taotluse saanud osalisriigis nii, nagu need oleks võetud selle riigi ametiasutuste poolt³³⁸.
- 10.26 Meetmete rakendamine peab toimuma vastavalt selle osalisriigi õigusele, kus tunnustamist taotletakse, selle riigi õiguses sätestatud ulatuses, võttes arvesse lapse parimaid huve³³⁹. Viide rakendava osalisriigi „seadusega sätestatud ulatusele“ tähendab tunnustamist, et osalisriikidel on seoses rakendamisega erinevad riigisisised õigusaktid. Rakendamine saab toimuda üksnes nende riigisisese õigusega lubatud ulatuses³⁴⁰.
- 10.27 Viidet lapse parimatele huvidele artiklis 28 ei tohiks tõlgendada kui üleskutset edasisele sisulisele uurimisele.
- 10.28 Nii nagu kaitsemeetmete tunnustamise puhul (vt käsiraamatu punkt **10.15**), ei pea tegema meetme sisulist kontrolli rohkem, kui on vajalik selleks, et teha kindlaks, kas meetme saab kuulutada rakendatavaks või registreerida rakendamise eesmärgil³⁴¹.

Näide 10 (J)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Pärast tema vanemate suhte purunemist taotleb isa kohtult luba kolida koos lapsega osalisriiki B. Kohus annab loa kolida, aga kehtestab ema jaoks põhjaliku suhtluskorra³⁴². Samas kui ema reisib osalisriiki B, et suhelda lapsega kooskõlas osalisriigi A määrusega, ei luba isa lapsel emaga kohtuda.

³³⁴ Artikkel 26.

³³⁵ Artikli 26 lõige 1.

³³⁶ Artikli 26 lõige 2.

³³⁷ Artikli 26 lõige 3.

³³⁸ Artikkel 28.

³³⁹ *Id.*

³⁴⁰ Nt seletuskirja punktis 134 on esitatud näide piisava küpsusega lapse kohta, kes täielikult keeldub asumast elama vanema juurde, kes on kaitsemeetmena nimetatud lapse eestkostjaks, ja selles on öeldud: „Kui [...] taotluse saanud osalisriigi riigisisene õigus lubab sellisel juhul kohtu- või haldusotsuse rakendamata jätta, võidakse seda eeskirja samamoodi kohaldada teises osalisriigis tehtud kohtu- või haldusotsuse suhtes.“

³⁴¹ Artikkel 27.

³⁴² Kui ema oleks mures määruse tunnustamise pärast enne isa ja lapse kolimist osalisriiki B, peaks ta pöörduma lasta selle enne nende kolimist tunnustada. Vt käsiraamatu punktid **10.16–10.21**.

Ema võib konventsiooni artikli 26 alusel taotleda, et osalisriigi A suhtlemismäärus kuulutatakse rakendatavaks või registreeritakse rakendamise eesmärgil osalisriigis B³⁴³. Kui määrus on kuulutatud rakendatavaks või registreeritud rakendamise eesmärgil osalisriigis B, rakendatakse seda osalisriigis B kooskõlas selle riigi õigusega ning sellise õigusega sätestatud ulatuses, võttes arvesse lapse parimaid huve.³⁴⁴

Näide 10 (K)

Ema ja lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A; isa harilik viibimiskoht on osalisriigis B. Pärast vanemate lahutust annab osalisriigi A kohus emale lapse isikuhooldusõiguse ning isale lapsega korrapärase suhtlemise õiguse. Isaga suhtlemine peab toimuma osalisriigis B. Seda otsust tunnustatakse osalisriigis B seadusest tulenevalt. Samas, pärast esimest suhtlemisperioodi osalisriigis B jätab isa lapse osalisriiki B, mis on vastuolus osalisriigi A määrusega. Ema võib taotleda, et osalisriigi A otsus kuulutatakse rakendatavaks või registreeritakse rakendamise eesmärgil osalisriigis B³⁴⁵. Kui määrus on kuulutatud rakendatavaks või registreeritud rakendamise eesmärgil osalisriigis B, rakendatakse seda seal kooskõlas osalisriigi B õigusega ning sellise õigusega sätestatud ulatuses, võttes arvesse lapse parimaid huve.³⁴⁶

Näide 10 (L)

11-aastase tüdruku harilik viibimiskoht on osalisriigis X. Tema isa jäi kadunuks, kui laps oli väga väike, ning tema ema suri hiljuti AIDSi tagajärjel. Osalisriigi X ametiasutused otsustavad, et tüdruk peaks elama koos oma emapoolse tädi, kes soovib tema eest hoolt kanda. Kaks kuud hiljem jääb tüdruk pärast kooli kadunuks. Emapoolne tädi teatab viivitamata sellest ametivõimudele. Politsei kahtlustab, et tüdruku on röövitud lastega kaubitsemise tuntud jõuk ning ta on viidud osalisriiki Z, kus müüakse tüdruku lasteprostitutsiooni eesmärgil. Kasutades keskasutuse abi tüdruku asukoha kindlakstegemiseks,³⁴⁷ leitakse ta lõpuks osalisriigis Z. Osalisriigi X kaitsemeetet tunnustatakse osalisriigis Z seadusest tulenevalt. Samas keeldub tüdruk tegemast koostööd ametiasutustega ning väidab, et ta elab koos oma isaga (mehega, kelle puhul ametiasutused osalisriigis Z kardavad, et ta on seotud kaubitsemise jõuguga). Osalisriigi Z ametiasutused leiavad, et tüdruk on otseses ohus, ning võtavad artikli 11 alusel meetmeid, et paigutada tüdruk ajutiselt riigi hooldeasutusse.

Emapoolne tädi taotleb osalisriigis X enda kasuks tehtud isikuhooldusõiguse määruse täidetavaks tunnistamist. Tädi taotlus esitatakse osalisriigi Z ametiasutustele ja määrus tunnistatakse täidetavaks. Isikuhooldusõiguse määrust rakendatakse kooskõlas osalisriigi Z õigusega ning tüdruk viiakse tagasi tema emapoolse tädi hoole alla osalisriigis X.

³⁴³ Artikkel 26.

³⁴⁴ Artikkel 28. Tuleks märkida, et kui kõnealusel juhul pöördus isa osalisriigi B ametiasutuste poole suhtlemismääruse läbivaatamiseks, oleks osalisriigi B (lapse uue hariliku viibimiskoha osalisriik artikli 5 alusel) ametiasutustel pädevus selles küsimuses otsus teha. Samas, sellistel asjaoludel peaks osalisriigi B ametiasutused mitte kiirustama suhtlemismääruse läbivaatamisega, vt käsiraamatu punktid **13.23–13.27**.

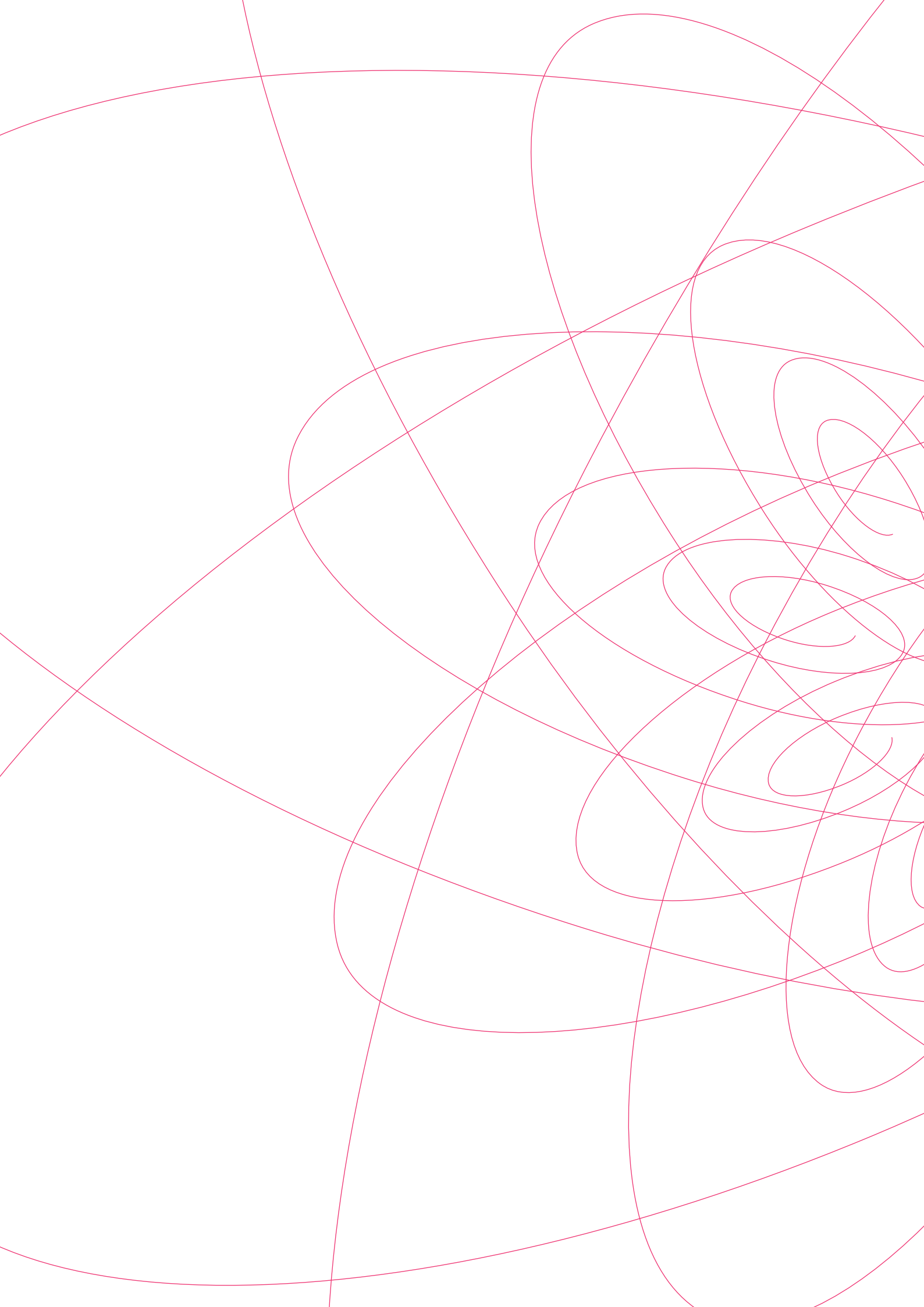
³⁴⁵ See näide on eriti asjakohane, kui selles asjas ei kohaldata 1980. aasta Haagi lapseröövi konventsiooni (näiteks kuna üks riik ei ole 1980. aasta konventsiooni osalisriik), sest see viitab võimalikule õiguskaitsevahendile, mille 1996. aasta konventsioon selles lapseröövi olukorras tagab. Samas, kui mõlemad riigid olid selle stsenaariumi puhul 1980. aasta konventsiooni osalisriigid (samuti 1996. aasta konventsiooni osalisriigid), peaks ema (ja tema õigusnõustajad) saama otsustada, kas alatatada tagasipöördumismenetlus 1980. aasta konventsiooni alusel osalisriigis B või täitemenetlus 1996. aasta konventsiooni alusel selles riigis seoses osalisriigi A määrusega või mõlemad. Ema võib otsuse tegemisel võtta arvesse näiteks järgmisi kaalutlusi: mõlema menetluse kiirus osalisriigis B ning menetluskulud (ja võimalikud õigusabikulud), mis võivad kummagi menetluse puhul kehtida. Rahvusvahelist lapseröövi on lisaks käsitletud käsiraamatu **13. peatüki** punktides **13.1–13.14**.

³⁴⁶ Artikkel 28.

³⁴⁷ Artikli 31 punkt c ja käsiraamatu **11. peatükk**.

KESKASUTUSED JA KOOSTÖÖ

A. Keskasutuse roll 1996. aasta konventsiooni alusel

Artiklid 29–39

- 11.1 Keskasutustel on oluline roll 1996. aasta konventsiooni praktilisel toimimisel. Eelkõige tuginevad konventsiooni koostöösättele, mis on vajalikud konventsiooni edukaks toimimiseks (ja seega konventsiooni eesmärgi ehk rahvusvahelistes olukordades lastekaitse saavutamiseks), sellele, et keskasutused viivad need otse tõhusalt ellu või aitavad teisi konventsiooniosalisi ja hõlbustavad nende koostööd. Pädevad, koostööd tegevad ja reageerimisaltid keskasutused on seepärast selle konventsiooni keskmes.
- 11.2 Neile, kes on kursis 1980. aasta konventsiooni alusel nimetatud keskasutustega, tuleks märkida, et 1996. aasta konventsiooni alusel on keskasutuse funktsioonid teistsuguse rõhuasetusega. 1996. aasta konventsiooni alusel on kehtestatud oluliselt vähem kohustusi algatada või töödelda taotluseid võrreldes keskasutustele 1980. aasta konventsiooni alusel pandud kohustustega³⁴⁸. Pigem on üks keskasutuste peamisi funktsioone 1996. aasta konventsiooni alusel hõlbustada suhtlust ja koostööd pädevate asutuste vahel vastavates osalisriikides. Lisaks on neil oluline roll päringute ja teabe edastamisel asjaomas(t)ele pädeva(te)le asutus(t)ele oma riigis, samuti päringute ja teabe edastamisel teistele keskasutustele³⁴⁹. Nagu allpool märgitud, on 1996. aasta konventsiooni alusel lisaks rohkem võimalusi teatavate keskasutuse funktsioonide täitmiseks teiste organite kaudu³⁵⁰. Seega võib öelda, et keskasutuse roll on 1996. aasta konventsiooni alusel paindlikum kui 1980. aasta konventsiooni alusel (mida saab selgitada asjaoluga, et 1996. aasta konventsioonil on palju ulatuslikum materiaalne kohaldamisala kui 1980. aasta konventsioonil ning seega puudutab see potentsiaalselt palju suuremat arvu lapsi³⁵¹).
- 11.3 Samas, hoolimata erinevast rõhuasetusest keskasutuste rollide puhul kahe konventsiooni alusel tuleks siiski hoolikalt arvesse võtta seda, kas riikides, mis on mõlema konventsiooni osalised, on asjakohane nimetada sama asutus mõlema konventsiooni alusel keskasutuseks (selle põhjuseid arutatakse käsiraamatu punktis 11.6).

B. Keskasutuse määramine ja asutamine

Artikkel 29

- 11.4 Konventsiooni artikliga 29 kohustatakse osalisriike määrama keskasutus, kes täidab konventsiooniga sellistele ametiasutustele pandud kohustusi.

³⁴⁸ Vt 1980. aasta konventsiooni artiklid 7 ja 21.

³⁴⁹ Vt seletuskirja punkt 137, milles selgitatakse, et: „Komisjon otsustas asutada igas osalisriigis keskasutuse, mis oleks teatavas mõttes kindel kontaktisik, kellega teiste osalisriikide ametiasutused saavad ühendust võtta ja kes saab vastata nende päringutele, aga kellele ei kehtestataks põhimõtteliselt kohustust teha algatusi, kohustust anda teavet või kooskõlastada eelnevalt meetmete võtmist (artiklid 29–32), välja arvatud ühel juhul (artikkel 33).“

³⁵⁰ Vt näiteks artikkel 31, mille kohaselt võib kohustusi täita keskasutus otse või neid võib täita kaudselt „ametiasutuste või teiste organite kaudu“.

³⁵¹ Vt seletuskirja punkt 136, milles selgitatakse, et: „Komisjon [...] nägi kasutegurit [...], mis tulenes sellest, et keskasutusele tehti ülesandeks selline koostöö, ent ta nägi ka ülemäärase bürokraatia ohtu, mille kaks mõju oleksid lapse kaitse pärssimine ning eelkõige nende riikide, mis peaksid kandma koormust, heidutamine tulevase konventsiooni ratifitseerimisel. Viimasena nimetatud oht oli seda suurem, et laste arv, kelle kaitse oleks tulevase konventsiooniga kindlustatud, oli täielikult ebaproportsionaalne võrreldes lapseröövi käsitleva konventsiooniga ning rahvusvahelist lapsendamist käsitleva konventsiooniga mõjutatud laste arvuga.“

- 11.5 Kui osalisriik on 1) liitriik, 2) riik, kellel on rohkem kui üks õigussüsteem, või 3) riik, kellel on autonoomsed territoriaalüksused, võib osalisriik määrata mitu keskasutust. Selle stsenaariumi puhul peab osalisriik nimetama ühe keskasutuse, kes võtab vastu välisriigist saadetud teateid (et edastada need asjakohasele keskasutusele selles riigis)³⁵².
- 11.6 Kui osalisriik on ka 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni osaline, tuleks arvesse võtta seda, kas 1996. aasta konventsiooni alusel nimetatud keskasutus peaks ühtima juba 1980. aasta konventsiooni alusel nimetatud keskasutusega. 1980. aasta konventsiooni kohase keskasutuse saadud kogemustest võib olla 1996. aasta konventsiooni toimimisel tegelikult kasu. Peale selle hõlmavad rahvusvahelise lapseröövi ja/või rahvusvahelise külustus-/suhtlemisõiguse juhtumid sageli küsimusi, mis tulenevad **nii** 1996. **kui ka** 1980. aasta konventsioonist. Selle tulemusena võivad mõlema konventsiooni keskasutused olla sageli sunnitud osalema samas juhtumis³⁵³. Kui need kaks keskasutust peavad olema eraldi asutused, siis peaksid nad vähemalt tegema tihedat koostööd ning olema valmis kiiresti ja tõhusalt suhtlema.
- 11.7 Määratud keskasutuse andmed (ning kui osalisriik on määranud rohkem kui ühe keskasutuse, siis selle keskasutuse andmed, mis võtab välisriigist saadetud teateid vastu) tuleb edastada Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alalisele büroole³⁵⁴. See teave avaldatakse Haagi konverentsi veebisaidil (www.hcch.net, rubriigi „Convention 34“ alarubriigis „Authorities“).
- 11.8 Rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni kohane heade tavade juhend (I osa – keskasutuse tegevus) (*Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part I – Central Authority Practice*)³⁵⁵ sisaldab palju põhimõtteid ja tavaid, mis on asjakohased ka 1996. aasta konventsiooni alusel. Eelkõige kohaldatakse peamisi tegevuspõhimõtteid ka 1996. aasta konventsiooni alusel määratud keskasutuste suhtes:
- **Vahendid ja volitused**
Kekasutustele tuleb anda nende ülesannete tõhusaks täitmiseks piisavad volitused, tagada kvalifitseeritud personal ja asjakohased materiaalsed vahendid, sealhulgas tänapäevased sidevahendid.
 - **Koostöö**
Kekasutused peaksid tegema omavahel ja teiste ametiasutustega oma osalisriigis tõhusat koostööd.
 - **Teabevahetus**
Kekasutused peaksid tagama, et nendega saab lihtsasti ühendust; selleks peaksid nad tagama oma kontaktandmete ajakohasuse, teabevahetuse selguse ja tõhususe, kiire vastamise teiste keskasutuste ja muude asutuste teadetele ning võimaluse korral kiirete suhtlusvahendite kasutamise.

³⁵² Vt artikli 29 lõige 2.

³⁵³ Peale selle, kui on kaks eraldi keskasutust, peavad nad kattumisest tingituna olema **mõlemad** mõlemast konventsioonist teadlikud.

³⁵⁴ Artikli 45 lõige 1.

³⁵⁵ Kasulikku teavet keskasutuste asutamise ja toimimise kohta leiab keskasutuse tegevuse heade tavade juhendist (*Guide to Good Practice on Central Authority Practice*) (Jordan Publishing, 2003). Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net rubriigi „Child Abduction Section“ alarubriigis „Guides to Good Practice“.

- **Järjepidevus**
Keskasutused peaksid olema taotluste ja/või avalduste käsitlemisel järjepidevad.
- **Kiirmenetlus**
Ehkki kiirmenetlus on 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni alusel eriti oluline, peaksid keskasutused alati, kui tegu on laste kaitsega, püüdma taotlustele vastata ja nende suhtes kiiresti tegutseda³⁵⁶.
- **Läbipaistvus**
Kui keskasutused peavad esitama teavet seoses konventsiooni kohaldamisega, tuleks see teave esitada selges ja lihtsasti arusaadavas vormis huvitatud isikutele, sealhulgas keskasutustele ja kohtutele. Keskasutused peaksid olema läbipaistvad seoses haldusmenetlusega, mida nad konventsiooni alusel kasutavad. See nõuab, et huvitatud isikutel oleks lihtne juurdepääs selliseid menetlusi käsitlevale teabele.
- **Järkjärguline rakendamine**
Keskasutused peaksid oma menetlused läbi vaatama ja neid muutma, et parandada konventsiooni toimimist, kui nad saavad rohkem praktilisi kogemusi konventsiooniga ja rohkem teavet teiste riikide tavade kohta.

11.9 Tuleks märkida, et osalisriigid võivad sõlmida kokkuleppeid ühe või enama osalisriigiga, et parandada konventsiooni koostöösätete (V peatükk) kohaldamist nende omavahelistes suhetes. Osalisriigid, kes on sõlminud sellise kokkuleppe, peavad edastama selle koopia konventsiooni hoiulevõtjale³⁵⁷.

C. Millist abi peab keskasutus osutama?

Artiklid 30 ja 31

11.10 Keskasutustel on konventsiooni alusel kohustused, mida ei saa teiste asutuste kaudu täita:

- teha omavahel koostööd ja edendada koostööd oma riigi pädevate asutuste³⁵⁸ vahel, et saavutada konventsiooni eesmärgid³⁵⁹;
- võtta konventsiooni kohaldamisega seoses asjakohaseid meetmeid, et anda teavet lastekaitsega seotud seaduste ja teenuste kohta nendes riikides³⁶⁰.

11.11 Konventsiooni artikliga 31 kehtestatakse keskasutustele veel erikohustusi. Kooskõlas selle sättega peavad keskasutused **võtma kas otse või ametiasutuste või teiste organite kaudu** kõiki asjakohaseid meetmeid, et:

³⁵⁶ Vt piiriülese suhtlemise heade tavade juhendi (*op. cit.* allmärkus 216) punkt 5.2, milles tunnustatakse seoses sellega vahetegemist tagasipöördumis- ja suhtlemistaotluse vahel, aga milles kinnitatakse ka kiiruse tähtsust suhtlemisasjades, eriti kui vanema ja lapse suhe on katkenud ning eelkõige rahvusvahelistel juhtudel, mil asja rahvusvaheline laad võib õigustada selle veelgi kiiremat käsitlemist: „Tingituna lisavahemaadest ja -kuludest, mis võivad kaasneda piiriüleisel suhtlemisel, võib see, kui kohus ei menetle kiiresti, tuua mõnikord kaasa olulise ebaõigluse ja suured kulud suhelda soovivale vanemale.“

³⁵⁷ Artikkel 39.

³⁵⁸ Konventsioon ei sisalda „pädeva asutuse“ määratlust. Samas on selge, et tegu on ametiasutusega, millel on asjaomase osalisriigi õiguse alusel pädevus võtta konventsiooniga nõutavaid meetmeid.

³⁵⁹ Artikli 30 lõige 1. See üldine ja kõikehõlmav säte tagab keskasutustele aluse koostööks alati, kui koostöö on vajalik „konventsiooni eesmärkide saavutamiseks“. Seega saab sellele tugineda, kui juhtumi puhul ei kehti ükski konventsiooni eraldi koostöösäte.

³⁶⁰ Artikli 30 lõige 2. Vt ka seletuskirja punkt 139.

- hõlbustada teabevahetust ning anda konventsiooni artiklites 8 ja 9 (pädevuse üleandmise sätet³⁶¹) ja V peatükis (koostöösätet)³⁶² sätestatud abi;
- hõlbustada vahenduse, lepitamise või samalaadsete vahendite abil kokkulepitud lahendusi lapse isiku või vara kaitseks olukordade puhul, mille suhtes kohaldatakse käesolevat konventsiooni³⁶³;
- anda teise osalisriigi pädeva asutuse taotluse korral abi lapse asukoha kindlakstegemisel, kui on ilmne, et laps asub selle riigi territooriumil, kellele taotlus esitati, ja vajab kaitset³⁶⁴.

Neid konkreetseid ülesandeid võib täita keskasutus otse või neid võib täita kaudselt „ametiasutuste või teiste organite kaudu“³⁶⁵. Konventsiooni tekstis on tahtlikult hoidutud kvalifitseerimast neid riigi ametiasutusi või muid organeid, mis võivad neid ülesandeid täita³⁶⁶. Selle põhjuseks on asjaolu, et koostajad leidsid, et nii laias valdkonnas nagu rahvusvaheline lastekaitse ei oleks arukas põhjendamatult piirata nende organite ulatust, mis võivad olla valmis abistama³⁶⁷. Samas, nagu seletuskirjas märgitud, ei välista kvalifitseeriva kriteeriumi (nt akrediteerimine) väljajätmine võimalust, et keskasutused peavad pöörduma organite poole, millel on vaidlustamatu pädevus asjaomases valdkonnas, näiteks Rahvusvahelise Sotsiaalteenistuse poole³⁶⁸.

Näide 11 (A)

Lapsed elavad koos oma emaga osalisriigis A. Nende isa, kes elab osalisriigis B, soovib lastega suhelda. Ema ei luba suhelda, sest ta kardab, et kui lapsed oma isaga suhtlevad, siis isa ei pea kinni ühestki kokkuleppest ega pruugi neid talle pärast suhtlemist tagastada. Isa, kes ei ole nõus sellega, et ema kartustel on ratsionaalne alus, sooviks saavutada kokkulepitud lahendust. Seepärast võtab ta ühendust keskasutusega osalisriigis B,³⁶⁹ et saada teavet õiguse kohta, mis käsitleb suhtlemist osalisriigis A, ning eelkõige meetmete kohta, mida võidakse kehtestada kummaski osalisriigis, et leevendada ema kartuseid. Osalisriigi B keskasutus võtab ühendust osalisriigi A keskasutusega, et kinnitada selle riigi õigust puudutavat teavet. Kumbki keskasutus annab kasulikku üldteavet neis küsimustes, mille osalisriigi B keskasutus edastab isale³⁷⁰. Osalisriigi A keskasutus samuti soovib perele edaspidise võimalusena vahendust ning märgib, et nad saavad seda osalisriigis A hõlbustada.

Näide 11 (B)

14aastane laps põgeneb kodust osalisriigis A pärast eriti tõsist koolikiusamise juhtumit. Ema võtab ühendust osalisriigi A keskasutusega ning on väga mures lapse heaolu pärast. Tema sõnul võib laps üritada

³⁶¹ Vt käsiraamatu **5. peatükk**.

³⁶² Artikli 31 punkt a.

³⁶³ Artikli 31 punkt b.

³⁶⁴ Artikli 31 punkt c. See säte peaks hõlbustama röövitud, põgenenud ja üldisemalt raskustes laste asukoha kindlakstegemist: vt seletuskirja punkt 141. Vt ka käsiraamatu punktid **13.61–13.64**.

³⁶⁵ Vrd 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni artikli 7 rangema sõnastusega.

³⁶⁶ See tähendab, et puudub nõue, et keskasutused delegeeriks ülesandeid üksnes nii-öelda nõuetekohaselt akrediteeritud organitele, nagu rahvusvahelise lapsendamise 1993. aasta Haagi konventsiooni (1993. aasta konventsiooni artikkel 9) alusel.

³⁶⁷ Vt seletuskirja punkt 140.

³⁶⁸ *Ibid.*

³⁶⁹ Puudub nõue, et isa pöörduks keskasutuse poole oma elukoha osalisriigis, ning ta võib soovi korral võtta teabe saamiseks ühendust otse osalisriigi A keskasutusega.

³⁷⁰ Seoses ennetavate meetmetega, mida võidakse sel juhul võtta, et leevendada ema kartuseid ja ära hoida õigusvastast äraviimist/kinnipidamist, vt rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni kohast heade tavade juhendit (III osa – ennetavad meetmed) (*Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part III – Preventive Measures*) (Jordan Publishing, 2003), kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction Section“ alajaotises „Guides to Good Practice“.

minna osalisriigis B asuva sõbra juurde, aga sõber on teatanud, et laps ei ole saabunud, ning kinnitab, et ta ei tea lapse asukohta. Osalisriigi A keskasutus, viies ka ise läbi uurimist, et teha kindlaks, kas laps on endiselt selles riigis, peaks võtma ühendust osalisriigi B keskasutusega, kellel tekib seejärel kohustus pakkuda abi (kas otse või riigi ametiasutuste või muude organite kaudu), et teha kindlaks lapse asukoht³⁷¹. Kui lapse asukoht on kindlaks tehtud, siis keskasutused (ja teised seotud ametiasutused) suhtlevad, et arutada, kuidas lapse parimates huvides edasi toimida (sealhulgas seda, kas osalisriik B peab võtma vajalikke meetmeid artikli 11 alusel või kas osalisriik A võib võtta vajalikke meetmeid, et saata laps kiiresti tagasi oma ema hoole alla ning hakata uurima tema olukorda koolis ja võtta seoses sellega vajalikke meetmeid).

D. Olukorrad, mille puhul on ametiasutuste³⁷² koostöö / teabevahetus kohustuslik

11.12 Konventsioonis sätestatud kahes eriolukorras kehtestatakse osalisriikide ametiasutustele koostöö/teabevahetuse **kohustus**. Tuleks märkida, et neid kohustusi ei kehtestata eraldi keskasutustele, vaid asjaomastele ametiasutustele, mis soovivad võtta või on võtnud (artikli 36 korral) konventsiooni alusel teatava kaitsemeetme³⁷³. Samas eeldatakse, et nende sätetega nõutav teabevahetus ja koostöö toimuks asjaomas(t)e keskasutus(t)e kaudu või abil³⁷⁴.

a) Ametiasutus kavandab lapse paigutamist välisriiki³⁷⁵ **Artikkel 33**

11.13 Artiklis 33 kehtestatakse menetlus kohustuslikuks konsulteerimiseks, kui konventsiooni artiklite 5–10 alusel pädev asutus kavandab lapse paigutamist kasuperekonda või hooldeasutusse või lapse hooldamist *kafalah* või samalaadse institutsiooni poolt ja kui see paigutamine või hooldamine toimub teises osalisriigis.³⁷⁶

11.14 Selle stsenaariumi puhul peab ametiasutus, kes kaalub lapse paigutamist/hooldamist, konsulteerima kõigepealt teise osalisriigi keskasutusega või muu pädeva asutusega. Ta peab edastama:

- lapse kohta aruande ning
- kavandatava paigutamise või hooldamise põhjendused³⁷⁷.

³⁷¹ Artikli 31 punkt c.

³⁷² Selles pealkirjas ei viidata tahtlikult keskasutustele, vt käsiraamatu punkt **11.12**.

³⁷³ Konventsiooni artiklis 33 viidatakse artiklite 5–10 alusel pädevale asutusele ja artiklis 36 asjaomase osalisriigi pädevatele asutustele. Mõlemal juhul viidatakse asutusele, mis kaalub, kas võtta lapse suhtes kaitsemeetmed (või artikli 36 korral asutusele, mis on juba võtnud lapse suhtes kaitsemeetme).
³⁷⁴ Eelkõige sätestatakse artiklis 33, et tuleb konsulteerida taotluse saanud osalisriigi keskasutuse või muu pädeva asutusega.

³⁷⁵ Vt ka käsiraamatu punktid **13.31–13.42**.

³⁷⁶ Seda, millised kaitsemeetmed kuuluvad artikli 33 kohaldamisalasse, on käsitletud käsiraamatu punktides **13.31–13.42**.

³⁷⁷ Artikli 33 lõige 1.

- 11.15 Iga osalisriik võib³⁷⁸ määrata ametiasutuse, kellele tuleks adresseerida artikli 33 kohased taotlused³⁷⁹. Kui selline ametiasutus on määratud, siis tuleb sellest teatada Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi alalisele büroole. Alaline büroo teeb selle teabe kättesaadavaks oma veebisaidi asjaomases jaotises (www.hcch.net, jaotise „Convention 34“ alajaotises „Authorities“). Kui seda ametiasutust ei määrata, võib teateid saata asjaomase osalisriigi keskasutusele.
- 11.16 Lapse teise osalisriiki paigutamise otsuse võib teha **üksnes juhul**, kui keskasutus või muu pädev asutus teisest osalisriigist on andnud paigutamiseks või hooldamiseks nõusoleku, võttes arvesse lapse parimaid huve³⁸⁰.
- 11.17 Kui seda menetlust ei järgita, võidakse keelduda konventsiooni alusel meedet tunnustamast³⁸¹.

b) Teabe edastamine, kui laps on tõsises ohus ja tema elu- või viibimiskoht muutub

Artikkel 36

- 11.18 Kui last ähvardab tõsine oht ja kui selle osalisriigi pädevad asutused, kus on võetud või kaalumisel meetmed lapse kaitseks, teavad, et lapse elukoht on muutunud või et laps asub teises riigis, teavitavad nimetatud asutused selle teise riigi asutusi seonduvast ohust ning võetud või kaalumisel olevatest meetmetest³⁸².
- 11.19 Tuleks märkida, et see kohustus laieneb juhtumile, mille puhul lapse elu- või viibimiskohaks on saanud **mitteosalisriik**.
- 11.20 Asjaomaste ametiasutuste ülesanne on teha kindlaks, kas antud juhul asjaomast last „ähvardab tõsine oht“. Seletuskirjas on loetletud järgmised võimalikud näited: lapsel on haigus, mis nõuab pidevat ravi, või lapsele manustatakse narkootikume või ta on ebatervisliku mõju, näiteks usulahu mõju all³⁸³. Muud näited võivad olla: lapse hooldaja oli esimeses osalisriigis ametiasutuste järelevalve all tingituna hooletuse või väärkohtlemise süüdistustest või kui lapse puhul on tegu saatjata alaealisega³⁸⁴.
- 11.21 Kui asjaomased ametiasutused ei tea lapse asukohta, ent **kahtlustavad**, et lapse elu- või viibimiskohaks on saanud teine **osalisriik**, võib kasutada artikli 31 punkti c,³⁸⁵ et teha kindlaks lapse asukoht, nii et saaks edastada teavet asjaomasele riigile kooskõlas artikliga 36.

³⁷⁸ Selle asutuse määramine ei ole kohustuslik, aga võib hõlbustada tõhusat teabevahetust. Vt selle kohta Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas Health Services Executive vs. S.C., A.C. (26. aprilli 2012. aasta otsus kohtuasjas C-92/12), milles kohus leidis (punkt 82) seoses Brüsseli IIa määruse artikliga 56, et: „Liikmesriikidel tuleb seega kehtestada artiklis 56 ette nähtud nõusoleku andmiseks selged reeglid ja menetlused, et tagada õiguskindlus ja kiirus. Muu hulgas peavad menetlused võimaldama paigutamist kaaluval kohtul teha hõlpsasti kindlaks pädev asutus ja pädeval asutusel kiiresti anda oma nõusolek või jätta see andmata.“

³⁷⁹ Artikkel 44. Kohtuasjas Health Services Executive vs. S.C., A.C. (26. aprilli 2012. aasta otsus asjas C-92/12) kinnitas Euroopa Liidu Kohus, et Brüsseli IIa määruse kohaldamisel peab see olema „pädev avalik-õiguslik asutus“ (resolutsiivosa punkt 2). Samamoodi mõeldakse väljendi „pädev asutus“ kasutamisel 1996. aasta konventsioonis avalik-õiguslikku asutust.

³⁸⁰ Artikli 33 lõige 2.

³⁸¹ Kaitsemeetmete tunnustamise ja rakendamise kohta vt artikli 23 lõike 2 punkt f ning käsiraamatu **10. peatükk**.

³⁸² Artikkel 36.

³⁸³ Seletuskiri, punkt 150.

³⁸⁴ Vt ka käsiraamatu punktid **13.61–13.64**.

³⁸⁵ Vt käsiraamatu punkt **11.11**.

- 11.22 Samas tuleb märkida, et kui selle teabe edastamine võib asjaomase ametiasutuse arvates seada ohtu lapse või tema vara või kujutada tõsist ohtu lapse perekonnaliikme vabadusele või elule, ei või ametiasutus sellist teavet edastada³⁸⁶.

Näide 11 (C)

Laste harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Nende vanemad saavad õnnetusjuhtumis surma. Lastel ei ole perekonnaliikmeid osalisriigis A, aga nende osalisriigis B asuvad tädi ja onu soovivad hakata laste kasu vanemateks. Osalisriigi A ametiasutused aktsepteerivad seda ettepanekut. Kooskõlas artikliga 33 võtavad nad ühendust osalisriigi B keskasutuse või muu ametiasutusega ning saadavad neile aruande, mis käsitleb lapsi ja nende hoolduse kavandatava kava põhjendusi. Osalisriigi B ametiasutused arutavad pakutud kava ning teevad järelduse, et tädi ja onu suudavad tagada lastele hoolitsuse ning et selline teguviis on laste parimates huvides. Nad võtavad ühendust osalisriigi A ametiasutustega, et saada nõusolek laste hooldust käsitlevaks pakutud kavaks. Osalisriigi A ametiasutused annavad seejärel välja määruse, mille kohaselt antakse lapsed nende tädi ja onu hoole alla. Seda määrust tunnustatakse osalisriigis B seadusest tulenevalt.

Näide 11 (D)

Noorel vallalisel emal, kelle harilik viibimiskoht on osalisriigis A (ent kes on osalisriigi B kodanik), sünnib laps. Isa ei soovi lapsega tegemist teha. Ema leiab, et ta on liiga noor, et suuta last kasvatada. Tal on osalisriigis B vanem õde, kes on abielus ja soovib koos oma abikaasaga kanda lapse eest hoolt kafalah alusel. Osalisriik A konsulteerib kooskõlas artikliga 33 keskasutuse või muu pädeva asutusega osalisriigis B ning esitab lapse kohta aruande koos kavandatavate hoolduse sätete põhjendustega. Osalisriik B tutvub aruandega, uurib õe ja tema abikaasa olukorda ning annab pakutud kavaks nõusoleku, võttes arvesse lapse parimaid huve. Osalisriigi A ametiasutused on seega valmis välja andma määruse, milles sätestatakse, et laps paigutatakse kafalah alusel vanema õe ja tema abikaasa juurde. Seda määrust tunnustatakse osalisriigis B seadusest tulenevalt.

Näide 11 (E)

Perekond elab osalisriigis A. Kool, kus lapsed käivad, teavitab riigi ametiasutusi sellest, et lapsed saavad kooli sageli räpasena, äärmiselt väsinuna ning jalgadel ja kätel olevate verevalumitega. Vanemad väidavad, et lapsed käituvad halvasti, ei taha end pesta ega magama minna ning et verevalumid on tekkinud mänguhoos. Ametiasutused viivad perekonnas läbi esialgse uurimise ning teevad kindlaks, et kiireloomulisi kaitsemeetmeid ei pea võtma. Samas soovivad nad perekonda jätkuvalt hoolikalt jälgida ega välista võimalust neid edaspidi vajaduse korral veel uurida. Vanemad muutuvad väga murelikuks, et lapsed võetakse nende hoole alt ära. Seepärast otsustavad vanemad põgeneda naaberriiki B, kus neil on sugulased. Osalisriigi A ametiasutused avastavad, et perekond on põgenenud ning et vanemad võivad vabalt olla otsustanud minna osalisriigis A asuvate sugulaste juurde. Osalisriigi A keskasutus võtab seega ühendust osalisriigi B keskasutusega ja taotleb abi laste asukoha kindlakstegemisel³⁸⁷. Osalisriigi B keskasutuse abil tehakse kindlaks, et perekond asub selles riigis. Osalisriigi A keskasutust teavitavad selle riigi pädevad asutused sellest, et nende arvates võivad lapsed olla suures ohus tingituna sellest, et esineb probleeme seoses vanemate hoolitsusega, ning asjaolust, et lapsed on nüüd järelevalveta. Selle tulemusena leiab osalisriigi A keskasutus, et tal on kohustus teavitada osalisriigi B keskasutust juhtumist,³⁸⁸ laste jaoks kaasnevast ohust ja meetmetest, mis olid

³⁸⁶ Artikkel 37.

³⁸⁷ Artikli 31 punkt c.

³⁸⁸ Artikkel 36.

osalisriigis A arutusel³⁸⁹. Selle teabe põhjal teevad osalisriigi B asjaomased ametiasutused otsuse, et juhtum on kiireloomuline ning nad peaksid artikli 11 alusel jätkama tihedat jälgimist, mida osalisriigi A ametiasutused kasutasid, hindamaks, kas laste suhtes on vaja veel võtta kiireloomulisi kaitsemeetmeid. Vahepeal teeb osalisriik A kindlaks, et laste harilikuks viibimiskohaks jääb osalisriik A ja seega on sel riigil artikli 5 alusel pädevus võtta laste suhtes kaitsemeetmeid. Arvestades oma varasemaid kartusi seoses lastega ja vanemate edasise tegevusega, annab pädev asutus välja määruse, et lapsed tuleb viia viivitamata tagasi osalisriiki A riigi ametiasutuste ajutise hoole alla kuni laste olukorra täieliku uurimiseni. Seda meedet tunnustatakse seadusest tulenevalt ning see võidakse jõustada osalisriigis B (ja osalisriigi B meede vastavalt aegub – artikli 11 lõige 2).

Näide 11 (F)

Kolme lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A koos nende emaga, kes kannatab narko- ja alkoholisõltuvuse käes. Tema seisund on viimasel ajal halvenenud ning osalisriigi A ametiasutused võtavad vastu määruse, mille alusel võetakse lapsed ema hoole alt ära ja paigutatakse kasuperekonda, sest ametiasutused ei usu, et ta suudab nende eest antud ajal ohutult hoolt kanda. Ema röövib lapsed kasuperekonna käest. Osalisriigi A ametiasutusi teavitatakse, et ema on viinud lapsed osalisriiki B. Artikli 31 punkti c alusel taotleavad nad osalisriigis B keskasutuse abi, et teha kindlaks laste asukoht. Kui laste asukoht on selles riigis kindlaks tehtud, siis peavad osalisriigi A ametiasutused artikli 36 alusel teavitama osalisriigi B ametiasutusi laste suhtes esinevast ohust ja meetmetest, mida on seoses lastega võetud³⁹⁰. Osalisriigi B ametiasutused saavad seejärel selle teabe alusel toimida ja tagada laste kiire ohutuse³⁹¹.

Kuna osalisriigis A vastu võetud määrust tunnustatakse seadusest tulenevalt ja see on täidetav osalisriigis B,³⁹² peavad osalisriigi A ametiasutused seejärel taotlema meetme rakendamist, et tagada laste tagasitoomine kasuperekonna juurde osalisriigis A. Samas tuleks märkida, et kui selle määrusega, millega paigutati lapsed kasuperekonda, anti riigi ametiasutustele osalisriigi A õiguse alusel laste suhtes isikuhooldusõigus ning nii osalisriik A kui ka B on lisaks 1980. aasta konventsiooni osalised, võib osalisriigil A olla sellisel juhul võimalik tugineda ka 1980. aasta konventsioonile, et taotleda laste tagasisaatmist sellesse riiki. Seda, millist menetlust selles olukorras kasutatakse, otsustab osalisriik A. (Osalisriik A võib kaaluda osalisriigi B keskasutuselt saadud teabe kontrollimist³⁹³ seoses sellega, milline menetlus on kiirem ja kulutõhusam, ning seega edendada laste parimaid huve.)

³⁸⁹ Keskasutus peab enne teabe edastamist tagama, et selle juhtumi puhul ei kohaldata artiklit 37 ning teabe edastamine ei sea ohtu last või tema vara ega kujuta tõsist ohtu lapse perekonnaliikme vabadusele või elule.

³⁹⁰ Tuleks märkida, et artikli 37 alusel peavad ametiasutused hoiduma edastamast mis tahes teavet, kui see teave võib seada ohtu lapse või tema vara või kujutada tõsist ohtu lapse perekonnaliikme vabadusele või elule.

³⁹¹ Seda tehakse artiklit 11 kohaldades.

³⁹² Vt käsiraamatu **10. peatükk** meetmete tunnustamise ja rakendamise kohta ning **8. peatükk** meetmete jätkumise kohta.

³⁹³ Artikli 30 lõige 2.

E. Koostöö konkreetsed juhud

11.23 Lisaks selle peatüki **C.** ja **D. jaos** sätestatud kohustustele on konventsioonis ette nähtud konkreetsed juhud, mil ametiasutuste vahelist koostööd³⁹⁴ on kirjeldatud (ja seda võidakse pidada heaks tavaks), ent see pole kohustuslik. Asjaolu, et konventsioonis on sätestatud sellised konkreetsed juhud, ei takista koostööd muudes olukordades³⁹⁵.

a) Teiselt osalisriigilt lapse olukorra kohta aruande esitamise või lapse suhtes kaitsemeetmete võtmise taotlemine **Artikkel 32**

11.24 Keskasutuse või selle osalisriigi, kellega lapsel on tihe side, muu pädeva asutuse põhjendatud taotluse korral võib selle riigi keskasutus, kus on lapse harilik viibimiskoht ja kus laps viibib, kas otse või riigiasutuse või teise organi kaudu täita järgmisi ülesandeid:

- esitada aruande lapse olukorra kohta³⁹⁶;
- paluda oma riigi pädeval asutusel kaaluda vajadust võtta meetmeid lapse isiku või vara kaitseks³⁹⁷.

Märkida tuleks järgmisi asjaolusid.

- Taotluse peab esitama selle osalisriigi keskasutus või muu pädev asutus, millel on asjaomase lapsega „tihe side“. Mõistet „tihe side“ on kommenteeritud **13. peatükis**.
- Taotlusele tuleb lisada põhjendused (st taotluses tuleks esitada üksikasjalikud põhjendused, miks taotlus esitatakse ning miks peetakse asjaomase lapse kaitset vajalikuks).
- Taotlus tuleb esitada keskasutusele selles osalisriigis, kus on lapse harilik viibimiskoht ja kus ta viibib.
- Keskasutus võib taotletava ülesande ise täita või delegeerida selle riigi ametiasutusele või muule organile.
- Selle sättega „**lubatakse** taotluse saanud keskasutusel sellele taotlusele vastata kas otse või riigi ametiasutuste või muude organite kaudu, ent teda ei **kohustata** seda tegema“³⁹⁸.

b) Lapse kaitse puhul olulise teabe taotlemine kaitsemeetme võtmise kavandamisel **Artikkel 34**

11.25 Kui pädev asutus kavatseb võtta kaitsemeetme ning leiab, et lapse olukord seda nõuab, võib ta taotleda teise osalisriigi asutuselt, kellel on lapse kaitse seisukohalt olulist teavet, sellise teabe edastamist.

³⁹⁴ Nii nagu selle peatüki **C jaos**, ei piirdu need koostööjuhud keskasutuse tegevusega. Samas on kirjeldatud, et selline koostöö võib toimuda keskasutuste kaudu või abil. Artikli 34 lõikega 2 lubataksegi osalisriigil teatada, et artikli 34 lõike 1 alusel tehtavad taotlused tuleb edastada tema asutustele **üksnes tema keskasutuse kaudu** (vt lisaks käsiraamatu punktid **11.25–11.26**).

³⁹⁵ Keskasutustele pandud üldise koostöökohustuse kohta vt artikkel 30, mida on käsitletud selle peatüki **A jaos**.

³⁹⁶ Artikli 32 punkt a.

³⁹⁷ Artikli 32 punkt b. Lapse hariliku viibimiskoha riigi pädevad asutused võivad pidada asjakohaseks ka pädevuse üleandmist konventsiooni artikli 8 alusel, eriti kui laps ei viibi muu asjaomase riigi territooriumil. Vt käsiraamatu **5. peatükk**.

³⁹⁸ Seletuskirja punkt 142 (esiletõst lisatud).

- 11.26 Osalisriik võib teatada, et need taotlused tuleb edastada tema asutustele üksnes keskasutuse kaudu.

Märkida tuleks järgmisi asjaolusid.

- Selle teabepäringu võib teha üksnes siis, kui pädev asutus:
 - kavatseb võtta lapse suhtes kaitsemeetme ning
 - leiab, et lapse olukord nõuab teabe taotlemist.
 Taotluse esitav ametiasutus peab võtma arvesse teisena nimetatud tingimust ja tõendama oma taotluse põhjendustes, et see tingimus on täidetud.
- Pädev asutus võib esitada taotluse mis tahes muule osalisriigile, millel on lapse kaitse seisukohast olulist teavet.
- Taotluse võib esitada selle osalisriigi mis tahes ametiasutusele. Siin kirjeldatud ametiasutused on „riigiasutused“³⁹⁹. Samas tehakse seda kooskõlas artikli 34 lõikega 2, milles sätestatakse, et osalisriik võib teatada, et sellised taotlused tuleb edastada tema ametiasutustele **üksnes tema keskasutuse kaudu**. Selline teade tuleks edastada konventsiooni hoiulevõtjale⁴⁰⁰. Hoiulevõtja teavitab riike sellest teatest⁴⁰¹. Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alaline büroo tagab, et see teave avaldatakse tema veebisaidil (www.hcch.net, jaotise „Convention 34“ alajaotises „Authorities“).
- Seoses selle sättega peaks nii taotluse esitanud ametiasutus (kes saab nagunii esitada taotluse üksnes siis, kui lapse olukord seda nõuab) kui ka taotluse saanud ametiasutus lähtuma lapse parimatest huvidest⁴⁰².
- Taotluse saanud ametiasutus ei ole kunagi kohustatud esitama taotletud teavet, isegi kui taotluse esitamise tingimused on täidetud. Ta võib seda oma äranägemisel otsustada⁴⁰³.
- Kui teabe edastamine võib asjaomase ametiasutuse arvates seada ohtu lapse või tema vara või kujutada tõsist ohtu lapse perekonnaliikme vabadusele või elule, ei või ametiasutus sellist teavet taotleda ega edastada⁴⁰⁴.
- Peale selle peavad asjaomased ametiasutused järgima üldeeskirju, mida kohaldatakse teabe kogumise või edastamise suhtes, nagu on sätestatud konventsiooni artiklites 41 ja 42⁴⁰⁵.

c) Abi taotlemine kaitsemeetmete rakendamiseks välismaal
Artikli 35 lõige 1

- 11.27 Kui konventsiooni alusel on võetud kaitsemeetmeid, võivad ühe osalisriigi ametiasutused taotleda teise osalisriigi ametiasutustelt abi meetmete rakendamisel.
- 11.28 See kehtib eelkõige suhtlemisõiguse ja regulaarsete otsekontaktide õiguse tõhusa teostamise kohta.

³⁹⁹ *Ibid.*, punkt 144.

⁴⁰⁰ Artikli 45 lõige 2. Konventsiooni hoiulevõtja on Madalmaade välisministeerium.

⁴⁰¹ Artikli 63 punkt d.

⁴⁰² Vt seletuskirja punkt 144.

⁴⁰³ *Ibid.*

⁴⁰⁴ Artikkel 37.

⁴⁰⁵ Vt lisaks käsiraamatu punktid **11.32–11.33**.

Märkida tuleks järgmisi asjaolusid.

- Artikli 35 lõikega 1 nähakse ette vastastikune abistamine osalisriikide pädevate asutuste vahel kaitsemeetmete rakendamiseks. Seepärast sätestatakse selles üldine alus ametiasutuste koostööks rakendamisel.
- Sätet kohaldatakse sõnaselgelt „eelkõige“ suhtlemisõiguse ja regulaarsete otsekontaktide õiguse tõhusa teostamise suhtes. Seega see täiendab ja tugevdab koostööd, mis on ette nähtud 1980. aasta konventsiooni osalisriikide keskasutuste vahel (1980. aasta konventsiooni artikkel 21)⁴⁰⁶.
- Regulaarsete ja otsekontaktide hoidmine on sätestatud ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklis 10.

d) Abi taotlemine / osutamine rahvusvahelistes külastus- / suhtlemisõiguse asjades
Artikli 35 lõige 2

11.29 Kui osalisriigis elav vanem soovib saavutada või säilitada teises osalisriigis harilikult viibiva lapse külastamise või lapsega suhtlemise õigust, võib ta lasta sellel enda elukoha osalisriigi ametiasutusel koguda teavet või tõendeid ning teha järeldused selle kohta, kas ta on sobiv kasutama külastus-/suhtlemisõigust ning millistel tingimustel tuleks seda õigust kasutada.

11.30 Seda teavet ning neid tõendeid ja järeldusi peab⁴⁰⁷ arvesse võtma ametiasutus, millel on pädevus enne oma otsuse tegemist teha otsus lapse külastamise või lapsega suhtlemise õiguse taotluse kohta.

Märkida tuleks järgmisi asjaolusid.

- Ametiasutus, kellel on pädevus menetleda külastus-/suhtlemisõiguse taotlust, võib⁴⁰⁸ menetluse kuni sellise taotluse tulemuste selgumiseni peatada, eelkõige juhul, kui ta kaalub taotlust piirata või võtta ära lapse külastamise / lapsega suhtlemise õigused, mis anti lapse endises harilikus viibimiskoha riigis⁴⁰⁹.
- Samas ei takista see pädevust omaval ametiasutusel võtta ajutisi meetmeid kuni taotluse tulemuste selgumiseni⁴¹⁰.

e) Vanemlikku vastutust omava või lapse kaitse eest vastutava isiku volitusi kajastavate dokumentide esitamine⁴¹¹
Artikkel 40

11.31 Lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi asutused või selle osalisriigi asutused, kus võeti kaitsemeede, võivad edastada isikule, kellel on vanemlik vastutus, või isikule, kellele on usaldatud lapse või tema vara kaitse, tema taotluse korral tõendi, milles on märgitud, millises pädevuses sellel isikul on õigus tegutseda ja mis on talle antud volitused.

⁴⁰⁶ Vt seletuskirja punkt 146.

⁴⁰⁷ Kui vanema elukohariigis on teave/tõendid/järeldus(ed) kätte saadud, siis **kohustub** juhtumit menetlev osalisriik teavet/tõendeid/järeldust või järeldusi arvesse võtma.

⁴⁰⁸ Ametiasutus ei ole kohustatud menetlust peatama, vt seletuskirja punkt 148.

⁴⁰⁹ Artikli 35 lõige 3.

⁴¹⁰ Artikli 35 lõige 4.

⁴¹¹ Artikkel 40 ei kuulu V peatüki alla kui koostöösäte, vaid on esitatud konventsiooni VI peatükis („Üldsätted“).

Märkida tuleks järgmisi asjaolusid.

- Puudub nõue, et osalisriigid peavad selliseid tõendeid välja andma. Seepärast otsustab iga osalisriik ise, kas seda teha.
- Kui osalisriik otsustab seda teha, võib kõnealune osalisriik määrata ametiasutused, mis on pädevad selliseid tõendeid koostama⁴¹².
- Osalisriik, mis on pädev tõendit välja andma, on lapse hariliku viibimiskoha osalisriik või kaitsemeetme võtnud osalisriik.
- Tõendile märgitakse tavaliselt:
 - kellele kuulub vanemlik vastutus;
 - kas see on tekkinud seadusest tulenevalt (artikli 16 alusel kohaldatava õiguse järgi) või kooskõlas konventsiooni II peatükiga pädeva asutuse võetud kaitsemeetmest;
 - vanemlikku vastutust omava isiku volitused.
 Asjakohasel juhul võidakse sellele märkida ka volitused, mida isikul ei ole⁴¹³.
- Tõendil märgitud pädevuse ja volituste kuulumist sellele isikule eeldatakse, kui ei ole tõestatud vastupidist⁴¹⁴. „Seepärast on võimalik, et iga huvitatud isik saab vaidlustada tõendil esitatud märgete õigsust, ent vaidlustamata jätmise korral võib kolmas isik täieliku kindlustundega teha tehinguid tõendis osutatud isikuga selles märgitud volituste piires.“⁴¹⁵

Näide 11 (G)

Ema ja 7aastase lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Isa harilik viibimiskoht on osalisriigis B. Ema ja laps asusid isa nõusolekul kuus kuud tagasi ümber osalisriiki A. Laps külastab isa suhtlemise eesmärgil osalisriigis B kord kuus. Isa on mures, sest kahe viimase külastuse ajal on laps kaevanud oma isale, et teda jäetakse sageli öösel üksi koju sel ajal, kui ema käib väljas, ning et kui ta tuleb koolist koju, on majas alati eri mehed. Isa võtab seoses lapse märkustega ühendust osalisriigi B keskasutusega. Ta pole kindel, mida teha, sest laps on varemgi tähelepanu saamiseks ise lugusid välja mõelnud. Osalisriigi B keskasutus otsustab võtta ühendust osalisriigi A keskasutusega ning taotleb aruannet lapse olukorra kohta⁴¹⁶. Osalisriigi A keskasutus, olles saanud lapse märkused, on mures lapse heaolu pärast ning nõustub asja uurima ja sellise aruande esitama⁴¹⁷.

Näide 11 (H)

Perekond, kelle harilik viibimiskoht on osalisriigis A, on asunud aasta tagasi ümber osalisriigist B. Emapoolsed vanavanemad elavad osalisriigis B. Lapsed (8aastane poeg ja 10aastane tütar) külastavad korrapäraselt emapoolseid vanavanemaid. Vanavanemad on muutunud laste pärast murelikuks tingituna asjaolust, et viimase külastuse ajal on laste käitumine muutunud. Nad näitasid välja seksualiseeritud käitumist ja tegid kohatuid seksuaalseid märkuseid. Kui vanavanemad uurisid lastelt selle kohta, väitsid lapsed, et isa on neid mitmel korral ebasobivalt puudutanud. Vanavanemad kardavad vanematelt selle käitumise kohta küsida, sest nad arvavad, et nendega suhtlemine peatatakse. Vanavanemad ei tea, mida teha, ning võtavad ühendust osalisriigi A keskasutusega. Keskasutus on mures laste heaolu pärast ning võtab ühendust osalisriigi B keskasutusega ja palub tal (või tema riigi ametiasutustel või muudel organitel) kaaluda laste kaitseks meetmete võtmise vajadust⁴¹⁸. Osalisriigi B keskasutus astub oma asjaomaste riigiasutuste kaudu viivitamata samme laste olukorra

⁴¹² Artikli 40 lõige 3.

⁴¹³ Vt seletuskirja punkt 154.

⁴¹⁴ Artikli 40 lõige 2.

⁴¹⁵ Seletuskirja punkt 155.

⁴¹⁶ Artikli 32 punkt a.

⁴¹⁷ Sellisel juhul võivad osalisriigi B ametiasutused taotleda ka seda, et osalisriigi A ametiasutused laseksid osalisriigi A pädevatel asutustel võtta arvesse vajadust võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid (artikli 32 punkt b).

⁴¹⁸ Artikli 32 punkt b.

uurimiseks. Lapsi küsitleb lastepsühholoog ning nad kordavad oma väiteid isa kohta. Olles isa ja ema küsitlenud, võtavad osalisriigi B pädevad asutused viivitamata meetmeid, et isa kodust asja edasise uurimise ajaks ja kuni menetluse algatamiseni ära viia, mis võib olla vajalik seoses lastega.

Näide 11 (I)

Laps viiakse õigusvastaselt osalisriigist A osalisriiki B. Mõlemad osalisriigid on ka Haagi 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osalised. Osalisriigi B ametiasutustele esitatakse lapse tagasisaatmise taotlus. Taotlust ei rahuldata, sest esineb suur risk laps ohtu seada. Osalisriigi A ametiasutustel on endiselt pädevus teha isikuhooldusõiguse määrus, tingimusel et pädevuse muutumise tingimused artikli 7 alusel ei ole täidetud⁴¹⁹. Samas, enne kui need ametiasutused teevad määruse, soovivad nad teada tagasisaatmistootlusest keeldumise põhjuseid. Seda seetõttu, et see teave on oluline mis tahes sisuliseks otsuseks, mis tehakse seoses lapsega isikuhooldusõiguse küsimuses. Artikli 34 lõike 1 alusel võivad osalisriigi A ametiasutused taotleda seda teavet osalisriigi B ametiasutustelt.⁴²⁰

Näide 11 (J)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Ema soovib koos lapsega asuda ümber osalisriigist A osalisriiki B. Isa on vastu, aga see vastuväide tühistatakse kohtumäärusega. Kohtumääruses sätestatakse kindel kord isa ja lapse vaheliseks suhtlemiseks. Selles nähakse ette, et lapsed antakse suhtlemiseks üle neutraalses kohas ning sellisel viisil, et vanemad ei pea kohtuma (tingituna suurtest pingetest vanemate vahel ja selle mõjust lastele). Osalisriigi A ametiasutused võtavad mõlema osalisriigi keskasutuste abil ühendust osalisriigi B asjaomaste ametiasutustega, et saada abi suhtlemiskorra rakendamisel⁴²¹. Osalisriigi B ametiasutused võimaldavad perekonnale järelevalve all lapse üleandmise teenuseid, nii et laps tuuakse kohale ja viiakse ära neutraalses kohas kolmanda isiku juuresolekul, nii et vanemad ei peaks kohtuma.

Näide 11 (K)

Kahe lapse ja nende isa harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Laste ema elukoht on osalisriigis B. Pärast seda, kui lapsed ja isa kolisid aasta tagasi osalisriiki A, on ema võidelnud lastega suhtlemise nimel. Ema esitab suhtlemise taotluse osalisriigi A ametiasutustele⁴²². Isa on sellele taotlusele vastu, väites, et laste parimates huvides ei ole suhelda oma emaga tingituna ema ebastabiilsest vaimsest tervisest. Ema soovib selle väite vaidlustada ja suhelda lastega oma kodus osalisriigis B igal koolipäeval. Ta palub osalisriigi B ametiasutustel artikli 35 lõike 2 alusel koguda teavet ja tõendeid ning teha järeldus, mis näitab, et 1) ta sobib oma lastega suhtlema ning 2) see suhtlemine võiks toimuda tema kodus osalisriigis B. Osalisriigi A ametiasutused, kes teevad otsuse seoses suhtlemisega, nõustuvad menetluse peatama, kuni nad saavad aruande osalisriigi B ametiasutuste järelduste kohta.⁴²³ Osalisriigi B ametiasutused koostavad aruande, milles märgitakse muu hulgas, et 1) ema haigusloo kohaselt ei ole tal ega ole kunagi olnud teadaolevaid vaimse tervise probleeme; 2) temaga peetud mitme küsitluse käigus ei leia nad ühtegi põhjust, miks ta ei sobiks lastega suhtlema; ning 3) olles külastanud tema kodu rohkem kui ühel korral, leiavad nad, et see on lastele sobiv keskkond ning lastel on tema kodus tõepoolest oma magamistuba. Aruanne ja lisadokumendid lisatakse tõendite hulka ning neid võetakse osalisriigis B toimivas menetluses arvesse⁴²⁴.

⁴¹⁹ Vt käsiraamatu **4. peatüki** punktid **4.20–4.25**.

⁴²⁰ Vrd Brüsseli IIa määruse artikli 11 lõikega 6, käsitletud eespool punktis **13.10**.

⁴²¹ Artikli 35 lõige 1.

⁴²² Kellel on pädevus artikli 5 alusel, vt käsiraamatu **4. peatükk**.

⁴²³ Artikli 35 lõige 3.

⁴²⁴ Artikli 35 lõige 2.

Näide 11 (L)

Lapsele määrati eestkostja osalisriigis A, kus on lapse harilik viibimiskoht. Eestkostja vastutab lapse kinnisvara haldamise eest ning soovib müüa osa osalisriigis B asuvast varast. Potentsiaalsed ostjad osalisriigis B on mures, et eestkostjal ei ole volitust lapse nimel vara müüa. Kui osalisriik A esitab artikli 40 alusel tõendid, võib eestkostja taotleda selle riigi ametiasutustelt tõendit, mis näitab tema tegevuse ulatust ja talle antud volitusi.

F. Isikuandmete ja teabe edastamine ametiasutuste poolt

Artiklid 41 ja 42

- 11.32 Tuleks märkida, et konventsiooni alusel kogutud või edastatud isikuandmeid tuleb kasutada üksnes nendel eesmärkidel, milleks need koguti või edastati⁴²⁵.
- 11.33 Peale selle peavad asutused, kellele teave edastatakse, tagama selle konfidentsiaalsuse vastavalt oma riigi õigusele⁴²⁶.

G. Keskasutuse / riigiasutuse kulud

- 11.34 Üldiselt peavad kesk- ja muud riigiasutused ise kandma oma kulusid oma ülesannete täitmisel konventsiooni alusel⁴²⁷. Sellised kulud võivad hõlmata järgmist: asutuste toimimise püsikulud, kirjavahetuse ja teabeedastuse kulud, lapse kohta teabe hankimise kulud, lapse asukoha kindlakstegemisel abistamise kulud, vahendus- või tasaarvestuskokkulepete korraldamise kulud, samuti teises osalisriigis võetud meetmete, eelkõige ümberasumismetmete rakendamise kulud⁴²⁸.
- 11.35 Samas tunnustatakse artiklis 38 seda, et osalisriigi ametiasutustele jääb võimalus „kehtestada mõistlikud tasud teenuste osutamise eest“. Kui see osalisriik kehtestab sellised tasud, olenemata sellest, kas ta soovib nende kehtestamisega juba kantud kulude hüvitamist või vahendite tagamist enne teenuse osutamist, tuleks tasu määratleda „teatava mõõdukusega“⁴²⁹. Lisaks peaksid ametiasutused andma eelnevalt selget teavet selliste kulude kohta.
- 11.36 Väljend „riigiasutused“ artiklis 38 viitab osalisriikide haldusasutustele ja mitte kohtutele⁴³⁰. Kohtukulud ning üldisemalt menetlus- ja juristide kulud ei ole artikliga 38 hõlmatud.
- 11.37 Iga osalisriik võib konventsiooni kohaldades sõlmida ühe või enama osalisriigiga tasude jaotamise kokkuleppe⁴³¹. See säte võib olla kasulik näiteks juhtudel, mis hõlmavad laste piiriülest paigutamist.

⁴²⁵ Artikkel 41.

⁴²⁶ Artikkel 42.

⁴²⁷ Artikli 38 lõige 1.

⁴²⁸ Vt seletuskirja punkt 152.

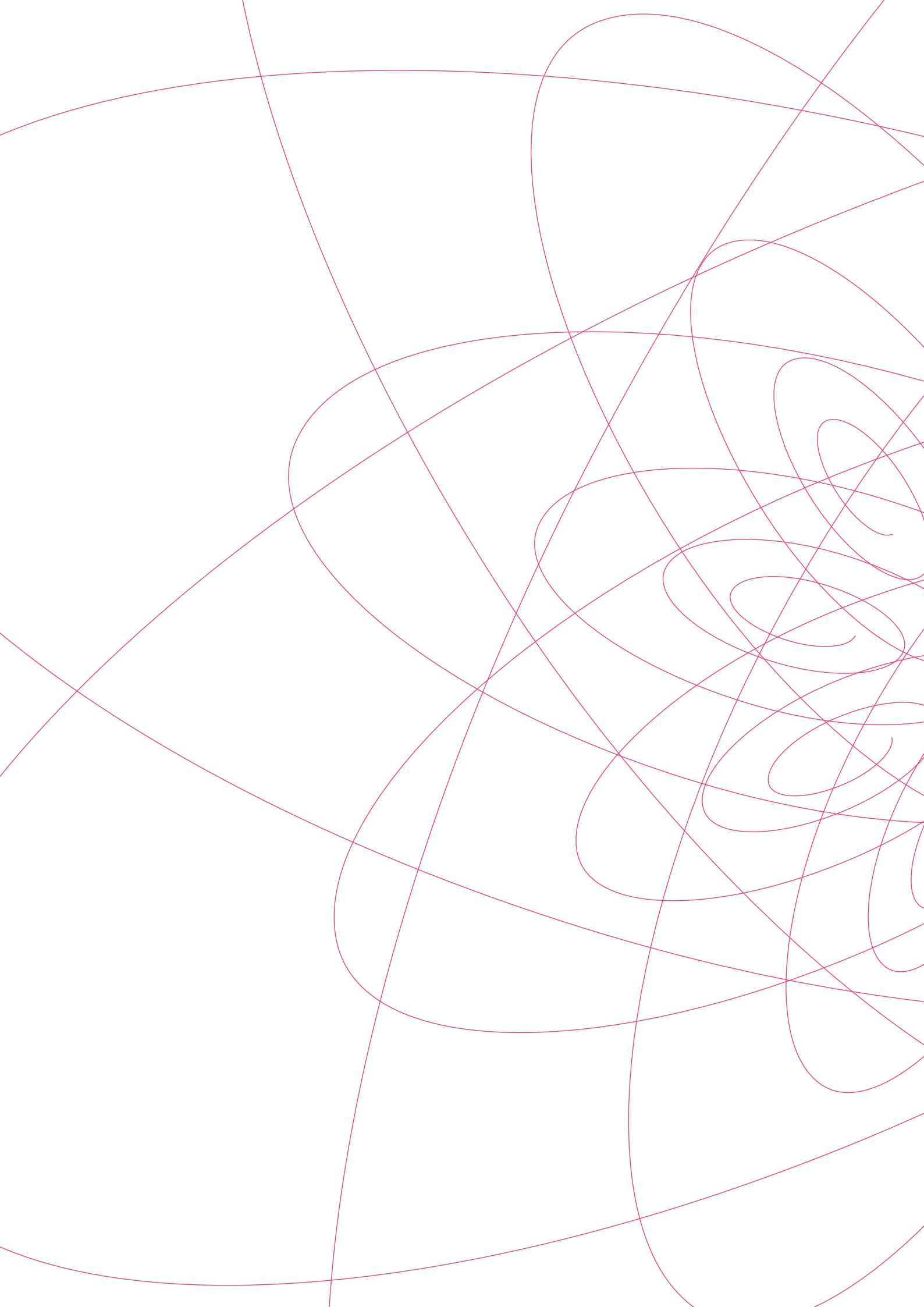
⁴²⁹ *Ibid.*

⁴³⁰ *Ibid.*

⁴³¹ Artikli 38 lõige 2.

12

*1996. AASTA KONVENTSIOONI JA
TEISTE ÕIGUSAKTIDE VAHELINE SEOS*

A. Kuidas mõjutab 1996. aasta konventsioon alaealiste eestkostet käsitlevat 12. juuni 1902. aasta Haagi konventsiooni⁴³²?

Artikkel 51

- 12.1 1996. aasta konventsiooni osalisriikide vahelistes suhetes asendab 1996. aasta konventsioon 1902. aasta konventsiooni.

B. Kuidas mõjutab 1996. aasta konventsioon alaealiste kaitse suhtes ametiasutuste volitusi ja kohaldatavat seadust käsitleva 5. oktoobri 1961. aasta Haagi konventsiooni toimimist⁴³³?

Artikkel 51

- 12.2 1996. aasta konventsiooni osalisriikide vahelistes suhetes asendab 1996. aasta konventsioon alaealiste kaitset käsitleva 1961. aasta Haagi konventsiooni. Samas ei piira see asendamine varem 1961. aasta konventsiooni kohaldamiseks võetud meetmete tunnustamist.
- 12.3 See tähendab, et kui meetme võttis 1961. aasta konventsiooni osalisriik kooskõlas selle konventsiooni artikliga 4 (mis andis pädevuse lapse kodakondsuse osalisriigi ametiasutustele), peab seda meedet tunnustama 1961. aasta konventsiooni alusel (1961. aasta konventsiooni artikkel 7) iga riik, mis oli meetme võtmise ajal 1961. aasta konventsiooni osaline. Sellega on tegu isegi juhul, kui vahepeal on kaks asjaomast riiki saanud 1996. aasta konventsiooni osalisteks.

Näide 12 (A)

Riik A ja riik B on alaealiste kaitset käsitleva 1961. aasta Haagi konventsiooni osalisriigid. 2007. aastal jõustub 1996. aasta konventsioon riigis B. 2008. aastal annavad riigi A ametiasutused välja määruse lapse kohta, kelle harilik viibimiskoht on riigis C, tuginedes sellele, et lapsel on riigi A kodakondsus. See määrus vastab tunnustamise kriteeriumidele 1961. aasta konventsiooni alusel. 2009. aastal jõustub 1996. aasta konventsioon riigis A. 2010. aastal taotletakse meetme tunnustamist riigis B. Ehkki puudub õigus tunnustamiseks 1996. aasta konventsiooni artikli 23 alusel,⁴³⁴ tuleks määrust tunnustada riigis B 1961. aasta konventsiooni alusel 1996. aasta konventsiooni artikli 51 kohaselt.

⁴³² 2013. aasta augusti seisuga on osalisriigid Austria, Belgia, Hispaania, Itaalia, Luksemburg, Portugal ja Rumeenia. Alaealiste kaitset käsitleva 1961. aasta Haagi konventsiooni osalisriikide vahelistes suhetes asendas 1961. aasta konventsioon 1902. aasta konventsiooni. Tuleks märkida, et kõik ülejäänud 1902. aasta konventsiooni osalisriigid on ELi liikmesriigid, kes on seega kohustatud järgima Brüsseli IIa määrust, mis on määruse artikli 59 lõike 1 kohaselt ülimuslik.

⁴³³ 2013. aasta augusti seisuga on osalisriigid Austria, Hiina (konventsiooni kohaldatakse üksnes Macau erihalduspiirkonna suhtes), Hispaania, Itaalia, Leedu, Läti, Luksemburg, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa, Šveits ja Türgi.

⁴³⁴ Artikli 53 lõige 2, vt käsiraamatu **3. peatükk**. Isegi kui ajutine kohaldamisala ei tekita raskusi, võib tunnustamisest keelduda ka konventsiooni artikli 23 lõike 2 punkti a alusel, vt käsiraamatu **10. peatükk**.

C. Kuidas mõjutab 1996. aasta konventsioon rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni?

Artikkel 50

- 12.4 Artiklis 50 on sätestatud, et see konventsioon ei mõjuta 1980. aasta konventsiooni kohaldamist mõlema konventsiooni osaliste vahel. Samas, artiklis 50 on märgitud ka seda, et see ei piira 1996. aasta konventsiooni sätetele tuginemist ebaseaduslikult äraviidud või kinnipeetud lapse tagasisaatmise või lapsega suhtlemise õiguse saamise eesmärgil. Nende kahe õigusakti koostoimet on lisaks käsitletud käsiraamatu punktides **13.1–13.14**.

D. Kuidas mõjutab 1996. aasta konventsioon teiste õigusaktide toimimist?

Artikkel 52

- 12.5 Käesolev konventsioon ei mõjuta rahvusvahelisi õigusakte, mille poolteks osalisriigid on ja mis sisaldavad sätteid konventsiooniga reguleeritavate küsimuste kohta, kui selliste õigusaktide poolteks olevad osalisriigid ei esita vastupidist avaldust⁴³⁵.
- 12.6 Käesolev konventsioon ei mõjuta ka ühe või enama osalisriigi võimalust sõlmida kokkuleppeid, mis sisaldavad laste suhtes, kelle harilikuks viibimiskohaks on sellised osalisriigid, sätteid käesoleva konventsiooniga reguleeritavate küsimuste kohta⁴³⁶. Mis tahes kokkulepped, mis on sõlmitud osalisriikides küsimustes, mis kuuluvad selle konventsiooni kohaldamisalasse, ei mõjuta selle konventsiooni kohaldamist nende osalisriikide ja teiste osalisriikide vahel, kes ei ole selle kokkuleppe osalised⁴³⁷.
- 12.7 Praegu on peamine õigusakt, mis kuulub sellesse kategooriasse, Brüsseli IIa määrus,⁴³⁸ mis toimib Euroopa Liidu liikmesriikide (v.a Taani) vahel. Määruse ja 1996. aasta konventsiooni materiaalne kohaldamisala on väga sarnane, ehkki määrus ei hõlma kohaldatavat õigust käsitlevaid õigusnorme⁴³⁹. Mis puudutab seost 1996. aasta konventsiooniga, siis Euroopa Liidu liikmesriikide (v.a Taani) puhul on määrus ülimuslik juhul, kui lapse harilik viibimiskoht on Euroopa Liidu liikmesriigis (v.a Taanis) või kui liikmesriigi (v.a Taani) pädevate asutuste välja antud otsust taotletakse teises liikmesriigis (v.a Taanis), olenemata sellest, kus on lapse harilik viibimiskoht⁴⁴⁰.
- 12.8 Neid õigusnorme kohaldatakse ka ühtlustatud õigusnormide suhtes, mis põhinevad asjaomaste riikide piirkondlikel või muud laadi erisidemetel. Seda sätet võib kasutada näiteks Põhjamaade vahel, kus on välja töötatud ühtsed õigusnormid.

⁴³⁵ Artikli 52 lõige 1.

⁴³⁶ Artikli 52 lõige 2. Vt ka seletuskirja punkt 172.

⁴³⁷ Artikli 52 lõige 3.

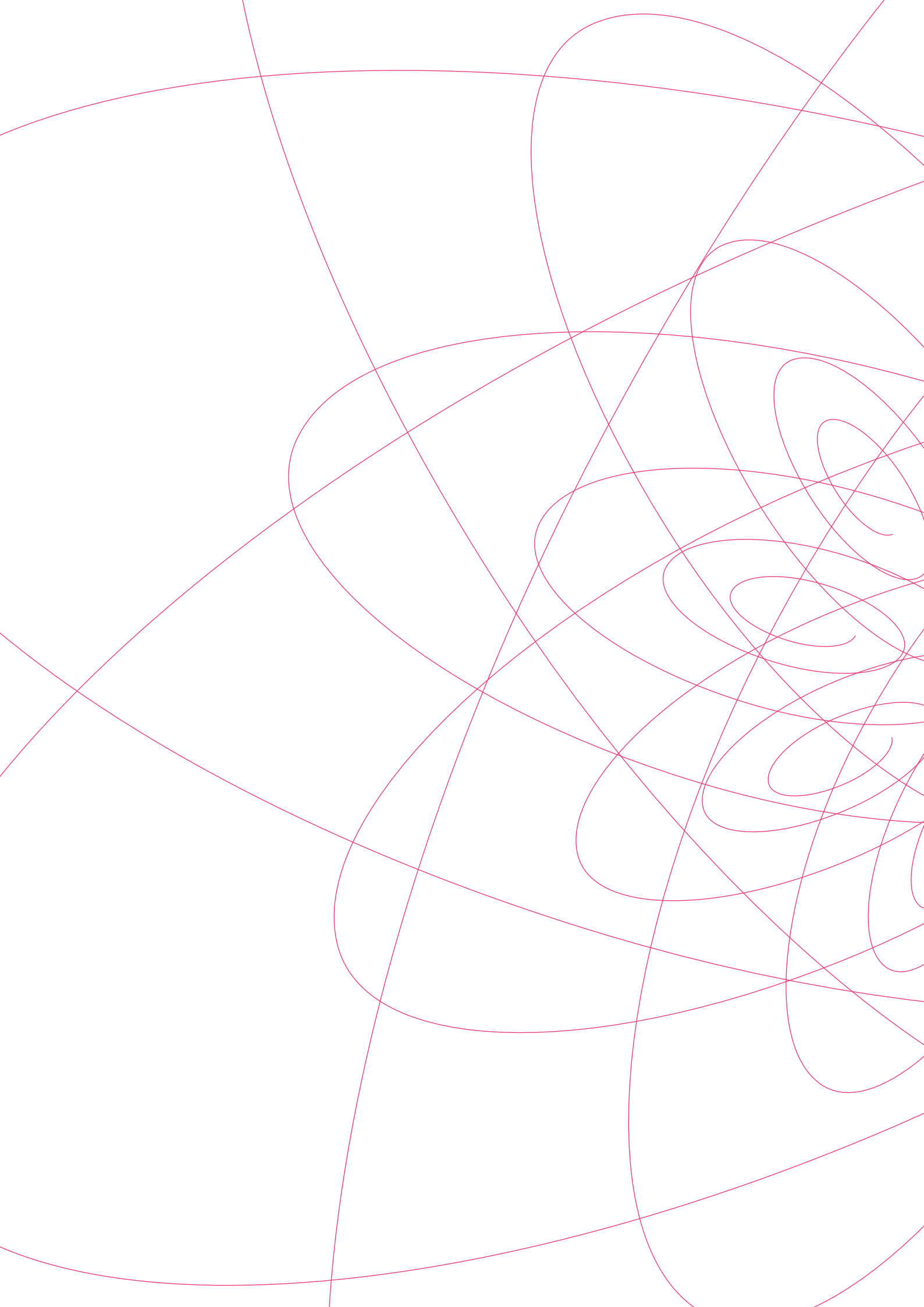
⁴³⁸ Vt käsiraamatu allmärkus 8.

⁴³⁹ Tuleks märkida, et 1996. aasta konventsioonis esitatud kohaldatavat õigust käsitlevad õigusnormid kehtivad laste suhtes, kelle harilik viibimiskoht on ELi liikmesriigis. Eelkõige kohaldatakse 1996. aasta konventsiooni artiklit 15 juhul, kui ELi liikmesriigi kohus, mis on kohustatud järgima määrust, teostab pädevust määruse õigusnormide alusel (kui pädevuse alus on see, mis on esitatud 1996. aasta konventsiooni II peatükis), vt käsiraamatu **9. peatüki** punkt **9.1**.

⁴⁴⁰ Määruse artikkel 61.

13

ERITEEMAD

A. Rahvusvaheline lapserööv

- 13.1 1996. aasta konventsiooniga ei muudeta ega asendada 1980. aasta konventsiooniga loodud mehhanismi, et tegeleda rahvusvahelise lapseröövi olukordadega⁴⁴¹. Selle asemel 1996. aasta konventsioon täiendab ja tugevdab 1980. aasta konventsiooni teatavates aspektides. See tähendab, et mitu selle sätet võivad olla kasulikud 1980. aasta konventsiooni mehhanismi lisandina, kui juhtumi suhtes kohaldatakse 1980. aasta konventsiooni. Lisaks võivad riikides või olukordades, kus 1980. aasta konventsiooni ei kohaldata, olla kasulikud ka 1996. aasta konventsiooni sätted kui eraldi õiguskaitsevahendite allikas rahvusvahelise lapseröövi korral. Neid kaht erinevat olukorda on arutatud allpool.
- 13.2 Seoses 1996. aasta konventsiooni ja rahvusvahelise lapserööviga, samuti seoses sellega, kas 1980. aasta konventsiooni kohaldatakse juhtumi suhtes või mitte, tuleks üldise punktina märkida, et 1996. aasta konventsiooni II peatükis sätestatud pädevusnormid tagavad ühtse lähenemise pädevusele, mis annab pooltele kindluse ning võib seeläbi ära hoida katseid valida rahvusvahelise lapseröövi korral meelepärase kohtualluvus. Artiklis 5 sätestatud õigusnorm, mis määrab lapse hariliku viibimiskoha kui peamise aluse pädevuse määramiseks, julgustab vanemaid pöörduma kohtusse (või jõudma kokkuleppele) isikuhooldusõiguse, külastamise/suhtlemise ja ümberasumise küsimustes selles osalisriigis, kus laps parasjagu elab, selle asemel et viia laps teise kohtualluvusse enne nendes küsimustes otsuse taotlemist.
- 13.3 Nagu on kirjeldatud käsiraamatu **4. peatükis**, sätestatakse 1996. aasta konventsiooni artikliga 7 lisaks pädevuse erinorm rahvusvahelise lapseröövi juhtudeks⁴⁴². Selle osalisriigi ametiasutused, kus oli lapse harilik viibimiskoht vahetult enne õigusvastast äraviimist või kinnipidamist, säilitavad pädevuse meetmete puhul, mille eesmärk on lapse isiku ja vara kaitse kuni mitme tingimuse täitmiseni. Selle normi eesmärk on luua tasakaal kahe juhtpõhimõtte vahel. Esimene põhimõte on see, et isik, kes lapse õigusvastaselt ära viib või kinni peab, ei tohiks saada sellest toimingust kasu, kindlustades nende ametiasutuste muutuse, kellel on pädevus võtta meetmeid seoses isikuhooldusõiguse või külastus-/suhtlemisõigusega. Teine põhimõte on see, et lapse elukoha muutus, kui see jääb püsima, on asjaolu, mida ei saa enamikul juhtudel eirata sellisel määral, et eitada lõplikult uue riigi ametiasutuste pädevust⁴⁴³. Samal ajal kui pädevus jääb selle osalisriigi ametiasutustele, kust laps õigusvastaselt ära viidi või kus ta asus enne õigusvastast kinnipidamist, saavad selle osalisriigi ametiasutused, kuhu laps on õigusvastaselt viidud või kus teda on õigusvastaselt kinni peetud, võtta vajalikke kaitsemeetmeid üksnes artikli 11 alusel (kui juhtumit käsitletakse edasilükkamatuna⁴⁴⁴) ega saa võtta ajutisi meetmeid konventsiooni artikli 12⁴⁴⁵ alusel.
- 13.4 1996. aasta konventsioonis kasutatud õigusvastase äraviimise või kinnipidamise määratlus on sama, mis 1980. aasta konventsioonis, mis viitab kahe konventsiooni vastastikusele täiendavusele⁴⁴⁶. 1980. aasta konventsiooni sätete tõlgendamine ja kohaldamine seoses õigusvastase äraviimise või kinnipidamisega võib seega olla abiks pädevuse kindlaksmääramisel 1996. aasta konventsiooni alusel⁴⁴⁷.

⁴⁴¹ Seda on selgelt näha 1996. aasta konventsiooni artiklist 50, vt käsiraamatu punkt **12.4**.

⁴⁴² Seda on käsitletud käsiraamatu punktides **4.20–4.25**.

⁴⁴³ Vt seletuskirja punkt 46.

⁴⁴⁴ Käsitletud põhjalikumalt käsiraamatu **6. peatükis**.

⁴⁴⁵ Vt konventsiooni artikli 7 lõige 3 ja seletuskirja punkt 51.

⁴⁴⁶ 1996. aasta konventsiooni artikli 7 lõige 2 ja 1980. aasta konventsiooni artikkel 3. Vt käsiraamatu punkt **4.21**.

⁴⁴⁷ Vt käsiraamatu punkt **4.21**. Vt õigusvastase äraviimise või kinnipidamise tõlgendamist käsitlevaid

a) Milline on 1996. aasta konventsiooni roll olukordades, kus lapseröövi suhtes on kohaldatav 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsioon?

- 13.5** 1980. aasta konventsiooni kohaldatakse jätkuvalt 1996. aasta konventsiooni osalisriikide vahel, kes on ka 1980. aasta konventsiooni osalised⁴⁴⁸.
- 13.6** 1996. aasta konventsioon täiendab ja tugevdab 1980. aasta konventsiooni, sätestades selge raamistiku pädevuse kohta, sealhulgas erandjuhtudel, mil lapse tagasisaatmisest keeldutakse või tagasisaatmist ei taotle. Konventsioon tugevdab 1980. aasta konventsiooni, rõhutades lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutuste peamist rolli, kui tehakse otsus, milliseid meetmeid võib olla vaja lapse kaitsmiseks pika aja jooksul⁴⁴⁹. See saavutatakse konventsioonis seeläbi, et tagatakse lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi pädevuse säilimine kuni teatavate tingimuste täitmiseni⁴⁵⁰.
- 13.7** 1996. aasta konventsioon sisaldab samuti sätteid, millest võib olla abi, kui kohtu- või haldusasutus soovib välja anda määrust lapse tagasitoomiseks 1980. aasta konventsiooni alusel, aga **tuginedes üksnes sellele, et** kehtestatakse teatavad kiireloomulised meetmed, et tagada lapse ohutu tagasisaatmine ning lapse jätkuv kaitse taotluse saanud osalisriigis (seni, kuni selle osalisriigi ametiasutused saavad lapse kaitsmiseks tegutseda). Sel puhul sisaldab 1996. aasta konventsioon eraldi pädevuse alust, mis võimaldab kiireloomulisel juhul taotleda osalisriigilt lapse suhtes „vajalike kaitsemeetmete“ võtmist⁴⁵¹. 1996. aasta konventsioon täiendab selliste nõutavate kaitsemeetmete tõhusust, tagades, et selliseid määraseid tunnustatakse seadusest tulenevalt osalisriigis, kuhu laps tuleb tagasi saata, ning et need on rakendatavad selles osalisriigis mis tahes huvitatud isiku taotlusel (seni, kuni taotluse saanud osalisriigi ametiasutused saavad kehtestada mis tahes vajalikke kaitsemeetmeid)⁴⁵².
- 13.8** 1996. aasta konventsioonist võib olla abi ka ajutise külastus-/suhtlemisõiguse küsimustes lapserööviasjades, mille puhul on käimas 1980. aasta konventsiooni kohane tagasisaatmismenetlus⁴⁵³. Kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriik ei saa käsitleda ajutist külastus-/suhtlemisõiguse küsimust **ning** tegu on kiireloomulise juhtumiga, võivad tagasisaatmismenetlust läbi viiva osalisriigi ametiasutused tugineda sellise määrase väljaandmisel konventsiooni artiklile 11⁴⁵⁴. See määrus aegub kohe, kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutused on võtnud

otsuseid INCADATi andmebaasis (www.incadat.com) avaldatud kohtupraktikast ja märkustest.

⁴⁴⁸ Artikkel 50. Vt käsiraamatu punkt **12.4**.

⁴⁴⁹ Seoses 1980. aasta konventsiooniga vt selle konventsiooni artikleid 16 ja 19, samuti 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni seletuskirja punkte 16 ja 19; seletuskiri: Pérez-Vera, E., „Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention“, *Proceedings of the Fourteenth Session* (1980), Tome III, *Child abduction*, Haag, Imprimerie Nationale, 1982, lk 425–476. Seletuskirjas on märgitud, et 1980. aasta konventsioon tugineb kaudselt põhimõttele, et mis tahes sisuline vaidlus isikuhooldusõiguste üle peaks toimuma selle osalisriigi pädevate asutuste juures, kus oli lapse harilik viibimiskoht enne tema õigusvastast äraviimist/kinnipidamist (punkt 19).

⁴⁵⁰ Artikkel 7, vt käsiraamatu punktid **4.20–4.25**.

⁴⁵¹ Artikkel 11, vt käsiraamatu **6. peatükk** (ja eelkõige **näide 6 (G)**).

⁴⁵² Artikli 11 alusel võetud kaitsemeetmete tunnustamise ja rakendamise kohta vt käsiraamatu punkt **6.12** ning üldisem käsitlus on esitatud **10. peatükis**.

⁴⁵³ Vt selle kohta käsiraamatu **6. peatükk** ning eelkõige **näide 6 (F)** ja allmärkuses 216 esitatud arutelu. Vt ka piiriülese suhtlemise heade tavade juhendi (*op. cit.* allmärkus 216) punkt 4.6.2, milles on seoses 1980. aasta konventsiooni artikliga 21 sätestatud: „Mõnes riigis on asutud seisukohale, et artikkel 21 ei hõlma ajutisi suhtlemise taotlusi, mis on tehtud enne tagasisaatmisotsuse tegemist. See ei ole taas kooskõlas aluspõhimõttega, et suhtlemine peaks jätkuma kõikides olukordades, mille puhul laps ei ole ohus. Pealegi toob suhtlemise taastamata jätmise mahajäänud vanemaga sellise tegevuse käigus, millest võib mõnikord kujuneda pikaleveninud tagasisaatmismenetlus, kaasa ohu, et lapsele tekitatakse lisakahju ja ta võõrandub mahajäänud vanemast.“

⁴⁵⁴ Vt käsiraamatu punktid **6.2–6.5** selle kohta, millal võib käsitleda juhtumit artikli 11 kohaldamisel „edasilükkamatuna“.

selles küsimuses vajalikke kaitsemeetmeid⁴⁵⁵.

- 13.9** Sätteid, mis käsitlevad koostööd 1996. aasta konventsioonis, võib samuti kasutada, et toetada 1980. aasta konventsioonis esitatud koostööõudeid. 1980. aasta konventsiooni kohaselt peab keskasutus andma „üldinfot konventsiooni kohaldamist käsitlevate siseriiklike seaduste kohta“, ⁴⁵⁶ samal ajal kui 1996. aasta konventsiooni alusel peab keskasutus astuma nõuetekohaseid samme, et anda seoses konventsiooni kohaldamisega „teavet lastekaitsega seotud seaduste ja teenuste kohta nendes riikides“⁴⁵⁷. See võimaldab teisel keskasutusel või vanemal saada laiemas valikus teavet selle osalisriigi seaduste kohta, kuhu laps on õigusvastaselt viidud või kus last on õigusvastaselt kinni peetud.
- 13.10** 1996. aasta konventsiooni artikkel 34, mis lubab pädevatel asutustel, kes kavandavad kaitsemeetet, kui lapse olukord seda nõuab, taotleda teise osalisriigi asutuselt, kellel on lapse kaitse seisukohalt olulist teavet, sellise teabe edastamist,⁴⁵⁸ võib olla eriti kasulik, kui tagasisaatmismääruse täitmisest **keeldutakse** 1980. aasta konventsiooni alusel⁴⁵⁹. Kui sellises olukorras on lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutusele esitatud isikuhooldusõiguse vaidlus ning talle ei ole veel esitatud teavet, millel keeldumine põhines, võimaldab artikkel 34 sellel ametiasutusel taotleda seda teavet ametiasutuselt, kes lükkas tagasisaatmistootluse tagasi. See võib ära hoida olukorra, mis ilmneb juhul, kui isikuhooldusõiguse vaidlust lahendavatel lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutustel ei ole piisavalt teavet, mida võtsid arvesse tagasisaatmistootlust menetlevad ametiasutused. Tuleks märkida, et siin esineb lahknevus 1996. aasta konventsiooni ja Brüsseli IIa määruse toimimisel⁴⁶⁰. Brüsseli IIa määruse artikli 11 lõikega 6 kehtestatakse 1980. aasta konventsiooni artikli 13 alusel tagasisaatmisest keeldunud kohtule **kohustus** edastada kõik menetlusega seotud dokumendid enne õigusvastast äraviimist või kinnipidamist lapse harilikuks viibimiskohaks olnud riigi ametiasutustele. 1996. aasta konventsioon sellist kohustust ei sisalda. Ent nagu on kirjeldatud käsiraamatu **11. peatükis**, nähakse konventsiooniga ette selline koostöö ja suhtlemine ametiasutuste vahel⁴⁶¹.
- 13.11** 1996. aasta konventsiooni artiklist 34 võib kasu olla ka **taotluse saanud** osalisriigil, kes viib läbi tagasisaatmismenetlust 1980. aasta konventsiooni alusel. Kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriigilt saadud teave on oluline otsuse puhul, kas saata laps tagasi või mitte,⁴⁶² või muude kiireloomuliste kaitsemeetmete puhul, mida taotluse saanud osalisriigi kohtu- või haldusasutus kavatseb võtta (nt kiireloomulised kaitsemeetmed seoses lapse ohutu tagasisaatmisega), võib ametiasutus kasutada artiklis 34 sätestatud mehhanismi, et saada sellist asjakohast teavet lapse hariliku viibimiskoha osalisriigilt.

⁴⁵⁵ Artikli 11 lõige 2, vt käsiraamatu punktid **6.8–6.9**. Artikli 11 kasutamist, et anda pädevus vajalike kaitsemeetmete võtmiseks eesmärgiga tagada lapse ohutu tagasisaatmine või ajutine suhtlemisõigus tagasisaatmismenetluse raames (nagu on sätestatud käsiraamatu selles punktis ja punktis **13.7** ning **6. peatükis**), arutati 2011. aasta erikomisjonis (I osa) seoses sellega, kui need olukorrad osutuvad „edasilükkamatuteks“, nii et saab tugineda artiklile 11. Nagu märgitud käsiraamatu **6. peatükis**, siis seda, kas meetme saab võtta artikli 11 alusel – kas olukorda saab nõuetekohaselt kirjeldada „edasilükkamatu“ juhtumina –, otsustab alati pädev asutus, tuginedes talle esitatud konkreetse juhtumi asjaoludele.

⁴⁵⁶ Artikli 7 lõike 2 punkt e.

⁴⁵⁷ Artikli 30 lõige 2.

⁴⁵⁸ Artikkel 34. Vt lisaks käsiraamatu punktid **11.25–11.26**.

⁴⁵⁹ Eelkõige, kui tagasisaatmisest keeldutakse tuginedes sellele, et esineb tõsine oht, et lapse tagasisaatmine võib talle põhjustada füüsilisi või psüühilisi kannatusi või asetada lapse muul viisil ebakindlasse olukorda – 1980. aasta konventsiooni artikli 13 lõike 1 punkt b.

⁴⁶⁰ Vt käsiraamatu allmärkus 8.

⁴⁶¹ Artikkel 34. Vt lisaks käsiraamatu punktid **11.25–11.26**. Vt ka **näide 11 (I)**.

⁴⁶² Nt 1980. aasta konventsiooni artikli 13 alusel saadud kaitse. Samas, seoses küsimusega, kas lapse äraviimine või kinnipidamine oli „õigusvastane“ 1980. aasta konventsiooni artikli 3 tähenduses, vt erimehhanismi, mis on sätestatud 1980. aasta konventsiooni artiklis 15.

- 13.12** Lõpetuseks tuleks märkida, et ei 1996. aasta konventsioonis ega 1980. aasta konventsioonis ei ole sätestatud menetlust, mida tuleb järgida juhul, kui tagasisaatmismenetlus on algatatud samal ajal nii lapse hariliku viibimiskoha osalisriigis (1996. aasta konventsiooni artiklite 5 ja 7 alusel) kui ka selles osalisriigis, kuhu laps on õigusvastaselt viidud või kus teda on õigusvastaselt kinni peetud (1980. aasta konventsiooni artikli 12 alusel). 1996. aasta konventsiooni artikkel 13 ei lahenda seda küsimust, sest pädevus tegutseda 1980. aasta konventsiooni alusel ei tugine 1996. aasta konventsiooni artiklitele 5–10 (vt 1996. aasta konventsiooni artikkel 13). Sellistel asjaoludel peavad asjaomased osalisriigid suhtlema ja koostööd tegema (keskasutuste abil ja/või kasutama otsest kohtutevahelist suhtlemist), et teha kindlaks kõige asjakohasem toimimisviis, võttes arvesse lapse parimaid huve.⁴⁶³

Näide 13 (A)

Selles näites on riigid A ja B nii 1996. aasta konventsiooni kui ka 1980. aasta konventsiooni osalisriigid.

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Pärast lapse vanemate lahkuminekut jääb mõlemale vanemale lapse isikuhooldusõigus, aga vanemad lepivad kokku, et laps elab eelkõige oma ema juures ja suhtleb korrapäraselt oma isaga. Kolm kuud hiljem kolib ema ilma isa nõusolekuta lapsega riiki B.

Isa algatab 1980. aasta konventsiooni alusel tagasitoomismenetluse. Ema esitab süüdistuse selle kohta, et isa on last seksuaalselt väärkohelnud ning riigi B kohtud keelduvad tagasisaatmistootlust täitmast, tuginedes sellele, et esineb tõsine oht, et lapse tagasisaatmisel võidakse talle põhjustada füüsilisi või psühholoogilisi kannatusi⁴⁶⁴.

Isa esitab seega riigi A ametiasutustele taotluse lapse tagasisaatmiseks (kuna riigi A ametiasutused säilitavad pädevuse 1996. aasta konventsiooni artikli 7 alusel, ei too 1980. aasta konventsiooni alusel esitatud tagasisaatmisest keeldumine iseenesest kaasa pädevuse muutust⁴⁶⁵). Artikli 34 lõike 1 alusel võivad ja vajaduse korral peaksid riigi A kohtud taotlema riigi B ametiasutustelt teavet tagasisaatmistootlusest keeldumise põhjuste kohta ning teavet/tõendeid, millele otsus tugines.

Riigi A ametiasutused vaatavad juhtumi läbi ja leiavad, et puudub lapsele kannatuste tekitamise oht, kui laps saadetakse tagasi riiki A, ning et riigi B kohtule ei olnud kõiki asjakohaseid fakte esitatud. Nad võtavad vastu määruse, et laps tuleb saata tagasi riiki A.

Riigi A määrust tuleb seadusest tulenevalt riigis B tunnustada, kui puuduvad tunnustamisest keeldumise alused artikli 23 lõike 2 alusel. Asjaolu, et riigis B on 1980. aasta konventsiooni artikli 13 alusel tehtud tagasisaatmisest keeldumise otsus, ei ole iseenesest artikli 23 järgi tunnustamisest keeldumise alus. Kui ema ei ole valmis riigi A määrust vabatahtlikult täitma, võidakse määrus rakendada 1996. aasta konventsiooni artiklite 26 ja 28 kohaselt⁴⁶⁶.

Teine võimalus riigi B kohtute jaoks (olenevalt asjaomase juhtumi asjaoludest) võib olla välja anda määrus lapse tagasisaatmiseks 1980. aasta konventsiooni artikli 12 alusel, ent samal ajal võtta lapse kasuks vajalikke kaitsemeetmeid artikli 11 alusel, et tagada lapse ohutu tagasisaatmine ja lapse jätkuv kaitse riigis A (kuni sealsed ametiasutused saavad tegutseda). Nende meetmetega võiks sätestada näiteks seda, et

⁴⁶³ Üks oluline tegur selle küsimuse otsustamiseks võib olla tagasisaatmismenetluse kiire laad 1980. aasta konventsiooni alusel (vt 1980. aasta konventsiooni artiklid 2 ja 11).

⁴⁶⁴ 1980. aasta konventsiooni artikli 13 lõike 1 punkt b.

⁴⁶⁵ Vt käsiraamatu punktid **4.20-4.25**.

⁴⁶⁶ Vt käsiraamatu punktid **10.22-10.28**.

seni, kuni riigi A ametiasutused on valmis võtma vajalikke kaitsemeetmeid, 1) ei ole isal lubatud lapsega suhelda ning 2) ta peab tagama riigis A lapse ja ema jaoks eraldi eluaseme. Neid määruseid tuleb seejärel riigis A tunnustada (välja arvatud juhul, kui tehakse kindlaks mittetunnustamise alus, vt artikli 23 lõige 2) seni, kuni riigi A ametiasutused on valmis võtma vajalikke meetmeid lapse kaitse tagamiseks. Riik B võib soovida tagada nende kaitsemeetmete rakendamise riigis A enne seda, kui ta lubab tagasisaatmismääruse rakendamist, nii suures ulatuses kui võimalik (selle stsenaariumi puhul võiks eluasemenõude rakendamist kontrollida **enne** seda, kui tagasisaatmisel lubatakse toimuda, aga mittesuhtlemise määruse peab rakendama riik A, kui see on vajalik, lapse tagasipöördumisel riiki A).

b) Milline on 1996. aasta konventsiooni roll olukordades, kus 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsioon ei ole lapseröövi suhtes kohaldatav?

13.13 On hulk näiteid, mille puhul 1980. aasta konventsioon ei pruugi juhtumi suhtes kohalduda, ehkki 1996. aasta konventsioon kohaldub. Näiteks ei kohaldata 1980. aasta konventsiooni vanemate kui 16aastaste laste suhtes, samal ajal kui 1996. aasta konventsiooni kohaldatakse kuni 18aastaste laste suhtes⁴⁶⁷. Veelgi olulisem on see, et 1980. aasta konventsiooni kohaldatakse üksnes juhtumite suhtes, mille pooled on kaks riiki, mis on selle konventsiooni osalisriigid, ja mille vahel konventsioon on jõustunud. Näiteks kui riik on ühinenud 1980. aasta konventsiooniga, siis kohaldatakse 1980. aasta konventsiooni üksnes selle riigi ja teise osalisriigi vahel, kes on esimese riigi ühinemist **aktsepteerinud**⁴⁶⁸. Seega, kaks riiki, mis on seotud rahvusvahelise lapseröövi juhtumiga, võivad olla 1996. aasta konventsiooni osalisriigid, aga 1980. aasta konventsioon ei pruugi nende vahel jõus olla.

13.14 Palju viise, kuidas 1996. aasta konventsioonist võib õigusvastase äraviimise/kinnipidamise juhtudel abi olla, kui 1980. aasta konventsioon **ei** kohaldu, on nimetatud selle käsiraamatu eelnevates peatükkides. Need on näiteks järgmised.

- Pädevuse sätteid, mis tagavad, et pädevus jääb lapse hariliku viibimiskoha osalisriigile seni, kuni on täidetud ranged tingimused,⁴⁶⁹ on käsitletud käsiraamatu punktides **4.20–4.25** ning punktides **13.2–13.4**.
- Koostöösätteid, mis tagavad, et vanematele pakutaks 1996. aasta konventsiooni osalisriikides laias valikus teenuseid, mis võivad olla abiks rahvusvahelise lapseröövi juhtudel, on käsitletud käsiraamatu **11. peatükis**. Põhisätted, millest võib olla abi, kui laps on õigusvastaselt ära viidud või teda peetakse õigusvastaselt kinni, on keskasutuste kohustus pakkuda abi lapse asukoha kindlakstegemisel ning hõlbustada kokkulepitud lahendusi lapse isiku kaitseks⁴⁷⁰.
- Tunnustamist ja rakendamist käsitlevaid sätteid, mida on käsitletud käsiraamatu **10. peatükis**, võib koos pädevusnormidega samuti mõnel asjaolul kasutada, et tagada lapse tegelik tagasitoomine tema hariliku viibimiskoha osalisriiki. Näiteks võib lapse hariliku viibimiskoha osalisriigis asuval vanemal olla juba rakendamisele kuuluv eestkosteoiguse või lapse üleandmise määrus või ta võib olla võimeline selle määruse selles osalisriigis kiiresti hankima. See määrus võidakse seega saata konventsiooni alusel tunnustamiseks ja rakendamiseks osalisriiki, kuhu laps on õigusvastaselt

⁴⁶⁷ 1996. aasta konventsiooni artikkel 2. 1980. aasta konventsiooni artikkel 4.

⁴⁶⁸ Vt 1980. aasta konventsiooni artikkel 38.

⁴⁶⁹ 1996. aasta konventsiooni artikkel 7.

⁴⁷⁰ Artikli 31 punktid b ja c – mida võib täita keskasutus otse või neid võib täita kaudselt riigiasutuste või teiste organite kaudu. Vt käsiraamatu punkt **11.11**.

viidud või kus last on õigusvastaselt kinni peetud. Kui määrus kuulutatakse rakendatavaks või registreeritakse rakendatavana, tuleb seda rakendada viimasena nimetatud osalisriigis nii, nagu selle oleks vastu võtnud selle riigi ametiasutused, välja arvatud juhul, kui tehakse kindlaks mõni tunnustamisest keeldumise alus⁴⁷¹.

Näide 13 (B)

Selles näites on nii riik A kui ka riik B 1996. aasta konventsiooni osalisriigid. Samas, riik B ei ole 1980. aasta konventsiooni osalisriik⁴⁷².

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Pärast lapse vanemate lahkuminekut jääb mõlemale vanemale lapse isikuhooldusõigus, aga vanemad lepivad kokku, et laps elab eelkõige oma ema juures ja suhtleb korrapäraselt oma isaga. Kolm kuud hiljem kolib ema ilma isa nõusolekuta lapsega riiki B.

1996. aasta konventsiooni alusel võib isa lasta riigi A keskasutusel taotleda riigi B keskasutuselt abi lapse asukoha kindlakstegemiseks selles riigis⁴⁷³.

Ta võib lasta ka riigi A keskasutusel hankida teavet riigi B keskasutuselt riigi B seaduste ja selles riigis pakutavate teenuste kohta seoses lastekaitsega⁴⁷⁴.

Pädevus võtta kaitsemeetmeid lapse suhtes jääb riigi A ametiasutustele⁴⁷⁵. Isa taotlusel võivad need ametiasutused seega olla valmis välja andma määruse, et laps tuleb viivitamata tagasi saata riigi A kohtualluvusse (kas ema hoole all viibides või, kui ema ei soovi riiki A tagasi pöörduda, siis võib lapse anda üle isa hoole alla). See määrus tuleb rakendada riigis B isa või mis tahes huvitatud isiku taotlusel⁴⁷⁶. Samas aga olenevalt juhtumi asjaoludest võivad riigi A kohtud anda selle asemel välja määruse, et laps peaks jääma ema hoole alla riigis B kuni lapsega seotud isikuhooldusõiguse küsimuste täieliku menetlemiseni (mis toimub riigis A), aga laps peab vahepeal saama isaga suhelda, kui menetlus on pooleli.

B. Külastamine / suhtlemine⁴⁷⁷

a) Mis on suhtlemisõigused?

13.15 Artikli 3 punktis *b* märgitakse, et lapse isiku või vara kaitseks mõeldud meetmed võivad muu hulgas käsitleda „suhtlemise õigust“. Ehkki konventsioonis ei ole esitatud termini „suhtlemise õigus“ täielikku määratlust, on sõnaselgelt sätestatud, et see õigus hõlmab „õigust viia laps piiratud ajaks mujale kui tema harilik viibimiskoht“⁴⁷⁸. See sõnastus on üle võetud 1980. aasta konventsiooni artikli 5 punktis *b* esitatud „külastamisõiguse“ sõnastusest⁴⁷⁹. See keelekasutuse järjekindlus kahes konventsioonis on tahtlik ning termineid tuleks tõlgendada

⁴⁷¹ Rakendamise kohta vt käsiraamatu punktid **10.22–10.28**.

⁴⁷² 1980. aasta konventsioon ei ole seega kahe riigi vahel jõus ning seda juhtumi suhtes ei kohaldata.

⁴⁷³ Artikli 31 punkt *c*. Vt käsiraamatu punkt **11.11**.

⁴⁷⁴ Artikli 30 lõige 2: isa võib lasta osalisriigi B (mis on tema hariliku viibimiskoha osalisriik) keskasutusel taotleda teavet või ta võib pöörduda osalisriigi A keskasutuse poole otse. Vt käsiraamatu punkt **11.10**.
⁴⁷⁵ 1996. aasta konventsiooni artikkel 7, mida on käsitletud käsiraamatu punktides **4.20–4.25**.

⁴⁷⁶ Välja arvatud juhul, kui konventsiooni alusel tehakse kindlaks mittetunnustamise alus, vt artikli 26 lõige 3, mida on käsitletud käsiraamatu punktis **10.24**.

⁴⁷⁷ Lisateavet leiab piiriülese suhtlemise heade tavade juhendist (*op. cit.* allmärkus 216). Terminiküsimusi (nt „külastamine“ ja „suhtlemine“) on käsitletud punktis xxvi.

⁴⁷⁸ Artikli 3 punkt *b*. Artikli 3 punkt *b*. Vt artikli 3 punkti *b* tähenduse kohta ka käsiraamatu punkt **3.22**.

⁴⁷⁹ 1996. aasta konventsiooni artikli 3 punktis *b* sätestatud „eestkostõiguste“ sõnastus on samuti üle võetud 1980. aasta konventsiooni artikli 5 punktist *b*.

samal autonoomsel⁴⁸⁰ viisil mõlemas konventsioonis, et tagada konventsioonide vastastikune täiendavus. Tuleks märkida, et 1996. aasta konventsiooni seletuskirjas on selgitatud, et selline „suhtlemise õigus“ hõlmab „kaugteel suhtlemist, mida vanemal on õigus teha, et suhelda oma lapsega kirja, telefoni või faksi teel“⁴⁸¹.

- 13.16 Kogu käsiraamatus esitatud näited on illustreerinud 1996. aasta konventsiooni iga peatüki tähtsust rahvusvahelise külastus-/suhtlemisõiguse juhtumite puhul. Selles jaos koondatakse mõned 1996. aasta konventsiooni sätted, mis on nende juhtumite korral eriti olulised.

b) Riikidevaheline halduskoostöö⁴⁸² rahvusvahelistes külastus-/suhtlemisõiguse asjades

- 13.17 Lisaks keskasutuste üldistele kohustustele, millest mõned, näiteks abi osutamine lapse asukoha kindlakstegemisel ning kokkulepitud lahenduste hõlbustamine, on kasulikud ka külastus- või suhtlemisõiguse kasutamisel, on 1996. aasta konventsiooni artikkel 35 pühendatud eelkõige koostööle rahvusvahelistes külastus-/suhtlemisõiguse asjades. Artiklis 35 on sätestatud, et ühe osalisriigi pädevad asutused võivad paluda teise osalisriigi asutustel abistada käesoleva konventsiooni alusel võetud kaitsemeetmete rakendamisel, eelkõige tagades lapsega suhtlemise õiguse ja regulaarsete otsekontaktide õiguse tõhusa teostamise.⁴⁸³
- 13.18 Artiklis 35 on sätestatud ka mehhanism vanema jaoks, kes elab muus osalisriigis kui laps, mille kaudu ta saab lasta oma riigi ametiasutustel koguda teavet ja tõendeid ning teha järeldus selle vanema sobivuse kohta last külastada / lapsega suhelda ning tingimuste kohta, mille alusel sellist külastus-/suhtlemisõigust tuleb kasutada⁴⁸⁴. Seda teavet ning neid tõendeid ja järeldusi peavad arvesse võtma ametiasutused, kellel on pädevus teha otsus lapsega seotud külastamis-/suhtlemisõiguse kohta. Artikliga antakse kaalutlusõigus ka ametiasutustele, kellel on pädevus peatada külastus-/suhtlemisõiguse menetlus kuni sellise taotluse tulemuste kättesaamiseni⁴⁸⁵. Konventsioonis rõhutatakse, et see peatamine eesmärgiga oodata sellise teabe saamist võib olla eriti asjakohane, kui menetluses arutatakse lapse eelmise hariliku viibimiskoha riigis antud külastus-/suhtlemisõiguse piiramist või lõpetamist.⁴⁸⁶

Näide 13 (C)

Ema ja laps asusid mitu aastat tagasi õiguspäraselt osalisriigist B ümber osalisriiki A ning isa jäi osalisriiki B. Kehtestati suhtlemiskord ja isa suhtles lapsega korrapäraselt. Ema soovib nüüd lapse ja isa vahelist suhtlemiskorda vähendada või peatada ning algatab selleks osalisriigi A ametiasutustes menetluse. Isa taotleb, et osalisriigi B ametiasutused koguksid teavet/tõendeid ning teeksid järelduse tema sobivuse kohta kasutada suhtlemisõigust ja tingimuste kohta, mille alusel seda õigust tuleks kasutada⁴⁸⁷. Ta taotleb ka seda, et osalisriigis A juhtumit menetlevad ametiasutused peataksid menetluse kuni osalisriigi B järelduste

⁴⁸⁰ See tähendab, et termineid tuleks tõlgendada sõltumatult, ilma riigisisese õiguse piiranguteta.
⁴⁸¹ Seletuskirja punkt 20. Tänapäeval hõlmaks see kaudne suhtlemine eeldatavasti e-posti ja interneti teel suhtlemist, samuti videokõnevõimalusi.
⁴⁸² Koostöösätteid on üksikasjalikult käsitletud käsiraamatu **11. peatükis**.
⁴⁸³ Artikli 35 lõige 1. Vt käsiraamatu punktid **11.27–11.30**.
⁴⁸⁴ Artikli 35 lõige 2.
⁴⁸⁵ Artikli 35 lõige 3.
⁴⁸⁶ *Id.*
⁴⁸⁷ Artikli 35 lõige 2.

kättesaamiseni⁴⁸⁸. Ametiasutused rahuldavad selle taotluse ning menetlus peatatakse osalisriigis A. Osalisriigi B ametiasutused uurivad olukorda ja koostavad aruande, mis näitab isa sobivust suhtlemisõigust kasutada. Osalisriigi A ametiasutused aktsepteerivad seda aruannet ja selle juurde lisatud teavet tõenditena ning võtavad seda arvesse, kui teevad oma otsuse suhtlemisõiguse kohta⁴⁸⁹.

c) Eelnev tunnustamine⁴⁹⁰

13.19 1996. aasta konventsiooni alusel tunnustatakse üldiselt ühes osalisriigis välja antud suhtlemismäärust seadusest tulenevalt kõikides teistes osalisriikides⁴⁹¹. Alused, millele tunnustamisest keeldumine võib tugineda, on piiratud ning nende ammendav loetelu on esitatud konventsiooni artikli 23 lõikes 2⁴⁹².

13.20 Samas on konventsiooni artiklis 24 sätestatud eelneva tunnustamise võimalus, mis on eriti kasulik vahend rahvusvahelise külastus-/suhtlemisõiguse hõlbustamisel. Seda seetõttu, et see võib leevendada vanemate muret, et teistes osalisriikides asuvad pooled ei tunnusta suhtlemismääruseid. Selle kasutamist illustreerivad kaks alltoodud olukorda, mis hõlmavad rahvusvahelist külastamist/suhtlemist.

- Kui laps peab minema suhtlemise ajaks teise osalisriiki, siis võib/võivad lapse peamine hooldaja / peamised hooldajad olla mures, et suhtlemisõigust kasutav isik ei järgi suhtlemismäärust ning last ei pruugita pärast suhtlemist tema/nende hoole alla tagasi saata. Nii lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi isikuhooldus- kui ka suhtlemismääruste eelnev tunnustamine tagab, et kui suhtlemismäärust ei järgita osalisriigis, kus suhtlemine toimub, võidakse rakendada lapse tagasisaatmist peamise hooldaja juurde (kooskõlas 1996. aasta konventsiooni artiklitega 26 ja 28). See õiguskindlus võib julgustada peamist hooldajat lubama suhtlemisel toimuda⁴⁹³.
- Kui vanem soovib rahvusvaheliselt koos lapsega ümber asuda, siis võib nii-öelda mahajäänud vanem olla mures, et ümberasuv vanem ei pea pärast ümberasumist suhtlemismäärusest kinni. Eelnev tunnustamine tagab sellele vanemale, et kui ümberasuv vanem ei järgi suhtlemismäärust, siis rakendatakse see osalisriigis, kuhu vanem on lapse viinud, nii nagu see oleks selles riigis välja antud⁴⁹⁴.

13.21 Eelneva tunnustamise süsteem võib pakkuda ka tagatist, et külastamise/suhtlemise **tingimused**, mille on kehtestanud peamist pädevust teostavad ametiasutused, on rakendatavad alates hetkest, kui laps saabub teise osalisriiki külastamise või ümberasumise eesmärgil.

13.22 Kui 1996. aasta konventsioon **ei** ole asjaomaste riikide vahel jõus, kasutatakse sageli nii-öelda kordavaid määruseid (ingl *mirror order*) kui vahendit, mis tagab selle, et ühes riigis vastu võetud määrust saab rakendada teises riigis. Kordav

⁴⁸⁸ Artikli 35 lõige 3.

⁴⁸⁹ Artikli 35 lõige 2.

⁴⁹⁰ Seda on täpsemalt käsitletud käsiraamatu **10. peatüki** punktides **10.16–10.21**.

⁴⁹¹ Artikli 23 lõige 1.

⁴⁹² Vt käsiraamatu punktid **10.4–10.15**.

⁴⁹³ Kui asjaomaste riikide vahel on jõus 1980. aasta konventsioon, pakuks selles olukorras ka tagasisaatmise õiguskaitsevahend peamisele hooldajale märkimisväärset kindlustunnet. Seda seetõttu, et peamine hooldaja teaks, et olemas on kiire õiguskaitsevahend, kui rikutakse kohtumäärust ja peetakse last õigusvastaselt kinni. Sel viisil hõlbustab ka 1980. aasta konventsioon rahvusvahelist külastus-/suhtlemisõigust.

⁴⁹⁴ Vt samas käsiraamatu punktid **13.23–13.27** seoses rahvusvahelise ümberasumisega ning asjaoluga, et osalisriik, kuhu laps on kolinud, saab lapse suhtes üldist pädevust omavaks osalisriigiks, kui sellest riigist on saanud lapse harilik viibimiskoht (artikli 5 lõige 2; vt käsiraamatu punktid **4.8–4.11**).

määrus on määrus, mille annab kohus välja näiteks selles riigis, kus külastamis-/suhtlemisõigust tuleb teostada, või riigis, kuhu laps peaks ümber asuma, ning mis on esimeses riigis välja antud määrusega identne või sarnane. Teises riigis välja antud määrus muutub mõlemas riigis täielikult rakendatavaks ja kehtivaks. Samas on osas riikides ja olukordades partneritel tekkinud raskusi kordavate määruste hankimisel. See on sageli tulenenud asjaolust, et kõnealune riik ei ole võtnud arvesse seda, et ta on pädev välja andma taotletavat kordavat määrust, sest lapse harilik viibimiskoht ei ole selles riigis (nt kui laps lihtsalt külastab seda riiki, et kasutada suhtlemisõigust). 1996. aasta konventsiooniga seega välditakse seda raskust ning sätestatakse oluliselt lihtsam ja kiirem meetod, mille alusel ühe osalisriigi määrust tunnustatakse ning mis on rakendatav teises osalisriigis.

d) Rahvusvaheline ümberasumine⁴⁹⁵

- 13.23** Rahvusvahelise ümberasumisega seotud probleeme võtavad ametiasutused mitmes riigis aina rohkem arvesse. Rahvusvaheline ümberasumine hõlmab lapse alalist kolimist, tavaliselt koos lapse peamise hooldajaga, ühest riigist teise. Tulemuseks on sageli see, et laps elab palju kaugemal vanemast, kes ei asunud ümber, ning külastus-/suhtlemisõiguse kasutamine selle vanema poolt muutub keerulisemaks ja kallimaks.
- 13.24** Oluline on see, et rahvusvahelise ümberasumise raames välja antud külastus-/suhtlemisõiguse määruse tingimusi täidetakse maksimaalselt riigis, kuhu ümber asutakse. Sellel on kaks põhjust: 1) ümberasumise kohta otsuse tegevad ametiasutused on kõige paremini sobinud tegema otsust selle kohta, mis on lapse parimates huvides seoses jätkuva külastus-/suhtlemisõiguse olemasoluga mitteümberasuval vanemal; ning 2) kui asjaomases riigis ei järgita sellistes olukordades määruseid, võib see avaldada negatiivset mõju kohtunikele, kes arutavad, kas lubada edaspidi ümberasumist sellesse riiki (st ümberasumise loa andmisest võidakse keelduda, sest suhtlemist ei saa piisavalt tagada).
- 13.25** Kui külastus-/suhtlemisõigust käsitlev määrus antakse välja rahvusvahelise ümberasumise kontekstis (selle osalisriigi ametiasutuste poolt, kus on lapse harilik viibimiskoht), võib seda määrust konventsiooni artikli 23 lõike 1 alusel tunnustada seadusest tulenevalt osalisriigis, kuhu laps ümber asub. Seda võib selles osalisriigis artiklite 26 ja 28 kohaselt rakendada nii, nagu see oleks välja antud selles osalisriigis. Kui esineb kartusi, et määrust ei pruugita pärast ümberasumist tunnustada, tuleks taotleda eelnevat tunnustamist artikli 24 alusel⁴⁹⁶.
- 13.26** Samas võib rahvusvahelise ümberasumise puhul tekkida kartus, et 1996. aasta konventsiooni alusel läheb kohe, kui lapse harilikuks viibimiskohaks saab osalisriik, kuhu ta on õiguspäraselt⁴⁹⁷ ümber asunud, esmane pädevus võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid üle selle osalisriigi pädevatele asutustele (vt artikli 5 lõige 2 ja käsiraamatu punktid **4.8–4.11**). Kartus seisneb seega asjaolus, et ümberasuv vanem võib seda pädevuse muudatust ära kasutada ning taotleda seejärel päritoluosalisriiki jäänud vanema külastus-/suhtlemisõiguste muutmist, piiramist või isegi lõpetamist. Vt selles küsimuses üksikasjalike juhtnööride saamiseks piiriülese suhtlemise heade tavade juhendi 8. peatükki⁴⁹⁸.

⁴⁹⁵ Rahvusvahelist ümberasumist ja suhtlemist on põhjalikumalt käsitletud piiriülese suhtlemise heade tavade juhendi (*op. cit.* allmärkus 216) 8. peatükis.

⁴⁹⁶ Seda on käsitletud käsiraamatu punktides **13.19–13.22**.

⁴⁹⁷ Kui ümberasumine ei olnud õiguspärane ning tegu oli lapse õigusvastase äraviimise või kinnipidamisega, vt artikkel 7 ja käsiraamatu punktid **4.20–4.25**.

⁴⁹⁸ *Op. cit.* allmärkus 216, punkt 8.5.4.

- 13.27 Nagu eespool märgitud, oleks selle vanema jaoks üks võimalikke kaitseabinõusid külastus-/suhtlemisõigust käsitleva määruse eelnev tunnustamine⁴⁹⁹ uues osalisriigis eesmärgiga tagada tema külastus-/suhtlemisõigus. Kui seda on tunnustatud, siis käsitlevad ümberasumise osalisriigi ametiasutused määrust samasuguse staatusega määrusena nagu selle osalisriigi ametiasutuste välja antud määrused. Samas, isegi kui määrust ei ole eelnevalt tunnustatud, ei tohiks see osalisriik, kuhu laps on ümber asunud, lubada määruse läbivaatamist ja muutmist, välja arvatud juhul, kui ta lubaks antud asjaoludel külastus-/suhtlemisõigust käsitleva riigisisese määruse läbivaatamist või muutmist.⁵⁰⁰ Peale selle, kui osalisriik, kuhu laps on ümber asunud, käsitleb külastus-/suhtlemisõiguse määruse kontrollimise või muutmise taotlust, mis on esitatud **lühikese aja jooksul pärast** kohtu lubatud ümberasumist, peaks läbivaatamistaotlust käsitlev kohus tegutsema väga aeglaselt, et takistada külastamist/suhtlemist käsitlevat korda, mille on vastu võtnud ümberasumise otsuse teinud ametiasutus⁵⁰¹. Juhul kui peetakse vajalikuks meetmete võtmist määruse läbivaatamiseks või muutmiseks, tuleks kaaluda konventsioonis sätestatud mehhanismide kasutamist, et hankida asjakohast teavet lapse varasema hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutustelt (nt tuleks kaaluda konventsiooni artikli 9 kasutamist, et anda pädevus üle sellele osalisriigile, või artiklis 35 sätestatud mehhanismi kasutamist)⁵⁰².

e) Rahvusvaheline külastamine/suhtlemine juhtudel, mil 1980. aasta konventsioon ja 1996. aasta konventsioon on kohaldatavad.

- 13.28 Tuleks meeles pidada, et riikides ja olukordades, kus on kohaldatav ka 1980. aasta konventsioon, sisaldavad 1980. aasta konventsiooni artikli 7 lõike 2 punkt f ja artikkel 21 olulisi kohustusi seoses külastamise/suhtlemisega⁵⁰³. See käsiraamat ei ole koht nende sätete üksikasjalikuks käsitlemiseks, aga viidata tuleks piiriülese suhtlemise heade tavade juhendile⁵⁰⁴ (eelkõige 4. peatükile) ning keskasutuse tegevuse heade tavade juhendile⁵⁰⁵ (eelkõige 5. peatükile).
- 13.29 Osalisriigid peaksid silmas pidama seda, et 1980. ja 1996. aasta konventsioonide sätted on erineva rõhuasetusega seoses külastus-/suhtlemisõigustega. 1980. aasta konventsiooni artiklis 21 on eraldi sätestatud, et keskasutus võib ise või vahendaja kaudu „algatada menetluse või aidata algatada menetlust, mille eesmärk on kaitsta neid [suhtlemise] õigusi ning tagada nende õigustega seotud tingimuste täitmine“. Kui mõlemad konventsioonid kohalduvad, siis on 1996. aasta konventsiooni külastamise/suhtlemisega seotud sätete eesmärk „täiendada ja tugevdada“ koostööd seoses 1980. aasta konventsioonis sätestatud külastus-/suhtlemisõigustega⁵⁰⁶.

⁴⁹⁹ Eelnevat tunnustamist on täiendavalt arutatud käsiraamatu punktides **13.19–13.21**.

⁵⁰⁰ Vt piiriülese suhtlemise heade tavade juhendi (*op. cit.* allmärkus 216) 8. peatükki ja eelkõige punkti 8.5.

⁵⁰¹ *Ibid.*, punkt 8.5.3.

⁵⁰² Need mehhanismid võivad osutada kasulikuks ka olukordades, kus suhtlemismäärust ei olnud kavandatava ümberasumise raames välja antud, aga õiguspärane ümberasumine toimus peagi pärast suhtlemismääruse väljaandmist. *Ibid.*

⁵⁰³ Nagu märgitud käsiraamatu allmärkuses 493, tuleks meeles pidada ka seda, et tagasisaatmise õiguskaitsevahend 1980. aasta konventsioonis on väga oluline vahend rahvusvahelise külastamise/suhtlemise hõlbustamisel. Andes hooldajale tugevaima tagatise lapse õigusvastase kinnipidamise eest, tagab see kindlustunnet loova õigusraamistiku, milles rahvusvaheline külastamine/suhtlemine saab toimuda.

⁵⁰⁴ *Op. cit.* allmärkus 216.

⁵⁰⁵ *Op. cit.* allmärkus 355.

⁵⁰⁶ Vt seletuskirja punkt 146.

- 13.30 Kui esitatakse taotlus rahvusvaheliseks külastamiseks/suhtlemiseks sellistel asjaoludel, mil mõlemad konventsioonid kohalduvad, siis soovitakse, kui see on asjakohane, mõlemat konventsiooni taotluses nimetada⁵⁰⁷.

C. Piiriülene kasuperekonda, *kafalah* hoole alla või hooldeasutusse paigutamine

- 13.31 Otsused, mis on seotud lapse paigutamisega kasuperekonda või hooldeasutusse⁵⁰⁸ või lapse hooldamisega *kafalah* või samalaadse institutsiooni poolt, on hõlmatud lapse kaitseks suunatud meetmete määratlusega ning kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse⁵⁰⁹. Selliste paigutamiste või otsuste tegemise pädevust reguleerivad seega konventsiooni pädevussätted⁵¹⁰ ning ühes osalisriigis tehtud paigutamisi või otsuseid tuleb mittetunnustamise aluse puudumisel tunnustada ja rakendada teistes osalisriikides.⁵¹¹
- 13.32 Oluline on see, et konventsioonis sätestatakse ka riikidevaheline koostöö seoses kasvava arvu juhtumitega, mille puhul asendushooldeasutusse paigutatud lapsed kolivad välismaale, näiteks kasuperekonnas elades või muude pikaajaliste süsteemide raames, mis ei tähenda lapsendamist. See hõlmab süsteemi, mida kasutatakse islami õiguse institutsiooni ehk *kafalah*⁵¹² alusel.

Näide 13 (D)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A. Osalisriigi A ametiasutused teevad otsuse, et lapse eest peaksid kafalah kaudu kandma hoolt tema onu ja onu abikaasa. Paar ja laps kolivad hiljem osalisriik B. Kuna osalisriigi A ametiasutuste tehtud otsus vastab kõikidele tunnustamise nõuetele, tunnustavad osalisriigi B ametiasutused seadusest tulenevalt kafalah korraldust⁵¹³.

- 13.33 Kui ametiasutus kavandab lapse paigutamist kasuperekonda või hooldeasutusse või lapse hooldamist *kafalah* või samalaadse institutsiooni poolt **ning selline hooldus peaks toimuma teises osalisriigis**, siis sätestatakse konventsioonis ranged õigusnormid, mida tuleb täita enne, kui paigutamise saab jõustada. Need õigusnormid hõlmavad koostööd mõlema osalisriigi ametiasutuste vahel ning tagavad lapse parimate huvide kindlustamise. Kui neid õigusnorme ei järgita, siis ei või välisriiki paigutamist konventsiooni alusel tunnustada⁵¹⁴.
- 13.34 Õigusnormid on sätestatud konventsiooni artiklis 33⁵¹⁵. Seda artiklit kohaldatakse juhul, kui:

⁵⁰⁷ Vt ka punktid 11.2 ja 11.6 seoses sellega, et tuleb hoolikalt kaaluda sama keskasutuse määramist 1980. ja 1996. aasta konventsioonide alusel, kui riik on mõlema konventsiooni osaline. See on näide olukorra kohta, kus mõlema konventsiooni alusel sama asutuse määramine võib olla kasulik.

⁵⁰⁸ Seoses laste asendushooldusega vt käsiraamatu allmärkus 83, mis käsitleb laste asendushoolduse suuniseid „Guidelines for the Alternative Care of Children“, mida tunnustati ametlikult Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peaassamblee 24. veebruari 2010. aasta resolutsiooniga A/RES/64/142.

⁵⁰⁹ Artikli 3 punkt e. Vt käsiraamatu punktid 3.25–3.28.

⁵¹⁰ Artiklid 5–10. Vt käsiraamatu 4. peatükk.

⁵¹¹ Artikli 23 lõige 2. Vt käsiraamatu punktid 10.4–10.15.

⁵¹² Nagu käsiraamatus eespool märgitud, ei kuulu *kafalah* süsteimid rahvusvahelise lapsendamise 1993. aasta Haagi konventsiooni kohaldamisalasse: Vt käsiraamatu punktid 3.25–3.28.

⁵¹³ Artikkel 23. Vt käsiraamatu punktid 10.1–10.3.

⁵¹⁴ Artikli 23 lõike 2 punkt f. Vt käsiraamatu punktid 10.4–10.15.

⁵¹⁵ Vt käsiraamatu punktid 11.13–11.17.

- ametiasutusel on pädevus konventsiooni artiklite 5–10 alusel ning
- ametiasutus kavandab lapse paigutamist kasuperekonda või hooldeasutusse või lapse hooldamist *kafalah* või samalaadse institutsiooni poolt teises osalisriigis.

13.35 Ametiasutus, kes soovib paigutamist ellu viia, peab edastama teise osalisriigi ametiasutusele aruande, mis sisaldab lapse üksikasjalikke andmeid ja kavandatava paigutamise või hooldamise põhjendusi⁵¹⁶. Lapse välisriiki paigutamise otsuse võib artiklite 5–10 alusel pädevust omav ametiasutus teha üksnes juhul, kui teise osalisriigi ametiasutus on andnud paigutamiseks või hooldamiseks nõusoleku, võttes arvesse lapse parimaid huve⁵¹⁷. Kui seda menetlust ei järgita, siis see tähendab, et võib keelduda konventsiooni alusel meedet tunnustamast⁵¹⁸.

13.36 Iga osalisriik võib⁵¹⁹ määrata ametiasutuse, kellele tuleks adresseerida artikli 33 kohased taotlused, vt käsiraamatu punkt **11.15**.

13.37 Esineb mõningaid küsimusi selle kohta, millised kaitsemeetmed kuuluvad konventsiooni artikli 33 kohaldamisalasse (ja seega nõuavad artiklis 33 sätestatud menetluse läbiviimist)⁵²⁰. Eelkõige esineb küsimus seoses sellega, kas pädeva asutuse kaitsemeede, millega määratakse, et laps peaks elama teises osalisriigis koos laiendatud perekonna liikmetega (nt vanavanemad, tädi või onu), kuulub artikli 33 kohaldamisalasse. Sellele küsimusele ei ole kaheksateistkümnenda diplomaatilise istungjärgu menetluste dokumendis vastust antud. Artikli 33 idee pakkusid töödokumendis nr 59 algul välja Madalmaad, selgitades seda järgmiselt: „Kui lapse paigutamine väljapoole tema päritoluperekonda hõlmab tema viimist teise osalisriiki, tuleks järgida menetlust, mis sarnaneb 29. mai 1993. aasta konventsioonis sätestatud menetlusega.“⁵²¹ Samas jätab see lahtiseks küsimuse, kas väljendiga „päritoluperekond“ sooviti viidata üksnes lapse „tuumperekonnale“, kellega koos ta on varem elanud, või laiemale perekonnale, et hõlmata võimalikud lähisugulased⁵²².

13.38 2011. aasta erikomisjoni (I osa) ajal toimus mõningane arutelu artikli 33 kohaldamisala üle. Mõned eksperdid väljendasid muret, et selliste kaitsemeetmete hõlmamine artikli 33 mõjualaga tekitaks tarbetuid takistusi laste paigutamisel teistes osalisriikides asuvate sugulaste juurde. Teised eksperdid avaldasid kartust, et kui need meetmed ei kuuluks artikli 33 kohaldamisalasse, siis puuduksid kohustuslikud kaitseabinõud, et tagada selle osalisriigi, kuhu laps kavatakse paigutada, eelnev teadlikkus lapse paigutamisest sellesse riiki ning tagada, et

⁵¹⁶ Artikli 33 lõige 1.

⁵¹⁷ Artikli 33 lõige 2.

⁵¹⁸ Artikli 23 lõike 2 punkt f.

⁵¹⁹ Selle asutuse määramine ei ole kohustuslik, aga võib hõlbustada tõhusat teabevahetust. Vt selle kohta Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas Health Services Executive vs. S.C., A.C. (26. aprilli 2012. aasta otsus kohtuasjas C-92/12), milles kohus leidis (punkt 82) seoses Brüsseli IIa määruse artikliga 56, et: „Liikmesriikidel tuleb seega kehtestada artiklis 56 ette nähtud nõusoleku andmiseks selged reeglid ja menetlused, et tagada õiguskindlus ja kiirus. Muu hulgas peavad menetlused võimaldama paigutamist kaalulval kohtul teha hõlpsasti kindlaks pädev asutus ja pädeval asutusel kiiresti anda oma nõusolek või jätta see andmata.“ Vt lisaks käsiraamatu punktid **13.31–13.42**.

⁵²⁰ Seoses sellega tuleks märkida, et esineb oluline erinevus konventsiooni artikli 33 ja Brüsseli IIa määruse artikli 56 sõnastuse vahel. Määruse artiklis 56 on sätestatud, et see kehtib juhul, kui kohus „arutab lapse paigutamist hooldeasutusse või kasuperekonda“. Teisest küljest on konventsiooni artiklis 33 sätestatud, et see kehtib juhul, kui pädev asutus „kavandab lapse paigutamist kasuperekonda või hooldeasutusse või lapse hooldamist *kafalah* või samalaadse institutsiooni poolt“ (esiletõst lisatud).

⁵²¹ Vt „*Proceedings of the Eighteenth Session*“ (1996), Tome II, *Protection of children*, lk 249, op. cit. allmärkus 19.

⁵²² Dokumendi „*Proceedings of the Eighteenth Session*“ protokollis nr 16 esitatud arutelu, mis käsitleb põhjalikumalt töödokument nr 89 (mille on esitanud Madalmaad, Hispaania, Iirimaa, Šveits, Belgia, Luksemburg ja Rootsi), ei ole vaadeldud kavandatava artikli täpset kohaldamisala.

enne lapse kolimist on arvesse võetud ja lahendatud näiteks rändeküsimused või juurdepääs avalikele teenustele⁵²³. Peale selle võivad asjaomased riigiasutused osalisriigis, kuhu laps peaks elama asuma, mitte teada saada olulistest küsimustest, nagu lapse taust (nt võimalikud lastekaitseprobleemid, mis töid kaasa asendushoolduse) ning paigutamise laad – need on küsimused, mis võivad tingida lapse olukorra jätkuva jälgimise vajaduse⁵²⁴. Kindlat tava selles küsimuses veel ei ole.

13.39 Tuleks märkida, et konventsioonis endas ei ole sätestatud täpseid üksikasju, kuidas artikli 33 kohane menetlus peaks praktikas toimima, vaid see sisaldab üksnes põhinorme. Osalisriigid peavad ise kehtestama menetluse nende põhinormide rakendamiseks. Nad võivad soovida kaaluda selgete ja tõhusate õigusnormide ning menetluste kehtestamist, mis võivad eelkõige võimaldada paigutamist kavandaval ametiasutusel teha lihtsasti kindlaks pädev asutus teises osalisriigis, kelle käest tuleb nõusolekut küsida.

13.40 Ehkki 1996. aasta konventsiooni materiaalsest kohaldamisalast on lapsendamine sõnaselgelt välja jäetud, sätestatakse rahvusvahelise lapsendamise 1993. aasta Haagi konventsiooniga sarnane menetlus rahvusvahelise lapsendamise juhtudel, millest võib olla abi 1996. aasta konventsiooni artikli 33 mõistmisel (ja/või rakendamisel). Ning ehkki lapsendamise ja muude hooldusvormide õiguslikud tagajärjed ja nõuded erinevad, võivad 1993. aasta konventsiooni koostõõmehhanismid ja teatavad üldpõhimõtted osutada siiski kasulikuks seoses piiriülese hooldusega. Rahvusvahelise lapsendamise 1993. aasta Haagi konventsiooni heade tavade juhendis (*Guide to Good Practice on the 1993 Hague Intercountry Adoption Convention*)⁵²⁵ on esitatud nende mehhanismide ja põhimõtete selged selgitused.

13.41 Üks näide, mille puhul rahvusvahelise lapsendamise 1993. aasta Haagi konventsioonis sätestatud menetlus andis mõningaid suuniseid 1996. aasta konventsiooni artikli 33 toimimist käsitlevate õigusnormide kehtestamisel, on Madalmaade rakendusakt, milles on eraldi peatükk sellistel juhtudel kasutatava menetluse kohta, mil laps tuleb paigutada Madalmaadest teise osalisriiki või teisest osalisriigist Madalmaadesse⁵²⁶. Nende õigusnormide alusel on Madalmaade keskasutus pädev asutus, kes võib teha otsuse paigutada Madalmaades harilikult viibiv laps kasuperekonda või hooldeasutusse või pakkuda talle muud hooldust teises osalisriigis. Enne selle otsuse tegemist peab ta esitama põhjendatud taotluse koos last käsitleva aruandega selle osalisriigi keskasutusele või muule pädevale asutusele, kuhu laps kavatakse paigutada või kus hakatakse talle hooldust pakkuma. Keskasutus peab seejärel teise asutusega konsulteerima. Enne otsuse tegemist tuleb keskasutusele esitada:

- kirjalik deklaratsioon nõusoleku kohta, mille on andnud isikud või institutsioon, kelle juurde laps paigutatakse või kelle poolt või kelle juures talle hooldust pakutakse;

⁵²³ Vt seletuskirja punkt 143, kus märgitakse, et artikliga 33 antakse taotluse saanud riigile „õigus otsus läbi vaadata“ ja „võimaldatakse ametiasutustel määrata eelnevalt kindlaks tingimused, mille alusel laps jääb taotluse saanud riiki, eelkõige seoses sisserändeõigusega, mis kehtib selles riigis, või isegi seoses paigutamisinõu rakendamisega seotud kulude jagamisega“.

⁵²⁴ Kuna taas puuduks osalisriikide teabevahetuse **kohustus** (nagu artikli 33 alusel) selles küsimuses. Samas tuleks märkida, et muud konventsiooni koostõösätted võivad ette näha meetodeid, millega saab hankida teavet osalisriigilt, kuhu last soovatakse paigutada (nt artikkel 34), samuti meetodeid, mille alusel saab edastada teavet selles osalisriigis. Samas toimivad need sätted mittekohustuslikult. Vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

⁵²⁵ *Op. cit.* allmärkus 2, suunis nr 1, eelkõige 7. peatükk, lk 79 jj.

⁵²⁶ International Child Protection Implementation Act, 16 February 2006 (16. veebruari 2006. aasta rahvusvaheline lastekaitse rakendusseadus), 3. peatükk.

- soovi korral selle riigi keskasutuse või muu pädeva asutuse, kuhu laps paigutatakse, koostatud aruanne, mis näitab kasuvanema sobivust pakkuda lapsele kasuhooldust;
- teise riigi keskasutuse või muu pädeva asutuse nõusolek;
- kui see on asjakohane, siis dokumendid, mis tõendavad, et lapsel on luba või ta saab loa siseneda teise osalisriiki ning talle on antud või antakse elamisõigused selles osalisriigis.

13.42 Kui Madalmaadesse paigutatakse laps väljastpoolt Madalmaid, siis peab Madalmaade keskasutus andma nõutava nõusoleku. Enne selle nõusoleku andmist peab keskasutusele olema esitatud põhjendatud taotlus koos aruandega lapse kohta. Talle peavad olema esitatud ka eespool nimetatud dokumentidega samaväärsed dokumendid ja ta peab olema edastanud need lapse päritoluriigi pädevale asutusele. Madalmaade õigusaktides on sätestatud ka see, mis juhtub, kui seda menetlust ei järgita. Riigiprokurör või keskasutus võib pöörduda lastekohtuniku poole lapse ajutise eestkoste andmiseks sihtasutusele, nagu on sätestatud muudes õigusaktides. Üldiselt kestab see ajutine eestkoste kuus nädalat, samal ajal kui lastekaitseamet saab kohtuotsuse lapse isikuhooldusõiguse kohta.

Näide 13 (E)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A koos vanematega, kes saavad autoõnnetuses surma. Lapse lähimad sugulased, tema ema nõbu ja nõo abikaasa, elavad osalisriigis B. Osalisriigi A ametiasutused soovivad paigutada lapse kafalah alusel selle abielupaari hoole alla.

Kuna osalisriigi A ametiasutustel on pädevus võtta lapse kaitseks mõeldud meetmeid ning nad kaaluvad kafalah alusel hooldamist osalisriigis B, peavad nad esitama osalisriigi B ametiasutustele aruande, mis sisaldab lapse andmeid ja kavandatava hoolduse pakkumise põhjuseid⁵²⁷. Osalisriigi B ametiasutused peavad seejärel kaaluma, kas anda nõusolek kavandatavale meetmele või mitte, võttes arvesse lapse parimaid huve⁵²⁸. Kui osalisriigi B ametiasutused annavad kavandatavale meetmele nõusoleku, võivad osalisriigi A ametiasutused määruse välja anda. Kui osalisriigi B ametiasutused keelduvad kavandatavast meetmest või osalisriigi A ametiasutused ei kasuta seda menetlust, võidakse osalisriigis B (ja kõikides teistes osalisriikides) konventsiooni alusel keelduda tunnustamast mis tahes otsust, mille nad teevad seoses hoolduse pakkumisega ema nõo ja tema abikaasa poolt osalisriigis B⁵²⁹.

Näide 13 (F)

16kuuse lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis C. Pädevad asutused on hiljuti võtnud lapse riigi hooldeasutusse, sest lahutatud vanemad ei saanud või ei soovinud tema eest enam hoolt kanda. Isa kohta on varem antud hinnang, et ta ei ole lapsele sobiv hooldaja tingituna vaimse tervise probleemidest. Ema kandis lapse eest hoolt riigi ametiasutuste range järelevalve all, aga on mõistetud süüdi vägivallaga seotud õigusrikkumises ning peab veetma viis aastat vanglas. Ta on öelnud, et ta ei soovi lapse eest enam hoolt kanda.

⁵²⁷ Artikli 33 lõige 1. Vt käsiraamatu punkt **13.39** seoses selgete ja tõhusate õigusnormide ning menetluste vajadusega selles küsimuses.

⁵²⁸ Artikli 33 lõige 2. *Id.*

⁵²⁹ Artikli 23 lõike 2 punkt f.

Arutades lapse jaoks võimalikke asendushoolduse lahendusi,⁵³⁰ said osalisriigi C pädevad asutused teada emapoolsest vanatädist, kes elab osalisriigis D ja soovib, et arutataks tema asumist lapse pikaajaliseks hooldajaks.

1996. aasta konventsiooni alusel on olemas selge, läbipaistev ja tõhus menetlus, mis on järgmine.

1) Osalisriigi C (kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi) ametiasutustel on artikli 5 alusel pädevus võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid ning nad kaaluvad lapse paigutamist pikaajalise hoolduse alla osalisriigis D. Mõlemad osalisriigid on teadlikud artiklis 33 sätestatud kohustustest.

2) Osalisriik D on kooskõlas konventsiooni artikliga 44 teatanud Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alalisele büroole, et artikli 33 kohane taotlus tuleks esitada tema keskasutusele. Seega võtavad osalisriigi C ametiasutused oma keskasutuse abil ühendust osalisriigi D keskasutusega, et teavitada neid kavandatavast paigutamisest. Nad esitavad osalisriigi D keskasutusele last käsitleva üksikasjaliku aruande koos kavandatava paigutamise põhjendustega (märkides eelkõige seda, miks nad peavad paigutamist lapse parimates huvides olevaks, ning andes kogu vajaliku teabe, mis neil on kavandatava hooldaja kohta).

3) Mõlema osalisriigi ametiasutused nõustuvad, et osalisriigi D ametiasutused kohtuvad emapoolse vanatädiga eesmärgiga kontrollida tema elutingimusi. Osalisriigi D ametiasutused esitavad osalisriigi C ametiasutustele hindamisaruande ja seejärel kinnitavad oma nõusolekut kavandatava paigutamise kohta.

4) Mõlema osalisriigi ametiasutused teevad seejärel koostööd seoses lapse kolimise üksikasjadega ja võimalike nõuetega (nt immigratsioon), mis tuleb enne kolimist täita. Nad lisavad ka suhtlemiskorra, mis võidakse osalisriigis C lapse suhtes kehtestada (nt suhtlemine oma vanematega kirja ja telefoni teel).

5) Konventsiooni alusel tunnustatakse otsust seoses lapse paigutamisega tema emapoolse vanatädi juurde ja võimalikke otsuseid, mis käsitlevad tema suhtlemist vanematega, osalisriigis D ja kõikides teistes osalisriikides seadusest tulenevalt.

Kui osalisriigi D ametiasutused ei anna nõusolekut kavandatavale paigutamisele või kui osalisriigi C ametiasutused ei kasuta artikliga 33 lubatud menetlust, võidakse osalisriigis B (ja kõikides teistes osalisriikides) konventsiooni alusel keelduda tunnustamast mis tahes otsust, mille nad teevad seoses hoolduse pakkumisega emapoolse vanatädi poolt osalisriigis D⁵³¹.

Kui paigutamine on edukas, on edaspidi osalisriigil D pädevus võtta meetmeid lapse kaitseks kooskõlas artikli 5 lõikega 2.

D. Lapsendamine

13.43 Nagu on märgitud käsiraamatu **3. peatükis**, on kõik lapsendamisotsused, lapsendamisega seotud ettevalmistavad meetmed või lapsendamise tühistamine või kehtetuks tunnistamine 1996. aasta konventsiooni kohaldamisalast välja

⁵³⁰ Seoses laste asendushooldusega vt käsiraamatu allmärkus 83, mis käsitleb laste asendushoolduse suuniseid „Guidelines for the Alternative Care of Children“, mida tunnustati ametlikult Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peaassamblee 24. veebruari 2010. aasta resolutsiooniga A/RES/64/142.

⁵³¹ Artikli 23 lõike 2 punkt f.

jäetud⁵³². Samas tuleks märkida, et kui lapsendamine on **lõpule viidud**, kuuluvad lapse isiku ja vara kaitseks võetud kaitsemeetmed konventsiooni kohaldamisalasse samamoodi nagu iga muu lapse puhul.

Näide 13 (G)

Lapsendajad lapsendavad lapse osalisriigis A, kus on nii lapse kui ka lapsendajate harilik viibimiskoht. Kuus aastat hiljem vanemad lahutavad ja ema kolib koos lapsega elama osalisriiki B. Enne kolimist annavad osalisriigi A ametiasutused välja määruse, milles märgitakse, et ema peab kandma lapse eest iga päev hoolt, aga laps ja isa peavad omavahel korrapäraselt suhtlema. Seda meedet tunnustatakse konventsiooni alusel seadusest tulenevalt osalisriigis B.

13.44 Lisaks on teatavad olukorrad, mis hõlmavad **rahvusvahelist** lapsendamist, mille puhul võivad 1996. aasta konventsiooni sätteid osutada kasulikuks⁵³³. Üks näide suhteliselt harva esineva olukorra kohta on see, kui lühikese aja jooksul pärast rahvusvahelise lapsendamise lõpuleviimist kuulutatakse vastuvõtvas osalisriigis lapsendamismäärus kehtetuks ja võetakse tagasi. Selles olukorras tuleb võtta meetmeid seoses lapsele hoolduse pakkumisega. Samas võib lapse päritoluosalisriigil olla endiselt märkimisväärne huvi lapse kaitsele. Võimalik mehhanism, mis laseks päritoluosalisriigi ametiasutustel osaleda, oleks 1996. aasta konventsiooni kohane üleandmise mehhanism (artiklid 8 ja 9⁵³⁴). Pädevuse üleminek võidakse teostada lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutuste taotlusel (artikkel 8), see on tavaliselt vastuvõttev osalisriik sellistel asjaoludel, või päritoluosalisriigi ametiasutuste taotlusel (artikkel 9). Muidugi peavad olema täidetud nõuded seoses pädevuse üleminekuga 1996. aasta konventsiooni alusel (vt käsiraamatu **5. peatükk**). See pädevuse üleminek tähendaks seda, et päritoluosalisriigi ametiasutustel oleks pädevus võtta meetmeid seoses lapse tulevase hooldusega ning neid meetmeid tunnustatakse seadusest tulenevalt vastuvõtvas osalisriigis⁵³⁵.

13.45 Ka 1996. aasta konventsiooni koostöösätteid võivad aeg-ajalt osutada vajalikuks pärast rahvusvahelist lapsendamist. Näiteks väga harval juhul, kui lapse päritoluriigi ametiasutused on väga mures, et laps võib olla koos oma uute vanematega ohus, tuleks kasutada artiklit 32, et lasta vastuvõtval riigil (mis on nüüd lapse uus harilik viibimiskoht ja viibimiskoht) kaaluda lapse suhtes kaitsemeetmete võtmist (vt artikli 32 punkt b). Teine näide võib olla see, kui vastuvõttev riik kaalub kaitsemeetme võtmist lapse suhtes ja päritoluriigil on lapse kaitse puhul olulist teavet. Kui lapse olukord seda nõuab, võiks vastuvõttev liikmesriik kasutada artiklit 34, et lasta päritoluriigil edastada sellist teavet⁵³⁶.

⁵³² Artikli 4 punkt b. Vt ka käsiraamatu punktid **3.38–3.39**.

⁵³³ Mõistagi juhul, kui mõlemad asjaomased riigid on 1996. aasta konventsiooni, samuti 1993. aasta konventsiooni osalisriigid. Selles punktis esitatud viited **osalisriikidele** viitavad **1996. aasta** konventsioonile.

⁵³⁴ Üleandmise sätteid on üksikasjalikult selgitatud käsiraamatu **5. peatükis**.

⁵³⁵ Artikli 23 lõige 1, pädevuse ülemineku sätete kohta vt lisaks käsiraamatu **5. peatükk**.

⁵³⁶ Seoses artikli 34 toimimisega vt lisaks käsiraamatu punktid **11.25–11.26**.

E. Vahendamine,⁵³⁷ lepitamine ja samalaadsed rahumeelse vaidluste lahendamise vahendid

a) *Kokkulepitud lahenduste hõlbustamine lapse isiku või vara kaitseks olukordades, mille suhtes kohaldatakse 1996. aasta konventsiooni Artikli 31 punkt b*

- 13.46 1996. aasta konventsiooniga pannakse keskasutustele kohustus kas otse või riigiasutuste või muude organite kaudu astuda kõik vajalikud sammud, et hõlbustada vahenduse, lepitamise või samalaadsete vahendite abil kokkulepitud lahendusi lapse isiku või vara kaitseks olukordade puhul, mille suhtes kohaldatakse käesolevat konventsiooni⁵³⁸.
- 13.47 Vahendamist on hakatud perekonnaasjade vaidluste lahendamisel aina rohkem kasutama. Sellest on olnud kasu olukordades, kus pooltevaheline suhe peab jätkuma, millega on lapsi hõlmavates perekonnaasjade vaidlustes sageli tegu. Samuti võimaldab see pooltel leida nende erivajadustega sobivaid lahendusi, paneb vastutuse otsuste tegemise eest pooltele ning võib aidata luua teatava aluse tulevaseks koostööks ja vähendada pooltevaheliste konfliktide määra.
- 13.48 Vahendamise kasutamine **piiriülestes** perekonnaasjade vaidlustes kasvab, aga sellega kaasnevad teatavad proovikivid. Eri keeled, erinevad kultuurid ja geograafiline vahemaa lisavad uusi ja keerulisi mõõtmeid, mida tuleb vahendamise metoodika kaalumisel arvesse võtta. Lisaks tähendab rohkem kui ühe riigi ja rohkem kui ühe õigussüsteemi kaasamine seda, et tuleb kaaluda, kas tagada vahendamise ja selle kaudu saavutatud kokkuleppe vastavus asjaomases riigis või asjaomastes riikides rakendatavuse õiguslikele nõuetele ja tingimustele⁵³⁹.
- 13.49 Kui asjaomased riigid on 1996. aasta konventsiooni osalised, siis võib konventsioonist selles küsimuses eriti palju abi olla. Tänu konventsiooni sätetele, mis käsitlevad kaitsemeetmete tunnustamist ja rakendamist, on see üldiselt piisav, et muuta vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepe kohtumääruseks ühes osalisriigis,⁵⁴⁰ sest rakendatavus teises osalisriigis tagatakse (kuivõrd määruses käsitletud teemad kuuluvad konventsiooni materiaalsesse kohaldamisalasse, vt käsiraamatu punkt **13.50**). Hajutamaks kahtlusi mittetunnustamise aluse olemasolu kohta, võidakse taotleda kaitsemeetme eelnevat tunnustamist.⁵⁴¹
- 13.50 Oluline on märkida, et vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepped perekonnaasjades võivad sisaldada ka meetmeid, mis ei ole seotud lapse isiku või vara kaitsega ega kuulu seega 1996. aasta konventsiooni kohaldamisalasse⁵⁴². Need muud meetmed võivad reguleerida näiteks vanematevahelisi korraldusi

⁵³⁷ Vahendamise kohta vt rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsiooni kohast heade tavade juhendit – vahendamine (*Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Mediation*) (edaspidi „vahendamise heade tavade juhend“). Juhend on kättesaadav Haagi konverentsi veebisaidil aadressil www.hcch.net jaotise „Child Abduction Section“ alajaotises „Guides to Good Practice“. Vt lisaks vahendamise kohta Malta protsessi raames väljaanne „Principles for the Establishment of Mediation Structures in the context of the Malta Process“ (vahendamisstruktuuride loomise põhimõtted Malta protsessi raames) ja sellele lisatud seletuskiri, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction Section“ alajaotisest „Cross-border family mediation“.

⁵³⁸ Artikli 31 punkt b. Seda kohustust peab täitma keskasutus otse või kaudselt kas riigiasutuste või teiste organite kaudu, vt lisaks käsiraamatu punkt **11.11**.

⁵³⁹ Siinkohal tuleks viidata vahendamise heade tavade juhendi (*op. cit.* allmärkus 537) 12. ja 13. peatükile Osalisriik, millel on pädevus konventsiooni II peatüki alusel.

⁵⁴¹ Artikli 24 alusel, vt käsiraamatu punktid **10.16–10.21**.

⁵⁴² Konventsiooni materiaalse kohaldamisala kohta vt käsiraamatu **3. peatüki C jagu**.

seoses nende suhtega, näiteks lahutuse avaldust, lahutusjärgseid finantssätteid või ülalpidamist käsitlevaid kokkuleppeid. Kui vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepe sisaldab selliseid sätteid ja see muudetakse kohtumääruseks, siis ei kohaldata 1996. aasta konventsiooni sätteid kohtumääruse nende osade suhtes, mis ei kuulu konventsiooni materiaalsesse kohaldamisalasse. Samas, neid kohtumääruse osi, mis seisnevad kaitsemeetmes konventsiooni kohaldamisalas, tuleb siiski tunnustada ja rakendada kooskõlas konventsiooni sätetega.

Näide 13 (H)

Ema asus kaks aastat tagasi koos kahe lapsega osalisriigist A ümber osalisriiki B ning laste ja nende isa jaoks kehtestati suhtluskord. Vanemad on nüüd mõistnud, et kehtiv kord on teostamatu tingituna riikide vahel reisimise kuludest. Ehkki ema on nõus, et isa peaks lastega suhtlema, on vanematel keeruline rahuldavas uues korras kokkuleppele jõuda. Vahendamine võib olla vanematele abiks toimiva suhtluskorra läbirääkimisel.

Mis tahes kokkuleppe alusel, mis nendes suhtlemisküsimustes saavutatakse, võidakse välja anda kohtumäärus osalisriigis B, kus on laste harilik viibimiskoht⁵⁴³. Kui see on nii, siis tähendab kohtumäärus 1996. aasta konventsiooni alusel kaitsemeetmete võtmist (osalisriigi B kohtuasutuste poolt) ning seda tunnustatakse iseenesest seadusest tulenevalt ja see on jõustatav kõikides osalisriikides 1996. aasta konventsiooni IV peatüki alusel, sealhulgas osalisriigis A⁵⁴⁴.

b) Vahendamine rahvusvahelise lapseröövi juhtumite korral

13.51 Vahendamine areneb kiiresti kui oluline mehhanism 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni kohaste taotluste käsitlemisel. Rahvusvahelise lapseröövi asjades vahendamisega seotud häid tavasid on üksikasjalikult käsitletud vahendamise heade tavade juhendis⁵⁴⁵.

13.52 Väga oluline põhimõte, mida tuleb järgida vahendamise kasutamisel neil juhtudel, on see, et vahendamine ei tohiks takistada ega edasi lükata tagasisaatmismenetlust, mis on algatatud 1980. aasta konventsiooni alusel⁵⁴⁶.

Näide 13 (I)

Selles näites on riigid A ja B nii 1980. aasta konventsiooni kui ka 1996. aasta konventsiooni osalisriigid.

Ema viib lapse õigusvastaselt osalisriigist A osalisriiki B. Mahajäänud isa algatab osalisriigis B 1980. aasta konventsiooni alusel lapse tagasisaatmiseks menetluse. Ilmneb, et isa võib olla valmis nõustuma ema ja lapse ümberasumisega osalisriiki B, tingimusel et isal on piisavad tagatised oma lapsega suhtlemisel. Haagi tagasisaatmismenetluse raames ja ilma seda menetlust peatamata asuvad ema ja isa vahendaja kaudu suhtlema.

Vahendamise tulemusel sünnib kokkulepe, et laps võib ümber asuda osalisriiki B emale kuuluva isikuhoolduse alusel, ning kokkulepe hõlmab üksikasjalikke sätteid isa ja lapse vahelise suhtlemise kohta.

⁵⁴³ Artikkel 5. Selle võimalikkus sõltub osalisriigi B riigisisest õigusest seoses vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepete õiguslikult siduvaks ja jõustatavaks muutmiseks.

⁵⁴⁴ Vt käsiraamatu **10. peatükk**. Vt ka vahendamise heade tavade juhendi (op. cit. allmärkus 537) punkt 297.

⁵⁴⁵ *Ibid.*

⁵⁴⁶ Vt lisaks vahendamise heade tavade juhend (*ibid.*).

- 13.53 Selles näites peavad ema ja isa olema kindlad, et saavutatud kokkulepet järgitakse nii osalisriigis A kui ka B. Üks viis, kuidas seda saavutada, on lasta kokkulepe kohtul või muul pädeval asutusel heaks kiita või muul viisil ametlikult kinnitada⁵⁴⁷. Samas on sellise heakskiitmise või ametliku muutmise taotlemisel oluline, et osalised võtavad arvesse seda, kas taotlus tuleks esitada osalisriigi A **või** osalisriigi B ametiasutustele.
- 13.54 Lihtsaim lahendus osalisriigi B ametiasutuste jaoks võib olla see, kui poolte nõusolekul muudetakse kokkulepe õiguslikult siduvaks kooskõlas nende riigisiseste menetlustega,⁵⁴⁸ sest tagasisaatmismenetlus ja vahendamine on läbi viidud osalisriigis B. Samas on nii 1980. kui ka 1996. aasta konventsioonide eelduseks idee, et lapserööviolukorras on selle osalisriigi ametiasutustel, kuhu röövitud laps viidi (taotluse saanud riik), pädevus otsustada lapse tagasitoomise üle, aga **mitte** isikuhooldusõiguse küsimuse sisulise külje üle⁵⁴⁹. Seega võib kohtul, mille poole on pöördutud Haagi tagasisaatmismenetluses taotluse saanud riigis, olla raskusi vahendusmenetluse teel saavutatud kokkuleppe kohtumääruseks muutmisel, kui see kokkulepe hõlmab lisaks tagasisaatmise küsimusele ka isikuhooldusõiguse või muid küsimusi, milles kohtul, mille poole pöörduti Haagi menetluse raames, puudub (rahvusvaheline) pädevus (nagu **näite 13 (H)** puhul). 1996. aasta konventsiooni alusel sõltub see, kas osalisriigil B on pädevus muuta rahvusvahelise lapseröövi juhtumis isikuhooldusõigust ja külastus-/suhtlemisõiguse küsimusi käsitlev vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepe kohtumääruseks (võttes seega kaitsemeetmeid 1996. aasta konventsiooni alusel), asjaolust, kas artikli 7 nõuded on täidetud⁵⁵⁰. Sellistel asjaoludel, nagu on kirjeldatud käsiraamatu **näites 13 (I)**, mille puhul on sõlmitud vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepe, tuleks hoolikalt arvesse võtta seda, kas artikli 7 lõike 1 punkti a tingimused on täidetud. Näiteks kui 1) leitakse, et lapse harilikuks viibimiskohaks on saanud osalisriik B, ning 2) vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepet käsitletakse osalisriigis B tõendina fakti kohta, et pooled on (**rangelt tingimusel, et kokkulepe on edukalt vormistatud kohtumäärusena**) nõustunud lapse õigusvastase äraviimisega (leppides kokku lapse ümberasumises),⁵⁵¹ on pädevus üle läinud osalisriigile B⁵⁵². See artikli 7 tõlgendus võimaldaks ametiasutustel osalisriigis B, mille kohtus on algatatud tagasisaatmismenetlus ning kus on toimunud vahendamine, omada pädevust muuta vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepe kohtumääruseks, mida tunnustatakse ja mis on rakendatav osalisriigis A.
- 13.55 Kui aga tehakse kindlaks, et artikli 7 nõuded pädevuse muutmiseks **ei** ole asjaomasel juhul täidetud (nt seetõttu, et ei saa väita, et lapse harilikuks viibimiskohaks on saanud osalisriik B), võidakse kokkulepe esitada osalisriigi A ametiasutustele, kellel on üldine pädevus võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid (artikli 5 lõige 1). Nende ametiasutuste otsust vahendusmenetluse teel sõlmitud kokkulepe heaks kiita või muul viisil ametlikult vormistada on lubatud osalisriigis B

⁵⁴⁷ Iga riigi riigisisese õiguse sätetes määratakse täpselt kindlaks see, kuidas saab vahendaja kaudu sõlmitud kokkuleppe muuta õiguslikult siduvaks ja jõustatavaks selles riigis.

⁵⁴⁸ Vahendamise heade tavade juhend (*op. cit.* allmärkus 537).

⁵⁴⁹ Vt 1980. aasta konventsiooni artikkel 16. 1996. aasta konventsiooni artikkel 7.

⁵⁵⁰ Vt käsiraamatu punktid **4.20–4.25**. Vt ka vahendamise heade tavade juhendi (*op. cit.* allmärkus 537) 13. peatükk, mis käsitleb pädevust puudutavaid küsimusi seoses vahendusmenetluse teel saavutatud kokkulepete õiguslikult siduvaks muutmise ja rahvusvahelise lapseröövi juhtumite korral.

⁵⁵¹ Selle juhtumi puhul on väga oluline, et mahajäänud vanema nõusolek **sõltuks** täielikult kokkuleppe edukast vormistamisest kohtumäärusena (st mahajäänud vanem üksnes annaks õigusvastasele äraviimisele nõusoleku, **tuginedes sellele, et** kokkulepe on mõlemas asjaomases jurisdiktsioonis edukalt muudetud õiguslikult siduvaks ja rakendatavaks). Selle põhjuseks on asjaolu, et kui vormistamisprotsess hiljem nurjub ja nõusolekut ei oleks muudetud sel viisil sõltuvaks, saaks rööviv pool seega tugineda võimalikus järgnevas tagasisaatmismenetluses kokkuleppele kui nõusoleku tõendile. See võib heidutada mahajäänud vanemaid vahendamist kasutamast.

⁵⁵² Artikli 7 lõike 1 punkt a.

tunnustada ja rakendada. Samas võivad pooled kaaluda võimalust kasutada 1996. aasta konventsiooni pädevuse ülemineku sätteid. Sel juhul võivad osalisriigi A ametiasutused kaaluda võimalust anda pädevus üle osalisriigi B ametiasutustele konventsiooni artikli 8 alusel või osalisriigi B ametiasutused võivad taotleda pädevuse üleandmist artikli 9 alusel⁵⁵³. See võimaldaks esitada vahendusmenetluse teel sõlmitud kokkuleppe osalisriigis B kohtule heakskiitmiseks⁵⁵⁴. Konventsiooni alusel määratud keskasutused osalisriikides A ja B peaksid tegema koostööd, et aidata vanematel selliseid korraldusi teha, **kui** seda peetakse asjaomase lapse parimates huvides olevaks⁵⁵⁵.

- 13.56** Hoolimata asjaolust, et 1980. ja 1996. aasta konventsioonid ei reguleeri üksikasju, kuidas (ja kelle poolt) tuleks vahendamine, lepitamine või muud samalaadsed rahumeelse vaidluste lahendamise vahendid ellu viia,⁵⁵⁶ on ilmne, et nende teenuste puhul peab olema valmis ületama teatavaid raskusi, mis kaasnevad lapsi puudutavate **piiriüleste** perekonnaasjade vaidlustega. Tuleks märkida, et vahendamise heade tavade juhendis⁵⁵⁷ on üksikasjalikult käsitletud soovitatavaid kaitseabinõusid ja meetmeid nende raskuste ületamiseks. Ehkki heade tavade juhend on koostatud, keskendudes vahendamisele ja samalaadsetele protsessidele, et kaasa tuua kokkulepitud lahendused rahvusvahelise lapseröövi juhtumite korral, mis kuuluvad 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni alla, on suur osa selle sisust kohaldatav vahendamise suhtes rahvusvahelistes perekonnaasjade vaidlustes, mis puudutavad lapsi üldiselt. Samas tuleb meele pidada, et kõikide juhtumite korral ei ole vahendamine ja samalaadsed protsessid sobivad. Selliste juhtumite kindlakstegemiseks on väga oluline enne vahendamise üritamist anda esialgne hinnang, kas asjaomane juhtum sobib vahendamiseks⁵⁵⁸.

c) Laste kaasamine vahendusprotsessi

- 13.57** Lisaks peetakse 1996. aasta konventsioonis oluliseks lapse ärakuulamist teda puudutavas menetluses, sätestades, et lapse ärakuulamata jätmine võib olla aluseks selle lapse suhtes võetud kaitsemeetme tunnustamisest keeldumiseks⁵⁵⁹. Ehkki vahendamismenetluse suhtes ei kehti samad formaalsused nagu kohtumenetluste puhul, tuleks arvesse võtta laste kaasamist vahendamisprotsessi⁵⁶⁰.

⁵⁵³ Mõistagi peavad olema täidetud pädevuse ülemineku nõuded, vt käsiraamatu **5. peatükk**.

⁵⁵⁴ Pädevuse üleminekuks vajalike nõuete kohta vt käsiraamatu **5. peatükk**.

⁵⁵⁵ Sellist koostööd võib käsitleda artikli 31 punkti *b* alla kuuluvana, st hõlbustada kokkulepitud lahenduste saavutamist lapse kaitseks olukordades, mille suhtes kohaldatakse konventsiooni. Vt käsiraamatu punkt **11.11**.

⁵⁵⁶ Vt 1980. aasta konventsiooni artikli 7 lõige 2. „Keskasutused rakendavad abinõusid, et otse või vaheasutuse kaudu [...] c) jõuda kokkuleppele [...] tekkinud olukorrale rahumeelse lahenduse leidmises;“ vt 1996. aasta konventsiooni artikkel 31, milles sätestatakse, et vahendamist võib hõlbustada „osalisriigi keskasutus“ „kas otse või ametiasutuste või teiste organite kaudu [...]“. Tegelikult erineb vahendamise korraldus 1980. aasta konventsiooni kontekstis väga suurel määral eri liikmesriigiti: näiteks Argentinas osaleb keskasutus vahendamises otse; Prantsuse MAMIFI programmi viis ellu Prantsusmaa justiitsministeeriumi asutatud riigiasutus, aga viimasel ajal on see koondunud Prantsusmaa keskasutuse juurde; Inglismaa Reunite'i katseprojekti viib ellu vabaühendus; Saksamaa föderaalne justiitsministeerium teeb konventsiooni juhtumite korral vahendamise kohta nii ettepanekuid kui ka toetab seda, aga vahendamist viivad läbi vabaühenduste kutselised vahendajad.

⁵⁵⁷ *Op. cit.* allmärkus 537.

⁵⁵⁸ Vahendamise heade tavade juhend (*op. cit.* allmärkus 537).

⁵⁵⁹ Kui meedet ei võeta kiireloomulisel juhul, vt artikli 23 lõike 2 punkt *b* ja käsiraamatu punktid **10.4–10.15**.

⁵⁶⁰ Lapse ärakuulamise kohta vahendamisprotsessis vt vahendamise heade tavade juhend (*op. cit.* allmärkus 537).

F. Laste erikategooriad

a) *Lapsed, kes on pagulased, rahvusvaheliselt ümberasustatud või hariliku viibimiskohata*

- 13.58 Lapspagulaste ja nende laste puhul, kes on oma riigis esinevate rahutuste tõttu rahvusvaheliselt ümber asustatud, on sellel osalisriigil, mille territooriumil laps viibib, pädevus võtta lapse isiku või vara kaitseks meetmeid.⁵⁶¹ Seda kohaldatakse ka laste suhtes, kelle harilikku viibimiskohta ei ole võimalik kindlaks teha.⁵⁶² Tuleks märkida, et artikliga 6 ei nähta ette pädevust kiireloomulistel juhtudel ega ajutisel alusel: selles olukorras on selle osalisriigi ametiasutustel, mille territooriumil laps viibib, **üldine** pädevus võtta kaitsemeetmeid seoses lapse pikaajalise hooldusega.
- 13.59 Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni pagulaste ülemvolinik (ÜRO pagulaste ülemvolinik) ja teised rahvusvahelised organid on märkinud, et mõned riigid on kippunud piirama pagulase mõistet, eriti kui neil on olnud tegemist rahvusvaheliselt ümberasustatud isikute suurte voogudega, või kasutanud muid meetodeid, et mitte võimaldada pagulastele sellist kohtlemise standardit, mis on seotud pagulasseisundi tunnustamisega.⁵⁶³ Artikli 6 kohaldamine laste suhtes, kes on oma riigis esinevate rahutuste tõttu „rahvusvaheliselt ümber asustatud“, peaks tagama selle artikli laia kohaldamise.
- 13.60 Kui hariliku viibimiskohata laste puhul (artikli 6 lõige 2) tehakse hiljem kindlaks, et lapsel **on** olemas harilik viibimiskoht, muutub selle osalisriigi pädevus, kus laps viibib, konventsiooni alusel artiklite 11 ja 12 toimimise suhtes piiratuks.⁵⁶⁴

Näide 13 (J)

Pärast osalisriigis A toimunud loodusõnnetust asustatakse tuhanded inimesed ümber. Osalisriiki B saabuvate isikute seas on 10aastane poiss ja tema 8aastane õde, kes on jäänud orvuks. Artikliga 6 lubatakse osalisriigil B teostada pädevust, et võtta nende laste kaitseks pikaajalisi meetmeid. Samas, enne pikaajaliste kaitsemeetmete võtmist teevad nii osalisriigi A kui ka osalisriigi B ametiasutused koostööd, püüdes saada võimalikult palju teavet laste tausta kohta ja teha kindlaks ka teiste võimalike perekonnaliikmete asukoht⁵⁶⁵. Selle uurimise toimumise kestel võtab osalisriik B kaitsemeetmeid, kui ta peab seda asjakohaseks, et tagada laste kaitse. Kui uurimine on lõpetatud, siis võib osalisriik B olenevalt selle tulemusest kaaluda näiteks vanemliku vastutuse andmist sugulasele, kes elab kolmandas riigis, või paigutada lapsed pikaajaliselt kasuperekonda.

⁵⁶¹ Suunised korralduste tegemiseks seoses rahvusvaheliselt ümberasustatud laste rahvusvahelise lapsendamise leiaab dokumendist „Recommendation concerning the application to refugee children and other internationally displaced children of the Hague Convention on Protection of Children and Co-operation in Respect of Inter-country Adoption“ (soovitus, mis käsitleb lapspagulaste ja teiste rahvusvaheliselt ümberasustatud laste suhtes rahvusvahelises lapsendamises laste kaitseks tehtavat koostööd käsitlevat Haagi konventsiooni), mis on rahvusvahelises lapsendamises laste kaitseks tehtavat koostööd käsitleva 29. mai 1993. aasta Haagi konventsiooni erikomisjoni aruande A lisa (alaline büroo, 1994). See dokument on kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Inter-country Adoption Section“ alajaotise „Special Commissions“ alapunktis „Previous Special Commissions“. Lisateavet 1993. aasta rahvusvahelise lapsendamise konventsiooni toimimise kohta vt 1993. aasta konventsiooni kohasest heade tavade juhendist (*op. cit.* allmärkus 2).

⁵⁶² Artikkel 6. Vt käsiraamatu punktid **4.13–4.18**.

⁵⁶³ Vt näiteks ÜRO pagulaste ülemvolinik, „Note on international protection“, 13. september 2001, A/AC.96/951, kättesaadav veebisaidil <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3bb1c6cc4.html> (viimati kontrollitud 2013. aasta augustis), punkt 85, ja „Report of the Working Group [of April 1994] to study the application to refugee children of the Hague Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Inter-country Adoption“, 1994, punkt 12, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net (täpsem asukoht allmärkuses 561).

⁵⁶⁴ Vt käsiraamatu punktid **4.16–4.19** ning seletuskirja punkt 45.

⁵⁶⁵ Artikkel 30.

Konventsiooni alusel tuleb võetud meetmeid kõikides teistes osalisriikides tunnustada ja rakendada.

Näide 13 (K)

11aastane poiss saabub ilma saatjata osalisriiki A. Ta väidab, et pidi lahkuma osalisriigist B seal toimuva kodusõja tõttu, milles tema vanemad ja õed-vennad hukkusid. Osalisriigi A seaduste kohaselt vajab laps pagulasseisundi taotlemiseks eestkostjat. Artikli 6 lõike 1 alusel on selle osalisriigi ametiasutustel, kus laps viibib, antud juhul osalisriik A, üldine pädevus lapse suhtes. See hõlmab pädevust nimetada lapsele eestkostja. Osalisriigi A ametiasutused võivad võtta ka muid meetmeid, et näha ette lapse hooldamine ja kaitse.

Näide 13 (L)

Osalisriiki A saabub saatjata laps ning lapse hariliku viibimiskoha riiki ei ole võimalik kindlaks teha. Artikli 6 lõike 2 alusel võtavad osalisriigi A ametiasutused kaitsemeetmeid, mis näevad ette lapse hooldamise. Kuu aja pärast tehakse kindlaks, et lapse harilik viibimiskoht on mitteosalisriigis B ning lapse lahkumine sellest riigist ei tulenenud rahvusvahelisest ümberasustamisest ega pagulasjuhtumist. Sellest asjaolust hoolimata jäävad lapse suhtes artikli 6 alusel võetud kaitsemeetmed jõusse, isegi kui asjaolude muutus on kõrvaldanud aluse, millel pädevus põhines⁵⁶⁶. Kui mitteosalisriigi B ametiasutused teevad lapse suhtes otsuse, siis kohaldatakse osalisriigi A konventsiooniväliseid õigusnorme välisriigi otsuste tunnustamise ja rakendamise kohta, et teha kindlaks välisriigi otsuse mõju.

*Kuna lapse hariliku viibimiskoha riik on nüüd kindlaks tehtud, ei ole osalisriigi A ametiasutustel edaspidi pädevust võtta artikli 6 lõike 2 alusel lapse suhtes edasisi kaitsemeetmeid. Selle asemel saavad nad konventsiooni kohaselt võtta kaitsemeetmeid üksnes konventsiooni artiklite 11 ja 12 alusel⁵⁶⁷. Vt samas käsiraamatu punktid **3.11–3.13** seoses asjaoluga, et kuna lapse harilikuks viibimiskohaks on osutunud mitteosalisriik, võib osalisriik A võtta kaitsemeetmeid, tuginedes oma konventsioonivälistele pädevusnormidele. Ent kui ta seda teeb, siis ei kuulu need meetmed konventsiooni alusel tunnustamisele ega rakendamisele.*

b) Põgenenud, hüljatud või inimkaubanduse ohvriks sattunud lapsed

13.61 Võib juhtuda, et lapse harilik viibimiskoht on võimalik konventsiooni artikli 5 kohaldamiseks kindlaks teha, aga see osalisriik, mille territooriumil laps viibib, peab siiski võtma meetmeid lapse suhtes artiklite 11 ja 12 alusel. Selline olukord võib esineda näiteks siis, kui laps on põgenenud, hüljatud või sattunud piiriülese inimkaubanduse ohvriks.⁵⁶⁸

13.62 Artiklil 11 või 12 põhinev pädevus tähendab seda, et meetmed kehtivad piiratud aja jooksul ning lapse hariliku viibimiskoha riigi ametiasutused vastutavad lõppkokkuvõttes lapse hoolduse tagamise eest⁵⁶⁹. Selle osalisriigi ametiasutused, kus laps viibib, peaksid tegema koostööd lapse hariliku viibimiskoha riigi ametiasutustega, et teha kindlaks lapse jaoks kõige sobivam pikaajaline korraldus.

⁵⁶⁶ Artikkel 14.

⁵⁶⁷ Kui osalisriik A võtab artikli 11 või 12 alusel tulevikus kaitsemeetmeid, siis kuuluvad need kõikides teistes osalisriikides seadusest tulenevalt tunnustamisele ja rakendamisele. See, kas neid tunnustatakse/rakendatakse **mitteosalisriigis B**, sõltub mõistagi mitteosalisriigi B enda rahvusvahelise eraõiguse normidest.

⁵⁶⁸ Vt käsiraamatu allmärkus 3 seoses 1996. aasta konventsiooni sätete täiendava laadiga ning lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitleva fakultatiivprotokolli sätted (New York, 25. mai 2000).

⁵⁶⁹ Vt käsiraamatu **6. ja 7. peatükk**.

- 13.63** Tuleks märkida, et kui lapse hariliku viibimiskoha riigi ametiasutused ei saa võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid, peab pikaajalise lahenduse välja töötama see osalisriik, mille territooriumil laps viibib. Kuni kaitsemeetmete võtmiseni lapse hariliku viibimiskoha riigi poolt jääb pädevus kaitsta selliseid lapsi, kiireloomulisel või ajutisel alusel,⁵⁷⁰ selle osalisriigi ametiasutustele, kus laps viibib. Lisaks võivad olenevalt olukorrast selle osalisriigi ametiasutused, kus laps viibib, kaaluda võimalust taotleda üldise pädevuse üleminekut kooskõlas konventsiooni artikliga 9. See on muidugi võimalik üksnes siis, kui lapse hariliku viibimiskoha riik on teine **osalisriik** ja muud pädevuse ülemineku tingimused on täidetud⁵⁷¹.
- 13.64** Konventsiooniga nähakse ette ka osalisriikide vaheline koostöö kaitset vajavate laste asukoha kindlakstegemisel⁵⁷².

Näide 13 (M)

Osalisriigist B pärit 14aastane tüdruk avastatakse osalisriigist A, kuhu ta on sattunud inimkaubanduse tõttu ja kus teda sunnitakse töötama. Osalisriigi A ametiasutustel on pädevus võtta artiklite 11 ja 12 alusel lapse suhtes meetmeid, näiteks määrata ajutine eestkostja või korraldada tema viivitamatu hooldamine, aga nad peavad võtma ühendust ja tegema koostööd osalisriigi B ametiasutustega, et teha kindlaks, millist korraldust otsustatakse kasutada lapse pikaajaliseks hoolduseks⁵⁷³.

Näide 13 (N)

13aastane poiss lahkub kodust oma perekonna juurest osalisriigis A ja saabub osalisriiki B. Tema isa kahtlustab, et laps võib viibida osalisriigis B, sest mõned perekonnaliikmed osalisriigis B on teatanud, et nad on last näinud. Vanemad pöörduvad abi saamiseks osalisriigi B keskasutuse poole⁵⁷⁴. Keskasutus annab teavet osalisriigis B kehtivate seaduste ja pakutavate teenuste kohta, mis võivad vanemaid aidata⁵⁷⁵. Keskasutus pakub ka abi lapse asukoha kindlakstegemisel⁵⁷⁶.

Kui lapse asukoht on kindlaks tehtud, siis võtab osalisriik B vajalikke kaitsemeetmeid seoses lapsega, paigutades lapse ajutiselt riigi hooldeasutusse⁵⁷⁷. Vanemad soovivad osalisriiki B lapsele järele minna. Enne seda peaksid osalisriikide A ja B ametiasutused tegema tihedat koostööd selles küsimuses, tagamaks, et see võimalus on lapsele ohutu ja asjakohane. Olenevalt juhtumi asjaoludest võib tõepoolest esineda olukord, et lapse tagasisaatmine peaks toimuma üksnes siis, kui osalisriigi A ametiasutused (juhtumi puhul üldist pädevust omavad ametiasutused) on võtnud kaitsemeetmeid, tagamaks lapse ohutuse tema tagasipöördumisel⁵⁷⁸.

⁵⁷⁰ St konventsiooni artikli 11 või 12 alusel.

⁵⁷¹ Vt käsiraamatu **5. peatükk** seoses pädevuse ülemineku sätetega – sätted toimivad üksnes kahe **osalisriigi** vahel. Vt ka artikli 9 lõikes 1 esitatud nõue, et pädevuse üleminekut taotleb osalisriik peab olema üks artikli 8 lõikes 2 loetletud osalisriikidest.

⁵⁷² Artikli 31 punkt c ja käsiraamatu **11. peatükk**.

⁵⁷³ Artikkel 30.

⁵⁷⁴ Selles näites pöörduvad vanemad otse osalisriigi B keskasutuse poole, sest nad arvavad, et laps viibib selles riigis. Vanematel oleks täiesti võimalik pöörduda abi saamiseks ka oma elukohaks oleva osalisriigi A keskasutuse poole. See keskasutus edastaks seejärel taotlused osalisriigi B keskasutusele.

⁵⁷⁵ Artikli 30 lõige 2.

⁵⁷⁶ Artikli 31 punkt c.

⁵⁷⁷ Artikkel 11.

⁵⁷⁸ Pögenenud lapse puhul on tihti eriti oluline laps ära kuulata ja eelkõige tema põgenemise põhjused kindlaks teha, kui kaalutakse, milline kaitsemeede tuleks lapse suhtes võtta kas kiireloomuliselt või pikaajaliselt (vt selle kohta ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 12 nõudeid). Samuti on äärmiselt oluline tihe koostöö mõlema osalisriigi ametiasutuste vahel, et teha kindlaks näiteks see, kas lapsega seoses on varem esinenud lastekaitseprobleeme või kas lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutused on varem selle perekonnaga tegelenud.

Näide 13 (O)

13aastane tüdruk põgeneb kodust osalisriigist A koos oma 20aastase noormehega. Tüdruk ja tema noormees lähevad esialgu osalisriiki B, et asuda koos elama. Samas tekib noormehel osalisriigis B politseiga probleeme ja paar põgeneb osalisriiki C.

Vahepeal on tüdruku vanemad osalisriigis A teatanud tema kadumisest. Nad on mures tema heaolu pärast, sest nad teavad, et tüdruku noormehel on kuritegelik taust. Vanemad võtavad tüdruku asukoha kindlaksmääramisel abi saamiseks ühendust osalisriigi A keskasutusega⁵⁷⁹. Tingituna asjaolust, et vanematel on väga piiratud hulgal teavet selle kohta, kus tüdruk võib asuda, edeneb osalisriigis A keskasutuse algatatud uurimine tüdruku asukoha kindlakstegemiseks aeglaselt.

Pärast kuu möödumist osalisriigis C tekib noormehel selles riigis politseiga probleeme ning tüdruk satub ametiasutuste tähelepanu alla. Ametiasutused viivad läbi uurimise ning leides, et tüdruk on ohtlikus olukorras, võtavad nad artikli 11 alusel vajalikke kaitsemeetmeid ja paigutavad ta ajutiselt kasuperekonda. Ametiasutused võtavad ühendust osalisriigi A keskasutusega ning teavitavad neid tüdruku viibimisest nende jurisdiktsioonis ja võetud kaitsemeetmetest.

Ent tüdrukul õnnestub oma kasuperekonna juurest põgeneda ning ta liigub koos oma noormehega kiiresti osalisriiki D. Kooskõlas artikliga 36 teavitavad osalisriigi C ametiasutused (olles teinud kindlaks, et tüdruk on liikunud osalisriiki D) osalisriigi D ametiasutusi ohust, milles tüdruk on, ja tema suhtes võetud meetmetest. Neid meetmeid tunnustatakse seadusest tulenevalt osalisriigis D ja kõikides teistes osalisriikides. Osalisriigi C ametiasutused teavitavad hea tava kohaselt ka osalisriiki A tüdruku lahkumisest oma riigist ja tema viibimisest osalisriigis D.

Selle juhtumi puhul on igal osalisriigil, kus tüdruk viibib, pädevus võtta tema suhtes kaitsemeetmeid kiireloomulisel või ajutisel alusel (konventsiooni artiklite 11 ja 12 alusel). Kuna aga tüdruku harilikuks viibimiskohaks jääb osalisriik A, on see ainus osalisriik, mis võib võtta tüdruku suhtes pikaajalisi kaitsemeetmeid (artikkel 5). Selle näite puhul võivad osalisriigi D ametiasutused seega kas tunnustada ja rakendada osalisriigis C võetud kaitsemeetmeid või, kui nad peavad seda vajalikuks, võtta tüdruku suhtes artikli 11 alusel muu kaitsemeetme.

Juhul kui tüdruk on nii-öelda jooksus märkimisväärselt pika aja jooksul ja kui juhtumi asjaolusid arvestades muutub olukord selliseks, et laps on olukorras, kus tema puhul ei saa enam öelda, et tal on olemas harilik viibimiskoht, võib see osalisriik, kus tüdruk viibib, otsustada, et tal on üldine pädevus võtta lapse suhtes pikaajalisi kaitsemeetmeid kooskõlas konventsiooni artikli 6 lõikega 2. Samas ei tohiks seda otsust, et lapsel ei ole enam harilikku viibimiskohta, teha kergekäeliselt⁵⁸⁰.

Näide 13 (P)

11aastase lapse harilik viibimiskoht on koos tema vanematega osalisriigis E. Selle osalisriigi ametiasutuste teadmata saavad vanemad lapse osalisriiki F, kus ta asub pikaajaliselt elama koos oma isapoolse tädi, et aidata tädi ja omandada haridus. Laps reisib kuuekuulise külastaja viisaga. Tädi ei püüa lapse rändeseisundit seadustada ega saada teda kooli – laps on sisuliselt kodusel sunnitööl.

Neli aastat pärast lapse saabumist osalisriiki F saavad ametiasutused sellest olukorrast tädi naabrite kaudu teada. Pädevad asutused võtavad pärast olukorra hindamist viivitamatult meetmeid, et paigutada laps riigi hooldeasutusse. Edasise uurimiseni paigutatakse laps kasuperekonda.

579

Artikli 31 punkt c.

580

Vt käsiraamatu punktid 4.16–4.19 ja 13.83–13.87.

1996. aasta konventsiooni artikli 5 alusel leiab ametiasutus, et lapse harilik viibimiskoht on nüüd osalisriigis F.

Kooskõlas artikliga 32 võtab osalisriigi F pädev asutus oma keskasutuse abil ühendust osalisriigi E keskasutusega, et saada teavet lapse ja tema perekonna kohta. Osalisriigi F pädev asutus soovib hinnata, kas lapse tagasisaatmine tema vanemate juurde osalisriigis E võiks olla lapse jaoks võimalik pikaajalise hoolduse variant (nt kui vanemad ei teadnud midagi tema olukorrast ja isapoolne tädi valetas neile). Osalisriigi E pädev asutus annab teada, et vanemad ei soovi last tagasi oma hoole alla. Ametiasutus teatab lisaks, et osalisriigis E ei ole rohkem laiendatud perekonna liikmeid, keda võiks kaaluda lapse võimalike hooldajatena. Selle teabe tulemusena saab osalisriigis F asuv pädev asutus hakata arutama pikaajalisi kaitsemeetmeid lapse suhtes.

c) Laste kolimine ühest riigist teise, kui kaasatud on riigiasutused

13.65 Esineb aina rohkem selliseid juhtumeid, mille puhul vanemad viivad oma lapse teise riiki, mida võidakse teha selleks, et ära hoida lastekaitseprobleeme ja -menetlusi lapse hariliku viibimiskoha riigis⁵⁸¹. Selles punktis antakse teavet selle kohta, kuidas 1996. aasta konventsioonist võib sellises olukorras abi olla. Kaaluda tuleks kaht eri stsenaariumit:

13.66 1) Kaitsemeede on juba võetud.

Kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi pädev asutus on juba võtnud lapse suhtes kaitsemeetme (nt kehtib määrus, et laps tuleks paigutada riigi hooldeasutusse) ning vanemad viivad lapse seejärel teise osalisriiki, näiteks selleks, et hoiduda selle meetme järgimisest, pakub 1996. aasta konventsioon mõlemale osalisriigile märkimisväärselt abi olukorra lahendamiseks. Esiteks võib kaitsemeedet tunnustada ja rakendada 1996. aasta konventsiooni alusel osalisriigis, kuhu laps on viidud⁵⁸². See võib võimaldada lapse kiiresti tagasi saata lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi pädevate asutuste hoole alla. Selleks et kaitsemeedet saaks tunnustada ja rakendada kiiresti ja tõhusalt ning pädevatel asutustel oleks kogu asjakohane teave, on kasu ka 1996. aasta konventsiooni koostöösätetest⁵⁸³. Pealegi, kui juhtum on kiireloomuline, siis nähakse 1996. aasta konventsiooniga ette alus pädevuse andmiseks sellele osalisriigile, kuhu laps on viidud, eesmärgiga võtta vajalikke meetmeid lapse kaitseks sel ajal, kui ta viibib selles riigis (artikkel 11)⁵⁸⁴.

Kui mõlemad asjaomased riigid on 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni osalised ja see konventsioon on nende vahel jõustunud,⁵⁸⁵ võib olenevalt juhtumi eriasjaoludest olla lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi pädeval asutusel võimalik taotleda lapse tagasisaatmist 1980. aasta konventsiooni alusel, kui selle konventsiooni tingimused on täidetud.

⁵⁸¹ Mõned seda fenomeni illustreerivad näited on: Inglismaa kohtuasi Tower Hamlets London Borough Council vs. MK jt, [2012] EWHC 426 (Fam), ja Euroopa Kohtu kohtuasjad: 27. novembri 2007. aasta kohtuasi C-435/06 ja 2. aprilli 2009. aasta kohtuasi C-523/07.

Rahvusvahelise Sotsiaalteenistuse erikomisjonis (I osa) märgiti, et esineb „kasvav fenomen“, et vanemad viivad oma lapse teise riiki, hoidmaks ära lastekaitseprobleeme ja -menetlusi lapse hariliku viibimiskoha riigis.

⁵⁸² 1996. aasta konventsiooni tunnustamis- ja rakendamissätete toimimise kohta vt käsiraamatu **10. peatükk**.

⁵⁸³ Seoses sellega vt lisaks käsiraamatu **11. peatükk**.

⁵⁸⁴ Seoses sellega vt lisaks käsiraamatu **6. peatükk**.

⁵⁸⁵ Vt 1980. aasta konventsiooni artikkel 38 seoses menetlusega, mis on vajalik 1980. aasta konventsiooni jõustumiseks osalisriikide vahel, kui üks osalisriik on konventsiooniga ühinenud.

- 13.67 2) Lastekaitseprobleeme uuritakse, aga veel ei ole võetud ühtegi kaitsemeedet ega alustatud ühtegi menetlust⁵⁸⁶.

Selles olukorras puuduvad kehtivad kaitsemeetmed, mida tunnustada ja rakendada 1996. aasta konventsiooni alusel osalisriigis, kuhu laps on viidud. Pealegi, ehkki olenevalt juhtumi eriasjaoludest ja täpsetest sammudest, mida pädev asutus kuni äraviimiseni astub, isegi kui mõlemad asjaomased riigid on 1980. aasta Haagi lapseröövikonventsiooni osalised, võib olla ebatõenäoline, et ametiasutuse uurimisest piisab, andmaks talle „hooldusõigused“ (1980. aasta konventsiooni autonoomses tähenduses) selliselt, et selle konventsiooni alusel saaks taotleda tagasisaatmist⁵⁸⁷.

- 13.68 1996. aasta konventsioon on endiselt väga tähtis sellistel asjaoludel ning võib olla oluliseks abiks mõlemale osalisriigile, et leida lahendus lapse olukorrale. Need on näiteks järgmised.

- **Koostöösätteid**⁵⁸⁸

Konventsiooni artikliga 36 kehtestatakse lapse suhtes kaitsemeetmeid võtnud või kaaluvatele osalisriikidele kohustus, juhul kui nad leiavad, et „last ähvardab tõsine oht“ ja nad teavad, et lapse elukoht on muutunud või et laps asub teises riigis,⁵⁸⁹ teavitada selle teise riigi asutusi „seonduvast ohust ning võetud või kaalumisel olevatest meetmetest“. Selle sättega kohustatakse tavaliselt seda osalisriiki, kust laps on ära viidud, teavitama lapse olukorrast riiki, kuhu ta viidi. See hoiatab teisena nimetatud riiki võimalikust vajadusest teha kindlaks lapse asukoht⁵⁹⁰ ja otsustada, kas on vaja lisasamme lapse kaitsmiseks.

Abi võib olla ka konventsiooni artiklist 34. Kui kumbki asjaomane osalisriik kaalub lapse suhtes kaitsemeetme võtmist (mis on tõenäoliselt vajalik selles olukorras, et tagada lapse jätkuv kaitse), võib ta taotleda teise osalisriigi pädevatelt asutustelt, et nad annaksid talle lapse kaitsmise puhul olulist teavet. Näiteks osalisriik, kuhu laps on viidud, võib vajada teavet lapse tausta või perekonna varasema tegevuse kohta, et ametiasutused saaksid hinnata, kas juhtum on kiireloomuline ja kas on vaja võtta kaitsemeetmeid.

Üldisemal tasandil on väga oluline, et asjaomased pädevad asutused igas osalisriigis suhtleksid omavahel (kui see on asjakohane, siis oma keskasutuste abil) selgelt ja tõhusalt ning kooskõlastaksid oma tegevuse, et tagada lapse jätkuv kaitse⁵⁹¹.

- **Pädevuse sätted**

Konventsiooni pädevuse sätted hõlmavad selgeid ja ühtseid eeskirju seoses osalisriigiga, kellel on lapse suhtes pädevus. Konventsiooniga kehtestatakse, et üldine pädevus võtta lapse suhtes kaitsemeetmeid on lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutustel⁵⁹². Siin kirjeldatud tegelikus olukorras käsitletakse lapse hariliku viibimiskohana tihti seda osalisriiki, kust vanemad lapse ära viisid. Kui see on nii, siis kuulub pädevus võtta selle lapse suhtes

⁵⁸⁶ Vt näide 11 (E).

⁵⁸⁷ Vt INCADATi andmebaasi (www.incadat.com) jaotises „Case Law Analysis“ esitatud kommentaare, mis käsitlevad olukorda, kus võidakse öelda, et riigiasutusel on „hooldusõigused“ lapse suhtes 1980. aasta konventsiooni alusel, nii et ta saab kasutada tagasisaatmise õiguskaitsevahendit.

⁵⁸⁸ Seoses sellega vt käsiraamatu punktid 11.18–11.22.

⁵⁸⁹ Artikli 36 kohaldamisel ei pruugi see olla 1996. aasta konventsiooni **osalisriik**: vt käsiraamatu punktid 11.18 jj.

⁵⁹⁰ Kooskõlas artikli 31 punktiga c võib teine osalisriik selle kohta ka otse taotluse esitada.

⁵⁹¹ Vt artikli 30 lõige 1. Siinkohal võib mängida olulist rolli ka kohtutevaheline otsene suhtlemine: vt käsiraamatu allmärkus 147.

⁵⁹² Harilik viibimiskoht on faktiline mõiste, vt käsiraamatu punktid 13.83 jj.

pikaajalisi kaitsemeetmeid sellele osalisriigile, kes saab seega võtta selliseid kaitsemeetmeid (ning selliste meetmete eelis on nende tunnustamine ja rakendamine konventsiooni alusel teises osalisriigis). Ent lisaks on sellel osalisriigil, kus laps viibib, pädevus võtta lapse kaitseks vahepeal mis tahes vajalikke meetmeid, kui juhtumit käsitletakse kiireloomulisena. Kõik sellised meetmed aeguvad kohe, kui lapse hariliku viibimiskoha osalisriik on tegutsenud – artikli 11 lõige 2.

Lisaks peavad selle stsenaariumi puhul mõlemad osalisriigid võtma arvesse 1996. aasta konventsiooni artiklit 7⁵⁹³.

▪ **Tunnustamise ja rakendamise sätted**

Need 1996. aasta konventsiooni sätted on endiselt asjakohased, sest need tagavad, et kui üks osalisriik võtab kaitsemeetmeid, siis tunnustatakse neid seadusest tulenevalt teises osalisriigis ning neid võib seal rakendada.

13.69 Lisaks tuleks märkida, et neil juhtudel on kõikides etappides oluline, et mõlemad osalisriigid tegutseksid selgelt, tõhusalt ja kiirelt, lahendamaks olukorra võimalikult kiiresti ja lapse parimates huvides.

Näide 13 (Q)

Ema ja isa elavad koos lapsega osalisriigis A. Kuna nad ei ole narkootikumide kuritarvitamise tõttu võimelised lapse eest hoolt kandma, võetakse laps vanemate hoole alt ära ja antakse lapsendamiseks osalisriigis A.

Kaks aastat hiljem hakkab ema teist last ootama. Vanemad väidavad, et nad on oma sõltuvustest edukalt vabanenud ja soovivad oodatava lapse eest hoolt kanda. Osalisriigi A pädev asutus uurib nende olukorda, ent enne otsuse tegemist sünnitab ema lapse enneaegu. Kuna vanemad kardavad, et laps paigutatakse riigi hooldeasutusse, põgenevad nad kiiresti naabruses asuvasse osalisriiki B.

Artikli 36 kohaselt teavitavad osalisriigi A ametiasutused (oma keskasutuse abil) viivitamata osalisriigi B (kuhu vanemad nende kahtluste kohaselt põgenesid) pädevaid asutusi võimalikust ohust vastsündinud lapsele ning kaitsemeetmetest, mida osalisriigi A ametiasutused kaalusid. Nad taotlevad ka kooskõlas artikli 31 punktiga c, et osalisriigi B asjaomane asutus (kas keskasutus või asutus, millele see funktsioon on selles riigis delegeeritud) aitaks teha kindlaks perekonna asukoha.

Tehakse kindlaks, et vastsündinu asub osalisriigis B ja elab koos oma vanematega hostelis. Osalisriigi B ametiasutused edastavad selle teabe osalisriigi A ametiasutustele. Osalisriik B otsustab, et on vaja võtta kiireloomulisi meetmeid (artikli 11 alusel), kaitsmaks last, paigutades lapse riigi hooldeasutusse osalisriigis B. Ta edastab selle teabe osalisriigile A. Osalisriigi A ametiasutused, olles nõus osalisriigiga B, et lapse hariliku viibimiskohana käsitletakse endiselt osalisriiki A, taotlevad määruse vastuvõtmist (artikli 5 alusel), et paigutada laps osalisriigis A riigi ametiasutuste hoole alla kuni lapse kaugema tuleviku uurimiseni. Seda meedet tunnustatakse seadusest tulenevalt osalisriigis B ning see võimaldab mõlema osalisriigi ametiasutustel kooskõlastada lapse üleandmine osalisriigi A pädevatele asutustele (osalisriigi B kiireloomuline meede seega aegub kooskõlas artikli 11 lõikega 2).

⁵⁹³

Artikli 7 toimimist on lähemalt käsitletud käsiraamatu **4. peatükis** ja eelkõige punktides **4.20–4.25**.

G. Lapse vara

- 13.70** Konventsiooni artiklis 1 on sätestatud, et lapse **vara** kaitseks mõeldud meetmed kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse. Selles suhtes on konventsiooni eesmärk kehtestada „täpsed eeskirjad, mis käsitlevad lapse seadusliku esindaja ja tema volituste määramist, et hallata välisriigis asuvat lapse vara“⁵⁹⁴. Arvati, et see võib olla eriti kasulik juhul, kui on vaja võtta õiguslikke meetmeid lapsele jäetud pärandvara suhtes.⁵⁹⁵
- 13.71** Artikli 3 punktis *g* on sätestatud, et lapse vara kaitseks mõeldud kaitsemeetmed võivad eelkõige käsitleda „lapse vara haldamist, säilitamist või käsutamist“. „See väga lai sõnastus hõlmab kõiki asjaomaseid toiminguid [lapse] varaga, sealhulgas soetamisi, investeeringuna käsitlemisi või soetamise eest tasuna üle antud vara võõrandamise määramisi.“⁵⁹⁶ Lapse vara kaitseks mõeldud kaitsemeetmed võivad hõlmata näiteks volituste või heakskiitude nõudmist lapse vara ostuks või müügiks.
- 13.72** Oluline on märkida, et konventsioon ei puuduta asjaõigussüsteeme ega hõlma materiaalsooõigust seoses vara suhtes esinevate õiguste sisuga, nagu vaidlused vara omandi/omandiõiguse üle⁵⁹⁷. Näiteks kui seoses maa või hoonete müügi või ostuga kehtivad nõuded, mille on kehtestanud osalisriik üldiselt kõikidele teatava maa müüjatele või ostjatele (nt erivolitus või -luba selliste maa või ehitiste müügiks või ostuks, millel on eristaatus tingituna kultuurilisest või ajaloolisest tähtsusest või mis on põlisrahvaste reservaatide osa; või maa või hoonete müügiks või ostuks välismaalase poolt), ning neil ei ole mingit pistmist asjaoluga, et vara ostab või müüb lapse esindaja, ei kuulu selliste müügivolituste andmine konventsiooni materiaalsesse kohaldamisalasse.
- 13.73** Konventsiooni artikliga 55 lubatakse osalisriikidel teha kahekordne reservatsioon seoses riigi territooriumil asuva lapsele kuuluva varaga. Esiteks võib osalisriik artikli 55 lõike 1 punkti *a* alusel säilitada oma ametiasutuste pädevuse võtta meetmeid, mis on suunatud tema territooriumil asuva lapsele kuuluva vara kaitseks, **olenemata** sellest, kus on lapse harilik viibimiskoht. Tuleks märkida, et selline reservatsioon ei takista teise osalisriigi ametiasutusi omamast konventsiooni alusel pädevust võtta selle vara suhtes kaitsemeetmeid. Teiseks võib osalisriik artikli 55 lõike 1 punkti *b* kohaselt jätta endale ka õiguse mitte tunnustada konventsiooni alusel vanemlikku vastutust või kaitsemeedet, kui see ei sobi kokku mis tahes meetmega, mille tema ametiasutused on seoses selle varaga võtnud.
- 13.74** Need reservatsioonid võivad olla piiratud teatavate varakategooriatega, milleks on kõige tõenäolisemalt kinnisvara.
- 13.75** Kõik artikli 55 alusel tehtud reservatsioonid tuleb teha kooskõlas artiklis 60 sätestatud menetlusega ja nendest teatatakse konventsiooni hoiulevõtjale. Reservatsioon on märgitud 1996. aasta konventsiooni seisu tabelisse, mis on avaldatud Haagi konverentsi veebisaidil (www.hcch.net, jaotise „Conventions“ alajaotise „Convention 34“ punktis „Status Table“).

⁵⁹⁴ Seletuskirja punkt 10.

⁵⁹⁵ *Ibid.* Tuleks märkida, et ehkki lapse esindaja ja esindaja volituste määramine kuuluksid konventsiooni kohaldamisalasse, ei oleks pärandvara küsimuse sisuline lahendamine konventsiooni kohaldamisalas. Pärimine ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse (artikli 4 punkt *f*). Konventsiooni materiaalse kohaldamisala kohta vt lisaks käsiraamatu **3. peatüki C jagu**.

⁵⁹⁶ Seletuskirja punkt 25.

⁵⁹⁷ Vt käsiraamatu punktid **3.30** ja **3.31**. Seoses sellega tuleks märkida ka asjaolu, et mis tahes meede, mis on seotud usaldusomandiga, on sõnaselgelt konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud; vt artikli 4 punkt *f*, mida on käsitletud käsiraamatu punktis **3.43**.

Näide 13 (R)

Lapse harilik viibimiskoht on osalisriigis A ja ta omab vara osalisriigis B. Osalisriigis A nimetatakse eestkostja, kes tegeleb lapse varaga ja vastutab lapse nimel teatavate maatükkide haldamise eest osalisriigis B. Eestkostja määramise määrust tunnustatakse seadusest tulenevalt kõikides osalisriikides. Kui osalisriik A annab välja pädevust kinnitavaid tõendeid (kooskõlas konventsiooni artikliga 40), võib selles olukorras olla kasulik, et eestkostja hangib sellise tõendi⁵⁹⁸.

Näide 13 (S)

Laps, kelle harilik viibimiskoht on osalisriigis A, reisib vaheajal koos oma isaga osalisriiki B. Osalisriigis B viibides saab ta autoõnnetuses viga. Pärast paranemist naaseb ta koju osalisriiki A. Osalisriigis B alustatakse kohtumenetlust ja lapsele määratakse märkimisväärne summa hüvitiseks autoõnnetuses saadud vigastuste eest. Samas ei õnnestu pädeval asutusel osalisriigis B määrata kindlaks ühtegi isikut, kes tegutseks lapse eestkostjana, et tema nimel raha vastu võtta. Selles olukorras võib pädev asutus kasutada pädevust konventsiooni artikli 12 alusel ning anda välja määruse, et osalisriigis B tuleb määrata eestkostja, kes haldaks raha ajutiselt lapse nimel. Määrus aegub kohe, kui sellise eestkostja on määranud osalisriigi A ametiasutused. Muul juhul võib osalisriigi B pädev asutus teha artikli 9 alusel taotluse, et osalisriigi A pädev asutus nõustuks sellega, et osalisriigi B kohus võtab pädevuse seoses lapse eestkostja määramisega. Kui osalisriigi B pädev asutus saab positiivse vastuse, annab ta välja määruse, millega nimetatakse eestkostja, kes haldab lapse nimel raha.

H. Laste esindamine

- 13.76** Laste esindamine on sageli vajalik tingituna lapse teovõimest. Lapse esindamine hõlmab üldiselt kolmandate isikute ees lapse eest või nimel tegutsemist. See võib ilmneda näiteks sellistes olukordades nagu lapsega seotud kohtumenetlus, samuti vara- või finantstehingud ja raviks nõusoleku andmine.
- 13.77** Laste esindamist käsitlevad otsused kuuluvad selgelt konventsiooni kohaldamisalasse. Artikli 3 punktis *d* on sätestatud, et kaitsemeede võib eelkõige käsitleda iga sellise isiku või organi määramist ja ülesandeid, kes esindab või abistab last või vastutab lapse eest. Lisaks viitab vanemate, eestkostjate või muude seaduslike esindajate „volituste“ termini kasutamine vanemliku vastutuse määratluses lapse esindamisele⁵⁹⁹.
- 13.78** See tähendab, et kui osalisriigi ametiasutused kavatsevad vastu võtta otsuse seoses lapse esindamisega, peavad nad tagama, et neil on konventsiooni alusel pädevus seda teha. Kui aga ametiasutustel ei ole konventsiooni alusel pädevust ning nad leiavad, et nad sobivad asjaomasel juhul paremini lapse parimaid huve selles küsimuses hindama, võivad nad kaaluda, kas taotleda pädevuse üleminekut (kui artikli 9 nõuded on täidetud)⁶⁰⁰. Samuti võivad esineda olukorrad, mille puhul on asjakohane, et pädevust **omav** osalisriik kaaluks võimalust anda pädevus üle teisele osalisriigile, nt kui lapsele tuleb määrata seaduslik esindaja asjaomases teises osalisriigis toimivas õigusmenetluses⁶⁰¹.
- 13.79** Kui sellised kaitsemeetmed on võetud, siis tuleb neid kooskõlas konventsiooni eeskirjadega tunnustada ja rakendada kõikides teistes osalisriikides.

⁵⁹⁸ Vt käsiraamatu punkt **11.31**.

⁵⁹⁹ Artikli 1 lõige 2. Vt lisaks käsiraamatu punktid **3.18–3.24**.

⁶⁰⁰ Artikkel 9. Vt lisaks käsiraamatu **5. peatükk**.

⁶⁰¹ Artikkel 8. *Id.*

- 13.80 Kui „vanemlik vastutus“⁶⁰² hõlmab lapse esindamist, kohaldatakse artiklites 16 ja 17 esitatud õigusnorme. Konventsiooni artiklis 16 on sätestatud see, kuidas määrata kindlaks vanemliku vastutuse **kandjad**⁶⁰³. Artiklis 17 sätestatakse, et vanemliku vastutuse **teostamist** reguleeritakse lapse hariliku viibimiskoha riigi õigusega. See tähendab, et lapse hariliku viibimiskoha riigi õigusnormid, mis on seotud lapse esindamisega isikute poolt, kellel on vanemlik vastutus, määravad kindlaks sellise esinduse laadi ning sellega seotud volitused ja ülesanded.

Näide 13 (T)

Riigi A õiguse alusel on seadusliku esindajana tegutsevatel vanematel volitus tegutseda eraldi, et algatada lapse nimel tsiviilasi. Osalisriigi B õiguse alusel peavad mõlemad vanemad olema nõus enne sellise menetluse taotlemist. Perekond elab riigis A. Ema ja laps reisivad osalisriiki B. Lapsega juhtub osalisriigis B õnnetus ja ema soovib seal menetluse algatada. Ema saab seda teha ilma lapse isa nõusolekuta, sest riigi A õigusega ei nõuta isa nõusolekut ja riik A on lapse hariliku viibimiskoha riik.

- 13.81 Asjaomased erinevad seadused võivad tekitada teatava ebakindluse lapse isiku või vara hooldamise eest vastutava isiku pädevuse või volituste laadi ja ulatuse suhtes. Konventsiooni artiklis 40 on seega sätestatud võimalus anda vanemliku vastutuse kandjale või isikule, kellele on usaldatud lapse kaitse, välja tõend, mis kõrvaldaks ebakindluse. Selle tõendi võivad välja anda lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutused⁶⁰⁴ või selle osalisriigi ametiasutused, kus kaitsemeede on võetud. Selles tuleks märkida pädevus, milles isikul on õigus tegutseda, ja talle antud volitused. Tõendil märgitud pädevuse ja volituste kuulumist sellele isikule eeldatakse, kui ei ole tõestatud vastupidist⁶⁰⁵.
- 13.82 Konventsiooni artiklis 19 sätestatakse ka teatav kaitse kolmandatele isikutele, kes sõlmivad tehinguid lapse seadusliku esindajaga. See kaitse on mõeldud nendele kolmandatele isikutele, kelle puhul ei saa eeldada, et nad mõistavad, et tehingu toimumise riigi õigusnorme, mis määravad kindlaks, kes võib tegutseda lapse seadusliku esindajana, ei kohaldata asjaomase lapse suhtes tulenevalt konventsiooni kohaldatava õiguse normidest. Seega, kui tehing vastab teatavatele kriteeriumidele, ei saa selle kehtivust vaidlustada, ning kolmas isik ei saa kanda vastutust üksnes seetõttu, et teisel isikul ei olnud konventsiooni määratud õiguse alusel õigust tegutseda lapse seadusliku esindajana. Täita tuleb järgmised kriteeriumid:
- tehing sõlmiti isiku poolt, kellel oleks õigus tegutseda lapse seadusliku esindajana selle riigi õiguse alusel, kus tehing sõlmiti;
 - kolmas isik ei teadnud ega oleks pidanud teadma, et vanemlikku vastutust reguleerib konventsiooni määratud õigus; ning
 - tehingu teinud isikud asusid sama riigi territooriumil⁶⁰⁶.

Näide 13 (U)

Osalisriigis A võivad mõlemad vanemad tegutseda kõikidel asjaoludel lapse seaduslike esindajatena, välja arvatud juhul, kui kehtib pädeva asutuse vastupidine otsus. Osalisriigis B ei saa abielus mitteolev isa tegutseda lapse seadusliku esindajana, kui teatavad kriteeriumid ei ole täidetud.

⁶⁰² Artikli 1 lõige 2.

⁶⁰³ Seda on käsitletud käsiraamatu **9. peatükis**.

⁶⁰⁴ Artikli 40 lõikes 3 sätestatakse, et selliseid tõendeid välja andvad osalisriigid peavad määrama ametiasutused, kes on pädevad tõendit koostama.

⁶⁰⁵ Artiklit 40 on käsitletud käsiraamatu punktis **11.31**.

⁶⁰⁶ Artikli 19 lõige 2.

Laps on sündinud osalisriigis B ja tema vanemad ei ole abielus. Ta elab seal koos oma emaga. Kriteeriumid, mis lubavad isal tegutseda lapse seadusliku esindajana osalisriigi B õiguse alusel, ei ole täidetud. Lapse isa on osalisriigi A kodanik ja elab seal ning laps külastab teda sageli.

Isapoolne vanaisa sureb, jättes lapsele haruldase raamatukollektsiooni. Isa sõlmib osalisriigis A kollektsiooni müügiks lepingu kolmanda isikuga, kes on samuti osalisriigi A elanik.

Tingimusel, et kolmandal isikul ei olnud põhjust teada, et lapse vanemliku vastutuse küsimust reguleerib osalisriigi B õigus, ei saa kollektsiooni müümise lepingu kehtivust vaidlustada ning ostjat ei saa pidada vastutavaks üksnes selle alusel, et isal, kes tegutses lapse seadusliku esindajana, ei olnud õigus seda teha konventsiooni määratud õiguse alusel.

I. Siduvad tegurid

a) Harilik viibimiskoht

13.83 Harilik viibimiskoht on peamine siduv tegur ja pädevuse alus, mida 1996. aasta konventsioonis kasutatakse⁶⁰⁷. Hariliku viibimiskoha kasutamine on kõikide tänapäevaste Haagi lastekonventsioonide puhul ühine tegur⁶⁰⁸. Üheski neist konventsioonidest ei ole esitatud „hariliku viibimiskoha“ määratlust ning selle peavad kindlaks määrama asjaomased ametiasutused iga juhtumi faktiliste asjaolude alusel. See on autonoomne mõiste ja seda tuleks tõlgendada pigem konventsiooni eesmärke kui riigisisese õiguse kohaseid piiranguid arvestades.

13.84 Hariliku viibimiskoha kindlaksmääramine on eriti oluline 1980. ja 1996. aasta konventsioonide alusel. Tuleks märkida, et 1996. aasta konventsioonis kasutatakse hariliku viibimiskoha mõistet 1980. aasta konventsioonist erinevas kontekstis. 1980. aasta konventsioonis on selle asjaolu kindlakstegemine, et lapse harilik viibimiskoht on taotluse esitanud riigis, vajalik 1980. aasta konventsiooni õiguskaitsevahendite kohaldamiseks ning see on osa ulatuslikumast uurimisest, kas laps on õigusvastaselt ära viidud või teda on õigusvastaselt kinni peetud. 1996. aasta konventsioonis on hariliku viibimiskoha eesmärk üldiselt hinnata, millise osalisriigi ametiasutustel on pädevus võtta kaitsemeetmeid ning kas neid otsuseid tuleks tunnustada ja rakendada teistes osalisriikides. Kuna harilik viibimiskoht on faktiline mõiste, võib 1996. aasta konventsiooni eesmärgil lapse hariliku viibimiskoha kindlaksmääramisel esineda vajadus eri kaalutlusi arvesse võtta.

13.85 Rahvusvahelises kohtupraktikas võib täheldada teatavaid suundumusi seoses hariliku viibimiskoha mõistega. Nagu eespool märgitud, võivad need olla olulised faktiliste asjaolude kindlaksmääramiseks 1980. või 1996. aasta konventsioonis. Esiteks, juhul kui on selgeid tõendeid kavatsuse kohta asuda teise riiki elama, siis isik tavaliselt kaotab olemasoleva hariliku viibimiskoha ja saab uue hariliku viibimiskoha⁶⁰⁹. Teiseks, kui kolimine on tähtajatu või võib olla tähtajatu, siis võib

⁶⁰⁷ Artikkel 5, käsitletud käsiraamatu punktides 4.4 jj.

⁶⁰⁸ Teised konventsioonid on 1980. aasta lapseröövikonventsioon, 1993. aasta rahvusvahelise lapsendamise konventsioon ning 2007. aasta laste toetamise konventsioon ja selle protokoll. Nende konventsioonide täistekstid on kättesaadavad Haagi konverentsi veebisaidil www.hcch.net jaotises „Conventions“.

⁶⁰⁹ Asjaomane kavatsus on siinkohal tavaliselt **vanemate** kavatsus. Vt nt DeHaan vs. Gracia, [2004] AJ nr 94 (QL), [2004] ABQD 4 [INCADATI viide: HC/E/CA 576]; *Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)* [1990] 2 AC 562 [INCADATI viide: HC/E/UK 2]; *Re F. (A Minor) (Child Abduction)*, [1992] 1 FLR 548, [1992] Fam Law 195 [INCADATI viide: HC/E/UK 40]. Tuleks märkida, et harvadel juhtudel on võimalik, et laps kaotab hariliku viibimiskoha ega omanda uut harilikku viibimiskohta (sellisel juhul kohaldatakse 1996. aasta konventsiooni alusel artikli 6 lõiget 2). Samas tuleks sellise otsuse

isik samuti kolimise ajal kehtiva hariliku viibimiskoha suhteliselt kiiresti kaotada ja saada uue⁶¹⁰. Kui aga kolimine on tähtajaline, isegi kui see tähtaeg on pikem, siis on mitmes jurisdiktsioonis aktsepteeritud, et olemasolev harilik viibimiskoht jääb kogu selle aja jooksul alles⁶¹¹. Sellega oleks tegu eelkõige juhul, kui vanemad on sõlminud kokkuleppe lapse ajutiseks viibimiseks teises riigis⁶¹². Muude olukordade hindamisel kasutatakse üldiselt üht kahest lähenemisviisist. Vanemate kavatsusest lähtuva lähenemisviisi puhul vaadeldakse vanemate ühist kavatsust seoses kolimise laadiga⁶¹³. Lapsekeskse lähenemisviisi puhul rõhutatakse selle asemel lapse tegeliku elu asjaolusid⁶¹⁴. Need tegeliku elu asjaolud hõlmavad selliseid elemente nagu haridus, sotsiaalne suhtlus ja peresuhted ning see viitab üldiselt lapse elu keskmes olevatele teguritele. Mõnel juhul on kasutatud mõlemat lähenemisviisi, viidates nii vanemate kavatsusele kui ka lapse elule⁶¹⁵. Otsustades, millist lähenemisviisi järgida, võtavad mõned kohtud arvesse asjaomase lapse vanust. Mida vanem laps on, seda tõenäolisemalt pöörab kohus rohkem tähelepanu tema elu keskmes olevatele teguritele.

13.86 Lapse ajutine eemalolek tema harilikust viibimiskohast puhkuse, koolitöö või külastus-/suhtlemisõiguse tõttu põhimõtteliselt ei muuda lapse harilikku viibimiskohta.

13.87 Euroopa Liidu Kohus on käsitlenud hariliku viibimiskoha mõistet⁶¹⁶ Brüsseli IIa määruse kontekstis⁶¹⁷. Euroopa Liidu Kohus on märkinud, et lapse harilik viibimiskoht tuleb kindlaks teha, võttes arvesse kõiki juhtumile omaseid asjaolusid. Eelkõige tuleb seda mõistet „tõlgendada selliselt, et elukoht vastab kohale, mis väljendab lapse teatud integratsiooni sotsiaalsesse ja perekondlikku keskkonda. Sel eesmärgil tuleb eelkõige võtta arvesse selle liikmesriigi territooriumil viibimise kestust [...] ning põhjusi, miks perekond sinna liikmesriiki kolis, lapse kodakondsust, koolikäimise kohta ja tingimusi, keeleoskust ning samuti lapse perekondlikke ja sotsiaalseid suhteid nimetatud liikmesriigis“⁶¹⁸.

tegemisest võimaluse korral hoiduda, vt käsiraamatu punktid 4.16–4.19.

⁶¹⁰ Vt *Al Habtoor vs. Fotheringham*, [2001] EWCA Civ 186 [INCADATI viide: HC/E/UK 875]; *Callaghan vs. Thomas*, [2001] NZFLR 1105 [INCADATI viide: HC/E/NZ 413]; *Cameron vs. Cameron*, 1996 SC 17, 1996 SLT 306, 1996 SCLR 25 [INCADATI viide: HC/E/UKs 71]; *Moran vs. Moran*, 1997 SLT 541 [INCADATI viide: HC/E/UKs 74]; *Karkkainen vs. Kovalchuk*, 445 F.3d 280 (3rd Cir. 2006) [INCADATI viide: HC/E/USf 879].

⁶¹¹ Vt *Re H (Abduction: Habitual Residence: Consent)* [2000] 3 FCR 412 [INCADATI viide: HC/E/UK 478]; *Morris vs. Morris*, 55 F. Supp 2d 1156 (D. Colo., 30. august 1999) [INCADATI viide: HC/E/USf 306]; *Mozes vs. Mozes*, 239 F.3d 1067 (9th Cir. 2001) [INCADATI viide: HC/E/USf 301].

⁶¹² Vt *Denmark Ø.L.K.*, 5. aprill 2002, 16. afdeling, B-409-02 [INCADATI viide: HC/E/DK 520].

⁶¹³ Vt *Re B (Minors Abduction)*, [1993] 1 FLR 993 [INCADATI viide: HC/E/UK 173]; *Mozes vs. Mozes*, 239 F.3d 1067 (9th Cir. 2001) [INCADATI viide: HC/E/USf 301]; *Holder vs. Holder*, 392 F.3d 1009, 1014 (9th Cir. 2004) [INCADATI viide: HC/E/USf 777]; *Ruiz vs. Tenorio*, 392 F.3d 1247, 1253 (11th Cir. 2004) [INCADATI viide: HC/E/USf 780]; *Tsarbopoulos vs. Tsarbopoulos*, 176 F. Supp.2d 1045 (E.D. Wash. 2001) [INCADATI viide: HC/E/USf 482]; *Gitter vs. Gitter*, 396 F.3d 124, 129-30 (2d Cir. 2005) [INCADATI viide: HC/E/USf 776]; *Koch vs. Koch*, 450 F.3d 703 (7th Cir. 2006) [INCADATI viide: HC/E/USf 878]. Tuleks märkida, et Mozese juhtum ei tunnustanud 9. ringkond seda, et piisava aja ja positiivsete kogemuste korral võib laps uues riigis nii kindlalt kohaneda, et sellest saab tema harilik viibimiskoht, arvestamata seda, et vanemate kavatsused on pigem vastupidised.

⁶¹⁴ *Friedrich vs. Friedrich*, 983 F.2d 1396, (6th Cir. 1993) [INCADATI viide: HC/E/USf 142]; *Robert vs. Tesson* (6th Cir. 2007) [INCADATI viide: HC/E/US 935]; *Re M (Abduction: Habitual Residence)* [1996] 1 FLR 887.

⁶¹⁵ Oluline otsus on järgmine: *Feder vs. Evans-Feder*, 63 F.3d 217, 222 (3d Cir. 1995) [INCADATI viide: HC/E/USf 83]. Vt ka: *Karkkainen vs. Kovalchuk*, 445 F.3d 280 (3rd Cir. 1995) [INCADATI viide: HC/E/USf 879]. Selle juhtumi puhul tehti laste olukorral vahet nende vanuse järgi: väikeste laste puhul leiti, et suurel määral tuleks tugineda vanemate kavatsusele, ja suuremate laste puhul otsustati, et vanemate kavatsusel on väiksem roll. *Silverman vs. Silverman*, 338 F.3d 886 (8th Cir. 2003) [INCADATI viide: HC/E/USf 530].

⁶¹⁶ Enne 1. jaanuari 2011, Euroopa Ühenduste Kohus.

⁶¹⁷ 2. aprilli 2009. aasta otsus kohtuasjas C-523/07. Vt ka Euroopa Liidu Kohtu 22. detsembri 2010. aasta otsus asjas *Barbara Mercredi vs. Richard Chaffe* (C-497/10 PPU), mis kinnitab seda lähenemisviisi.

⁶¹⁸ Kohtuasi C-523/07, A, 2. aprill 2009, punktid 37–39. Ent kui siin osutatud tegurid viitavad kahele või enamale riigile kui võimalikule lapse hariliku viibimiskoha riigile, otsustab lõppkokkuvõttes asja

b) Asukoht

- 13.88 Esineb mitmeid juhtumeid, mille korral kasutatakse 1996. aasta konventsioonis siduva tegurina lapse (või tema vara asukohta)⁶¹⁹. Asukoha mõiste tähistab füüsilist asumist asjaomase osalisriigi territooriumil. See mõiste ei nõua mingil viisil elukoha tõendamist: piisab üksnes sellest, et laps asub füüsiliselt konkreetsel territooriumil.

c) Kodakondsus

- 13.89 See siduv tegur ei ole 1996. aasta konventsioonis eraldiseisev, vaid kuulub artiklites 8 ja 9 sätestatud pädevuse üleandmise mehhanismi⁶²⁰. Selle osalisriigi ametiasutused, mille kodanik laps on, võivad taotleda pädevuse üleandmist neile ning nendelt võidakse taotleda nõusolekut pädevuse võtmiseks. Üksnes lapse kodakondsusest ei piisa ning kehtima peab ka seisukoht, et osalisriigi ametiasutused sobivad kõige paremini asjaomase lapse parimaid huve hindama. Paljudel lastel on rohkem kui üks kodakondsus. Iga osalisriik, mille kodanik laps on, võib kuuluda pädevuse üleminekul artiklis 8 sätestatud tingimuste alla.
- 13.90 Artiklis 47 käsitletakse selliste osalisriikide olukorda, millel on mitu territoriaalset üksust, kus kohaldatakse erinevaid seadusi, ning selgitatakse, et viidet riigile, mille kodanik laps on, käsitletakse viitena selle riigi õiguses määratud territoriaalüksusele või asjakohaste eeskirjade puudumisel viitena territoriaalüksusele, millega lapsel on kõige tihedam seos.

d) Tihe side

- 13.91 Kui lapse ja osalisriigi vahel on „tihe side“, siis võivad selle osalisriigi ametiasutused taotleda pädevuse üleminekut (et nad saaksid võtta meetmeid lapse isiku või vara kaitseks – artikkel 9) või neilt võidakse taotleda pädevuse **võtmist** (artikkel 8). See kehtib juhul, kui selle osalisriigi ametiasutused sobivad kõige paremini asjaomase lapse parimaid huve hindama⁶²¹.
- 13.92 Lisaks võimaldab konventsiooni artikkel 32 mis tahes sellise osalisriigi keskasutusel või muul pädeval asutusel, millega lapsel on tihe side, taotleda aruannet lapse olukorra kohta või kaaluda vajadust kaitsemeetmete võtmiseks lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi keskasutuse poolt⁶²².
- 13.93 Lisaks võidakse 1996. aasta konventsiooni kontekstis kasutada tiheda sideme testi, et kohaldada õigust, mis erineb artikli 15 lõike 2 kohase vaidluste lahendamise koha õigusest⁶²³.
- 13.94 Samas on artikli 15 ning artiklite 8, 9 ja 32 puhul väike rõhuasetuse erinevus seoses selles küsimuses kasutatava testiga. Artikli 15 kohaselt võivad pädevust teostavad osalisriigid erandkorras kohaldada või võtta arvesse selle riigi õigust, mis on antud **olukorraga** tihedalt seotud. Üleminekut käsitlevates sätetes ja

⁶¹⁹ menetlev õigus- või haldusasutus, millised tegurid on asjaomase juhtumi puhul kõige olulisemad.

⁶²⁰ Vt näiteks artiklid 6, 11 ja 12, mida on käsitletud käsiraamatu **4.**, **6.** ja **7. peatükis**.

Seda on käsitletud käsiraamatu punktides **5.9–5.12**. Samas, Haagi 1961. aasta alaealiste kaitse konventsioonis kasutatakse kodakondsust siduva tegurina. Artikliga 4 lubatakse riigil, mille kodanik laps on, teostada pädevust võtta lapse isiku või vara kaitseks meetmeid, kui ta leiab, et see on lapse huvides vajalik, ning olles teavitanud lapse hariliku viibimiskoha riigi ametiasutusi.

⁶²¹ Pädevuse ülemineku sätteid on üksikasjalikult käsitletud käsiraamatu **5. peatükis**.

⁶²² Seda on käsitletud käsiraamatu punktis **11.2.4**.

⁶²³ Seda on käsitletud käsiraamatu punktis **9.2**.

artiklis 32 peab osalisriigil, kes saab/esitab ülemineku taotluse (artiklid 8 ja 9) või taotleb aruannet või kaitsemeetmeid (artikkel 32), olema **lapsega** tihe side.

- 13.95** Seda, kas lapsel või olukorral on riigiga tihe side, tuleb hinnata iga juhtumi korral eraldi. Näited riikide kohta, kellega lapsel võib olla tihe side, on: lapse varasema hariliku viibimiskoha riik; riik, kus elab lapse perekond, kes soovib tema eest hoolitseda; riik, kus elab külastus-/suhtlemisõigust omav vanem, kui vanemad on lahus; või riik, kus elavad lapse laiendatud perekonna liikmed, keda ta korrapäraselt külastab.

Näide 13 (V)

Osalisriigi A ametiasutustele esitatakse lahutuse avaldus. Artiklis 10 sätestatud kriteeriumid on täidetud ja ametiasutustel on pädevus võtta meetmeid lahutavate vanemate lapse suhtes. Laste harilik viibimiskoht on osalisriigis B ja lepitakse kokku, et nad peaksid jääma sinna elama. Hariliku viibimiskoha fakt on selle juhtumi puhul tihe side ning osalisriigi A ametiasutused võivad kasutada seda, et kohaldada otsuse suhtes osalisriigi B õigust⁶²⁴.

I LISA

Vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö 19. oktoobri 1996. aasta konventsiooni tekst

34. VANEMA KOHUSTUSTE KINDLAKSMÄÄRAMISE JA LASTE KAITSE ABINÕUDE RAKENDAMISE PÄDEVUSE, KOHALDATAVA ÕIGUSE, ABINÕUDE TUNNUSTAMISE, RAKENDAMISE JA KOOSTÖÖ KONVENTSIOON

(Vastu võetud 19. oktoobril 1996)

Konventsioonile alla kirjutanud riigid,

arvestades vajadust tõhustada laste rahvusvahelist kaitset;

soovides vältida õigussüsteemidevahelisi vastuolusid laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse ja kohaldatava õiguse kindlaksmääramisel ning otsuste tunnustamisel ja täitmisel;

silmas pidades lapse kaitseks tehtava rahvusvahelise koostöö tähtsust;

kinnitades vajadust arvestada eelkõige lapse huve; mõistes vajadust muuta *alaealiste kaitsele kohaldatavat õigust ja ametiasutuste pädevust reguleerivat 1961. aasta 5. oktoobri konventsiooni*;

soovides sel eesmärgil kehtestada ühtne regulatsioon, arvestades ÜRO 1989. aasta 20. novembri lapse õiguste konventsiooni,

on kokku leppinud järgmises.

I PEATÜKK. KONVENTSIOONI REGULEERIMISALA

Artikkel 1

1. Konventsiooni eesmärgid on järgmised:
 - a) määrata kindlaks riik, mille ametiasutuste pädevuses on võtta tarvitusele abinõusid lapse isiku või tema vara kaitseks;
 - b) määrata kindlaks, millist õigust kohaldavad nimetatud ametiasutused oma pädevuse teostamisel;
 - c) määrata kindlaks, millist õigust kohaldatakse vanema kohustuste suhtes;
 - d) tagada kaitseabinõude tunnustamine ja rakendamine kõikides osalisriikides;
 - e) konventsiooni eesmärkide saavutamiseks sisse seada koostöö osalisriikide ametiasutuste vahel.
2. Konventsioonis tähendab vanema kohustused vanema hooldusõigust või muud sama laadi õigussuhet, mis määrab kindlaks vanemate, eestkostjate või teiste seaduslike esindajate õigused, võimu ja kohustused lapse või tema vara suhtes.

Artikkel 2

Konventsiooni kohaldatakse lapsele alates tema sünnist kuni 18 aasta vanuseks saamiseni.

Artikkel 3

Artiklis 1 loetletud abinõud puudutavad eriti:

- a) vanema kohustuste tekkimist, kasutamist, lõpetamist või piiramist, samuti nende üleminekut;
- b) hooldusõigust, kaasa arvatud lapse eest hoolitsemise ja lapse elukoha määramise õigust, samuti külastamisõigust, kaasa arvatud õigust viia last piiratud ajavahemikuks oma harilikust viibimiskohast teise kohta;
- c) eestkostet, hooldust või muud seda laadi institutsiooni;
- d) lapse või tema vara eest hoolitseva või last esindava või abistava isiku või institutsiooni määramist ja nende ülesandeid;
- e) lapse paigutamist kasuperesse või hoolekandetasutusse või kafala* või muu seda laadi hoolduse korraldamist;
- f) riikliku laste hoolekande asutuse järelevalvet lapse eest hoolitseva isiku üle;
- g) lapse vara haldamist, säilitamist või käsutamist.

Artikkel 4

Konventsiooni ei kohaldata:

- a) vanema ja lapse suhte tekkimisele või vaidlustamisele;
- b) lapsendamisotsustele, lapsendamist ettevalmistavatele toimingutele või lapsendamise tühistamisele või kehtetuks tunnistamisele;
- c) lapse ees- ja perekonnanimele;
- d) teovõime omandamisele seoses abiellumisega;
- e) ülalpidamiskohustustele;
- f) *trust*'ile või pärimisele;
- g) sotsiaalkindlustusele;
- h) hariduse ja tervise valdkonnas rakendatud üldise iseloomuga riiklikele abinõudele;
- i) lapse toimepandud kuriteo tõttu rakendatud abinõudele;
- j) varjupaiga- ja sissesõiduõiguse kohta tehtud otsustele.

II PEATÜKK. PÄDEVUS

Artikkel 5

1. Lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi kohtu või haldusasutuse pädevuses on rakendada abinõusid lapse või tema vara kaitseks.
2. Lapse hariliku viibimiskoha muutumisel ja tekkimisel teises osalisriigis on pädevad uue hariliku viibimiskoha riigi ametiasutused, välja arvatud artiklis 7 sätestatud juhtudel.

Artikkel 6

1. Pagulastest laste ja oma maal toimuvate rahutuste tõttu rahvusvahelise õiguse mõttes kindla elukohata laste suhtes on artikli 5 lõikes 1 sätestatud pädevus selle osalisriigi võimudel, kelle territooriumil need lapsed kindla elukoha puudumise tõttu viibivad.
2. Eelmist lõiget kohaldatakse ka lastele, kelle harilikku viibimiskohta ei suudeta kindlaks teha.

Artikkel 7

1. Lapse õigusvastase äraviimise või kinnihoidmise korral säilitavad pädevuse selle osalisriigi ametiasutused, kus oli lapse harilik viibimiskoht vahetult enne äraviimist või kinnihoidmist ja seda selle ajani, kuni laps on saanud hariliku viibimiskoha teises riigis, ja
 - a) hooldusõigusega isik, institutsioon või muu organ on nõustunud äraviimise või kinnihoidmisega, või
 - b) kui laps on elanud teises riigis vähemalt ühe aasta pärast seda, kui hooldusõigusega isik, institutsioon või muu organ sai teada või pidi teada saada lapse ligikaudse asukoha, ent ei ole selle aja jooksul esitanud lapse tagastamise taotlust, ja laps on uues keskkonnas kohanenud.
2. Lapse äraviimine või kinnihoidmine on õigusvastane, kui:
 - a) rikutakse isikule, institutsioonile või muule organile ühiselt või üksinda teostamiseks antud hooldusõigust, mis anti vastavalt selle riigi õigusele, kus laps viibis harilikult vahetult enne tema äraviimist või kinnihoidmist; ja
 - b) hooldusõigust teostati äraviimise või kinnihoidmise ajal kas ühiselt või üksi, või seda oleks saanud teostada, kui last ei oleks ära viidud või kinni hoitud.
 Punktis a nimetatud hooldusõigus võib tekkida seaduse alusel või kohtu- või haldusotsuse põhjal, või selle riigi õiguse järgi kehtiva kokkuleppe põhjal.
3. Lõikes 1 nimetatud ametiasutuste pädevuse kehtimise ajal võivad selle osalisriigi ametiasutused, kuhu laps on viidud või kus teda kinni hoitakse, võtta artikli 11 kohaselt tarvitusele üksnes edasilükkamatu iseloomuga abinõusid, mis on vajalikud lapse või tema vara kaitseks.

Artikkel 8

1. Artikli 5 või 6 kohaselt pädevad osalisriigi ametiasutused, kelle arvates sobiksid teise osalisriigi ametiasutused paremini lapse huvisid kaitsma, võivad erandkorras kas:
 - taotleda, et teise riigi ametiasutus, kas otse või taotleva riigi keskasutuse kaasabil, võtaks endale pädevuse selliste kaitseabinõude rakendamiseks, nagu nad peavad vajalikuks, või
 - peatada asja lahendamine ja teha pooltele ettepaneku esitada taotlus teise riigi ametiasutusele.
2. Eelmise lõike alusel võib pöörduda selle osalisriigi ametiasutuste poole:
 - a) kelle kodanik laps on;
 - b) kus asub lapse vara;
 - c) kelle ametiasutus lahendab lapse vanemate lahutusavaldust või kooselu lõpetamise avaldust või abielu kehtetuks tunnistamist;
 - d) kellega lapsel on tihedad sidemed.
3. Asjaomased asutused võivad arvamuste vahetamist jätkata.
4. Ametiasutus, kelle poole pöördatakse vastavalt lõikes 1 sätestatule, võib võtta endale pädevuse artikli 5 või artikli 6 alusel pädevust omava ametiasutuse asemel, kui ta leiab, et see on lapse huvides.

Artikkel 9

1. Kui artikli 8 lõikes 2 viidatud osalisriigi ametiasutus leiab, et ta sobib paremini lapse huvide kaitsmiseks, võib ta:
 - taotleda lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi pädevatelt ametiasutustelt õigust võtta kas otse või selle riigi keskasutuse kaasabil tarvitusele selliseid kaitseabinõusid, nagu nad vajalikuks peavad; või
 - teha pooltele ettepaneku esitada vastavasisuline taotlust lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutusele.

2. Asjaomased asutused võivad arvamuste vahetamist jätkata.
3. Taotluse esitanud ametiasutus on lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutuse asemel pädev üksnes sel juhul, kui see asutus on taotluse rahuldanud.

Artikkel 10

1. Piiramata artiklites 5 kuni 9 sätestatud pädevust, võivad vanemate lahususavalduse, kooselu lõpetamise avalduse või abielu tühistamise otsustamiseks pädeva osalisriigi ametiasutused juhul, kui lapse harilik viibimiskoht on mõnes teises osalisriigis, rakendada abinõusid selle lapse või tema vara kaitseks siis, kui nende riigi õigus seda lubab ja kui
 - a) menetluse algatamise ajal on ühe lapsevanema harilik viibimiskoht selles riigis ja ühel neist on vanema kohustused lapse suhtes, ja
 - b) ametiasutuse pädevuse abinõude rakendamiseks on heaks kiitnud vanemad, samuti muu isik, kellel on lapse suhtes vanema õigused, ja see on lapse huvides.
2. Lõikes 1 sätestatud pädevus lapse kaitse abinõude rakendamiseks lõpeb, kui on lõplikult otsustatud vanemate abielu lahutamise avalduse rahuldamine või rahuldamata jätmine, kooselu lõpetamine või abielu tühistamine, või kui menetlus on lõppenud muul põhjusel.

Artikkel 11

1. Kõikides kiireloomulistes asjades on vajalike kaitseabinõude rakendamiseks pädevad selle osalisriigi ametiasutused, kelle territooriumil asub laps või tema vara.
2. Osalisriigis harilikult viibiva lapse suhtes eelneva lõike kohaselt rakendatud abinõud tühistuvad niipea, kui artiklite 5 kuni 10 kohaselt pädevad ametiasutused on rakendanud olukorrahaseid abinõusid.
3. Abinõud, mis on vastavalt lõikele 1 rakendatud lapse suhtes, kelle harilik viibimiskoht ei ole osalisriigis, on igas osalisriigis kehtetud alates lapse hariliku viibimiskoha riigi võimude poolt rakendatud olukorrahaste abinõude tunnustamisest kõnealuses osalisriigis.

Artikkel 12

1. Lapse või lapse vara asukoha osalisriigi ametiasutustel on õigus rakendada, välja arvatud artiklis 7 sätestatud juhtudel, lapse või tema vara kaitseks ajutise iseloomuga abinõusid, mille territoriaalne mõju piirdub kõnesoleva riigiga, ning seda seni, kuni taolised abinõud ei ole vastuolus abinõudega, mida on juba rakendanud artiklite 5 kuni 10 alusel pädevad ametiasutused.
2. Abinõud, mida on rakendatud eelmise lõike alusel lapse suhtes, kelle harilik viibimiskoht on osalisriigis, muutuvad kehtetuks niipea, kui artiklite 5 kuni 10 alusel pädevad ametiasutused on vastu võtnud otsuse kaitseabinõude suhtes, mis võivad olla sellises olukorras vajalikud.
3. Abinõud, mida lõike 1 alusel on rakendatud lapse suhtes, kelle harilik viibimiskoht ei ole konventsiooniosalises riigis, muutuvad abinõusid rakendanud osalisriigis kehtetuks siis, kui lapse hariliku viibimiskoha riigi ametiasutuste poolt rakendatud olukorrahaseid abinõusid tunnustatakse kõnesolevas osalisriigis.

Artikkel 13

1. Osalisriigi ametiasutused, kes on artiklite 5 kuni 10 alusel pädevad abinõude rakendamiseks lapse või tema vara kaitseks, peavad hoiduma oma pädevuse teostamisest, kui menetluse algatamise ajal oli nende abinõude rakendamist taotletud teise osalisriigi ametiasutuselt, kes olid artiklite 5 kuni 10 alusel taotluse esitamise ajal pädevad ja nad ei ole veel otsust langetanud.
2. Eelmist lõiget ei kohaldata, kui ametiasutus, kellele algselt esitati taotlus abinõude rakendamiseks, on pädevusest keeldunud.

Artikkel 14

Artiklite 5 kuni 10 alusel rakendatud abinõud jäävad kehtima vastavalt nendes toodud tingimustele isegi siis, kui muutunud asjaolud on kõrvaldanud pädevuse tekkimise aluse ja konventsiooni alusel pädevad ametiasutused ei ole neid abinõusid muutnud, asendanud või lõpetanud.

III PEATÜKK. KOHALDATAV ÕIGUS

Artikkel 15

1. Teise peatüki alusel pädevust teostades kohaldab osalisriigi ametiasutus oma riigi õigust.
2. Lapse või tema vara kaitseks võib ametiasutus erandkorras kohaldada või arvestada teise riigi õigust, millega olukord on tihedalt seotud.
3. Kui lapse harilik viibimiskoht muutub seoses elamaasumisega teise osalisriiki, määrab alates hariliku viibimiskoha muutumisest teise riigi õigus eelmises hariliku viibimiskoha riigis rakendatud abinõude rakendamise tingimused.

Artikkel 16

1. Vanema kohustuste tekkimisele või lõppemisele seadusest tulenevalt, ilma kohtu- või haldusvõimude sekkumiseta, kohaldatakse lapse hariliku viibimiskoha riigi õigust.
2. Vanema kohustuste tekkimisele või lõppemisele lepingu või ühepoolse tehingu alusel, mitte kohtu- või haldusotsusest tulenevalt, kohaldatakse selle riigi õigust, kus on lapse harilik viibimiskoht lepingu või ühepoolse tehingu jõustumise ajal.
3. Lapse hariliku viibimiskoha riigi õiguse alusel tekkinud vanema kohustused jäävad kehtima peale hariliku viibimiskoha muutumist seos elamaasumisega teise riiki.
4. Kui lapse harilik viibimiskoht muutub, kohaldatakse seadusest tulenevate vanema kohustuste tekkimisele uue hariliku viibimiskoha õigust juhul, kui isikul ei olnud varem vanema kohustusi.

Artikkel 17

Vanema kohustuste täitmisele kohaldatakse lapse hariliku viibimiskoha riigi õigust. Kui lapse harilik viibimiskoht muutub, kohaldatakse uue hariliku viibimiskoha riigi õigust.

Artikkel 18

Artiklis 16 nimetatud vanema kohustused võib lõpetada või nende täitmise tingimusi muuta käesoleva konventsiooni alusel rakendatud abinõudega.

Artikkel 19

1. Kui kolmas isik on teinud tehingu isikuga, kes võib tehingu tegemise riigi õiguse kohaselt olla lapse seaduslik esindaja, ei saa tehingut vaidlustada ega pidada kolmandat isikut vastutavaks ainult sel põhjusel, et tal ei olnud õigust tegutseda lapse seadusliku esindajana selle peatükis sätestatud õiguse alusel; see ei kehti, kui kolmas isik teadis või pidi teadma, et vanema kohustustele kohaldatakse nimetatud õigust.
2. Eelmist lõiget kohaldatakse ainult juhul, kui tehingu teinud isikud asuvad sama riigi territooriumil.

Artikkel 20

Käesoleva peatüki sätteid kohaldatakse ka siis, kui nende poolt määratud õigus on sellise riigi õigus, kes ei ole konventsiooniosaline.

Artikkel 21

1. Selles peatükis kasutatud termin õigus tähendab riigis kehtivat õigust, välja arvatud rahvusvahelise eraõiguse normid.
2. Kui artikli 16 alusel tuleb kohaldada sellise riigi õigust, kes ei ole konventsiooniosaline, ja kui selle riigi rahvusvahelise eraõiguse normid viitavad teise riigi õigusele, kes ei ole konventsiooniosaline ja kes kohaldaks oma riigi õigust, siis kohaldatakse viimatimainitud riigi õigust. Kui see riik ei kohaldaks oma õigust, kohaldatakse artiklis 16 määratud õigust.

Artikkel 22

Selles peatükis ettenähtud õiguse kohaldamisest võib keelduda üksnes siis, kui lapse huvisid arvestades oleks selle kohaldamine vastuolus avaliku korraga.

IV PEATÜKK. TUNNUSTAMINE JA RAKENDAMINE

Artikkel 23

1. Osalisriigis rakendatud abinõusid tunnustatakse seadusest tulenevalt kõikides teistes osalisriikides.
2. Tunnustamisest võib keelduda, kui:
 - a) abinõusid on rakendanud ametiasutus, kelle pädevus ei põhine ühelgi II peatükis nimetatud alusel;
 - b) kohtu- või haldusmenetluses on rakendatud abinõusid lapse arvamust ära kuulamata ja sellega on rikutud taotluse saanud riigi protsessiõiguse põhilisi printsiipe; see ei kehti kiireloomuliste asjade kohta;
 - c) seda taotleb isik, kes väidab, et tema arvamust ärakuulamata rakendatud abinõud rikuvad tema vanema kohustusi; see ei kehti, kui abinõusid rakendati kiireloomulises asjas;
 - d) lapse huve arvestades on tunnustamine ilmses vastuolus taotluse saanud riigi avaliku korraga;
 - e) abinõu on vastuolus hilisema abinõuga, mida rakendati lapse hariliku viibimiskoha riigis, kes ei ole konventsiooniosaline, ja hilisem abinõu vastab taotluse saanud riigis tunnustamisele esitatavale nõuetele;
 - f) ei ole järgitud artiklis 33 sätestatud menetlust.

Artikkel 24

Huvitatud isik võib osalisriigi pädevalt ametiasutuselt taotleda teises osalisriigis rakendatud abinõu tunnustamise või tunnustamata jätmise otsustamist; see ei takista artikli 23 lõike 1 kohaldamist. Tunnustamismenetlusele kohaldatakse taotluse saanud riigi õigust.

Artikkel 25

Taotluse saanud riigi ametiasutus on seotud teises riigis ametiasutuse pädevuse aluseks võetud asjaolude tuvastamise otsustega.

Artikkel 26

1. Kui osalisriigis tarvitusele võetud abinõud on seal rakendatavad ja neid on vaja rakendada teises osalisriigis, tuleb nad huvitatud isiku taotlusel tunnistada rakendatavaks või registreerida rakendamise eesmärgi teises riigis vastavalt selle riigi õiguses sätestatud menetlusele.
2. Osalisriik peab abinõu täidetavaks tunnistamisel või registreerimisel kohaldama lihtsat ja kiiret menetlust.
3. Täidetavaks tunnistamisest või registreerimisest võib keelduda ainult artikli 23 lõikes 2 sätestatud alusel.

Artikkel 27

Välistamata eelmiste artiklite kohaldamiseks vajalikku kontrollimise õigust, ei kontrollita rakendatud abinõude põhjendatust.

Artikkel 28

Osalisriigis tarvitusele võetud ja rakendatavaks tunnistatud või rakendamise eesmärgil registreeritud abinõusid tuleb teises osalisriigis rakendada nii, nagu nad oleksid tarvitusele võetud selle riigi ametiasutuse poolt. Rakendamine toimub taotluse saanud riigi õiguse kohaselt ja selles õiguses sätestatud ulatuses, arvestades lapse huve.

V PEATÜKK. KOOSTÖÖ

Artikkel 29

1. Osalisriik määrab keskasutuse, kes täidab talle konventsiooniga pandud ülesandeid.
2. Liitriigid või mitme õiguskorraga riigid või mitme autonoomse territoriaalse üksusega riigid võivad määrata mitu keskasutust ning täpsustada, millisel territooriumil ja milliste isikute suhtes nad oma ülesandeid täidavad. Kui riik on määranud mitu keskasutust, peab ta määrama ühe keskasutuse, kellele võib saata kõik materjalid riigisisestele keskasutusele edastamiseks.

Artikkel 30

1. Konventsiooni eesmärkide täitmiseks teevad keskasutused üksteisega koostööd ning edendavad oma riigi pädevate ametiasutuste koostööd.

2. Konventsiooni kohaldamiseks võtab keskasutus vajalikke meetmeid, et anda teavet selle kohta, milliseid seadused kehtivad tema riigis laste kaitseks ja milliseid abinõusid laste kaitseks rakendatakse.

Artikkel 31

Osalisriigi keskasutus võtab kas otse või ametiasutuste või teiste organite kaudu kohaseid meetmeid, et:

- a) hõlbustada suhtlemist ja pakkuda abi, nagu on ette nähtud artiklites 8 ja 9 ning käesolevas peatükis;
- b) vahendamise või lepitamise kaudu või muid seda laadi abinõusid rakendades hõlbustada lapse või tema vara kaitsmiseks kokkuleppel põhinevate lahenduste leidmist juhtudel, mille suhtes kohaldatakse konventsiooni;
- c) teise osalisriigi pädeva ametiasutuse taotlusel aidata kindlaks teha lapse asukoht juhul, kui on põhjust arvata, et laps asub taotluse saanud riigi territooriumil ja vajab kaitset.

Artikkel 32

Kui lapsega tihedalt seotud osalisriigi keskasutus või muu pädev ametiasutus esitab põhjendatud taotluse, võib selle osalisriigi keskasutus, kus laps harilikult viibib ja elab, otse või ametiasutuste või muude organite kaudu:

- a) esitada lapse olukorra kohta aruande;
- b) taotleda oma riigi pädevalt ametiasutusest, et see kaaluks vajadust rakendada abinõusid lapse või tema vara kaitseks.

Artikkel 33

1. Kui artiklite 5 kuni 10 alusel pädev ametiasutus kaalub, kas paigutada laps teise osalisriigi kasuperekonda või hoolekandetasutusse või määrata talle teises osalisriigis hooldus *kafala* või muu seda laadi institutsiooni kaudu, peab ta nõu pidama selle riigi keskasutusega või muu pädeva ametiasutusega. Sel eesmärgil esitab ta lapse kohta aruande, milles põhjendab kasuperesse või hoolekandetasutusse paigutamise või hoolekande määramise kavatsust.
2. Taotleb riik võib teha kasuperekonda paigutamise või hoolekande määramise otsuse ainult siis, kui taotluse saanud riigi keskasutus või muu pädev asutus on lapse huve arvestades sellega nõustunud.

Artikkel 34

1. Kui kavatakse rakendada kaitseabinõusid ja lapse olukord seda nõuab, võib pädev ametiasutus konventsiooni alusel taotleda lapse kaitseks vajalikku teavet teise osalisriigi ametiasutusest, kellel seda teavet on.
2. Osalisriik võib deklareerida, et lõike 1 alusel esitatud taotlusi võib tema ametiasutustele edastada ainult keskasutuse kaudu.

Artikkel 35

1. Osalisriigi pädev ametiasutus võib taotleda teise osalisriigi ametiasutustelt abi lapse külastamise õiguse tõhusaks kasutamiseks või regulaarse suhtlemise säilitamiseks või muu konventsiooni alusel tarvitusele võetud abinõu rakendamiseks.

2. Kui lapsel ei ole osalisriigis harilikku viibimiskohta ja selles riigis elav vanem tahab saada või säilitada lapse külastamise õigust, võib selle riigi ametiasutus vanema taotlusel koguda infot või tõendeid ja otsustada, kas anda vanemale lapse külastamise õigus ja millistel tingimustel võib vanem last külastada. Ametiasutus, kelle pädevuses on artiklite 5 kuni 10 alusel lahendada lapse külastamise õigust käsitlev avaldus, peab enne otsuse tegemist sellise info, tõendi ja otsuse vastu võtma ja sellega arvestama.
3. Artiklite 5 kuni 10 alusel külastusõiguse üle otsustamiseks pädev ametiasutus võib menetluse lõike 2 alusel tehtud taotluse tulemuste selgumiseni edasi lükata, eriti siis, kui ta menetleb lapse varasema hariliku viibimiskoha riigis antud külastusõiguse piiramise või lõpetamise avaldust.
4. Vaatamata selles artiklis sätestatule võib artiklite 5 kuni 10 alusel pädev ametiasutus rakendada ajutisi abinõusid lõike 2 alusel tehtud taotluse tulemuste selgumiseni.

Artikkel 36

Kui last ähvardab tõsine hädaohut ja lapse kaitse abinõude rakendamist kavandanud või abinõusid rakendanud osalisriigi pädev ametiasutus on saanud infot selle kohta, et lapse harilik viibimiskoht on muutunud või et laps asub teises riigis, peab asutus teise riigi ametiasutusele teatama hädaohust ja abinõudest, mida kavatsetakse rakendada või mida on rakendatud.

Artikkel 37

Ametiasutus ei pea selle peatüki alusel infot taotlema ega edastama, kui see tema arvates võib ohustada last või tema vara või seab suurde ohtu lapse perekonnaliikme elu või vabaduse.

Artikkel 38

1. Välistamata võimalust nõuda teenuste osutamise eest mõistlikku tasu, kannavad keskasutused ja teised ametiasutused ise oma kulud käesoleva peatüki sätete kohaldamisel.
2. Osalisriik võib tasumäärade kehtestamiseks sõlmida kokkuleppeid ühe või mitme osalisriigiga.

Artikkel 39

Osalisriik võib ühe või mitme osalisriigiga sõlmida kokkuleppe, mille eesmärgiks on konventsiooni kohaldamise tõhustamine. Kokkuleppe sõlminud riigid saavad kokkuleppe koopia konventsiooni depositaarile.

VI PEATÜKK. ÜLDSÄTTED

Artikkel 40

1. Lapse hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutus või selle osalisriigi ametiasutus, kes on rakendanud kaitseabinõusid, võib anda vanema kohustustega isikule või lapse või tema vara hooldamise kohustusega isikule tema taotlusel tõendi, milles on andmed isiku tegutsemispädevuse ja volituste kohta.

2. Tõendis ära näidatud pädevuse ja volituste andmist isikule eeldatakse vastupidise tõendamiseni.
3. Iga osalisriik määrab ametiasutuse, kes on pädev nimetatud tõendeid koostama.

Artikkel 41

Konventsiooni alusel kogutud ja edastatud isikuandmeid võib kasutada ainult sel eesmärgil, milleks need olid kogutud või edastatud.

Artikkel 42

Ametiasutus, kellele info edastatakse, tagab selle konfidentsiaalsuse oma riigi õiguse kohaselt.

Artikkel 43

Konventsiooni alusel edastatava või üleantava dokumendi suhtes ei kohaldata legaliseerimise nõuet või muud seda laadi formaalsust.

Artikkel 44

Osalisriik võib määrata ametiasutused, kellele tuleb adresseerida artiklite 8, 9 ja 33 alusel tehtud taotlused.

Artikkel 45

1. Artiklites 29 ja 44 nimetatud määramistest tuleb teatada Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi alalisele büroole.
2. Artikli 34 lõikes 2 nimetatud deklaratsioon edastatakse konventsiooni depositaarile.

Artikkel 46

Kui osalisriigis kohaldatakse lapse või tema vara kaitseks erinevaid õiguskordi või õigusnormide kogumeid, ei pea osalisriik kohaldama konventsiooni sätteid erinevate õiguskordade või õigusnormide kogumite vastuoludele.

Artikkel 47

Kui riigis kehtib erinevates territoriaalsetes üksustes konventsioonis reguleeritud valdkonnas mitu õigussüsteemi või õigusnormide kogumit, käsitatakse viidet:

1. harilikule viibimiskohale selles riigis viitena harilikule viibimiskohale territoriaalses üksuses;
2. lapse viibimisele selles riigis viitena lapse viibimisele territoriaalses üksuses;
3. lapse vara asukohale selles riigis viitena lapse vara asukohale territoriaalses üksuses;
4. lapse kodakondsuse riigile viitena selle riigi õiguse poolt määratud territoriaalsele üksusele või kui vastavad õigusnormid puuduvad, siis viitena territoriaalsele üksusele, millega lapse on kõige tugevamalt seotud;
5. riigile, mille ametiasutus menetleb lapse vanemate abielu lahutamise või kooselu lõpetamise avaldust või nende abielu kehtetuks tunnistamist, viitena territoriaalsele üksusele, mille ametiasutus sellist avaldust menetleb;

6. riigile, millega laps on kõige tugevamalt seotud, viitena territoriaalsele üksusele, millega lapse on kõige tugevamalt seotud;
7. riigile, kuhu laps on ära viidud või kus last kinni hoitakse, viitena territoriaalsele üksusele, kuhu laps on ära viidud või kus teda kinni hoitakse;
8. selle riigi organile või ametiasutusele, välja arvatud keskasutused, viitena organile või ametiasutusele, kes on pädevad tegutsema territoriaalses üksuses;
9. abinõusid rakendanud riigi õigusele või menetlusele või pädevusele viitena abinõusid rakendanud territoriaalse üksuse õigusele, menetlusele või pädevusele;
10. taotluse saanud riigi õigusele või menetlusele või pädevusele viitena selle territoriaalse üksuse õigusele või menetlusele või pädevusele, kus tunnustamist või rakendamist taotletakse.

Artikkel 48

Kui III peatüki alusel tuleb kohaldada selle riigi õigust, mis koosneb mitmest territoriaalsest üksusest, kus kehtib erinev õiguskord või õigusnormide kogum konventsioonis käsitatavas valdkonnas, kohaldatakse alljärgnevat järgmisi sätteid:

- a) kui selle riigi õigusnormid sätestavad, millist õigust kohaldada, siis kohaldatakse seda õigust;
- b) selliste õigusnormide puudumisel kohaldatakse artiklis 47 sätestatud asjaomase territoriaalse üksuse õigust.

Artikkel 49

Kui III peatüki alusel tuleb kohaldada selle riigi õigust, kus kehtib erinevate isikute gruppide suhtes mitu õigussüsteemi või õigusnormide kogumit konventsioonis käsitatavas valdkonnas, kohaldatakse järgmisi sätteid:

- a) kui selle riigi õigusnormid sätestavad, millist õigust kohaldada, siis kohaldatakse seda õigust;
- b) kui sellist õigusnormi pole, kohaldatakse seda õigussüsteemi või õigusnormide kogumite, millega laps on kõige tugevamalt seotud.

Artikkel 50

Konventsioon ei mõjuta 1980. aasta 25. oktoobril sõlmitud rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsiooni kohaldamist mõlema konventsiooni osalisriikide vahel. Miski ei välista siiski õigusvastaselt ära viidud või kinni hoitud lapse tagasitoomise eesmärgil või lapse külastamise õiguse teostamise eesmärgil toetumist käesoleva konventsiooni sätetele.

Artikkel 51

Osalisriikide vahelistes suhetes asendab konventsioon 1961. aasta 5. oktoobril sõlmitud ametiasutuste pädevuse ja alaealiste kaitsele kohaldatava õiguse konventsiooni ja 1902. aasta 12. juunil Haagis allkirjutatud alaealiste hooldusõiguse konventsiooni; see ei välista 1961. aasta 5. oktoobril sõlmitud konventsiooni alusel tarvitusele võetud abinõude tunnustamist.

Artikkel 52

1. Konventsioon ei mõjuta osalisriikidevahelisi rahvusvahelisi kokkuleppeid, mis sisaldavad sätteid konventsioonis käsitatavate valdkondade kohta, välja arvatud juhul, kui kokkuleppe osalised on deklareerinud vastupidist.
2. Konventsioon ei mõjuta osalisriigi õigust sõlmida kokkuleppeid, mis sisaldavad sätteid kokkuleppe osalises riigis harilikult viibiva lapse osas konventsioonis reguleeritud valdkonnas.
3. Konventsiooniga reguleeritud valdkonnas osalisriikide vahel sõlmitud kokkulepped ei mõjuta konventsiooni sätete kohaldamist selliste kokkulepete osaliste ja teiste osalisriikide vahel.
4. Eelmisi lõikeid kohaldatakse ka asjaomaste riikide piirkondlikel või muudel erisuhetel põhinevale ühtlustatud õigusele.

Artikkel 53

1. Konventsiooni kohaldatakse üksnes abinõude suhtes, mida riik on rakendanud pärast seda, kui konventsioon on tema suhtes jõustunud.
2. Abinõude tunnustamisele ja rakendamisele kohaldatakse konventsiooni pärast seda, kui konventsioon on jõustunud abinõusid rakendanud riigi ja taotluse saanud riigi vahel.

Artikkel 54

1. Osalisriigi keskasutusele või muule ametiasutusele saadetud materjalid peavad olema originaalkeeles ja neile lisatakse tõlge selle riigi ametlikku keelde või ühte selle riigi mitmest ametlikust keelest või kui see ei ole võimalik, siis tõlge prantsuse või inglise keelde.
2. Osalisriik võib teha artikli 60 kohase reservatsiooni selle kohta, et kasutada tuleb kas prantsuse või inglise keelt, kuid mitte mõlemat korraga.

Artikkel 55

1. Artikli 60 alusel võib osalisriik:
 - a) jätta oma ametiasutusele õiguse rakendada abinõusid oma territooriumil asuva lapse vara kaitseks;
 - b) jätta endale õiguse keelduda tunnustamast vanema kohustusi või abinõusid juhul, kui kohustused või abinõu on vastuolus tema ametiasutuse poolt lapse vara kaitseks tarvitusele võetud abinõudega.
2. Reservatsioon võib piirduda teatavate vara liikidega.

Artikkel 56

Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi peasekretär kutsub konventsiooni rakendamise läbivaatamiseks korrapäraselt kokku erikomisjoni.

VII PEATÜKK. LÖPPSÄTTED

Artikkel 57

1. Konventsioon on allakirjutamiseks avatud kõigile riikidele, kes olid Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi liikmed selle kaheksateistkümnenda istungjärgu ajal.
2. Konventsioon ratifitseeritakse, võetakse vastu või kinnitatakse ning selle ratifitseerimise, vastuvõtmise või kinnitamise kiri antakse hoiule Hollandi Kuningriigi välisministeeriumile, konventsiooni depositaarile.

Artikkel 58

1. Riik võib konventsiooniga ühineda, kui see on artikli 61 lõike 1 kohaselt jõustunud.
2. Ühinemiskiri antakse hoiule depositaarile.
3. Ühinemine kehtib ühineva riigi ja nende riikide vahelistes suhetes, kes ei ole ühinemisele artiklis 63 punktis *b* nimetatud teate kättesaamist alates kuue kuu jooksul vastuväidet esitanud. Vastuväite võib riik esitada ka pärast ühinemist konventsiooni ratifitseerides, vastu võttes või kinnitades. Vastuväite esitamisest teatatakse depositaarile.

Artikkel 59

1. Kui riigis on mitu territoriaalset üksust, kus konventsioonis reguleeritud valdkonna kohta kehtivad erinevad õiguskorrad, võib riik allakirjutamise, ratifitseerimise, vastuvõtmise, kinnitamise või ühinemise ajal deklareerida, et konventsioon laieneb kõigile territoriaalsetele üksustele või ühele või mitmele, ja ta võib deklaratsiooni muuta, esitades mis tahes ajal uue deklaratsiooni.
2. Deklaratsioonist teatatakse depositaarile ja deklaratsioonis nimetatakse selgesõnaliselt need territoriaalsed üksused, kus konventsiooni kohaldatakse.
3. Kui riik ei tee selle artikli alusel ühtegi deklaratsiooni, laieneb konventsioon riigi kõigile territoriaalsetele üksustele.

Artikkel 60

1. Riik võib hiljemalt ratifitseerimise, vastuvõtmise, kinnitamise või ühinemise ajal või artiklis 59 sätestatud tingimustel deklaratsiooni esitamise ajal teha ühe või mõlemad artikli 54 lõikes 2 ja artiklis 55 sätestatud reservatsioonid. Muid reservatsioone teha ei ole lubatud.
2. Riik võib reservatsiooni alati tagasi võtta. Tagasivõtmisest teatatakse depositaarile.
3. Reservatsioon kaotab kehtivuse eelmises lõikes nimetatud teavitamisele järgneva kolmanda kalendrikuu esimesel päeval.

Artikkel 61

1. Konventsioon jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolmanda artiklis 57 sätestatud ratifitseerimis-, vastuvõtmis- või kinnitamisdokumendi hoiuleandmisest kolme kuu möödumisele.
2. Pärast seda jõustub Konventsioon:
 - a) selle hiljem ratifitseerinud, vastu võtnud või kinnitanud riigi suhtes selle kuu esimesel päeval, mis järgneb ratifitseerimis-, vastuvõtmis- või kinnitamisdokumendi hoiuleandmisest kolme kuu möödumisele;

- b) ühineva riigi suhtes selle kuu esimesel päeval, mis järgneb artikli 58 lõikes 3 nimetatud kuuekuuse tähtaja lõppemisest kolme kuu möödumisele;
- c) territoriaalse üksuse suhtes, millele konventsioon laieneb vastavalt artiklile 59, selle kuu esimesel päeval, mis järgneb nimetatud artiklis sätestatud teatamisest kolme kuu möödumisele.

Artikkel 62

1. Osalisriik võib konventsiooni denonsseerida depositaarile saadetava kirjaliku teatega. Denonsseerimine võib piirduda teatavate territoriaalsete üksustega, kus konventsiooni kohaldatakse.
2. Denonsseerimine jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kaheteistkümne kuu möödumisele päevast, millal depositaar on teate kätte saanud. Kui teates on nimetatud pikem denonsseerimise jõustumise periood, mille möödumisel denonsseerimine jõustub, jõustub see pikema perioodi möödumisel.

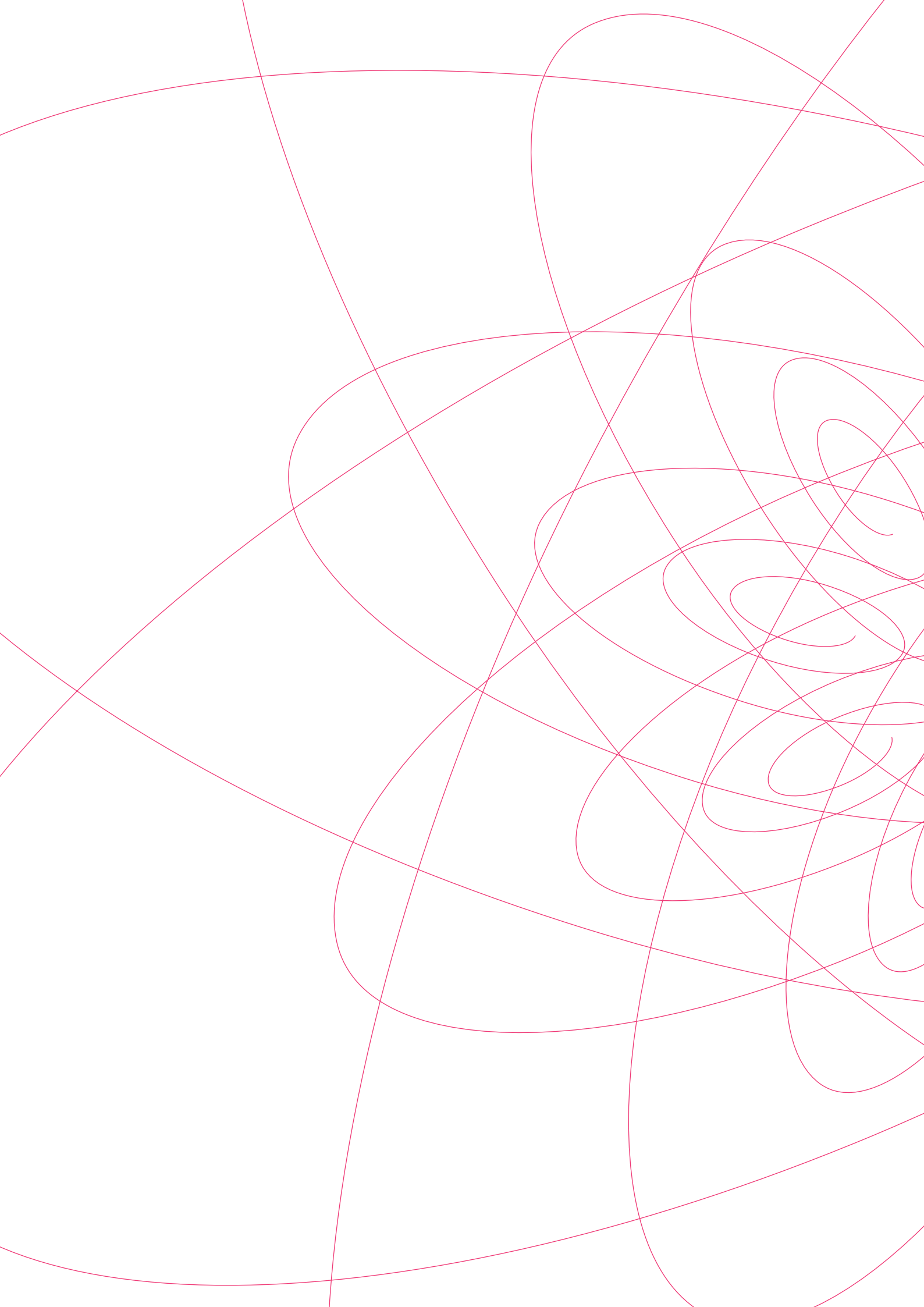
Artikkel 63

Depositaar teatab Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi liikmesriikidele ja riikidele, kes on konventsiooniga ühinenud artikli 58 kohaselt:

- a) artiklis 57 nimetatud allakirjutamistest, ratifitseerimistest, vastuvõtmistest ja kinnitamisest;
- b) artiklis 58 nimetatud ühinemistest ja ühinemistele esitatud vastuväidetest;
- c) artikli 61 kohase jõustumise kuupäevast;
- d) artiklis 34 lõikes 2 ja artiklis 59 nimetatud deklaratsioonidest;
- e) artiklis 39 nimetatud kokkulepetest;
- f) artikli 54 lõikes 2 ja artiklis 55 nimetatud reservatsioonidest ja artikli 60 lõikes 2 nimetatud tagasivõtmistest;
- g) artiklis 62 nimetatud denonsseerimistest.

Selle kinnituseks on täievolilised esindajad konventsioonile alla kirjutanud.

Koostatud 19. oktoobril 1996. aastal Haagis inglise ja prantsuse keeles ühes eksemplaris. Tekstid on võrdselt autentsed ja need antakse hoiule Hollandi Kuningriigi valitsuse arhiivile. Tekstide tõestatud koopiad saadetakse diplomaatiliste kanalite kaudu igale riigile, kes oli Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi liige selle 18. istungjärgu ajal.

II LISA

Rakendamise kontrollnimekiri

Vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsioon

RAKENDAMISE KONTROLLNIMEKIRI

Sissejuhatus

Kontrollnimekiri küsimustest, mida võib olla vaja konventsiooni rakendamisel analüüsida

Kontrollnimekirja eesmärk on tõsta esile teemasid, mida riikidel võib olla vaja konventsiooni rakendamisel arvesse võtta.

Kontrollnimekirja eesmärk ei ole näha ette meetodit, mille järgi konventsiooni osalisriikides rakendatakse. Pigem osutab see mõningatele küsimustele, mis võivad esile kerkida enne konventsiooni rakendamist või selle rakendamisel. Nimekiri ei ole ammendav ning kahtlemata esineb muid riikidele omaseid teemasid, mida tuleb arvesse võtta.

Kontrollnimekiri hõlmab üldküsimusi, mida tuleb arvesse võtta ja mis on seotud konventsiooniga üldiselt, samal ajal kui rakendamise erimeetmed ja kontrollnimekirja lisad võivad samuti olla riigile konventsiooni teatavate aspektide arutamisel abiks. Lisad hõlmavad järgmisi küsimusi.

I lisa

Kokkuvõtte konventsiooni sätetest, mis võivad nõuda rakendusmeetmeid (nt muudatusi õigusaktides) enne konventsiooni jõustumist.

II lisa

Kokkuvõtte teabe kohta, mis tuleb esitada hoiulevõtjale (Madalmaade Kuningriigi välisministeerium) ja Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alalisele büroole.

III lisa

Kokkuvõtte funktsioonidest, mida täidavad konventsiooni alusel keskasutused, pädevad asutused ja muud ametiasutused.

IV lisa

Loetelu riikides kättesaadavatest allikatest, mis võivad teistele riikidele abiks olla.

Eelküsimumused

1. Osalisriigiks saamise kavatsus

- ☐ Konsulterige konventsiooni eeliste teemal Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alalise bürooga ja teiste osalisriikidega.
- ☐ Tehke kindlaks eri sidusrühmad ja eksperdid oma riigis, näiteks valitsus- ja valitsusvälised asutused, kohtunikud, lastekaitseasutused ja õiguselukutse esindajad, ning konsulterige nendega, et:
 - määrata kindlaks osalisriigiks hakkamise mõjud;
 - otsustada, kas hakata osalisriigiks;
 - teha kindlaks parimad meetodid konventsiooni rakendamiseks ning
 - töötada välja kava konventsiooni rakendamiseks ja toimimiseks.

2. Rakendamismeetodid

- ☐ Arutage, millise meetodi kohaselt konventsiooni riigis rakendatakse.
 - Kas riigi õigussüsteemis kandub konventsioon selle jõustumisel automaatselt riigisisesse õigusse või
 - on vajalik selleks kasutada inkorporatsiooni või transformatsiooni? Kui see on nii, siis milliste vahenditega see saavutatakse?

Olenemata sellest, kas riigi õigussüsteemis on nõutav inkorporatsioon või transformatsioon, on vaja teatavaid rakendusmeetmeid, et aidata kaasa konventsiooni tõhusale rakendamisele ja toimimisele riigi õigus- ja haldussüsteemide raames.

- ☐ Vaadake põhjalikult läbi oma riigi seadused, eeskirjad, määrused, korraldused, poliitikapõhimõtted ja tavad, et tagada vastuolu puudumine olemasolevate sätete ja konventsiooni vahel.
- ☐ Kui esineb sätteid, mis takistavad või tõkestavad konventsiooni tõhusat rakendamist ja toimimist, siis milliseid muudatusi on vaja? (Vt allpool punkt „Rakendamise erimeetmed“ ja I lisa.)
- ☐ Arutage, milliste küsimustega tuleb riigi õigussüsteemis tegeleda:
 - haldusaktide kaudu (nt keskasutuse määramine¹);
 - õigusaktide kaudu (nt pädevusnormid kaitsemeetmete võtmiseks, sealhulgas sätted pädevuse üleandmiseks või vastuvõtmiseks²);
 - eeskirjade, määruste või korralduste kaudu (nt kohtu kodukord, et aktsepteerida ja võtta arvesse tõendeid, mille teine osalisriik on esitanud suhtlusõigusega seotud menetluses³).

3. Osalisriigiks saamine – allkirjastamine ja ratifitseerimine või ühinemine

Iga riik võib saada konventsiooni osalisriigiks. Samas on erinevad viisid, kuidas riik saab konventsiooni osaliseks. Arutage, milline järgmistest variantidest on kohaldatav.

- **Allkirjastamine, millele järgneb ratifitseerimine.** Riik, mis oli 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsiooni osaline, võib konventsiooni **allkirjastada ja ratifitseerida**.⁴ Konventsiooni **allkirjastamisega** väljendab riik põhimõtteliselt oma kavatsust saada konventsiooni osaliseks. Samas ei kohusta allkirjastamine riiki konventsiooni ratifitseerima.⁵ Riik peab

¹ Artikkel 29.

² Artiklid 8 ja 9.

³ Artikkel 35.

⁴ Artikli 57 lõige 1: konventsioon on allkirjutamiseks avatud riikidele, kes olid Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi liikmed selle kaheksateistkümnenda istungjärgu ajal (19. oktoober 1996).

⁵ Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni artikliga 18 kohustatakse riiki hoiduma lepingu mõtte ja eesmärgiga vastuolus olevatest toimingutest, kui ta on väljendanud nõusolekut lepingu

seejärel **ratifitseerima** konventsiooni, et see jõustuks. Konventsioon jõustub kolm kuud pärast ratifitseerimist.⁶

- **Ühinemine.** Teised riigid, kes soovivad saada konventsiooni osaliseks, võivad **ühineda**.⁷ Ühineva riigi puhul jõustub konventsioon üheksa kuud pärast ühinemise kuupäeva.⁸ Selle üheksakuulise perioodi esimese kuue kuu jooksul võib mis tahes muu osalisriik esitada ühinemisele vastuväite. Konventsioon ei jõustu ühineva riigi ja vastuväite esitanud riigi vahel enne, kui vastuväide on tagasi võetud. Sellegipoolest jõustub konventsioon ühineva riigi ja kõikide teiste osalisriikide vahel, kes ei ole vastuväidet esitanud.⁹

Konventsiooni ratifitseerimise või konventsiooniga ühinemise korral peab riik andma asjaomased õigusaktid hoiulevõtjale hoiule.¹⁰ II lisas on esitatud kokkuvõtte muu teabe kohta, mis tuleks edastada hoiulevõtjale ja/või Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alalisele büroole enne ratifitseerimist/ühinemist või nende ajal.

4. Ajakava koostamine

Määrake kindlaks kuupäev, millal konventsioon peaks riigis jõustuma. Rakendamise ajakava koostamisel tuleb seda kuupäeva silmas pidada ning astuda samme, et teha järgmist.

- ☐ Tagage, et vajalikud õigusaktid ja teave antakse hoiulevõtjale hoiule ning tehakse alalisele büroole teatavaks (vt II lisa).
- ☐ Tagage vajalike rakendusmeetmete kehtestamine või jõustamine ja jõusolek ajaks, mil konventsioon riigis jõustub.
- ☐ Tehke kindlaks, et kõiki olulisi sidusrühmi (nt ministeeriumid, lastehooldeasutused, kohtud, politsei, õiguselukutse esindajad) teavitatakse konventsiooni jõustumise ajast, õigusnormide ja menetluste muudatustest ning vajaduse korral nende asjaomastest rollidest konventsiooni alusel.
- ☐ Tagage piisav koolitus konventsiooni kohaldamisel osalevatele isikutele (nt ministeeriumid, lastehooldeasutused, kohtud, politsei).
- ☐ Levitage üldsusele konventsiooni kohta teavet.

5. Määramised, deklaratsioonid ja reservatsioonid

Konventsiooni alusel tuleb teha mõned kohustuslikud määramised, samuti vabatahtlikud deklaratsioonid ja reservatsioonid, mida riigid võivad pidada vajalikuks.

Kokkuvõtte teabe kohta, mis tuleb edastada hoiulevõtjale ja/või Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alalisele büroole, on esitatud II lisas, aga eelkõige tuleb teha järgmist.

- ☐ Tagage, et ratifitseerimise/ühinemise ajal (või vähemalt enne konventsiooni jõustumist) määratakse keskasutus või keskasutused.¹¹
- ☐ Tagage prioriteedina iga keskasutuse kontaktandmete ja suhtluskeel(t)e teatavaks tegemine alalisele büroole ning nende andmete ajakohastamine.

siduvuse kohta.

⁶ Artikli 61 lõike 2 punkt a: konventsioon jõustub iga riigi suhtes, kes **ratifitseerib, võtab vastu** või **kiidab heaks** käesoleva konventsiooni, selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele ratifitseerimis-, vastuvõtmis-, heakskiitmis- või ühinemiskirja hoiuleandmisest.

⁷ Artikli 58 lõige 1: iga riik võib konventsiooniga ühineda pärast seda, kui konventsioon on jõustunud.

⁸ Artikli 61 lõike 2 punkt b: konventsioon jõustub iga **ühineva** riigi suhtes selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele kuuekuulisest ajavahemikust.

⁹ Artikli 58 lõige 3. Juhime tähelepanu, et vastuväite varasemale ühinemisele võivad esitada riigid konventsiooni **ratifitseerimise, vastuvõtmise** või **heakskiitmise** hetkel.

¹⁰ Artikli 57 lõige 2; artikli 58 lõige 2.

¹¹ Artikkel 29. Artikkel 45. Esineb risk, et kui ratifitseerimise/ühinemise ajal ei ole nimetatud keskasutust, võib see kaasa tuua olukorra, kus teised osalisriigid kaaluvad ühinemisele vastuväite esitamist.

- ☐ Osalisriigid võivad määrata ametiasutused, millele tuleb adresseerida artiklite 8 ja 9 (pädevuse üleandmine) ning artikli 33 (lapse paigutamine hooldeasutusse) kohased taotlused.¹² Tagage prioriteedina ametiasutuste kindlaksmääramiste ja kontaktandmete (ning ametiasutuste suhtluskeel(t)e) kiire teatavaks tegemine alalisele büroole.
- ☐ Arutage, kas tuleb esitada teade artikli 34 lõike 2 kohaselt (kui kavatsetakse võtta kaitsemeede, siis saab lapse kaitse seisukohast olulise teabe edastada ametiasutustele üksnes keskasutuse kaudu).¹³
- ☐ Arutage, kas tuleb esitada reservatsioon artikli 54 (suhtluskeel) ja artikli 55 (vara) alusel.¹⁴
- ☐ Arutage, kas tuleb esitada deklaratsioon artikli 59 alusel (konventsiooni kohaldamine territooriumide suhtes).¹⁵

6. Pidev rakendamisprotsess

- ☐ Töötage välja ja rakendage mehhanismid, et jälgida ja hinnata konventsiooni kohaldamist ja toimimist, näiteks konsulteerides kohtute ja teiste konventsiooni alusel vastutavate ametiasutustega. Korrapärane hindamine aitab teha kindlaks mis tahes rakendamisraskusi, mis võivad ilmned, ja neile reageerida.
- ☐ Tagage, et keskasutuste ja määratud ametiasutuste kontaktandmete kõik tulevased muudatused esitatakse alalisele büroole.
- ☐ Kasutage järgmisi abivahendeid:
 - Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi veebisait aadressil www.hcch.net.
 - Lagarde, P., „Explanatory Report on the Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children“ (vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitleva konventsiooni seletuskiri), *Proceedings of the Eighteenth Session*, Tome II, *Protection of children*, Haag, SDU, 1998, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Publications“ alajaotises „Explanatory Reports“.
 - *The Judges' Newsletter on International Child Protection* (kohtunike uudiskiri rahvusvahelise lastekaitse teemal), kättesaadav Haagi konverentsi veebisaidil jaotise „Publications“ alajaotises „Judges' Newsletter“.
 - Loetelu riikides kättesaadavatest allikatest, mis võivad teistele riikidele abiks olla (vt IV lisa).

Rakendamise erimeetmed

I peatükk – reguleerimisala

- ☐ Tehke kindlaks, millised kaitsemeetmed on riigisiseses õiguses juba olemas ja kuidas need on konventsiooniga seotud. Artiklis 3 loetletud meetmed ei ole ammendavad ning seega võivad riigis olla kättesaadavad ka muud kaitsemeetmed.¹⁶
- ☐ Arutage, millised riigisisese õiguse kohased õigused ja kohustused kajastavad vanemliku vastutuse mõistet (vt artikli 1 lõige 2).

¹² Artikkel 44. Artikkel 45.

¹³ Artikkel 45. Artikkel 60. Vt ka seletuskirja punkt 144.

¹⁴ Artikkel 60. Vt ka seletuskirja punkt 181.

¹⁵ Artikkel 60.

¹⁶ Seevastu artiklis 4 esitatud loetelu küsimustest, mille suhtes konventsiooni ei kohaldata, on ammendav. Vt seletuskirja punktid 26–36.

II peatükk – kohtualluvus

- ☐ Arutage, kas vaja on õigusaktide muudatusi, et kohtu- või haldusasutustel oleks pädevus võtta kaitsemeetmeid, tuginedes lapse harilikule viibimiskohale (artikkel 5).
- ☐ Ametiasutused peavad olema valmis võtma ka teatavaid kaitsemeetmeid lapse suhtes, kes **asub** riigis, aga kelle **harilik viibimiskoht** ei ole selles riigis (artiklid 6, 11 ja 12).
- ☐ Pange tähele, et konventsioon lubab riigi ametiasutustel võtta kaitsemeetmeid lapse suhtes, kelle harilik viibimiskoht on teises osalisriigis, seoses abielu lahutamise, vanemate lahusele või vanemate abielu kehtetuks tunnistamise taotlusega. Samas saab seda teha väga piiratud asjaoludel ning üksnes siis, kui see on riigi õiguse alusel lubatud (artikkel 10).
- ☐ Tehke kindlaks, millised kohtu- või haldusasutused on pädevad teostama konventsiooni alusel pädevust, ning tagage nende teavitamine mis tahes õigusaktide, poliitikapõhimõtete või tavade muudatustest.
- ☐ Arutage, millised rakendusmeetmed võivad olla vajalikud, et hõlbustada pädevuse üleminekut artiklite 8 ja 9 alusel, näiteks:
 - õigusaktide või eeskirjade muudatused, et pädevad asutused saaksid pädevust üle anda või võtta (ametiasutused peaksid olema teadlikud tingimustest, mille alusel üleminek võib toimuda, eelkõige sellest, et see peab olema lapse parimates huvides ning sellega peavad olema nõus mõlemad pädevad asutused (vt artiklid 8 ja 9));
 - siseste menetluste rakendamine, nagu:
 - pädevuse üleandmise või võtmise mehhanismid (ametiasutused peaksid saama nõustuda pädevuse üleandmise või võtmise taotlustega). Võtke arvesse järgmist:
 - kuidas jõuavad kaitsemeetmete taotlused ametiasutusesse, kui pädevus on võetud; ning
 - kuidas tagada, et kui pädevus on üle antud, ei tegele teie riigi ametiasutused enam selle juhtumiga.
 - menetlused pädevuse üleandmise taotluste edastamiseks ja vastuvõtmiseks ning keskasutuse võimalik roll (riigid peaksid arutama, kuidas nende ametiasutused suhtlevad teiste osalisriikide ametiasutustega, näiteks kas asjaomaste menetlusega seotud pädevate asutuste otsese teabevahetuse teel või suheldes keskasutuse kaudu; samuti peaksid nad arutama, kas artikli 44 kohane deklaratsioon on vajalik (st selliste ametiasutuste kindlaksmääramine, kellele tuleb artiklite 8 ja 9 alusel taotlused adresseerida));
 - menetlused asja osapoolte jaoks (kes ei ole keskasutused ega pädevad asutused), kes peavad taotlema pädevuse üleandmist; tuleks meeles pidada, et üks pooltest võib asuda teises osalisriigis.

III peatükk – kohaldatav õigus

- ☐ Arutage, kas on vaja olemasolevate õigusaktide muudatusi, et võimaldada:
 - tunnustada vanemlikku vastutust, mis on tekkinud või lõppenud lapse hariliku viibimiskoha riigi, st teise riigi õiguse alusel (artikkel 16);
 - ametiasutustel **erandkorras** kohaldada või võtta arvesse teise riigi õigust, millel on lapsega „tihe seos“ (artikli 15 lõige 2).

IV peatükk – tunnustamine ja rakendamine

- ☐ Arutage, kas on vaja rakendusmeetmeid, et muuta kehtivaid õigusakte või menetlusi, mis on vastuolus järgmiste sätetega:
 - osalisriigi ametiasutuste võetud kaitsemeetmeid tuleb tunnustada „**seadusest tulenevalt**“ (artikli 23 lõige 1);

- teises osalisriigis võetud kaitsemeetmete tunnustamisest võib keelduda üksnes artikli 23 lõikes 2 sätestatud alusel;
 - iga „**huvitatud isik**“ võib taotleda otsust teises osalisriigis võetud meetme tunnustamise või mittetunnustamise kohta (artikkel 24); võib juhtuda, et huvitatud isik asub väljaspool taotluse saanud riiki;
 - kaitsemeetme täidetavaks tunnustamise või registreerimise menetlus peab olema „**lihtne ja kiire**“ (artikkel 26);
 - kaitsemeetmete rakendamine toimub vastavalt selle riigi õigusele, kus tunnustamist taotletakse, sellises õiguses sätestatud ulatuses, võttes arvesse lapse parimaid huve (artikkel 28).
- ☐ Kontrollige mis tahes kehtivaid riigisiseseid konventsiooniväliseid seaduseid, mida kohaldatakse teise riigi võetud välisriigi kaitsemeetmete tunnustamise, täidetavaks tunnustamise või täitmiseks registreerimise suhtes, ning arutage, kuidas need seadused on konventsiooniga seotud.

V peatükk – koostöö

a) Keskasutused

Keskasutustel on oluline roll konventsiooni tõhusal toimimisel. Ideaalis luuakse ja peetakse keskasutusi selleks, et oleks olemas kontaktisik, samuti selleks, et täiendada olemasolevat riigisisest ja piiriülest töökorraldust.

- ☐ Keskasutuse asutamise kavandamisel võtke arvesse:
- milline asutus sobib kõige paremini täitma keskasutuse funktsioone; (Kõige tõenäolisemalt peab see olema ametiasutus, mille ülesanded on tihedalt seotud konventsiooni teemaga. Keskasutus peab saama ka edendada koostööd riigi ametiasutuste seas, kes vastutavad lastekaitse eri aspektide eest, ning tegema koostööd teiste keskasutustega osalisriikides. Keskasutus võib olla näiteks valitsusasutus, nagu justiitsministeerium või laste- ja pereasjade ministeerium. Teine võimalus on määrata vabaühendus, kellel on sarnased kohustused seoses lastega.)
 - keskasutuste täidetavaid funktsioone ja teiste ametiasutuste täidetavaid funktsioone (vt III lisa);
 - meetmeid, mida on vaja, et tagada igale ametiasutusele vajalikud volitused ja vahendid, et nad saaksid tõhusalt täita oma konventsioonist tulenevaid funktsioone;
 - seda, kas on vaja siseseid menetlusi, et tagada taotluste kiire edastamine ja töötlemine. Need on näiteks järgmised.
 - keskasutuste, pädevate asutuste ja teiste ametiasutuste vaheline suhtlus **riigisisese**lt;
 - suhtlemine teistes riikides asuvate ametiasutustega.
 - kuidas saab kaitsemeetmete puhul kokkulepitud lahendusteni jõudmiseks kasutada vahendamist, lepitust või samalaadseid vahendeid (artikli 31 punkt b) (teha kindlaks, millised teenused on kättesaadavad, et võimaldada pooltel osaleda konsensuse saavutamisel ning toetada neid selles);
 - samal ajal kui osalisriikide keskasutused ja teised riigiasutused peavad ise kandma oma konventsioonist tulenevate kohustuste täitmisel tekkinud kulud, arutada seda, kas teatavate teenuste osutamise eest võiks kehtestada „mõistlikud tasud“ (artikkel 38).¹⁷
- ☐ Kui riik on 1980. aasta lapseröövikonventsiooni osaline, siis arutage, kas määratud keskasutus on mõlema konventsiooni puhul üks ja sama asutus.
- Kui määratav keskasutus ei ole sama, siis tagage, et keskasutused saaksid konsulteerida juhtudel, mis hõlmavad lapse õigusvastast äraviimist või kinnipidamist¹⁸ või suhtlemis-/külustusõiguse juhtumeid.

¹⁷ Vt seletuskirja punkt 152.

¹⁸ Vt artikkel 7.

b) Suhtlemine – artikkel 35

- ☐ Arutage, kas on vaja olemasolevate õigusaktide muudatusi, et võimaldada:
 - abistada teises osalisriigis asuvat vanemat, „tagades lapsega suhtlemise õiguse [...] tõhusa teostamise“ (teha kindlaks, millised ametiasutused edastavad ja võtavad vastu abitaotlusi);
 - võimaldada ametiasutustel, kellele esitatakse suhtlemisega seotud menetluse taotlus, võtta arvesse teiselt osalisriigilt saadud teavet teises riigis elava vanema sobivuse kohta.
- ☐ Tehke kindlaks, milline õigus- või muu abi võib olla kättesaadav välisriigis elavatele vanematele, kes taotlevad kaitsemeetmeid seoses teie riigis harilikult viibiva lapsega suhtlemisega.

Lisanõuandeid konventsiooni selle aspekti kohta vt dokumendist „*Transfrontier Contact Concerning Children – General Principles and Guide to Good Practice*“ (2008) (piiriülene suhtlemine lastega – üldpõhimõtted ja heade tavade juhend), kättesaadav veebisaidil www.hcch.net jaotise „Child Abduction Section“ alajaotises „Guides to Good Practice“.

c) Laste piiriülene ümberpaigutamine – artikkel 33

- ☐ Arutage, kas on vaja rakendusmeetmeid või olemasolevate õigusaktide muudatusi seoses lapse piiriülese paigutamise kasuperekonda või hooldeasutusse või lapse hooldamisega *kafalah* või samalaadse institutsiooni poolt.
- ☐ Arutage, millised ametiasutused sobivad kõige paremini, et:
 - konsulteerida kavandatava ümberpaigutamise teemal;
 - koostada lapse kohta aruandeid;
 - vastu võtta ja edastada taotlusi teiselt osalisriigilt.
- ☐ Arutage, millised tagatised või standardid peaksid kehtima enne, kui keskasutus või muu pädev asutus annab nõusoleku piiriüleseks paigutamiseks või hooldeasutusse panekuks.
- ☐ Vajalik võib olla artikli 44 kohane määramine (osalisriik võib määrata ametiasutused, millele suunatakse taotlused artikli 33 alusel).
- ☐ Tagage, et riigis ja teiste osalisriikide puhul rakendatakse suhtlemiskorda, et ära hoida paigutamine vastuvõtva riigi nõusolekuta.

d) Kohtute teabevahetus

Haagi rahvusvaheline kohtunike võrgustik edendab eri riikide kohtunike vahelist otsest suhtlemist ja teabevahetust.

- ☐ Kui teie riik on võrgustikus esindatud, siis arutage, kas peaks olema määratud kohtunik, et edastada ka konventsiooniga seotud teavet. Arutage, kas võib olla kasu lisakohtuniku määramisest, kellel on konventsiooni vastu huvi või konventsioonialased eksperditeadmised.
- ☐ Kui teie riik ei ole võrgustikus esindatud, siis arutage, kas riigi kohtunike seas on mõni isik, kellel on erihuvi konventsiooni toimimise vastu ja kes sooviks osaleda. Lisateavet võrgustiku kohta saab Haagi konverentsi alaliselt büroolt.
- ☐ Arutage otsese kohtutevahelise suhtlemise võimalikku rolli artiklite 8 ja 9 toimimisel oma riigis.
- ☐ Arutage, kas on vaja rakendusmeetmeid, et tagada õiguslik alus otseseks kohtutevaheliseks suhtlemiseks.

Konfidentsiaalsus (artiklid 41–42)

- ☐ Arutage, kas kehtivatest riigisisestest seadustest piisab, et kaitsta konventsiooni alusel kogutud või edastatud teabe konfidentsiaalsust.
- ☐ Kui teie riigis kehtib piiranguid selle teabe suhtes, mida võib kolmandatele isikutele avaldada, siis arutage, kas saaks teha erandeid teabe vahetamiseks juhtudel, mil see oleks kooskõlas konventsiooni eesmärkidega, näiteks siis, kui laps vajab viivitamatut kaitset.

Konventsiooni ja teiste õigusaktide vaheline suhe

- ☐ Tehke kindlaks mis tahes muud rahvusvahelised õigusaktid, mille osapool teie riik on ja mis käsitlevad lastekaitset, ning arutage, kuidas need on konventsiooniga seotud. Vajaduse korral arutage koos teiste õigusaktide osapooltega, kas on vaja deklaratsiooni, et tagada konventsiooniga kooskõla (artikkel 52).

Märts 2009

I LISA

Kontrollnimekiri 1996. aasta konventsiooni sätetest, mis võivad nõuda riigisiseste seaduste või menetluste muudatusi

Järgmises tabelis on esitatud kokkuvõtte sätetest, mille puhul võib esineda vajadus kaaluda õigusaktide või menetluste muudatusi konventsiooni tõhusaks rakendamiseks ja toimimiseks. Selliste muudatuste vajadus on ilmselgelt väiksem nende riikide jaoks, kus konventsiooni sätted lähevad automaatselt õigussüsteemi üle.

Artikkel	Säte	Küsimus
Artikkel 5	Lapse „hariliku viibimiskoha“ riigil on pädevus võtta kaitsemeetmeid.	Kas ametiasutustel on pädevus võtta meetmeid lapse „harilikule viibimiskoha“ alusel?
Artiklid 6, 11 ja 12	Osalisriigid võivad võtta teatavaid kaitsemeetmeid lapse suhtes, kes asub riigis, aga kelle harilik viibimiskoht ei ole selles riigis.	Kas ametiasutustel on pädevus võtta kaitsemeetmeid, kui laps asub riigis, aga tema harilik viibimiskoht ei ole selles riigis? Kas ametiasutused saavad võtta artikli 12 alusel kaitsemeetmeid, mis on ajutised ja piiratud territoriaalse toimega?
Artikkel 7	Rahvusvahelise lapseröövi korral säilitavad selle osalisriigi ametiasutused, kus oli lapse harilik viibimiskoht vahetult enne õigusvastast äraviimist või kinnipidamist, pädevuse meetmete puhul, mille eesmärk on lapse isiku ja vara kaitse kuni mitme tingimuse täitmiseni.	Kas on olemas mehhanismid, et tagada pädevust omavate ametiasutuste teadlikkus sellest, et juhtumi puhul on tegu rahvusvahelise lapseröövi asjaga? Kas lapse asukohariigi ametiasutuste pädevus on piiratud, nii et need saavad võtta üksnes kiireloomulisi meetmeid?
Artiklid 8 ja 9	Pädevust võib osalisriikide ametiasutuste vahel üle anda, kui teatavad tingimused on täidetud.	Kas ametiasutused saavad pädevust võtta või üle anda kooskõlas konventsiooniga? Kas kehtib kord pädevuse ülemineku hõlbustamiseks?
Artikkel 10	Kui teatavad tingimused on täidetud, võivad ametiasutused olla valmis võtma kaitsemeetmeid lapse suhtes, kelle harilik viibimiskoht on teises osalisriigis, kui meetmeid võetakse vanemate abielu lahutamise, lahuselu või kehtetuks tunnistamise taotlusega.	Tuleb tagada, et kui teie riigi ametiasutused saavad võtta kaitsemeetmeid vanemate lahutamise või lahuselu taotluse raames, on see võimalik üksnes juhul, kui artikli 10 lõike 1 punktide a ja b tingimused on täidetud.
Artiklid 1, 3, 16–18	Konventsioonis määratletakse vanemlik vastutus artikli 1 lõikes 2. Kaitsemeetmed hõlmavad vanemliku vastutuse tekkimist, teostamist, äravõtmist või piiramist.	Kas „vanemliku vastutuse“ mõiste on teie õigussüsteemile tuttav? Millised on teie riigis need õigused ja kohustused, mis kajastavad vanemliku vastutuse kontseptsiooni? Kas tunnustatakse vanemlikku vastutust, mis tekib või lõppeb lapse hariliku viibimiskoha riigi, st teise riigi õiguse alusel?
Artikkel 23	Kaitsemeetmeid tunnustatakse „seadusest tulenevalt“ kõikides osalisriikides.	Kas teises osalisriigis võetud kaitsemeetmeid tunnustatakse teie riigis seadusest tulenevalt, st kas meedet tunnustatakse vajaduseta algatada menetlusi?

Artikkel 24	Iga „huvitatud isik“ võib taotleda otsust teises osalisriigis võetud meetme tunnustamise või mittetunnustamise kohta.	Kas huvitatud isik saab taotleda kaitsemeetme tunnustamist või mittetunnustamist? Võib juhtuda, et huvitatud isik asub teises osalisriigis.
Artikkel 26	Kaitsemeetme täidetavaks tunnistamine või registreerimine peab olema „lihtne ja kiire“.	Kas kaitsemeetmete registreerimise kord on „lihtne ja kiire“?
Artiklid 30–39	Koostöö konventsiooni alusel.	Kas igal ametiasutusel on vajalikud volitused ja vahendid, et nad saaksid tõhusalt täita oma konventsioonist tulenevaid funktsioone?

II LISA

Teave, mille 1996. aasta konventsiooni osalisriigid peavad edastama hoiulevõtjale või alalisele büroole

Kindlaksmääramised, mille osalisriigid peavad esitama otse Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alalisele büroole (artikli 45 lõige 1).

Artikkel 29	Osalisriigid määravad keskasutuse, kes täidab konventsiooniga sellistele asutustele pandud kohustusi. Prioriteedina tuleks alalisele büroole teha teatavaks keskasutuste kontaktandmed ja suhtluskeel(ed). Liitriigid ning riigid, kellel on rohkem kui üks õigussüsteem, ja riigid, kellel on autonoomsed territoriaalüksused, võivad määrata mitu keskasutust. Kui on määratud mitu keskasutust, määrab riik keskasutuse, kellele võib saata kõik teated selle riigi piires olevale asjakohasele keskasutusele edastamiseks.
Artikkel 44	Osalisriigid võivad määrata ametiasutused, kuhu tuleb taotlused artiklite 8, 9 ja 33 alusel adresseerida.

Soovitav on edastada alalisele büroole järgmine teave.

Artikkel 40	Iga osalisriik määrab ametiasutused, mis on pädevad välja andma tõendeid artikli 40 alusel. Alalisele büroole tuleks edastada määratud ametiasutuste kontaktandmed ja suhtluskeel(ed).
--------------------	--

Hoiulevõtjale edastatavad teated¹⁹

Artikkel 57	Ratifitseerimise, aktsepteerimise ja heakskiitmise dokumendid.
Artikkel 58	Ühinemisdokumendid. Vastuväited ühinemisele. Osalisriigid võivad esitada vastuväite ühineva riigi ühinemisele kuue kuu jooksul pärast ühinemisteate kättesaamist.²⁰
Artikkel 62	Konventsiooniga ühinenud riik võib konventsiooni denonsseerida, saates hoiulevõtjale teate.

¹⁹

Madalmaade Kuningriigi välisministeerium.

²⁰

Juhime tähelepanu, et vastuväite varasemale ühinemisele võivad esitada riigid konventsiooni ratifitseerimise, vastuvõtmise või heakskiitmise hetkel.

Deklaratsioonid, mille võib teha ja mis tuleb hoiulevõtjale edastada

Artikkel 45	Riik võib deklareerida, et artikli 34 lõike 2 kohaseid teabepäringuid edastatakse üksnes tema keskasutuse kaudu.
Artikkel 52	Konventsioon ei mõjuta rahvusvahelisi õigusakte, mille poolteks osalisriigid on ja mis sisaldavad sätteid konventsiooniga reguleeritavate küsimuste kohta, kui selliste õigusaktide poolteks olevad riigid ei esita vastupidist deklaratsiooni.
Artikkel 59	Kui riigil on kaks või rohkem territoriaalüksust, kus kohaldatakse erinevaid õigussüsteeme, võib ta deklareerida, et konventsioon laieneb kõikidele või ühele või enamale osalisriigi territoriaalüksusele (mis tuleb identifitseerida). Deklaratsiooni võib muuta.

Hoiulevõtjale edastatav osalisriikide vahel sõlmitud kokkuleppeid käsitlev teave

Artikkel 39	Osalisriigid võivad sõlmida kokkuleppeid teiste osalisriikidega, et parandada konventsiooni toimimist. Selliste kokkulepete koopia edastatakse hoiulevõtjale.
--------------------	---

Reservatsioonid, mille võib teha ja mis tuleb edastada hoiulevõtjale

Artikli 54 lõige 2	Riigid võivad esitada reservatsiooni, protestides kas prantsuse või inglise keele kasutamise vastu.
Artikkel 55	Osalisriik võib jätta alles oma ametiasutuste pädevuse võtta kaitsemeetmeid, mis on suunatud tema territooriumil asuva lapse varale, ning jätta endale õiguse mitte tunnustada vanemlikku vastutust või meedet, kui see ei sobi kokku tema asutuste poolt mis tahes selle varaga seoses võetud meetmega.
Artikli 60 lõige 2	Reservatsioonide tagasivõtmine.

III LISA

Keskasutuste ja teiste ametiasutuste funktsioonid 1996. aasta konventsiooni alusel

Keskasutuste otsesed kohustused	
Artikli 30 lõige 1	Keskasutused teevad üksteisega koostööd ja edendavad koostööd ka oma riigi pädevate asutustega.
Artikli 30 lõige 2	Keskasutused võtavad asjakohaseid meetmeid, et anda teavet lastekaitsega seotud seaduste ja teenuste kohta oma riigis.
Funktsioonid, mida täites võivad osalisriigid määrata kindlad ametiasutused, kellele taotlused suunatakse (artikkel 44)	
Artikli 8 lõige 1	Pädevuse üleandmise taotlused: osalisriigi ametiasutus, mis on pädev, võib taotleda või küsida pooltelt, et nad taotleksid teise osalisriigi ametiasutuselt pädevuse võtmist teatavas asjas.
Artikli 9 lõige 1	Pädevuse võtmise taotlused: osalisriigi ametiasutus, mis ei ole pädev, võib taotleda või küsida pooltelt, et nad taotleksid hariliku viibimiskoha osalisriigi ametiasutuselt pädevuse üleandmist teatavas asjas.
Artikkel 33	Piiriülese ümberpaigutamise taotlused: osalisriigi keskasutus või pädev asutus peab konsulteerima teise osalisriigi keskasutuse või pädeva asutusega seoses lapse paigutamise asjaomases teises riigis kasuperekonda või hooldeasutusse või seal tema hooldamiseks <i>kafalah</i> või muu samalaadse institutsiooni poolt. Taotluse esitanud riik peab esitama aruande, milles on märgitud paigutamise põhjused. Taotluse saanud riik peab tegema teatavaks oma otsuse kavandatava paigutamise kohta.
Muud funktsioonid, mida võivad täita keskasutused, pädevad asutused või muud riigiasutused, mille osalisriik on kindlaks määranud²¹	
Artiklid 23 ja 24	Meetmete tunnustamise või mittetunnustamise taotluste vastuvõtmine ja esitamine.
Artikkel 26	Teises osalisriigis võetud kaitsemeetmete täidetavaks tunnistamine või täitmiseks registreerimine.
Artikkel 28	Kaitsemeetmete rakendamine.
Artikli 31 punkt a	Ametiasutuste poolt suhtlemise võimaldamine ja abi pakkumine artiklite 8 ja 9 ning V peatüki alusel.
Artikli 31 punkt b	Üksmeelsete lahenduste võimaldamine kaitsemeetmete puhul, mille suhtes konventsiooni kohaldatakse.
Artikli 31 punkt c	Pädeva asutuse taotlusel abi pakkumine kaitset vajavate kadunud laste asukoha kindlakstegemisel.

21

Näiteks: valitsusasutused, kohtud, haldusasutused/-kohtud, lastehooldeasutused, tervishoiutöötajad, sotsiaaltöötajad, nõustajad, kohtutalitused, politseiamet, lepitajad. Riigid peaksid tagama, et igal ametiasutusel on vajalikud volitused ja vahendid, et nad saaksid tõhusalt täita oma konventsioonist tulenevaid funktsioone. Vaja võib minna ka menetlusi, et tagada ametiasutuste teadlikkus riigis eri ametiasutuste täidetavatest ülesannetest ja funktsioonidest.

Artikli 32 punkt a	Aruande esitamine lapse olukorra kohta hariliku viibimiskoha riigis.
Artikli 32 punkt b	Taotluse esitamine pädevale asutusele, et kaaluda lapse puhul kaitsemeetmete võtmist.
Artikli 34 lõige 1	Lapse kaitse puhul olulise teabe taotluste vastuvõtmine ja esitamine. Riigid võivad teatada, et artikli 34 lõike 1 kohased taotlused tuleb edastada üksnes tema keskasutuse kaudu.
Artikli 35 lõige 1	Abistamine suhtlemisõiguse tõhusa toimimise tagamisel.
Artikli 35 lõige 2	Selle osalisriigi ametiasutused, kus isikuhooldusõigust mitteomav vanem elab, võivad taotluse korral koguda teavet ja teha järelduse vanema suhtlemiseks sobivuse kohta. Osalisriigi ametiasutused, mis arutavad välisriigis asuva vanema taotlust lapsega suhtlemiseks, peavad võtma vastu ja arvesse selle osalisriigi ametiasutuste kogutud teavet ja tehtud järeldusi, kus välisriigis asuv vanem elab.
Artikkel 36	Kui laps on kolinud ning teda ähvardab tõsine oht, peavad menetlust pidavad pädevad asutused teavitama ohust riiki, kus laps asub (ilma et see piiraks artikli 37 kohaldamist).
Artikkel 40	Artikli 40 alusel võib tõendi välja anda isikule, kellel on vanemlik vastutus või kellele on usaldatud lapse isiku või vara kaitse. Tõendil tuleb osutada, milliste volitustega on selle esitajal õigus tegutseda.

IV LISA

Riikides kättesaadavad allikad, mis võivad teistele riikidele abiks olla

HAAGI RAHVUSVAHELISE ERAÕIGUSE KONVERENTS

< www.hcch.net >

AUSTRAALIA (inglise keeles)

Family Law (Child Protection) Regulations 2003 (Cth) (perekonnaõiguse (lastekaitse) määrused 2003 (liit))

<http://www.comlaw.gov.au/comlaw/legislation/LegislativeInstrument1.nsf/0/71EB7B19DB0B4659CA256F700080E993?OpenDocument>

Family Law Act 1975 (Cth) – Division 4 (1975. aasta perekonnaseadus (liit) – 4. jagu)

<http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/current/bytitle/59D7F763D13627B5CA2573B5001A451B?OpenDocument&mostrecent=1>

Child Protection (International Measures) Act 2003 (Qld) (2003. aasta lastekaitse (rahvusvaheliste meetmete) seadus (Queensland))

<https://www.legislation.qld.gov.au/LEGISLTN/CURRENT/C/ChildProtInMA03.pdf>

Child Protection (International Measures) Act 2006 (NSW) (2006. aasta lastekaitse (rahvusvaheliste meetmete) seadus (Uus-Lõuna-Wales))

[http://www.legislation.nsw.gov.au/scanview/inforce/s/1/?TITLE=%22Child%20Protection%20\(International%20Measures\)%20Act%202006%20No%2012%22&nohits=y](http://www.legislation.nsw.gov.au/scanview/inforce/s/1/?TITLE=%22Child%20Protection%20(International%20Measures)%20Act%202006%20No%2012%22&nohits=y)

Child Protection (International Measures) Act 2003 (Tas) (2003. aasta lastekaitse (rahvusvaheliste meetmete) seadus (Tasmaania))

http://www.thelaw.tas.gov.au/tocview/index.w3p;cond=;doc_id=23%2B%2B2003%2BAT%40EN%2B20080731230000;histon=:prompt=:rec=:term

EUROOPA LIIT (inglise, prantsuse ja hispaania keeles)

Nõukogu 5. juuni 2008. aasta otsus, millega volitatakse teatavaid liikmesriike ratifitseerima Euroopa Ühenduse huvides 1996. aasta konventsiooni või sellega ühinema

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:151:0036:0038:EN:PDF>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:151:0036:0038:FR:PDF>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:151:0036:0038:ES:PDF>

TAANI (taani keeles)

Lov om Haagerbørnebeskyttelseskonventionen

1996. aasta konventsiooni käsitlev seadus

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=31721>

PRANTSUSMAA (prantsuse keeles)

Enfance : responsabilité parentale et protection des enfants (convention de La Haye)

http://www.assemblee-nationale.fr/13/dossiers/lahaye_responsabilite_parentale.asp

IRIMAA (inglise keeles)

Protection of Children (Hague Convention) Act, 2000 (2000. aasta lastekaitse (Haagi konventsiooni) seadus)

<http://www.irishstatutebook.ie/2000/en/act/pub/0037/index.html>

MADALMAAD (hollandi keeles)

Uitvoeringswet internationale kinderbescherming

International Child Protection Implementation Act, 16 February 2006 (16. veebruari 2006. aasta rahvusvaheline lastekaitse rakendusseadus)

<http://wetten.overheid.nl/BWBR0019574/>

ŠVEITS (prantsuse, saksa ja itaalia keeles)

Announcement and documents - Towards more effective protection of the children in cases of international abduction, 28 February 2007 (teavitamine ja dokumendid – tõhusama lastekaitse nimel rahvusvahelise lapseröövi juhtumites, 28. veebruar 2007)

Vers une protection plus efficace des enfants en cas d'enlèvement international

Entführte Kinder werden besser geschützt

Migliore protezione dei minori rapiti

http://www.bj.admin.ch/bj/fr/home/dokumentation/medieninformationen/2007/ref_2007-02-281.html

**Haagi rahvusvahelise eraõiguse
konverents Alaline büroo**

Churchillplein 6b
2517 JW Haag
Madalmaad

Telefon: +31 70 363 3303
Faks: +31 70 360 4867
E-post: secretariat@hcch.net
Veebisait: www.hcch.net

DOI 10.2838/121533